Regeringens proposition 1985/86: 9

om lag om disciplinförseelser av krigsmän m. m.;

Prop. 1985/86: 9

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 27 juni 1985.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Anders Thunborg

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det nuvarande militära disciplinansvarssystemet, som är reglerat i militära rättegångslagen (1948: 472) och lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän, ersätts med ett nytt utomstraffrättsligt ansvarssystem. Enligt detta skall förseelser i tjänsten av försvarsmaktens militära personal beivras genom en disciplinpåföljd som meddelas i administrativ ordning genom beslut av tjänstgöringsmyndigheten. I fred skall den anställda personalen inte omfattas av detta system. Denna personalkategori skall i stället likställas med övriga statsanställda på vilka reglerna om disciplinansvar i lagen (1976: 600) om offentlig anställning är tillämpliga. I krig skall det nya ansvarssystemet omfatta alla som är tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten.

Den som bryter mot de grundläggande reglerna om värnplikt – t. ex. genom att vägra fullgöra tjänstgöring – skall enligt propositionen dömas för värnpliktsbrott. 21 kap. brottsbalken föreslås omfatta endast brott av krigsmän i krig. Därvid överförs till detta kapitel de brott i 22 kap. brottsbalken som inte kan begås av andra än krigsmännen.

I propositionen föreslås också att den nuvarande krigsrättsorganisationen avskaffas. Krigsrätternas och krigsfiskalernas uppgifter kommer därigenom att överföras till det civila rättsväsendet.

Reformen föreslås träda i kraft den 1 juli 1986.

Lagförslagen i denna proposition har granskats av lagrådet. Propositionen innehåller därför tre huvuddelar: lagrådsremissen (s. 44), lagrådets yttrande (s. 234) och föredragande statsrådets ställningstagande till lagrådets synpunkter (s. 239).

Den som vill ta del av samtliga skäl för lagförslagen måste därför läsa alla tre delarna.

Lagförslagen i propositionen avviker från de till lagrådet remitterade lagförslagen i huvudsak endast i fråga om 2, 3, 5, 13, 16 och 44 §§ lagen om disciplinförseelser av krigsmän samt lagen (1942: 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. Med hänsyn härtill och då lagförslagen återges i lagrådsremissen i avsnittet med specialmotivering har bilagan med lagförslagen i remissen inte tagits med i propositionen.

1 Förslag till

Lag om disciplinförseelser av krigsmän

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag är tillämplig på krigsmän.

2 § Följande personal är krigsmän:
1. värnpliktiga under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga enligt värnpliktslagen (1941: 967),
2. kvinnor som genomgår utbildning enligt lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor,
3. de som genomgår utbildning vid förberedande officersskola eller annan utbildning för att få militär anställning vid försvarsmakten,
4. hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
5. de som genom krigsfrivilligavtal eller annat avtal åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i befattningar i försvarsmaktens krigsorganisation, under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
6. anställda i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst, när de tjänstgör utomlands.

3 § Kommer riket i krig, är följande personal krigsmän:
1. alla som är tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten,
2. polismän som utan att vara tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten är skyldiga att delta i rikets försvar,
3. skyddsvakter som förordnats med stöd av 10 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
4. alla som annars vistas vid avdelningar av försvarsmakten, när avdelningarna är i fält eller verkar under liknande förhållanden,
5. medlemmar av den organiserade motståndsrörelsen.

4 § Om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, får regeringen föreskriva att den personal som anges i 3 § skall vara krigsmän.

5 § När det inte längre föreligger sådana förhållanden som avses i 3 och 4 §§, skall regeringen föreskriva att annan personal än den som nämns i 2 § skall upphöra att vara krigsmän.

6 § Föreskrifterna i denna lag om krigsmän skall också tillämpas på
1. krigsfångar,
2. krigsdeltagare som har internerats vid krig under vilket riket är neutralt,
3. utlänningar som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård.

Disciplinförseelser

Disciplinansvar

7 § En krigsman som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter vad han på grund av reglementen, instruktioner eller förmäns order eller i övrigt

skall iaktta i tjänsten skall åläggas disciplinpåföljd för *disciplinförseelse*. Någon påföljd skall dock inte åläggas, om felet är ringa.

8 § Disciplinpåföljd får åläggas även den som vid tiden för beslutet inte längre är krigsman.

9 § Disciplinpåföljd får inte åläggas någon, om han inte inom två år från förseelsen har underrättats enligt 25 § om vad som anförs mot honom eller fått motsvarande underrättelse från riksdagens ombudsman eller justitiekanslern.

Disciplinpåföljder

10 § Disciplinpåföljderna är varning, extratjänst, löneavdrag och utegångsförbud.

11 § Varning innebär att den felande erinras om att han för framtiden skall iaktta sina skyldigheter i tjänsten.

12 § Extratjänst innebär att den felande vid högst fem tillfällen utöver den vanliga tjänsten skall utföra handräckning eller någon annan särskild uppgift. Vid varje tillfälle får högst fyra timmar tas i anspråk för uppgiften. Om extratjänsten inte avser annat än jour- eller beredskapstjänstgöring, får dock tiden fram till den vanliga tjänstens början nästa dag tas i anspråk.

Extratjänsten får inte vara sådan att den inverkar skadligt på den felandes hälsa eller tjänstbarhet.

13 § Löneavdrag får bestämmas för högst trettio dagar och innebär avdrag på dagersättning eller motsvarande ersättning. Om något sådant avdrag inte kan göras, skall den felande betala ett belopp som motsvarar avdraget.

För den som erhåller dagersättning skall löneavdraget motsvara dagersättningen utan tillägg. För övriga skall löneavdraget bestämmas till viss andel av utgående ersättning. Andelen skall utgöra högst en fjärdedel av ersättningen per dag. Avdraget får dock inte understiga ett belopp motsvarande dagersättning utan tillägg.

14 § Utegångsförbud innebär förbud för den som är förlagd inom ett kasernområde, läger eller motsvarande område att under en bestämd tid, minst sju och högst femton dagar, på fritid vistas utanför det område som är upplåtet åt en viss avdelning eller utanför en del av ett sådant område.

För den som är förlagd ombord på ett fartyg skall utegångsförbudet avse förbud att lämna fartyget.

15 § Löneavdrag får åläggas tillsammans med utegångsförbud, om det krävs av hänsyn till ordningen inom försvarsmakten.

Åtalsanmälan m. m.

16 § Om en krigsman kan antas ha begått en disciplinförseelse och han genom sitt förfarande skäligen kan misstänkas även ha gjort sig skyldig till brott, skall han anmälas till åtal för brottet, om inte annat följer av 17 §.

17 § Åtalsanmälan behöver inte göras i fråga om

1. brott för vilka svårare straff än böter inte föreskrivs,
2. följande brott i brottsbalken, nämligen ofredande (4 kap. 7 §), snatteri

(8 kap. 2 §), egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 §), bedrägligt beteende (9 kap. 2 §), undandräkt (10 kap. 2 §), olovligt förfogande (10 kap. 4 §), olovligt brukande (10 kap. 7 §), svikande av försvarsplikt (18 kap. 6 §), lydnadsbrott (21 kap. 5 §) och rymning (21 kap. 7 §).

Åtalsanmälan skall dock alltid göras, om

1. brottet riktar sig mot någon utanför försvarsmakten,
2. målsäganden har förklarat att han avser att föra talan om enskilt anspråk,
3. det finns skäl att anta att påföljden inte kommer att stanna vid böter.

18 § Om någon åtgärd har vidtagits för att väcka åtal mot en krigsman, får ett disciplinärende inte inledas eller fortsättas i fråga om det förfarande som avses med åtgärden.

Beslutande myndigheter

19 § Frågor om disciplinansvar eller åtalsanmälan prövas av den myndighet där krigsmannen tjänstgör eller senast har tjänstgjort, om regeringen inte föreskriver något annat.

20 § Ärenden som avses i 19 § skall avgöras av myndighetschefen eller, efter regeringens förordnande, av någon annan chef vid myndigheten med lägst överstelöjtnants eller kommendörkaptens tjänstegrad.

21 § Myndighetschefen får överlämna åt andra chefer vid myndigheten, dock lägst en kompanichef eller motsvarande chef, att pröva frågor om disciplinansvar för personal som står under deras befäl, under förutsättning att

1. förfarandet inte kan antas utgöra brott,
2. förseelsen har erkänts och inte bör medföra svårare påföljd än varning eller extratjänst.

22 § För att biträda de myndigheter som har att handlägga disciplinärenden skall finnas auditörer.

Auditörerna skall vara lagfarna. De förordnas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

23 § Innan en disciplinpåföljd beslutas eller en åtalsanmälan görs, skall yttrande inhämtas från auditören. Ett sådant yttrande behövs dock inte i ärenden som avgörs på det sätt som anges i 21 §.

Auditören är medansvarig för de beslut som myndigheten fattar på hans tillstyrkan.

Handläggningen av disciplinärenden

24 § Disciplinärenden skall handläggas skyndsamt.

25 § Myndigheten skall hålla muntligt förhör med krigsmannen. Denne skall därvid underrättas om vad som anförs mot honom. Om muntligt förhör inte kan anses behövligt, får underrättelsen ske skriftligen, varvid krigsmannen skall uppmanas att yttra sig i saken.

Om det behövs, skall även anmälare och andra som kan lämna uppgifter i saken höras muntligen eller skriftligen.

Protokoll skall föras över förhören.

26 § Vid muntligt förhör med krigsmannen skall ett förhörsvittne om möjligt vara närvarande.

27 § Om myndigheten finner att ett vittne eller en sakkunnig bör höras vid domstol eller att någon bör föreläggas att förete en skriftlig handling eller ett föremål som bevis, skall myndigheten ansöka om detta hos den tingsrätt inom vars område den person vistas som skall höras eller på annat sätt berörs av åtgärden. I fråga om sådana åtgärder skall i tillämpliga delar gälla vad som föreskrivs i rättegångsbalken om bevisupptagning utom huvudförhandling.

28 § Krigsmannen skall innan ärendet avgörs få del av vad som har kommit fram under utredningen och beredas tillfälle att yttra sig över det, om det inte är uppenbart obehövligt.

29 § Myndighetens beslut skall grundas på vad som har kommit fram under utredningen.

Av beslutet skall framgå de skäl som bestämt utgången.

30 § Krigsmannen skall underrättas om myndighetens beslut och auditörens yttrande. Han skall även underrättas om hur han skall göra om han vill begära ändring av beslutet. Underrättelse får ske genom delgivning.

31 § Om det av särskilda skäl inte krävs någon disciplinpåföljd, får ärendet avskrivas.

Verkställighet av disciplinpåföljd

32 § Beslut om disciplinpåföljd skall verkställas snarast möjligt efter det att beslutet har vunnit laga kraft.

Om det behövs av hänsyn till ordningen inom försvarsmakten eller av någon annan särskild anledning, får det i beslut om extratjänst eller utegångsförbud förordnas att beslutet skall verkställas trots att det inte har vunnit laga kraft.

33 § Extratjänst får inte verkställas på tjänstefria dagar.

34 § Verkställigheten av extratjänst eller utegångsförbud får uppskjutas eller avbrytas, om det finns särskilda skäl. Den dag då avbrott sker skall i sin helhet räknas som verkställighetstid.

35 § Om flera beslut om utegångsförbud är helt eller delvis verkställbara samtidigt, skall påföljderna läggas samman med varandra. Den sammanlagda verkställighetstiden får dock inte överstiga tjugofem dagar.

Från den sammanlagda verkställighetstiden skall den tid avräknas under vilken verkställighet redan har skett.

36 § Om den som har ålagts utegångsförbud blir efter överklagande slutligen ålagd löneavdrag, skall avräkning ske för den tid under vilken förbudet har verkställts. En dags utegångsförbud skall anses motsvara två dagars löneavdrag.

37 § Extratjänst bortfaller i den mån den inte har verkställts innan krigsmannens tjänstgöringsskyldighet har upphört.

38 § Utegångsförbud får inte verkställas efter det att krigsmannens tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Om utegångsförbud inte kan verkställas, skall myndigheten omvandla det till löneavdrag med tillämpning av 36 § andra meningen.

Om löneavdrag inte kan göras och motsvarande belopp inte betalas, gäller om verkställighet vad som är föreskrivet om uppbörd och indrivning av böter. Obetalda belopp får inte förvandlas till fängelse. Löneavdrag bortfaller i den mån det inte har verkställts inom tre år från det beslutet om disciplinpåföljd vann laga kraft.

Tvångsmedel

39 § Den som enligt särskilda föreskrifter är förman får omhänderta en krigsman som inom ett område eller utrymme, som används av försvarsmakten, eller klädd i militär uniform på allmän plats

1. anträffas så berusad att han inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv eller någon annan,
2. uppträder så att han stör den allmänna ordningen eller ordningen inom försvarsmakten eller utgör en fara för disciplinen.

Omhändertagande får inte ske, om det räcker med mindre ingripande åtgärder.

40 § Den som har omhändertagit en krigsman skall skyndsamt anmäla detta till den myndighet som anges i 19 §. Har omhändertagandet inte redan upphört, skall myndigheten omedelbart pröva om det skall bestå.

41 § Har omhändertagandet föranletts av berusning, skall den omhändertagne så snart det kan ske undersökas av en läkare, om det behövs med hänsyn till hans tillstånd.

42 § Den omhändertagne skall så snart som möjligt förhöras och underrättas om anledningen till omhändertagandet.

43 § Den omhändertagne skall friges så snart det kan ske utan men för honom själv och det inte längre finns anledning att ha honom omhändertagen. Frigivandet skall alltid äga rum senast åtta timmar efter omhändertagandet, om det inte uppenbarligen ligger i den omhändertagnes eget intresse att få stanna kvar kortare tid därutöver.

44 § Alkoholdrycker eller andra berusningsmedel, som påträffas hos den som har omhändertagits på grund av berusning, skall tas ifrån honom. Sådan egendom skall bevisligen förstöras, om inte särskilda skäl talar för att egendomen återställs efter frigivandet. Frågan härom prövas av den myndighet som avses i 40 §.

Första stycket får tillämpas även i fråga om injektionssprutor och kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen. Detsamma gäller andra föremål, som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

45 § Om det finns anledning anta att en krigsman olovligen bär på sig föremål som tillhör försvarsmakten eller som han annars inte får inneha, kan han enligt förmans förordnande underkastas kroppsvisitation för eftersökande av föremålen.

För eftersökande av sådana föremål får enligt förmans förordnande skåp, väskor och annan egendom som tillhör eller disponeras av krigsman-

nen undersökas, om det finns anledning anta att föremålen finns där. En sådan undersökning får också göras stickprovsvis eller i anslutning till en större undersökning, som förctas av särskilda skäl.

Åtgärder enligt första och andra styckena får vidtas endast inom ett militärt område eller ett annat område som disponeras av försvarsmakten.

Klagan över beslut om disciplinpåföljd

46 § En krigsman som har ålagts disciplinpåföljd av en chef som avses i 21 § får begära omprövning av beslutet hos myndigheten. En sådan begäran skall göras skriftligen hos myndigheten inom fem dagar från den dag då krigsmannen fick del av beslutet. Mot ett sådant beslut får talan inte föras i annan ordning.

En begäran som har kommit in för sent prövas inte.

Då myndigheten omprövar ett beslut, skall bestämmelserna i 20 och 23–31 §§ tillämpas.

47 § I ärenden om omprövning av beslut om extratjänst får myndigheten, om beslutet är verkställbart, förordna att det tills vidare inte får verkställas.

48 § Myndighetens beslut att ålägga disciplinpåföljd får av krigsmannen överklagas genom besvär hos den tingsrätt inom vars domkrets myndigheten är lokaliserad eller, om myndigheten inte är lokaliserad inom riket eller särskilda skäl föreligger, hos den tingsrätt som regeringen bestämmer.

49 § Myndighetens beslut överklagas genom att besvärshandlingen tillställs den myndighet som har meddelat beslutet. I besvärshandlingen skall anges det beslut som överklagas och den ändring i beslutet som yrkas.

Besvärshandlingen skall ha kommit in till myndigheten inom tio dagar från den dag då klaganden fick del av beslutet.

Tingsrätten skall, sedan handlingarna i ärendet överlämnats dit, pröva om besvärshandlingen har kommit in i rätt tid. För sent inkomna besvär skall avvisas.

50 § I fråga om besvär tillämpas lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden i den mån inte annat föreskrivs i denna lag. Därvid gäller beträffande besvärshandlingen vad som föreskrivs i den lagen om ansökan.

51 § Tingsrätten skall vid avgörande av saken bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Vid handläggning i övrigt av ärendet är tingsrätten domför med en lagfaren domare.

52 § Tingsrätten får, om det överklagade beslutet är verkställbart, förordna att det tills vidare inte får verkställas.

53 § Tingsrättens beslut får av krigsmannen eller det allmänna överklagas genom besvär till hovrätten. Om tingsrätten har meddelat ett beslut som avses i 32 § andra stycket eller avslagit ett yrkande om att verkställighet tills vidare inte skall få ske, får talan mot beslutet föras särskilt.

Hovrättens beslut får inte överklagas.

54 § I tingsrätten och hovrätten förs det allmännas talan av allmän åklagare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

Genom lagen upphävs

1. militära rättegångslagen (1948: 472),
2. lagen (1948: 473) om införande av militära rättegångslagen,
3. lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän.

Den nya lagen gäller även i fråga om handlingar som har begåtts före ikraftträdandet. I fråga om verkställighet av disciplinstraff eller beslut om tillrättavisning, vilka ålagts före ikraftträdandet, tillämpas dock äldre bestämmelser.

Om det i en lag eller annan författning förekommer hänvisning till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i denna lag, skall hänvisningen i stället avse den nya bestämmelsen.

2 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken (1)

dels att 21 kap. 18–22 §§, 22 kap. 2a § och 12–18 §§, 32 kap. samt 35 kap. 11 § skall upphöra att gälla,

dels att 1 kap. 3 och 4 §§, 2 kap. 3 och 5 §§, 16 kap. 5 och 17 §§, 20 kap. 2 §, 21 kap. 1–14 och 16 §§, 22 kap. 1–11 §§, 24 kap. 6 §, 33 kap. 5 och 9 §§, 34 kap. 11 § samt rubriken till 22 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas två nya paragrafer, 16 kap. 6 § och 21 kap. 15 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
3 § (2)	
Med påföljd för brott förstås i denna balk:	Med påföljd för brott förstås i denna balk:
de allmänna straffen böter och fängelse,	de allmänna straffen böter och fängelse samt
disciplinstraff för krigsmän, samt	
villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.	villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.
4 § (3)	
Om användningen av straffen gäller i allmänhet vad i bestämmelserna om de särskilda brotten är stadgat. Övriga påföljder må, enligt vad därom är föreskrivet, tillämpas ändå att de ej äro nämnda i dessa bestämmelser.	

(1) Senaste lydelse av 21 kap. 18 § 1975: 667.
Senaste lydelse av 21 kap. 20 § 1983: 295.
Senaste lydelse av 21 kap. 21 § 1975: 667.
Senaste lydelse av 21 kap. 22 § 1975: 667.
Senaste lydelse av 22 kap. 2a § 1976: 509.
Senaste lydelse av 22 kap. 14 § 1984: 275.
Senaste lydelse av 22 kap. 16 § 1974: 565.
Senaste lydelse av 32 kap. 6 § 1973: 17.
Senaste lydelse av 32 kap. 8 § 1975: 667.

(2) Senaste lydelse 1981: 211.
(3) Senaste lydelse 1975: 667.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Fängelse är att anse som svårare påföljd än böter *och disciplinstraff.*	Fängelse är att anse som svårare påföljd än böter.

2 kap.

3 § (4)

För brott som begåtts utom riket dömes även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,

1. om brottet förövats å svenskt fartyg eller luftfartyg, så ock eljest om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg,

2. om brottet begåtts av *krigsman å* område där avdelning av *krigsmakten* befann sig eller om det begåtts av annan *än krigsman å* sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,	2. om brottet begåtts av *någon som tillhör försvarsmakten på ett* område där *en* avdelning av *försvarsmakten* befann sig eller om det begåtts av *någon* annan *på ett* sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,
	3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst.
3. om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,	*4.* om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,
4. om brottet begåtts inom område som ej tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,	*5.* om brottet begåtts inom område som ej tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,
5. om brottet är kapning av luftfartyg, luftfartssabotage eller folkrättsbrott eller försök till kapning av luftfartyg eller luftfartssabotage, eller	*6.* om brottet är kapning av luftfartyg, luftfartssabotage eller folkrättsbrott eller försök till kapning av luftfartyg eller luftfartssabotage, eller
6. om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver.	*7.* om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver.

5 § (5)

Åtal för brott, som inom riket begåtts å utländskt fartyg eller luftfartyg av utlänning som var befälhavare eller tillhörde besättningen å fartyget eller eljest medföljde detsamma mot sådan utlänning eller mot utländskt intresse, må ej väckas utan att förordnande därom meddelas av regeringen eller den regeringen bemyndigat därtill.

(4) Senaste lydelse 1973: 342.

(5) Senaste lydelse 1974: 565.

Åtal för brott, som förövats utom riket, må väckas allenast efter förordnande som i första stycket sägs. Utan dylikt förordnande må dock åtal väckas, om brottet förövats

1. å svenskt fartyg eller luftfartyg eller i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg.

2. av *krigsman å* område där avdelning av *krigsmakten* befann sig,	2. av *någon som tillhör försvarsmakten på ett* område där *en* avdelning av *försvarsmakten* befann sig,
	3. vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst,
3. i Danmark, Finland, Island eller Norge eller *å* fartyg eller luftfartyg i reguljär trafik mellan orter belägna i Sverige eller någon av nämnda stater, eller	*4.* i Danmark, Finland, Island eller Norge eller *på* fartyg eller luftfartyg i reguljär trafik mellan orter belägna i Sverige eller någon av nämnda stater, eller
4. av svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare mot svenskt intresse.	*5.* av svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare mot svenskt intresse.

16 kap.

5 § (6)

Den som muntligen inför menighet eller folksamling, i skrift som sprides eller utlämnas för spridning eller i annat meddelande till allmänheten uppmanar eller eljest söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet, dömes för *uppvigling* till böter eller fängelse i högst sex månader.

För uppvigling skall dömas även den som muntligen inför en samling av krigsmän eller i annat meddelande till krigsmän uppmanar eller på annat sätt söker förleda dem till en handling eller underlåtenhet som innebär att de åsidosätter vad som åligger dem i tjänsten.

I ringa fall skall ej dömas till ansvar. Vid bedömande huruvida ringa fall föreligger skall särskilt beaktas, om det förelegat endast obetydlig fara för att uppmaningen eller försöket skulle leda till efterföljd.

Är brottet med hänsyn till att gärningsmannen sökt förleda till allvarligt brott eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år.

6 § (7)

Om en samling av krigsmän gemensamt hotar att med våld sätta sig upp mot förman, skall dömas för myteri till böter eller fängelse i högst fyra år. Anstiftare och anförare skall dock dömas till fängelse i högst sex år.

(6) Senaste lydelse 1970: 225.

(7) Förutvarande 6 § upphävd genom 1976: 509.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Har deltagarna i ett myteri gemensamt brukat våld mot person eller egendom, skall deltagarna dömas till fängelse i högst sex år. Anstiftare och anförare skall dock dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid.
	Om brottet annars är att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.
17 § (8)	
För försök eller förberedelse till grovt dobbleri dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. *stadgas*.	För *förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja myteri döms* till ansvar enligt vad *som sägs* i 23 kap. *Detsamma skall gälla* försök eller förberedelse till grovt dobbleri.

20 kap.

2 § (9)

Arbetstagare som mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes för *mutbrott* till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst sex år.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun, landstingskommun, kommunalförbund, kyrklig samfällighet, allmän försäkringskassa eller till någon sådan arbetsgivare som avses i 1 kap. 1 § 3 lagen (1976: 600) om offentlig anställning,

2. den som utövar uppdrag som är reglerat i författning,

3. krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt,	3. *den som är* krigsman *enligt lagen (1985: 00) om disciplinförseelser av krigsmän* eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt,

4. den som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet och

5. den som i annat fall än som avses i 1–4 på grund av förtroendeställning såsom syssloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn å skötseln av sådan angelägenhet.

(8) Senaste lydelse 1972: 222.

(9) Senaste lydelse 1982: 102.

Nuvarande lydelse

22 kap.
16 § (10)

I den mån det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat, äger regeringen förordna, att vad i 19 och 21 kap. samt i detta kapitel stadgas för det fall att riket är i krig skall i tillämpliga delar gälla jämväl beträffande brott som förövas under annan tid.

Om riket skulle komma att vara helt eller delvis ockuperat av främmande makt utan att militärt motstånd förekommer, skall likaledes beträffande brott som förövas under sådan tid i tillämpliga delar gälla vad i de nämnda kapitlen finnes stadgat för det fall att riket är i krig. Därvid skall vad som sägs om rikets försvar äga tillämpning å motståndsverksamheten och vad som sägs om fienden äga tillämpning å ockupationsmakten.

22 kap.
14 § (11)

Under beredskapsstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid för-

Föreslagen lydelse

21 kap.
1 §

Detta kapitel träder i tillämpning när riket kommer krig.

Om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, får regeringen föreskriva att kapitlet skall tillämpas.

2 §

När det inte längre föreligger sådana förhållanden som avses i 1 §, skall regeringen föreskriva att tillämpningen av kapitlet skall upphöra.

3 §

Vid tillämpningen av detta kapitel avses med krigsmän alla som är tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten.

Krigsmän är dessutom

1. polismän som utan att vara tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten är skyldiga att delta i rikets försvar,

2. skyddsvakter som förordnats med stöd av 10 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,

(10) Senaste lydelse 1974: 565.
(11) Senaste lydelse 1984: 275.

Nuvarande lydelse

svarsmakten, är skyldig att deltaga i rikets försvar samt å skyddsvakt som har förordnats med stöd av 10 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av försvarsmakten, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock anses såsom krigsman.

Beträffande krigsfånge, krigsdeltagare som internerats vid krig under vilket riket är neutralt och utländsk man som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård skall i tillämpliga delar gälla vad för krigsman är stadgat.

21 kap.

1 §

Vägrar eller underlåter krigsman att lyda förmans befallning eller uppehåller han otillbörligen befallningens fullgörande, och är det ej uppenbart att befallningen icke angår tjänsten, dömes för lydnadsbrott till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.

2 §

Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, skall för grovt lydnadsbrott dömas till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om befallningen avsett tjänsteåtgärd av större vikt eller om brottet skett inför samlad trupp eller förövats av flera i samråd.

Var riket i krig och förövades brottet under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till fängelse i högst tio år eller på livstid.

Föreslagen lydelse

3. alla som annars vistas vid avdelningar av försvarsmakten, när avdelningarna är i fält eller verkar under liknande förhållanden,

4. medlemmar av den organiserade motståndsrörelsen.

4 §

Föreskrifterna i detta kapitel om krigsmän skall också tillämpas på

1. krigsfångar,

2. krigsdeltagare som har internerats vid krig under vilket riket är neutralt,

3. utlänningar som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård.

5 §

Vägrar eller underlåter en krigsman att lyda en förmans order eller dröjer han otillbörligen med att fullgöra ordern, skall dömas för lydnadsbrott till böter eller fängelse i högst två år. Till ansvar skall dock inte dömas, om det är uppenbart att ordern inte angår tjänsten.

6 §

Är ett brott som avses i 5 § att anse som grovt, skall dömas för grovt lydnadsbrott till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

Nuvarande lydelse

11 §

Avviker eller utebliver krigsman olovligen från avdelning av krigsmakten vid vilken han skall tjänstgöra eller vistas eller, om han skall tjänstgöra annorstädes än vid avdelning av krigsmakten, från tjänstgöringsstället, dömes för undanhållande till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader.

För undanhållande under beredskapstillstånd eller då riket är i krig dömes till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

12 §

Om undanhållande med hänsyn till den tidrymd, under vilken gärningsmannen hållit sig undan eller avsett att hålla sig undan, eller till arten av hans tjänstgöring medfört eller kunnat medföra väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten, dömes för rymning till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

För rymning under beredskapstillstånd dömes till fängelse i högst två år. Var riket i krig, dömes till fängelse i högst tio år.

7 §

Förgriper sig krigsman med våld eller hot om våld å krigsman i dennes tjänsteutövning eller för att tvinga honom till eller hindra honom från tjänsteåtgärd eller eljest med anledning av hans tjänst, dömes för våld eller hot mot krigsman till disciplinstraff eller fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader. Är brottet med hänsyn till att det inneburit fara för krigslydnaden eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år.

Förövar krigsman, då riket är i krig, brott som nu sagts mot förman eller mot vaktpost eller annan krigsman som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning, dömes till fängelse i högst tio

Föreslagen lydelse

7 §

Avviker eller uteblir en krigsman olovligen från tjänstgöringen, skall dömas för rymning till böter eller fängelse i högst två år.

Är brottet att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om krigsmannen avvikit under eller i anslutning till strid eller gått över till fienden eller annars överlämnat sig frivilligt till denne.

8 §

Förgriper sig en krigsman med våld eller hot om våld mot en förman i dennes tjänsteutövning eller för att tvinga honom till eller hindra honom från att utföra en tjänsteåtgärd eller annars med anledning av hans tjänst, skall dömas för våld eller hot mot förman till böter eller fängelse i högst två år.

Med förmän likställs vaktposter och andra krigsmän som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning.

Är brottet att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst sex år. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

Nuvarande lydelse

år eller, om brottet är ringa, till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader. Sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, må dömas till fängelse på livstid.

22 kap.

4 §

Krigsman som, då riket är i krig, obehörigen avsänder meddelande till eller eljest träder i förbindelse med någon, som tillhör fiendens krigsmakt eller vistas på fiendens område, dömes för samröre med fienden till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

5 §

Därest, då riket är i krig, krigsman under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara råder krigsmän att giva sig åt fienden eller annorledes i krigsmäns närvaro obehörigen företager något som är ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, dömes för undergrävande av stridsviljan till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid. Var faran ringa, dömes till fängelse i högst sex år.

8 §

Underlåter krigsman, under beredskapstillstånd eller då riket är i krig, uppsåtligen eller av oaktsamhet att i vad på honom ankommer sätta försvarsanstalt i stridsberedskap, bringa avdelning i stridbart skick, anskaffa förnödenheter eller eljest förbereda krigsföretag, dömes för försummande av krigsförberedelse till fängelse i högst sex år.

Är uppsåtligen begånget brott som nu sagts med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

Föreslagen lydelse

9 §

Avsänder en krigsman obehörigen ett meddelande till eller träder han annars i förbindelse med någon som tillhör fiendens krigsmakt eller vistas på fiendens område, skall dömas för samröre med fienden till böter eller fängelse i högst två år.

10 §

Råder en krigsman under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara andra krigsmän att ge sig åt fienden eller företar han på annat sätt i andra krigsmäns närvaro obehörigen något som är ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, skall dömas för undergrävande av stridsviljan till fängelse i högst tio år eller på livstid.

11 §

Underlåter en krigsman att, i vad på honom ankommer, sätta en försvarsanläggning i stridsberedskap, göra en avdelning stridsberedd, anskaffa egendom eller på annat sätt förbereda en krigshandling, skall dömas för försummande av krigsförberedelse till fängelse i högst tio år eller på livstid.

Nuvarande lydelse

9 §

Därest då riket är i krig, krigsman vilken tjänstgör såsom chef för avdelning av krigsmakten, utan att tillgängliga medel och utvägar till försvar utnyttjats, föreskrivna förstörelseåtgärder vidtagits eller särskilt anbefallt motstånd utförts, till fienden överlämnar stridsställning, krigsmateriel eller annat som har avsevärd betydelse för krigföringen eller giver sig och sin avdelning åt fienden, dömes för dagtingan till fängelse på viss tid, lägst sex och högst tio år, eller på livstid.

10 §

Underlåter krigsman, då riket är i krig, uppsåtligen eller av oaktsamhet under eller i anslutning till strid att till det yttersta uppfylla sin plikt att främja krigföringen, dömes för stridsförsumlighet till fängelse i högst sex år.

Är uppsåtligen begånget brott som nu sagts med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller att gärningsmannen innehade ansvarsfull ställning eller ock eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

21 kap.
18 § (12)

Åsidosätter krigsman av försummelse, oförstånd eller oskicklighet vad honom åligger enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser, särskilda föreskrifter eller tjänstens beskaffenhet, dömes, om ej gärningen eljest är särskilt belagd med straff, för tjänstefel till disciplinstraff.

Är felet grovt, dömes till fängelse i högst ett år.

Som tjänstefel anses icke i något fall att krigsman, som är anställd vid försvarsmakten, deltager i

Föreslagen lydelse

12 §

Om en krigsman under tjänstgöring som chef för en avdelning av försvarsmakten obehörigen till fienden överlämnar en stridsställning, krigsmateriel eller annat som har avsevärd betydelse för krigföringen eller ger sig och sin avdelning åt fienden, skall dömas för obehörig kapitulation till fängelse i högst tio år eller på livstid.

13 §

Underlåter en krigsman under eller i anslutning till strid att till det yttersta uppfylla sin plikt att främja krigföringen, skall dömas för stridsförsumlighet till fängelse i högst tio år eller på livstid.

14 §

Åsidosätter en krigsman uppsåtligen eller av grov oaktsamhet vad som åligger honom och är felet av allvarlig natur, skall dömas för tjänstebrott till fängelse i högst två år.

Till ansvar enligt första stycket skall inte dömas, om straff för gärningen är föreskrivet i någon annan bestämmelse i detta kapitel.

(12) Senaste lydelse 1975: 667.

Nuvarande lydelse

strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd.

19 §

För förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja myteri, så ock för försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja rymning under beredskapstillstånd eller krig dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas. Detsamma skall gälla försök, förberedelse eller stämpling till våld eller hot mot krigsman, såframt ej brottet, om det fullbordats, skulle hava vara att anse som ringa.

För medverkan till tjänstefel må dömas allenast den som därigenom åsidosatt tjänsteplikt.

22 kap.

17 §

Med fiende likställes i detta kapitel främmande makt med vilken riket ej är i krig, om fara är att krig med den makten kan uppkomma.

Föreslagen lydelse

15 §

För försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja rymning samt för försök, förberedelse eller stämpling till våld eller hot mot förman skall dömas till ansvar enligt 23 kap.

För medverkan till tjänstebrott får dömas endast den som därigenom åsidosatt tjänsteplikt.

16 §

Vid tillämpningen av 7, 9, 10 och 12 §§ skall med fienden likställas främmande makt som riket inte är i krig med, om det finns risk att riket kommer krig med den makten.

22 kap.

Krigsartiklar

Om landsförräderi m. m.

1 §

Den som, då riket är i krig,

1. hindrar, missleder eller förråder *krigsfolk eller andra* som *äro* verksamma *för försvaret av riket* eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet,

2. förråder, *fördärvar* eller skadar *befästning, krigsmateriel, fabrik, förråd, kraftanläggning, trafikled, fartyg eller annat* av betydelse *för försvaret eller folkförsörjningen,*

3. genom osann framställning sprider misströstan bland allmänheten,

4. åt fienden anskaffar krigsfolk, *tjänstbarheter, förnödenheter eller understöd,* eller

5. begår annan *dylik* förrädisk gärning,

Den som, då riket är i krig,

1. hindrar, missleder eller förråder *dem* som *är* verksamma för *rikets försvar* eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet,

2. förråder, *förstör* eller skadar *egendom som är* av betydelse för *totalförsvaret,*

3. åt fienden anskaffar krigsfolk, *egendom eller tjänster,* eller

4. begår annan *liknande* förrädisk gärning,

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
dömes, om gärningen är ägnad att medföra avsevärt men för *rikets krigsmakt eller eljest för försvaret av riket eller för folkförsörjningen* eller innefattar avsevärt bistånd åt fienden, för landsförräderi till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.	*skall,* om gärningen är ägnad att medföra avsevärt men för *totalförsvaret* eller innefattar avsevärt bistånd åt fienden, *dömas* för landsförräderi till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.
Är gärning som i första stycket sägs endast i mindre mån ägnad att medföra men för försvaret av riket eller för folkförsörjningen eller innefattar den ringare bistånd åt fienden än där sägs, dömes för landssvek till fängelse i högst sex år. Bestod gärningen i anskaffande av tjänstbarheter eller förnödenheter eller i annan tjänst åt fienden inom område som var besatt av denne, och kunde gärningen med hänsyn till befolkningens behov, gärningsmannens försörjning eller andra särskilda förhållanden ej anses otillbörlig, skall ej dömas till ansvar.	
2 §	
Begår någon *av oaktsamhet* gärning som avses i 1 §, *dömes för landsskadlig vårdslöshet till fängelse i högst fyra år.*	Begår någon *en* gärning som avses i 1 § *och är den endast i mindre mån ägnad att medföra men för totalförsvaret eller innefattar den ringare bistånd åt fienden än som där sägs, skall dömas för landssvek till fängelse i högst sex år.*
	3 §
	Den som av oaktsamhet begår en gärning som avses i 1 eller 2 § skall dömas för landsskadlig vårdslöshet till fängelse i högst fyra år.
	4 §
	Innefattar en gärning som avses i 1–3 §§ anskaffande av egendom eller tjänster åt fienden inom ett område som är besatt av denne och kan gärningen med hänsyn till befolkningens behov, gärningsmannens försörjning eller andra särskilda förhållanden ej anses otillbörlig, skall ej dömas till ansvar.

Nuvarande lydelse

2a § (13)

Om någon under beredskapstillstånd eller då riket är i krig bland allmänheten sprider eller till främmande makt framför eller låter framkomma falskt rykte eller annat osant påstående som är ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet, dömes för ryktesspridning till fara för rikets säkerhet till böter eller fängelse i högst två år.

6 §

Krigsman som, då riket är i krig, bland krigsmän sprider falskt rykte eller annat osant påstående, ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, dömes för försvarsskadlig ryktesspridning till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

11 §

Den som vid krigföring, genom att använda stridsmedel ägnat att förorsaka onödigt lidande eller genom att missbruka kännetecknet röda korset eller annorledes, förfar på sätt som står i strid mot gällande avtal med främmande makt eller allmänt erkända folkrättsliga grundsatser, dömes för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år; är brottet ringa, må dömas till böter eller, om han är krigsman, till disciplinstraff. För folkrättsbrott dömes jämväl den som i annat fall än vid krigföring åsidosätter vad som skall iakttagas enligt sådana avtal eller grundsatser angående skydd för sårade, sjuka och skeppsbrutna vid stridskrafter i fält eller till sjöss, krigsfångar eller civilpersoner under krigstid eller eljest angående ockupation, och därigenom orsakar skada å person, kroppsligt eller själsligt lidande eller ock annan skada eller olägenhet som ej är ringa.

Föreslagen lydelse

5 §

Om någon, då riket är i krig, bland allmänheten sprider eller till främmande makt framför eller låter framkomma falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, skall han dömas för ryktesspridning till fara för rikets säkerhet till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma skall gälla om någon då riket är i krig bland krigsmän sprider falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla trolöshet eller modlöshet.

6 §

Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, skall dömas för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

1. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten,

2. att missbruka kännetecknet röda korset, Förenta Nationernas kännetecken, civilförsvarets internationella kännetecken, parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrädiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare,

3. att anfalla civilpersoner eller den som är försatt ur stridbart skick,

4. att inleda ett urskillningslöst anfall med vetskap om att anfallet kommer att förorsaka synnerligen

(13) Senaste lydelse 1976: 509.

svåra förluster eller skador på civilpersoner eller civil egendom,

5. att inleda anfall mot anläggningar eller installationer som åtnjuter särskilt folkrättsligt skydd,

6. att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos deras motparts väpnade styrkor eller att i strid mot folkrätten beröva civilpersoner friheten,

7. att, i andra fall än som anges i 1–6, godtyckligt och i stor omfattning förstöra eller tillägna sig egendom som åtnjuter ett särskilt folkrättsligt skydd.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst två och högst tio år, eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om därigenom eljest många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet.

Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, skall också hans förman dömas i den mån denne haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom för att förhindra detta.

12 §

För försök, förberedelse eller stämpling till landsförräderi, landssvek eller överlöpande till fienden dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas. Såsom stämpling skall även anses att träda i förbindelse med fienden för att förbereda, möjliggöra eller underlätta att brott som nu sagts må förövas. För förberedelse eller stämpling under tid, då riket hotas av krig, ockupation eller andra fientligheter, dömes till ansvar ändå att fientligheter icke utbrutit.

Den som underlåter att avslöja landsförräderi, landssvek eller överlöpande till fienden, dömes ock till ansvar enligt vad i 23 kap. sägs;

7 §

För försök, förberedelse eller stämpling till landsförräderi eller landssvek skall dömas till ansvar enligt 23 kap. Som stämpling skall även anses att träda i förbindelse med fienden för att förbereda, möjliggöra eller underlätta att brott som nu sagts förövas. För förberedelse eller stämpling under tid, då riket hotas av krig, ockupation eller andra fientligheter, skall dömas till ansvar trots att fientligheter inte utbrutit.

Den som underlåter att avslöja landsförräderi eller landssvek skall dömas till ansvar enligt 23 kap. Till sådant ansvar skall han dömas

Nuvarande lydelse

och skall till sådant ansvar dömas jämväl om han icke insett men bort inse att brottet var å färde.

13 §

Har under krig brott förövats av någon som därvid icke saknat anledning antaga att gärningen enligt krigsbruk var tillåten, må dömas till lindrigare straff än för gärningen är stadgat. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, skall ej dömas till ansvar.

15 §

Därest, då riket är i krig, gärning som avses i 21 kap. eller i detta kapitel förövas mot stat, vilken är förbunden med riket, mot sådan stats krigsmakt eller mot någon som tillhör denna, skall vad som är stadgat om enahanda gärning mot riket, dess krigsmakt eller krigsman äga motsvarande tillämpning.

16 § (14)

I den mån det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat, äger regeringen förordna, att vad i 19 och 21 kap. samt i detta kapitel stadgas för det fall att riket är i krig skall i tillämpliga delar gälla jämväl beträffande brott som förövas under annan tid.

Om riket skulle komma att vara helt eller delvis ockuperat av främmande makt utan att militärt motstånd förekommer, skall *likaledes beträffande brott som förövas under sådan tid i tillämpliga delar gälla vad* i de nämnda kapitlen *finnes stadgat för det fall att riket är i krig. Därvid* skall vad som sägs om rikets försvar *äga tillämpning å* motståndsverksamheten och vad som sägs om fienden *äga tillämpning å* ockupationsmakten.

Föreslagen lydelse

även om han inte insett men bort inse att brottet höll på att ske.

8 §

Har under krig brott förövats av någon som därvid inte saknat anledning anta att gärningen enligt krigsbruk var tillåten, får dömas till lindrigare straff än vad som är stadgat för gärningen. Är omständigheterna synnerligen mildrande, skall inte dömas till ansvar.

9 §

Om en gärning som avses i 21 kap. eller i detta kapitel förövas mot en stat som är förbunden med riket, mot en sådan stats krigsmakt eller mot någon som tillhör denna, skall vad som föreskrivs om sådana gärningar mot riket, dess försvarsmakt eller krigsmän tillämpas.

10 §

Om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, får regeringen föreskriva att vad som sägs i 19 kap. och detta kapitel för den händelse att riket är i krig skall tillämpas. Föreskriften skall av regeringen upphävas, när sådana förhållanden inte längre föreligger.

Om riket skulle komma att vara helt eller delvis ockuperat av främmande makt utan att militärt motstånd förekommer, skall vad *som* i de nämnda kapitlen *samt i 21 kap.* sägs om rikets försvar *tillämpas på* motståndsverksamheten och vad som sägs om fienden *tillämpas på* ockupationsmakten.

(14) Senaste lydelse 1974: 565.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §	11 §
Med fiende *likställes* i detta kapitel främmande makt *med vilken riket ej är i krig, om fara är att krig med den makten kan uppkomma.*	Med fiende *likställs* i detta kapitel främmande makt *som riket inte är i krig med, om det finns risk att riket kommer i krig med den makten.*

24 kap.

6 §	
Gärning som någon begått på *befallning* av den under vars lydnad han står skall ej medföra ansvar för honom, om han med hänsyn till lydnadsförhållandets art, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt hade att *efterkomma befallningen.*	Gärning som någon begått på *order* av den under vars lydnad han står skall ej medföra ansvar för honom, om han med hänsyn till lydnadsförhållandets art, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt hade att *lyda ordern.*

33 kap.

5 § (15)	
Dömes någon till fängelse på viss tid eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad, *tagen i förvarsarrest* eller intagen på rättspsykiatrisk klinik enligt 9 § lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.	Dömes någon till fängelse på viss tid eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad eller intagen på rättspsykiatrisk klinik enligt 9 § lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.

(15) Senaste lydelse 1981: 211.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid, äger första stycket tillämpning även i fråga om frihetsberövande, som föregått den villkorliga domen, domen på skyddstillsyn eller dom, varigenom förordnats att den genom sådan dom ådömda påföljden skall avse även ytterligare brott. Detta gäller dock endast i den mån frihetsberövandet icke tillgodoräknats enligt första eller tredje stycket.	
Dömes någon till böter *eller disciplinstraff* och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som angives i första stycket, må förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.	Dömes någon till böter och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som angives i första stycket, må förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

9 § (16)

Vid bestämmande av straff för brott av arbetstagare må hänsyn tagas till avskedande eller annan följd av brottet som är medgiven enligt arbetsavtalet eller enligt författning, som gäller för anställningsförhållandet, och må böter *eller disciplinstraff* som eljest skolat ådömas helt eftergivas.	Vid bestämmande av straff för brott av arbetstagare må hänsyn tagas till avskedande eller annan följd av brottet som är medgiven enligt arbetsavtalet eller enligt författning, som gäller för anställningsförhållandet, och må böter som eljest skolat ådömas helt eftergivas.
Med arbetstagare likställes den som utövar uppdrag åt annan.	
	I fråga om brott av krigsman som omfattas av lagen (1985:00) om disciplinförseelser av krigsmän får på samma sätt som anges i första stycket hänsyn tas till disciplinpåföljd som har ålagts honom enligt nämnda lag.

34 kap.

11 § (17)

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn *eller disciplinstraff* skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.	Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom *eller* skyddstillsyn, skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.
Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss	Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss

(16) Senaste lydelse 1975: 667.
(17) Senaste lydelse 1983: 351.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
tid i minst två år och en dom på böter, förvandlingsstraff för böter eller *disciplinsstraff* som har meddelats innan det förstnämnda fängelsestraffet har börjat avtjänas, skall det straffet träda i stället för den andra påföljden.	tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan det förstnämnda fängelsestraffet har börjat avtjänas, skall det straffet träda i stället för den andra påföljden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

I fråga om disciplinstraff som har ålagts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

När någon före ikraftträdandet har varit tagen i förvarsarrest, tillämpas 33 kap. 5 § första stycket i dess äldre lydelse.

Efter ikraftträdandet får ej dömas till disciplinstraff. Vid tillämpning efter ikraftträdandet av äldre straffbestämmelser skall vad som sägs om disciplinstraff i stället avse böter.

3 Förslag till

Lag om ändring i värnpliktslagen (1941: 967)

Härigenom föreskrivs i fråga om värnpliktslagen (1941: 967)

dels att 31 och 32 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, 38 och 39 §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
31 § (1)	
Värnpliktig inkallas till tjänstgöring genom personlig order. Inkallelse må dock, där regeringen så förordnar, ske på annat ändamålsenligt sätt.	
	Värnpliktig är skyldig att inställa sig till tjänstgöring enligt inkallelseordern. Är han av laga förfall förhindrad att inställa sig, skall han så snart som möjligt anmäla sitt förhinder till den som utfärdat kallelsen.
32 § (2)	
Värnpliktig skall efterkomma kallelse till tjänstgöring. Är han av laga förfall hindrad att inställa sig, skall han så snart det kan ske anmäla förfallet till den som utfärdat kallelsen.	*Värnpliktig skall lyda en förmans order, om det inte är uppenbart att ordern inte angår tjänsten.*

(1) Senaste lydelse 1975: 555.
(2) Senaste lydelse 1969: 378.

Nuvarande lydelse

Värnpliktig skall *ställa sig till efterrättelse* de tjänstgöringsföreskrifter som *meddelas* honom.

Föreslagen lydelse

Värnpliktig skall *även i övrigt rätta sig efter* de tjänstgöringsföreskrifter som *gäller för* honom.

38 § (3)

Värnpliktig, som av oaktsamhet underlåter att enligt inkallelseorder inställa sig till tjänstgöring eller som underlåter att anmäla laga förfall enligt 31 §, döms till böter.

39 § (4)

Värnpliktig, som olovligen avviker eller i annat fall än som avses i 38 §, uteblir från tjänstgöring, vägrar eller underlåter att lyda en förmans order eller på annat sätt åsidosätter vad som åligger honom, döms, om gärningen är ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller tjänsten i övrigt, för värnpliktsbrott till böter eller fängelse i högst ett år.

Ansvar enligt första stycket inträder inte, om straff för gärningen är föreskrivet i 21 kap. brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 600) om offentlig anställning

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 8 § och 10 kap. 4 § lagen (1976: 600) om offentlig anställning(1) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

8 §

Arbetstagare hos staten som är anställd med fullmakt får förflyttas till annan statlig tjänst, som *till-*

En arbetstagare hos staten som är anställd med fullmakt får förflyttas till *en* annan statlig tjänst, som

(3) Förutvarande 38 § upphävd genom 1969: 378.
(4) Förutvarande 39 § upphävd genom 1969: 378.
(1) Lagen omtryckt 1982: 100.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
sättes med fullmakt. Inom försvarsmakten får dessutom arbetstagare, som *är krigsman* och anställd med förordnande tills vidare, förflyttas till annan *anställning avsedd för krigsman* enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar.	*tillsättes* med fullmakt. Inom försvarsmakten får dessutom *en* arbetstagare, som *har en militär tjänst* och *som är* anställd med förordnande tills vidare, förflyttas till *en* annan *militär tjänst* enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar.
Förflyttning enligt första stycket till anställning hos myndighet inom annat verksamhetsområde får ske endast om arbetsuppgifterna är likartade eller arbetstagaren i allt fall med hänsyn till sin utbildning är lämpad för anställningen.	Förflyttning enligt första stycket till *en* anställning hos *en* myndighet inom *något* annat verksamhetsområde får endast ske om arbetsuppgifterna är likartade eller arbetstagaren i allt fall med hänsyn till sin utbildning är lämpad för anställningen.
Om förflyttning av den som är utnämnd till ordinarie domare *föreskrives* i regeringsformen.	Om förflyttning av den som är utnämnd till ordinarie domare *föreskrivs* i regeringsformen.

10 kap.

4 §

Disciplinpåföljd som avses i 1–3 §§ får *ej* åläggas	Disciplinpåföljd som avses i 1–3 §§ får *inte* åläggas
1. *krigsman, som är underkastad ansvar* enligt *21 kap. brottsbalken,*	1. *dem, som kan åläggas disciplinpåföljd* enligt *lagen (1985:00) om disciplinförseelser av krigsmän, för förseelser som omfattas av den lagen,*

2. hälso- och sjukvårdspersonal, som i sin yrkesutövning står under socialstyrelsens tillsyn, för förseelse i denna yrkesutövning av sådan beskaffenhet att den skall prövas av hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd,

3. *veterinär*,som står under lantbruksstyrelsens inseende, om förseelsen har skett i utövning av veterinäryrket.	3. *veterinärer*, som står under lantbruksstyrelsens inseende, om förseelsen har skett i utövning av veterinäryrket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 §
Sedan en kvinna har antagits till grundutbildningen gäller 34, 35 och 37 §§ värnpliktslagen (1941: 967) för henne tills utbildningen slutar.	Sedan en kvinna har antagits till grundutbildningen gäller *32*, 34, 35 och 37 §§ värnpliktslagen (1941: 967) för henne tills utbildningen slutar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

6 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 §, 24 kap. 22 § samt 48 kap. 5 och 15 §§ rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 kap.
	2 § (1)
Hovrätt tillkommer att som första domstol upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av brott som i utövningen av tjänsten eller uppdraget begåtts av domare i allmän underrätt *eller krigsrätt* eller av konkursdomare, inskrivningsdomare eller annan som vid inskrivningsmyndighet har förordnats att handlägga inskrivningsärende.	Hovrätt tillkommer att som första domstol upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av brott som i utövningen av tjänsten eller uppdraget begåtts av domare i allmän underrätt eller av konkursdomare, inskrivningsdomare eller annan som vid inskrivningsmyndighet har förordnats att handlägga inskrivningsärende.

Hovrätt är i övrigt första domstol i mål, beträffande vilka så föreskrives i lag.

(1) Senaste lydelse 1974: 573.

24 kap.

22 § (2)

Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. *Häktad krigsman må dock i stället föras till militärhäkte.*	Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte.

Är det av synnerlig vikt att den häktade för utredning angående det brott, som föranlett häktningen, eller ett annat brott, för vilket han misstänks, förvaras på annan plats än som anges i första stycket, får rätten på yrkande av åklagaren förordna att överförandet tills vidare skall anstå. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han överförts till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas på en plats utom häktet.

Om förvaring av häktad som undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning gälla särskilda bestämmelser.

48 kap.

5 § (3)

Strafföreläggande får icke utfärdas,

om förutsättningar för allmänt åtal ej föreligga,

om i föreläggandet ej upptagas alla brott av den misstänkte, vilka enligt åklagarens vetskap föreligga till bedömning,

om målsägande förklarat, att han ämnar föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, eller begärt, att åtal skall väckas.

I fråga om villkor för användning av strafföreläggande i militärt brottmål gälla särskilda bestämmelser.

15 § (4)

Föreläggande av ordningsbot får icke utfärdas,	Föreläggande av ordningsbot får icke utfärdas,
om den misstänkte förnekar gärningen,	om den misstänkte förnekar gärningen,
om i föreläggandet ej upptagas alla brott av den misstänkte, vilka enligt polismannens vetskap föreligga till bedömning,	om i föreläggandet ej upptagas alla brott av den misstänkte, vilka enligt polismannens vetskap föreligga till bedömning, *eller*
om det föreligger anledning att antaga att talan om enskilt anspråk kommer att föras, *eller*	om det föreligger anledning att antaga att talan om enskilt anspråk kommer att föras.
om det föreligger anledning att antaga att brottet bör föranleda disciplinstraff för krigsman.	

Föreläggande bör ej utfärdas, om det i annat fall kan antagas vara påkallat att åklagare prövar fråga om strafföreläggande eller åtal för brottet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

(2) Senaste lydelse 1981: 1294.
(3) Senaste lydelse 1975: 670.
(4) Senaste lydelse 1975: 670.

7 Förslag till

Lag om ändring i skadeståndslagen (1972: 207)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 10 § skadeståndslagen (1972: 207) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	3 kap.
	10 § (1)
Talan om ersättning enligt 2 § med anledning av dom eller beslut av högsta domstolen, regeringsrätten, hovrätt, allmän underrätt *eller krigsrätt* väckes vid den domstol som enligt 2 kap. 2 § eller 3 kap. 3 § rättegångsbalken är behörig att upptaga där angivna mål på grund av brott av domare vid den domstol som meddelat domen eller beslutet. Motsvarande gäller i fråga om ersättningstalan enligt 2 § med anledning av beslut eller åtgärd av någon som anges i nämnda lagrum i rättegångsbalken. Sådan talan med anledning av beslut av riksdagen eller regeringen väckes i högsta domstolen.	Talan om ersättning enligt 2 § med anledning av dom eller beslut av högsta domstolen, regeringsrätten, hovrätt, *eller* allmän underrätt väckes vid den domstol som enligt 2 kap. 2 § eller 3 kap. 3 § rättegångsbalken är behörig att upptaga där angivna mål på grund av brott av domare vid den domstol som meddelat domen eller beslutet. Motsvarande gäller i fråga om ersättningstalan enligt 2 § med anledning av beslut eller åtgärd av någon som anges i nämnda lagrum i rättegångsbalken. Sådan talan med anledning av beslut av riksdagen eller regeringen väckes i högsta domstolen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

8 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 § (2)
Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i	Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i

(1) Senaste lydelse 1974: 576.
(2) Senaste lydelse 1981: 1302.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
sträck har varit anhållen, underkastad reseförbud eller anmälningsskyldighet, intagen på rättspsykiatrisk klinik, *tagen i förvarsarrest* eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om	sträck har varit anhållen, underkastad reseförbud eller anmälningsskyldighet, intagen på rättspsykiatrisk klinik eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om
1. frikännande dom meddelas,	
2. åtalet avvisas eller avskrivs,	
3. förundersökning avslutas utan att åtal väcks *eller, såvitt gäller förvarsarrest, beslutet härom upphävs utan att målet hänskjuts till rättegång eller disciplinstraff åläggs*, eller	3. förundersökning avslutas utan att åtal väcks, eller

4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphävs eller ersätts av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjs utan förordnande om ny handläggning.

Den som på grund av misstanke om flera brott har utsatts för en sådan frihetsinskränkning som avses i första stycket har rätt till ersättning av staten, om det beträffande något av brotten inträffar en omständighet som nämns i första stycket 1–3 och det är uppenbart att frihetsinskränkningen inte skulle ha beslutats endast för den övriga brottsligheten.

Den som har varit häktad eller under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för ett eller flera brott har också rätt till ersättning, om brottet eller något av brotten i domen hänförs till en mildare straffbestämmelse och det är uppenbart att frihetsinskränkningen vid en sådan bedömning inte skulle ha beslutats.

2 § (3)

Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller *fritidsstraff* har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådömes eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjes utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har undergått sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.	Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller *utegångsförbud enligt lagen (1985: 00) om disciplinförseelser av krigsmän* har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådömes eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjes utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har undergått sluten psykiatrisk vård eller

(3) Senaste lydelse 1981: 220.

Nuvarande lydelse | *Föreslagen lydelse*

vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

Äldre bestämmelser om ersättning på grund av beslut om förvarsarrest och fritidsstraff gäller även efter ikraftträdandet. Vid tillämpningen av 1 § första stycket 3 skall därvid med disciplinstraff jämställas disciplinpåföljd.

9 Förslag till Lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse | *Föreslagen lydelse*

11 § (1)

Krigsmän och polismän som bevakar skyddsföremål samt skyddsvakter får, i den utsträckning som krävs för att bevakningsuppgiften skall kunna fullgöras,

Personal inom försvarsmakten och polismän som bevakar skyddsföremål samt skyddsvakter får, i den utsträckning som krävs för att bevakningsuppgiften skall kunna fullgöras,

1. begära att var och en som försöker få tillträde till eller uppehåller sig vid skyddsföremålet skall lämna uppgift om namn, födelsetid och hemvist samt kroppsvisitera denne och undersöka egendom som han för med sig och som inte utgör brev eller annan enskild handling,

2. avvisa eller avlägsna eller, om en sådan åtgärd ej är tillräcklig, tillfälligt omhänderta en person vid skyddsföremålet eller egendom som denne medför, om han

a. överträder något förbud som har meddelats med stöd av denna lag,

b. vägrar att på begäran lämna uppgift om namn, födelsetid eller hemvist eller lämnar uppgift därom som skäligen kan antas vara oriktig,

c. vägrar att underkasta sig kroppsvisitation eller undersökning av medförd egendom.

Krigsmän som avses i första stycket och skyddsvakter har dessutom inom skyddsföremålet eller i dess närhet samma befogenhet som polismän att gripa den som det finns skäl att anhålla för spioneri, sabotage eller förberedelse till sådant brott samt att lägga beslag på föremål som han för med sig. Vad som har sagts nu gäller också om

Sådan personal inom försvarsmakten som avses i första stycket och skyddsvakter har dessutom inom skyddsföremålet eller i dess närhet samma befogenhet som polismän att gripa den som det finns skäl att anhålla för spioneri, sabotage eller förberedelse till sådant brott samt att lägga beslag på föremål som han för med sig. Vad som

(1) Senaste lydelse 1980: 585.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
den misstänkte är på flykt från skyddsföremålet.	har sagts nu gäller också om den misstänkte är på flykt från skyddsföremålet.

De befogenheter som anges i första och andra styckena tillkommer även gränsövervakningsmän som avses i lagen (1979: 1088) om gränsövervakning i krig m. m. Råder civilförsvarsberedskap, tillkommer befogenheterna all civil bevakningspersonal vid skyddsföremålet.

Har någon annan än en polisman verkställt omhändertagande enligt första stycket 2 eller gripande eller beslag enligt andra stycket, skall anmälan omedelbart göras till en polisman. Denne skall omedelbart pröva om åtgärden skall bestå. Den som har omhändertagits enligt första stycket 2 skall friges så snart ändamålet med omhändertagandet har förfallit, dock senast sex timmar efter omhändertagandet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

10 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.

Härigenom föreskrivs att 4, 6, 9, 10 och 13 §§ lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 § (1)	
Den som är häktad får avge nöjdförklaring inför styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras *eller, om han hålles i militärhäkte, inför den befattningshavare som har uppsikt över häktet.* Är den som sålunda äger mottaga nöjdförklaring ej *tillstädes*, får förklaringen avges inför den som är i hans ställe. I fråga om häktad som förvaras på rättspsykiatrisk klinik kan regeringen förordna att nöjdförklaring i vissa fall skall avges inför närmaste polismyndighet.	Den som är häktad får avge nöjdförklaring inför styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras. Är den som sålunda äger mottaga nöjdförklaring ej *närvarande*, får förklaringen avges inför den som är i hans ställe. I fråga om häktad som förvaras på rättspsykiatrisk klinik kan regeringen förordna att nöjdförklaring i vissa fall skall avges inför närmaste polismyndighet.

Nöjdförklaring som avses i första stycket gäller endast om den som mottager förklaringen har tillgång till domen eller rättens bevis om målets

(1) Senaste lydelse 1979: 692.

utgång, såvitt rör den dömde (domsbevis), samt den dömde haft betänketid till andra dagen efter den då domen avkunnades för honom vid rätten eller på annat sätt delgavs honom. Den dömde skall om möjligt beredas tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare.

Den som får taga emot nöjdföklaring enligt första stycket skall så snart det kan ske erinra den dömde om hans rätt att avge nöjdförklaring samt upplysa den dömde om när och hur det kan ske. Det åligger honom vidare att den dag, då nöjdförklaring först kan avges, efterhöra om den dömde vill avge sådan förklaring.

6 § (2)

Den som icke är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt får avge nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte eller den som är i sådan befattningshavares ställe eller inför polismyndighet. *Den som fullgör militärtjänstgöring får avge nöjdförklaring även inför befattningshavare vid försvarsmakten, som har bestraffningsrätt över honom i disciplinmål.*

Den som icke är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt får avge nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte eller den som är i sådan befattningshavares ställe eller inför polismyndighet.

Nöjdförklaring enligt första stycket får avges endast om den som vill avge förklaringen överlämnar dom eller domsbevis till den som skall taga emot förklaringen.

9 § (3)

Är den som skall undergå fängelse häktad eller är han intagen i kriminalvårdsanstalt för undergående av påföljd i annat mål när domen får verkställas, skall styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras *eller, om han hålles i militärhäkte, den befattningshavare som har uppsikt över häktet* omedelbart befordra domen till verkställighet.

Är den som skall undergå fängelse häktad eller är han intagen i kriminalvårdsanstalt för undergående av påföljd i annat mål när domen får verkställas, skall styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras omedelbart befordra domen till verkställighet.

Förvaras den som är häktad i målet ej i kriminalvårdsanstalt, skall han för verkställighet förpassas till sådan anstalt.

Är den dömde häktad i annat mål när domen får verkställas och förvaras han ej i kriminalvårdsanstalt, får verkställigheten påbörjas där han förvaras.

(2) Senaste lydelse 1979: 692.
(3) Senaste lydelse 1981: 212.

10 § (4)

Är den som skall undergå fängelse icke häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt när domen enligt 2 § första stycket får verkställas, skall kriminalvårdsstyrelsen förelägga honom att senast viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt, där domen skall verkställas.

Om den dömde inte efterkommer eller inte kan nås av föreläggande enligt första stycket eller om fara för detta föreligger, skall polismyndigheten i den ort där han vistas på begäran av kriminalvårdsstyrelsen låta förpassa honom till anstalten.

Avger den dömde nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte, skall den som tager emot förklaringen omedelbart befordra domen till verkställighet. Avger den dömde nöjdförklaring inför polismyndighet *eller befattningshavare vid försvarsmakten,* skall den som tager emot förklaringen låta förpassa den dömde till kriminalvårdsanstalt enligt bestämmelser som kriminalvårdsstyrelsen meddelar. *Befattningshavare vid försvarsmakten skall begära biträde av polismyndigheten i orten för att verkställa förpassningen.*

Avger den dömde nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte, skall den som tager emot förklaringen omedelbart befordra domen till verkställighet. Avger den dömde nöjdförklaring inför polismyndighet, skall den som tager emot förklaringen låta förpassa den dömde till kriminalvårdsanstalt enligt bestämmelser som kriminalvårdsstyrelsen meddelar.

Påträffas någon som avvikit från kriminalvårdsanstalt eller som annars enligt särskilt beslut skall återföras till kriminalvårdsanstalt eller som annars enligt särskilt beslut skall återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet av ett fängelsestraff, skall polismyndigheten förpassa honom till sådan anstalt.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömde avviker, får polismyndigheten förelägga honom att inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att förpassa honom dit.

13 § (5)

Visar den som har dömts till fängelse att en ansökan om att han av nåd skall befrias från straffet eller få detta utbytt mot böter *eller disciplinstraff,* villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till särskild vård har getts in till regeringen sist den dag då han enligt 10 § första stycket senast skulle ha inställt sig vid kriminalvårdsanstalt, skall verkställigheten anstå i avvaktan på regeringens beslut med anledning av ansökningen. Detta gäl-

Visar den som har dömts till fängelse att en ansökan om att han av nåd skall befrias från straffet eller få detta utbytt mot böter, villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnade till särskild vård har getts in till regeringen sist den dag då han enligt 10 § första stycket senast skulle ha inställt sig vid kriminalvårdsanstalt, skall verkställigheten anstå i avvaktan på regeringens beslut med anledning av ansökningen. Detta gäller dock inte om den

(4) Senaste lydelse 1984: 397.
(5) Senaste lydelse 1982: 364.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
ler dock inte om den dömde är intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt, om nåd tidigare har sökts i målet eller om det finns skälig anledning antaga att den dömde avviker.	dömde är intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt, om nåd tidigare har sökts i målet eller om det finns skälig anledning antaga att den dömde avviker.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

11 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1975: 688) om skydd för viss tjänsteutövning

Härigenom föreskrivs att lagen (1975: 688) om skydd för viss tjänsteutövning skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Skydd som avses i 17 kap. 5 § brottsbalken skall tillkomma	
1. befattningshavare som handhar säkerhets- eller ordningstjänst vid kanal- eller slussverk eller järnvägsanläggning eller allmän flygplats eller godkänd enskild flygplats;	
2. den som *utan att vara krigsman* för försvaret fullgör bevaknings- eller ordningsuppgift och därvid bär uniform eller märke som tydligt utvisar denna uppgift.	2. den som för försvaret fullgör bevaknings- eller ordningsuppgift och därvid bär uniform eller märke som tydligt utvisar denna uppgift.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

12 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 § (1)	
Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos den som *gör sig skyldig till gär-*	Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos den som *brutit mot 4 § lagen*

(1) Senaste lydelse 1977: 297.

Nuvarande lydelse

ning som avses i 21 kap. 13 eller 14 § brottsbalken och därvid är berusad, så att det framgår av hans åtbörder eller tal, skola vara förverkade om *ej* särskilda skäl *äro däremot.*

Samma lag vare, om sådana drycker eller berusningsmedel påträffas hos den som *brutit mot 4 § lagen om straff för vissa trafikbrott, 13 kap. 6 § luftfartslagen eller 325 § sjölagen eller hos någon* som medföljt vid tillfället, *såframt* berusningsmedlen *må antagas hava* varit avsedda även för den som begått gärningen.

Föreslagen lydelse

(1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 13 kap. 6 § luftfartslagen (1957:297) eller 325 § sjölagen (1891:35 s. 1) skall vara förverkade, om *det inte finns* särskilda skäl *mot detta.*

Detsamma skall gälla om sådana drycker eller berusningsmedel påträffas hos den som medföljt vid tillfället, *om* berusningsmedlen *kan antas ha* varit avsedda även för den som begått gärningen.

Medför någon i strid mot gällande bestämmelser spritdrycker, vin eller starköl vid offentlig tillställning, skola de ock vara förverkade som i första stycket sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

13 Förslag till

Lag om ändring i polislagen (1984: 387)

Härigenom föreskrivs att 23 § polislagen (1984: 387) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

23 §

Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan *krigsman som* tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning och föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 även tjänsteman vid tullverkets kustbevakning som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd skall verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att

Föreslagen lydelse

Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan *som vid försvarsmakten* tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning och föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 även tjänsteman vid tullverkets kustbevakning som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd skall verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning

verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf.

har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf.

När den som avses i första stycket med laga stöd berövar någon friheten eller avlägsnar någon, tillämpas också 19 § 1.

Bestämmelserna i 13 § gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt skall överlämnas till närmaste polisman. I fråga om befogenhet för en tjänsteman vid tullverkets kustbevakning att tillämpa 13 § finns särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

14 Förslag till

Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429)

Härigenom föreskrivs att 5 b, 24 och 25 §§ rättshjälpslagen (1972: 429) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 b § (1)

Med domstol förstås i denna lag allmän domstol, allmän förvaltningsdomstol, bostadsdomstolen, försäkringsöverdomstolen, försäkringsrätt, marknadsdomstolen, patentbesvärsrätten, arbetsdomstolen *och krigsrätt*. Vad i lagen sägs om domstol skall även gälla arrendenämnd, hyresnämnd och statens va-nämnd.

Med domstol förstås i denna lag allmän domstol, allmän förvaltningsdomstol, bostadsdomstolen, försäkringsöverdomstolen, försäkringsrätt, marknadsdomstolen, patentbesvärsrätten *och* arbetsdomstolen. Vad i lagen sägs om domstol skall även gälla arrendenämnd, hyresnämnd och statens va-nämnd.

24 § (2)

I den mån ej särskilda föreskrifter gäller, utgår ersättning för bevisning i mål eller ärende vid allmän domstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen, arbetsdomstolen *eller krigsrätt* med skäligt belopp enligt domstolens bestämmande.

I den mån ej särskilda föreskrifter gäller, utgår ersättning för bevisning i mål eller ärende vid allmän domstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen *eller* arbetsdomstolen med skäligt belopp enligt domstolens bestämmande.

(1) Senaste lydelse 1981: 830.
(2) Senaste lydelse 1979: 240.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
25 § (3)	
I angelägenhet, som ej handlägges vid allmän domstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen, arbetsdomstolen *eller krigsrätt*, beslutar rättshjälpsnämnden om utredning. Utan hinder härav får biträde besluta om utredning av mindre omfattning. Samma befogenhet tillkommer skiftesman som förordnats i ärende om bodelning.	I angelägenhet, som ej handlägges vid allmän domstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen *eller* arbetsdomstolen, beslutar rättshjälpsnämnden om utredning. Utan hinder härav får biträde besluta om utredning av mindre omfattning. Samma befogenhet tillkommer skiftesman som förordnats i ärende om bodelning.

Den som medverkat vid utredning som avses i första stycket har rätt till ersättning enligt föreskrifter som regeringen meddelar. Ingår utredningen i mål eller ärende som har anhängiggjorts vid domstol fastställes ersättningen av domstolen. I annat fall bestämmes ersättningen av rättshjälpsnämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

15 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1957: 668) om utlämning för brott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 § (1)	
För *gärning, varom förmäles* i *sådan bestämmelse i* 21 *eller 22* kap. brottsbalken *som avser brott av krigsman, må* utlämning *ej medgivas*.	För *gärningar som nämns i de föreskrifter i 16 kap. brottsbalken som avser brott av av krigsman eller* i 21 kap. brottsbalken *eller i värnpliktslagen (1941:967) får* utlämning *inte medges*.

Vad nu sagts utgör ej hinder att, om gärningen innefattar jämväl brott för vilket utlämning eljest må ske, utlämna personen för det brottet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

(3) Senaste lydelse 1979: 240.
(1) Senaste lydelse 1964: 176.

16 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1953: 770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar

Härigenom föreskrivs att lagen (1953: 770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Är någon, som avses i *27 kap. 14 § tredje stycket strafflagen*, eller annan utlänning, som internerats då riket är i krig, misstänkt för brott, skall vid rättsligt förfarande med anledning därav samt vid påföljds ådömande och verkställande iakttagas vad som bestämts i gällande avtal med främmande makt eller följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.	Är någon, som avses i *21 kap. 4 § brottsbalken*, eller annan utlänning, som internerats då riket är i krig, misstänkt för brott, skall vid rättsligt förfarande med anledning därav samt vid påföljds ådömande och verkställande iakttagas vad som bestämts i gällande avtal med främmande makt eller följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

17 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	9 §
Konungen äger beträffande riket i dess helhet eller viss del därav förordna om förlängning av tidsfrist, som enligt lag eller författning skall iakttagas för ingivande av inlaga eller vidtagande av annan åtgärd för bevakande eller fullföljd av talan hos domstol eller domare annorledes än genom särskilt rättsmedel. Kungörelse om krigstillstånd skall anses innefatta dylikt förordnande för en tid av två veckor från kungörelsens utfärdande, om ej Konungen bestämmer annorlunda.	
Vad i denna paragraf är stadgat äger icke tillämpning vid fullföljd av talan mot beslut i militära disciplinmål eller mot dom eller beslut av krigsrätt i militära brottmål.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

Lag om ändring i lagen (1942: 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1942: 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

dels att i 2–4, 9–11 och 14 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 1 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 § (1)	
Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2–13 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger *Konungen* förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.	Befinner sig riket i krig skola bestämmelserna i 2–13 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger *regeringen* förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande, som i första stycket sägs, skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Varder förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Under tid, då bestämmelserna i 2–13 §§ äga tillämpning, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strida mot samma bestämmelser eller vad med stöd av dem blivit föreskrivet.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk eller i fråga om *krigsrätter eller* myndigheter, som avses i lagen med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., eller beträffande mål eller ärende varom stadgats i nämnda lag.	Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk eller i fråga om myndigheter, som avses i lagen *(1957: 132)* med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., eller beträffande mål eller ärende varom stadgats i nämnda lag.

Med den begränsning, som framgår av näst föregående stycke, förstås i denna lag

med statsmyndighet: alla till statens förvaltning hörande myndigheter och inrättningar, nämnder, kommissioner och kommittéer; samt

med kommunalmyndighet: alla till kommunal styrelse eller förvaltning hörande stämmor och representationer, myndigheter, styrelser, kollegier,

(1) Senaste lydelse 1953: 51.

nämnder, råd, kommissioner, revisorer, utskott och kommittéer jämte underlydande verk och inrättningar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

19 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1975: 1057) med instruktion för justitieombudsmännen

Härigenom föreskrivs att 2 och 21 §§ lagen (1975: 1057) med instruktion för justitieombudsmännen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Under ombudsmännens tillsyn står 1. statliga och kommunala myndigheter, 2. tjänstemän och andra befattningshavare vid dessa myndigheter, samt 3. annan som innehar tjänst eller uppdrag, varmed följer myndighetsutövning, såvitt avser denna hans verksamhet.	
I fråga om *krigsmän* omfattar tillsynen dock endast befäl av lägst *överfurirs* grad och dem som innehar motsvarande tjänsteställning.	I fråga om *befattningshavare vid försvarsmakten* omfattar tillsynen dock endast befäl av lägst *fänriks* grad och dem som innehar motsvarande tjänsteställning.
Ombudmännens tillsyn omfattar ej 1. riksdagens ledamöter, 2. riksdagens förvaltningsstyrelse, riksdagens valprövningsnämnd, riksdagens besvärsnämnd eller kammarsekreteraren, 3. riksbanksfullmäktige, riksbankschefen och vice riksbankschefen, utom såvitt avser deltagande i utövning av riksbankens beslutanderätt enligt valutalagen (1939: 350), riksbankens direktion, fullmäktige i riksgäldskontoret eller riksgäldsdirektören, 4. regeringen eller statsråd, 5. justitiekanslern, 6. ledamöter av beslutande kommunala församlingar.	
Ombudmännen står ej under tillsyn av varandra.	
Med befattningshavare förstås i denna lag person som står under ombudsmännens tillsyn.	
21 § (1)	
Ombudsman skall verkställa de utredningsåtgärder som fordras för prövning av klagomål och andra ärenden.	
När ombudsman enligt regeringsformens föreskrifter begär upplysningar och yttranden, får han förelägga vite om högst 1 000 kronor. Ombudsman får utdöma försuttet vite.	

(1) Senaste lydelse 1980: 15.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Kan det misstänkas att befattningshavare som sägs i 7 § gjort sig skyldig till förseelse, för vilken disciplinpåföljd bör åläggas, och kan det befaras att skriftlig anmaning enligt 14 kap. 1 § första stycket lagen (1976: 600) om offentlig anställning ej kan tillställas honom inom två år efter förseelsen, får ombudsman utfärda sådan anmaning. Anmaning som nu har sagts gäller även som underrättelse enligt 29 § lagen (1980: 11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonal m. fl.	Kan det misstänkas att befattningshavare som sägs i 7 § gjort sig skyldig till förseelse, för vilken disciplinpåföljd bör åläggas, och kan det befaras att skriftlig anmaning enligt 14 kap. 1 § första stycket lagen (1976: 600) om offentlig anställning ej kan tillställas honom inom två år efter förseelsen, får ombudsman utfärda sådan anmaning. Anmaning som nu har sagts gäller även som underrättelse enligt 29 § lagen (1980: 11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonal m. fl. *Första meningen har motsvarande tillämpning i fråga om underrättelse enligt 25 § lagen (1985:00) om disciplinförseelser av krigsmän.*

När ombudsman är närvarande vid domstols eller myndighets överläggningar har han ej rätt att yttra sin mening.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

Försvarsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 23 maj 1985

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom.

Föredragande: statsrådet Thunborg

Lagrådsremiss med förslag till lag om disciplinförseelser av krigsmän m. m.

---

1 Inledning

1.1 Militäransvarskommittén

Regeringen bemyndigade den 24 mars 1977 chefen för justitiedepartementet att tillkalla en kommitté med högst tre ledamöter(1) för att se över det militära ansvarssystemet. Utredningen arbetade under benämningen militäransvarskommittén (MAK).

MAK lämnade i februari 1983 sitt betänkande (SOU 1983: 2) Nytt militärt ansvarssystem. MAK: s sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttrande över betänkandet avgetts av

justitieombudsmannen Holstad (JO), justitiekanslern (JK), Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Skövde tingsrätt, Sollefteå tingsrätt, domstolsverket, riksåklagaren, (RÅ), rikspolisstyrelsen, polisstyrelsen i Hässleholms polisdistrikt, polisstyrelsen i Östersunds polisdistrikt, rättegångsutredningen, överbefälhavaren (ÖB), försvarets civilförvaltning, värnpliktsverket, arbetsdomstolen, statens arbetsgivarverk, riksrevisionsverket, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges auditörer, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges länspolischefer, Föreningen Sveriges polischefer, Centralorganisationen SACO/SR, Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S), Landsorganisationen i Sverige (LO), Frivilligorganisationernas Samarbetskommitté, Värnpliktiga arbetsgruppen (numera Sveriges centrala värnpliktsråd), Svenska värnpliktsofficersförbundet, Kustartilleriets reservofficersförbund och Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU).

(1) Ledamöter: f.d. justitieombudsmannen Gunnar Thyresson, ordförande, samt riksdagsledamöterna Torsten Gustafsson (t. o. m. 1981-06-23), Helge Hagberg och Ingemar Hallenius (fr.o.m. 1981-06-23).

Riksåklagaren har till sitt yttrande fogat yttranden av överåklagaren i Stockholm, överåklagaren i Göteborg, länsåklagaren i Östergötlands län, länsåklagaren i Skaraborgs län, länsåklagaren i Norrbottens län, chefsåklagaren i Skövde åklagardistrikt och chefsåklagaren i Bodens åklagardistrikt.

SACO/SR har som sitt yttrande överlämnat yttranden från Svenska officersförbundet och Förbundet för jurister, samhällsvetare och ekonomer.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

1.2 Gällande rätt om militäransvar

Sedan länge finns det i vårt land en särskild straff- och processlagstiftning för det militära försvaret.

Militärstrafflagstiftningen undergick genomgripande reformer åren 1948 och 1972. Brottspåföljder och disciplinmedel för krigsmän fick då i huvudsak sin nuvarande utformning. Föreskrifter i ämnet finns i brottsbalken och i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän. Bestämmelser om handläggning av militära mål, om tvångsmedel och om verkställighet av disciplinstraff är intagna i militära rättegångslagen (1948: 472) och kungörelsen (1948: 691) angående den militära rättsvården.

De militära straffen och disciplinmedlen är tillämpliga endast på den personal inom försvarsmakten som anses som krigsmän.

Krigsmän är enligt brottsbalken yrkesofficerare, reservofficerare och meniga som är anställda vid försvarsmakten, kvinnor som genomgår utbildning för att få anställning som officerare vid försvarsmakten, värnpliktiga som inte har fått tillstånd till vapenfri tjänst samt hemvärnsmän och hemvärnsrekryter, samtliga under den tid de är tjänstgöringsskyldiga i sådan egenskap. Som krigsmän räknas också sådana vid försvarsmakten anställda eller i övrigt tjänstgöringsskyldiga personer som anges i särskilda bestämmelser (förordningen 1983: 481 om vad som avses med försvarsmakten och krigsman). Anställd personal omfattas inte av de militärstraffrättsliga reglerna under tjänstgöring vid civila statliga organ, vid militära organ med arbetsuppgifter som i huvudsak är av civil natur eller vid kommunala myndigheter (21 kap. 21 § brottsbalken jämförd med förordningen 1975: 369 om undantag från ansvar enligt 21 kap. brottsbalken).

Särskilda straffbestämmelser om brott av krigsmän finns i 21 kap. brottsbalken. Där föreskrivs straff för lydnadsbrott, grovt lydnadsbrott, myteri, ohörsamhet mot vakt, missbruk av förmanskap, oskickligt beteende, uppvigling av krigsmän, undanhållande, rymning, övergivande av post och onykterhet i tjänsten. Kapitlet innehåller vidare vissa brott som motsvaras av straffbestämmelser riktade mot var och en, nämligen våld eller hot mot krigsman samt förargelseväckande beteende. Därutöver finns brotten obehörig befälsutövning, missfirmelse mot krigsman och tjänstefel. I 22 kap. brottsbalken – krigsartiklarna – har förts samman ansvarsbestämmelser som med något undantag är tillämpliga endast under krig och beredskapstillstånd. De flesta bestämmelserna avser krigsmän. Vissa brott, nämligen landsförräderi, landssvek, landsskadlig vårdslöshet, ryktesspridning till

fara för rikets säkerhet och folkrättsbrott, avser emellertid inte bara krigsmän utan också andra personer.

Vid sidan av de allmänna påföljder som kan ådömas enligt brottsbalken finns disciplinstraff för krigsmän som en särskild påföljdsform. Disciplinstraffen är enligt 32 kap. 6 § brottsbalken fritidsstraff och disciplinbot. Av dessa båda strafformer är fritidsstraff i princip att anse som den svårare.

Fritidsstraff innebär förbud för den som är förlagd inom ett kasernområde, läger eller motsvarande område att under en bestämd tid, minst 8 och högst 15 dagar, på fritid vistas utanför området eller en sådan del av detta som har upplåtits åt en viss avdelning. För den som är förlagd ombord på fartyg innebär straffet förbud att under nyss angivna tid av 8–15 dagar eller under ett visst antal särskilda dagar, minst 5 och högst 8, på fritid lämna fartyget.

Disciplinbot åläggs för minst en och högst 40 dagar samt utgörs av löneavdrag eller motsvarande betalning i pengar.

Bestämmelser om när disciplinstraff får användas finns i 2 och 3 §§ lagen om disciplinstraff för krigsmän. Disciplinstraff skall åläggas, utom för brott mot bestämmelser där sådant straff är direkt utsatt, i stället för böter, när det är fråga om brott av krigsmän mot bestämmelserna i 20–22 kap. brottsbalken. Disciplinstraff skall också åläggas för andra av krigsman förövade brott som är av sådan beskaffenhet att straff för brotten kan åläggas i disciplinmål. Även om det inte är fråga om ett sådant brott, får disciplinstraff vidare åläggas i stället för böter under förutsättning dels att brottet är av den arten att målet skall handläggas som militärt mål, dels att disciplinstraff framstår som lämpligare än böter med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art. Böter får i sin tur ådömas i stället för disciplinstraff, om böter är en lämpligare påföljd med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena och brottet.

För mindre förseelser av beskaffenhet att straff kan åläggas i disciplinmål skall tillrättavisning användas i stället för disciplinstraff, om tillrättavisning är lämpligare än ett sådant straff. Tillrättavisningsformerna är varning, extratjänst, utegångsförbud och landgångsförbud.

Extratjänst innebär åläggande för ett visst antal gånger, högst fyra, eller för en viss bestämd tid, högst sju dagar, att utom vanlig ordning utföra handräckningsarbete eller någon annan särskild uppgift.

Utegångsförbud innebär för den som är förlagd inom ett kasernområdc, läger eller motsvarande område förbud att under en bestämd tid, högst sju dagar, på fritid vistas utanför området eller den del av detta som har upplåtits åt en viss avdelning.

Landgångsförbud är motsvarigheten till utegångsförbud för den som är förlagd ombord på fartyg och innebär förbud att under en bestämd tid, högst sju dagar, eller under ett bestämt antal särskilda dagar, högst fyra, på fritid lämna fartyget.

Det disciplinära sanktionssystem som sålunda tillämpas inom försvarsmakten skiljer sig i åtskilliga avseenden från vad som gäller för civila arbetstagare i allmänhet hos staten. Efter 1975 års omläggning av systemet med ansvar och skydd för funktionärer i offentlig verksamhet har civila statstjänstemän ett disciplinansvar som vilar på en privaträttslig syn på den

offentliga tjänsten och har således inte straffrättslig karaktär. Enligt 10 kap. lagen (1976: 600) om offentlig anställning kan i enlighet med detta flertalet arbetstagare hos staten åläggas disciplinpåföljd för tjänsteförseelse, dvs. om arbetstagaren uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter vad som åligger honom i hans anställning och felet inte är ringa. Disciplinpåföljderna är – om inte annat följer av kollektivavtal – varning och löneavdrag under högst 30 dagar.

En arbetstagare som har begått en brottslig gärning, varigenom han har visat sig uppenbarligen olämplig att innecha sin anställning, får enligt 11 kap. lagen om offentlig anställning avskedas. Avskedande kan också komma i fråga, om arbetstagaren på annat sätt än genom brott har gjort sig skyldig till en grov tjänsteförseelse eller ålagts disciplinpåföljd och inom två år därefter på nytt gjort sig skyldig till tjänsteförseelse, allt under förutsättning att han därigenom har visat sig uppenbarligen olämplig att inneha sin tjänst.

I lagen om offentlig anställning finns också särskilda regler om förfarandet i ärenden om disciplinansvar.

Vid de civila myndigheterna handläggs ärenden om disciplinpåföljd som regel av ett kollegium. För vissa tjänstemän, bl. a. dem som innehar eller uppehåller byråchefstjänster eller högre tjänster, prövas frågan om disciplinansvar av statens ansvarsnämnd.

Disciplinpåföljd som avses i lagen om offentlig anställning kan enligt uttrycklig föreskrift i samma lag inte åläggas krigsmän som är underkastade ansvar enligt 21 kap. brottsbalken. För de krigsmän som är anställda vid försvarsmakten men inte är underkastade ett militärt straffansvar gäller dock reglerna i lagen om offentlig anställning. Vad som sägs där om avskedande gäller vidare för alla anställda krigsmän.

Även i fråga om den processuella handläggningen av de militära brottmålen gäller i flera hänseenden en särreglering enligt militära rättegångslagen och kungörelsen angående den militära rättsvården.

Som militära brottmål anses enligt militära rättegångslagen vissa mål om ansvar för brott som har begåtts av krigsmän. Helt allmänt kan sägas att till militära brottmål hänförs mål om ansvar för sådana av krigsmän förövade brott som har samband med den militära tjänsten eller annars nära berör militära förhållanden. Till dessa brott hör förargelseväckande beteende enligt 16 kap. 16 § brottsbalken, om den brottslige vid gärningens begående var klädd i militär uniform. Vidare räknas dit bl. a. de i 8–10, 12 och 13 kap. brottsbalken upptagna förmögenhetsbrotten och skadegörelsebrotten, om brotten har angått försvarsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom, de i 20 kap. 1–3 §§ angivna brotten samt de brott som har upptagits i 21 och 22 kap. brottsbalken. Begreppet militära brottmål har praktisk betydelse främst i det hänseendet, att det i dessa mål i vissa fall är möjligt att ålägga disciplinstraff i stället för böter.

Militära brottmål handläggs vid allmän domstol, om de inte skall handläggas som disciplinmål. I disciplinmålen är det en befattningshavare vid försvarsmakten som prövar frågan om straff för brottet. Straff får åläggas i disciplinmål endast om den misstänkte står under militärt befäl – från den regeln finns dock vissa undantag – och straffet finnes böra bestämmas till

disciplinstraff. Endast i fråga om vissa av de förut angivna brotten kan straff åläggas i disciplinmål.

Bestraffningsrätten i disciplinmål är i princip förbehållen sådana befattningshavare vid försvarsmakten som har lägst överstelöjtnants eller kommendörkaptens tjänstegrad. I vissa fall får dock bestraffningsrätten anförtros åt en befattningshavare som har lägst majors eller örlogskaptens grad. Bestraffningsrätten utövas vanligtvis av förbandscheferna eller – vid de större förbanden – av deras ställföreträdare. För att biträda de bestraffningsberättigade cheferna vid handläggningen av disciplinmålen samt i vissa övriga hänseenden finns auditörer. Endast den som uppfyller villkoren för att utöva domartjänst och som har avlagt domared får tjänstgöra som auditör. Auditörerna tillhör i fred försvarsmaktens civila personal. I krig är de inordnade i det militära tjänstegradssystemet.

I militära rättegångslagen och kungörelsen angående den militära rättsvården finns vidare särskilda regler bl. a. om anmälan om militärt brott, om den bestraffningsberättigade chefens åtgärder när han får en sådan anmälan, om hänskjutande i vissa fall av målet till åklagare, om avskrivning av bagatellförseelser, om militärförhör, om handläggningen efter avslutat militärförhör och om militärt straffregister.

Beslut i disciplinmål kan överklagas till allmän domstol. Beslut om disciplinstraff skall verkställas utan hinder av att beslutet inte har vunnit laga kraft, om inte den bestraffningsberättigade chefen förordnar något annat. Klagotiden är två veckor.

Den som har bestraffningsrätt i disciplinmål har också rätt att ålägga tillrättavisning. Sådan rätt har dessutom vissa lägre chefer som t. ex. kompanicheferna och motsvarande befattningshavare över underlydande personal med högst furirs tjänstegrad. Liksom i fråga om disciplinmålen finns i militära rättegångslagen bestämmelser om förfarandet i tillrättavisningsärenden. Det finns också regler om förteckning över tillrättavisningar och omprövning av tillrättavisningsbeslut. En ålagd tillrättavisning kan på begäran omprövas av närmast högre befattningshavare med bestraffningsrätt. Tillrättavisningen går i verkställighet omedelbart.

Den bestraffningsberättigade chefen kan i vissa fall också besluta om ersättningsskyldighet, när egendom som tillhör eller används av försvarsmakten har gått förlorad eller blivit skadad samt förlusten eller skadan har uppstått på grund av att någon har åsidosatt en förpliktelse med anledning av tjänst vid försvarsmakten. Den förlust eller skada som skall ersättas får inte överstiga 1 500 kr. Ersättningsskyldighet kan med vissa undantag åläggas den som, då förlusten eller skadan har inträffat, är underkastad disciplinär bestraffningsrätt. Vid prövning av frågor om ersättningsskyldighet tillämpas bestämmelserna i skadeståndslagen (1972: 207). Behörighet att ålägga ersättningsskyldighet tillkommer den som i disciplinmål har bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige. Särskilda regler finns om handläggningen av dessa s. k. ersättningsmål.

Militära chefer har också under vissa förutsättningar rätt att använda särskilda tvångsmedel. En militär chef får inte förordna om häktning eller anhållande men däremot om gripande av en krigsman över vilken han har bestraffningsrätt. Detta tvångsmedel används dock sällan. Av större prak-

tisk betydelse är tagande i förvar och förvarsarrest. Av dessa båda tvångsmedel är tagande i förvar det lindrigaste. Det är avsett att användas för att omhänderta en krigsman som uppträder berusad eller ordningsstörande, medan förvarsarrest skall kunna tillgripas vid allvarligare disciplinupplösande brott. Tagande i förvar kan beordras av vilken förman som helst i fråga om underlydande krigsmän. Detsamma är i princip fallet beträffande förordnande om förvarsarrest. Om den som har förordnat om förvarsarrest inte själv har bestraffningsrätt över den arresterade, skall han dock omedelbart underrätta närmaste bestraffningsberättigade chef, som fattar fortsatta beslut i ärendet. Bestraffningsberättigade chefer har också möjlighet att med anledning av brott, för vilket en underlydande är misstänkt, under vissa förutsättningar förordna om beslag, kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall, i stället för en allmän underrätt, krigsrätten vara domstol för försvarsmaktens avdelningar i den utsträckning som regeringen bestämmer. En krigsrätt kan också, utan att beredskapstillstånd har inträtt, enligt regeringens förordnande inrättas vid en avdelning av försvarsmakten där beredskapsövning fullgörs. Krigsrätten består av en lagfaren krigsdomare som ordförande samt en nämnd med tre ledamöter, varav två är civila och en är militär. Allmän åklagare vid krigsrätten är en krigsfiskal.

2 Allmän motivering

2.1 Principiella synpunkter på militäransvaret

2.1.1 Behovet av ett nytt disciplinärt system

Mitt förslag: Stora delar av det nuvarande straffrättsliga militära ansvarssystemet ersätts av ett förvaltningsrättsligt disciplinsystem.

MAK:s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 65–68).

Remissinstanserna: Den övervägande delen av remissinstanserna är positiv till en förändring av det militära ansvarssystemet i den riktning som MAK föreslår. Några remissinstanser ifrågasätter dock behovet av en så genomgripande reform av det militära disciplinsystemet (Remissammanställningen s. 155 f.).

Skälen för mitt förslag: Det hävdas ibland att det inte finns behov av några särskilda ansvarsregler för försvarsmaktens personal. En handling som inte är ett brott enligt civila regler bör alltså med ett sådant synsätt inte heller kunna föranleda bestraffning eller någon annan form av disciplinär reaktion inom det militära systemet.

Krigstjänstgöringens natur gör att det är av stor betydelse att god disciplin råder inom försvarsmakten. Självfallet är dock inte straffansvaret den enda faktorn av betydelse för disciplinen. Det som enligt mitt synsätt är mest väsentligt är att soldaterna är motiverade att göra sin insats för försvaret. En sådan motivation skapas främst genom en ändamålsenlig

utbildning och en god information om såväl dennas syfte som målen för vår säkerhets- och försvarspolitik. Det är också viktigt att soldaterna har tilltro till förmågan hos de vapen och övrig materiel som förbanden är utrustade med. Av betydelse är också att de som tas i anspråk inom det militära försvaret känner ekonomisk trygghet såväl för egen del som för sina närmaste anhöriga.

Ett disciplinärt ansvarssystem har följaktligen enligt min mening bara en begränsad betydelse som medel för att skapa dugliga krigsförband. Å andra sidan torde det inte vara möjligt att helt undvara vissa korrektionsmedel vid brott mot den nödvändiga disciplinen. Med tanke på de utomordentligt särpräglade förhållanden som råder där krigsförbanden verkar är det också ofrånkomligt att i viss utsträckning beivra förseelser som i ett civilt sammanhang kan uppfattas som bagatellartade.

Det bör också påpekas att ett av kraven för att en person skall räknas som kombattant i folkrättslig mening och få det skydd som följer med detta är att han är underkastad ett internt disciplinärt system som bl. a. säkerställer att krigets lagar iakttas.

Jag har alltså den uppfattningen att det måste finnas särskilda disciplinära bestämmelser för försvarsmaktens personal. Självklara krav på sådana bestämmelser är att de är förankrade i vår rättsordning och står i samklang med de regler i övrigt i samhället som rör förhållandet mellan arbetsgivare och anställda resp. staten och andra tjänstgöringspliktiga. I fråga om reglernas närmare utformning måste en avvägning göras mellan det särskilda behovet av snabbhet och effektivitet i övrigt inom försvarsmakten, å ena sidan, och kraven på rättssäkerhet, å den andra sidan.

En strävan på senare tid har varit att i så liten utsträckning som möjligt ha särregler för det militära försvaret. Den militära rättsvården har dock varit ett område som i avgörande delar avviker från vad som gäller i övrigt i samhället. Som jag har framhållit inledningsvis är det delvis ofrånkomligt med särskilda regler för försvarsmakten. I vissa avseenden framstår dock dessa skillnader inte längre som sakligt motiverade.

Det kan t. ex. ifrågasättas om inte samhällsutvecklingen har gått dithän att behovet av att ha ett särskilt straffrättsligt disciplinsystem för värnpliktiga som överträder tjänsteföreskrifter är ett annat i dag än vad det har varit i det förgångna.

Det är inte heller utan vidare givet att anställda inom det militära försvaret genomgående måste lyda under ett annat disciplinsystem är det som tillämpas på övriga anställda hos staten.

Det har sedan länge stått klart att det behövs en mera genomgripande översyn av det militära ansvarssystemet. Frågan om att göra en sådan översyn hade också aktualiserats i flera sammanhang innan direktiven lämnades till MAK. Bl. a. hade krav på en reformering rests av de anställdas organisationer och av företrädare för de värnpliktiga vid de årliga värnpliktskonferenserna.

Det reformförslag som MAK nu har lämnat ligger helt i linje med de principer som kom till uttryck i direktiven till kommittén. Den anställda personalen föreslås sålunda i disciplinhänseende i fred bli till alla delar likställd med övriga statsanställda – på vilka alltså lagen om offentlig

anställning tillämpas – medan det ansvarssystem som föreslås gälla för de värnpliktiga i framtiden visar stora principiella likheter med reglerna för den anställda personalens disciplinansvar.

Jag instämmer i de synpunkter på det nuvarande militära ansvarssystemet som förs fram i direktiven till MAK. Jag anser med utgångspunkt i detta att kommittén i allt väsentligt har lämnat förslag som är väl ägnade att medföra en förbättring av den militära rättsvården och därigenom också ägnade att bidra till ännu dugligare krigsförband.

I det följande kommer jag därför att föreslå en reformering av militäransvaret i huvudsak enligt de riktlinjer som MAK har förordat. I vissa avseenden, som främst tar sikte på den enskildes ställning i systemet, kommer jag dock att lämna förslag som avviker från MAK:s. Syftet är därvid att ytterligare tillgodose de krav på rättssäkerhet som måste ställas på ett disciplinförfarande för personal med tjänsteplikt.

Jag har i detta ärende samrått med cheferna för justitie- och civildepartementen.

Enligt min bedömning kan de förslag som jag nu lägger fram genomföras inom ramen för oförändrade resurser.

2.1.2 Den anställda personalens ansvar

Mitt förslag: Försvarsmaktens anställda militära personal likställs i disciplinhänseende i fred med övriga statsanställda.

MAK:s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 68).

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till förslaget. Några remissinstanser pekar på de olikheter i disciplinhänseende som kommer att finnas mellan de skilda personalkategorierna inom försvarsmakten (Remissammanställningen s. 156 f).

Skälen för mitt förslag: För närvarande är försvarsmaktens anställda militära personal uppdelad på två grupper vad gäller disciplinfrågorna.

Den ena gruppen, som består av personalen vid förbanden och staberna, har ansvar som krigsmän enligt brottsbalkens bestämmelser om brott av krigsmän. I denna grupp ingår också flertalet reservofficerare.

Den andra gruppen utgörs av militär personal vid myndigheter utanför försvarsmakten och vid vissa mera civilt präglade myndigheter inom försvarsmakten. Den närmare regleringen av denna krets finns i förordningen (1975: 1369) om undantag från ansvar enligt 21 kap. brottsbalken. Som framgår av förordningens rubrik omfattas personalen i denna grupp inte av det ansvarssystem som gäller för den militära personalen i övrigt. På denna grupp tillämpas alltså i stället föreskrifterna om disciplinansvar i lagen om offentlig anställning. Bakgrunden till detta är att personalen i fråga tjänstgör under förhållanden som inte nämnvärt skiljer sig från vad som gäller för civil personal. Den deltar t. ex. normalt inte i utbildningen av värnpliktiga utan har arbetsuppgifter av civil karaktär som handläggare och chefer, låt vara att befattningarna regelmässigt kräver militärt expertkunnande.

Jag ifrågasätter om det längre finns skäl att göra åtskillnad mellan de

nämnda personalgrupperna. Enligt min uppfattning är det betydligt mera som förenar de anställda inom olika delar av statsförvaltningen än som skiljer dem åt till följd av olika tjänsteförhållanden. Detta leder till att den anställda militära personalen, åtminstone i fredstid, bör följa samma regelsystem i fråga om disciplinansvar som det som gäller för offentligt anställda i allmänhet, alltså bl. a. också för civil personal inom försvarsmakten. Detta betyder i sin tur att förseelser i tjänsten av anställd personal avkriminaliseras i stor utsträckning och i stället bedöms på arbetsrättslig grund enligt reglerna i lagen om offentlig anställning med anställningsavtalet som utgångspunkt.Det innebär att det inte längre blir möjligt att utdöma ett fängelsestraff för förseelser i tjänsten, t. ex. för olovlig frånvaro under längre tid.

Praktiskt medför reformen att påföljderna för förseelser i tjänsten inskränks till varning och löneavdrag. Vad som försvinner blir således möjligheterna att använda, förutom brottsbalkens påföljder, tillrättavisningsformen extratjänst och att ådöma disciplinbot från 30 och upp till 40 dagar. Fritidsstraff resp. utegångsförbud går ju enligt nuvarande regler i praktiken inte att använda i fredstid på den anställda personalen.

En annan konsekvens blir att en anställd militär befattningshavare som är missnöjd med ett beslut om disciplinansvar har att väcka talan mot arbetsgivaren vid domstol i tvistemål i stället för att som nu fullfölja talan i militärt brottmål eller, vid tillrättavisningar, klaga hos högre chef.

Jag delar militäransvarskommitténs uppfattning att det mot bakgrund av nuvarande regler för civilanställda statstjänstemän, åtminstone för fredstid, synes svårt att finna några avgörande invändningar mot att den anställda militära personalen förs över till detta system.

Om samtliga anställda på militära tjänster förs in under det ansvarssystem som regleras i lagen om offentlig anställning, kommer det att gå en principiell gräns mellan denna personal och dem som tillhör försvarsmakten utan att vara anställda, t. ex. de värnpliktiga. Detta kan skapa vissa problem. Jag återkommer till detta i det följande.

2.1.3 Värnpliktigas ansvar

Mitt förslag: Värnpliktiga skall både i fred och i krig omfattas av det nya särskilda militära disciplinsystemet.

MAK:s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 68 f).

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har inte något att erinra mot förslaget. Några remissinstanser är dock i varierande grad kritiska (Remissammanställningen s. 157 f).

Skälen för mitt förslag: Den arbetsrättsliga grundsyn som präglar den anställda personalens disciplinsystem enligt lagen om offentlig anställning kan inte tillämpas vid en reformering av ansvarssystemet för värnpliktiga, dvs. personal som tjänstgör enligt värnpliktslagen. Något avtalsförhållande föreligger ju inte mellan staten och de värnpliktiga. En princip som brukar tillmätas stor vikt, inte minst av psykologiska skäl, är emellertid att

ansvarssystemen för personal som tjänstgör tillsammans skall vara så lika varandra som möjligt.

Om samtliga anställda vid försvarsmakten i enlighet med mitt förslag i avsnitt 2.1.2 omfattas av det disciplinsystem som regleras i lagen om offentlig antällning, talar således principiella skäl för att också de värnpliktigas ansvarsfrågor reformeras i samma riktning. Det skulle innebära bl. a. att flertalet förseelser i tjänsten avkriminaliseras.

En avkriminalisering av förseelser som begås av militär personal kan motiveras inte bara av att anställd militär personal bör följa samma regler som andra statsanställda och att de värnpliktiga bör ha samma ansvarsförhållanden som befälet. I dagens samhälle förekommer också en strävan att avkriminalisera mindre förseelser och att ersätta straffrättsliga reaktionsformer med t. ex. förvaltningsrättsliga avgiftssystem. Denna strävan har både principiella och praktiska orsaker. Förutom att man strävar efter att begränsa straffrättens roll vid lindriga överträdelser för att inte i onödan stämpla människor som brottsliga, finns det ett starkt behov av att avlasta de rättsvårdande myndigheterna arbetsuppgifter av mindre väsentlig karaktär så att resurserna kan koncentreras mot brottslighet som uppfattas som skadligare.

Som jag har understrukit inledningsvis (avsnitt 2.1.1) gör krigstjänstgöringens natur att det är av stor betydelse att god disciplin råder inom försvarsmakten. Även om – som jag också har framhållit – ett disciplinsystem för dem som tas i anspråk inom det militära försvaret inte kan undvaras, innebär detta inte att ett sådant system måste vila på straffrättslig grund.

Som jag ser det har utvecklingen i vårt samhälle medfört att det numera framstår som främmande att föreskrifter i myndigheters interna reglementen, instruktioner, anvisningar osv. sanktioneras genom bestämmelser i allmän strafflag. En sådan reglering är principiellt inte förenlig med dagens syn på straffrättens uppgift. Det kan också tilläggas att det i vårt land inte förekommer utanför försvarsmakten att straffrättsliga avgöranden kan träffas av andra än judiciella myndigheter. Till detta kommer att de beslutande organen inom försvarsmakten regelmässigt saknar formell juridisk kompetens.

Jag menar således att det nu är tid att mönstra ut det särskilda militära disciplinansvaret ur straffrätten. Endast sådana gärningar som av särskilda skäl anses speciellt straffvärda bör således – utom, naturligtvis, i de fall då de är kriminaliserade utanför de särskilda bestämmelserna om krigsmän – i fortsättningen kunna beivras i straffrättslig ordning.

Ett nytt ansvarssystem för värnpliktiga, vilket inte vilar på straff- eller privaträttslig grund, kan rättssystematiskt bara placeras inom förvaltningsrätten.

De principiella konsekvenserna av en sådan reform blir att prövningen i första instans av disciplinansvarsfrågorna knappast kan läggas på domstolarna. Prövningen bör i första hand ankomma på de militära myndigheterna.

Jag återkommer till den närmare utformningen av det nya disciplinsystemet i avsnitt 2.2.

2.1.4 Disciplinansvaret för vissa andra personalkategorier

Mitt förslag: Det nya disciplinsystemet bör utöver värnpliktiga också omfatta andra som utan att vara anställda är tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten.

MAK: s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 122–126).

Remissinstanserna: De har inte riktat några invändningar mot förslaget.

Skälen för mitt förslag: Förutom anställda och värnpliktiga utgörs försvarsmaktens personal av åtskilliga andra kategorier. En fullständig redovisning av försvarsmaktens personalindelning finns i förordningen (FFS 1983: 50) om försvarsmaktens personal.

Försvarsmaktens förmåga att lösa de uppgifter som statsmakterna lagt på den är i avgörande grad beroende också av insatser från andra grupper än anställda och värnpliktiga. På samma sätt som när det gäller anställda och de värnpliktiga finns ett behov av att ha disciplinregler för dessa gruppers tjänstgöring.

De grupper som sålunda också bör omfattas av ett särskilt disciplinsystem är

1. kvinnor som genomgår utbildning enligt lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor,
2. de som genomgår utbildning vid förberedande officersskola eller annan utbildning vid försvarsmakten för att få anställning där som officerare,
3. hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
4. de som genom krigsfrivilligavtal eller annat särskilt avtal åtagit sig att som frivilliga tjänstgöra i befattning inom försvarsmaktens krigsorganisation, under den tid de i sådan egenskap är tjänstgöringsskyldiga.

De nu nämnda grupperna bör, liksom hittills, likställas med värnpliktiga vid tillämpningen av disciplinreglerna.

De som är anställda i en svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst är som framgår av benämningen anställda. Om inte annat bestäms, blir en följd av förslagen i det föregående att också de kommer att omfattas av disciplinansvarssystemet i lagen om offentlig anställning. Jag återkommer till denna personalkategori i avsnitt 2.6.

2.1.5 Disciplinansvaret i krig

Mitt förslag: Då riket är i krig eller krigsfara skall det särskilda militära disciplinsystemet tillämpas på alla tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten samt även på vissa andra grupper med uppgifter inom totalförsvaret.

MAK: s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 126).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran. Några tycker emellertid att anställda alltid bör likställas med

värnpliktiga i disciplinhänseende då de tjänstgör i krigsorganiserade förband (Remissammanställningen s. 157).

Skälen för mitt förslag: I anslutning till vissa remissinstansers invändningar anser jag att det kan diskuteras under vilket ansvarssystem en anställd skall lyda då han under fredstid tjänstgör vid ett krigsorganiserat förband, t. ex. under en krigsförbandsövning. Det kan här anföras skäl för att t. ex. ett anställt befäl skall lyda under samma regler som gäller för värnpliktigt befäl och övriga som är tjänstgöringsskyldiga direkt på grund av värnpliktslagen.

Mot detta kan invändas att de anställda befälen i regel fullgör denna typ av tjänstgöring på grund av sin anställning och med sedvanliga anställningsförmåner. Kravet på likställdhet med annan anställd personal under fredsförhållanden gör sig därför gällande. En komplikation är också att en betydande del av försvarsmaktens verksamhet – exempelvis inom marinens och flygvapnets incidentberedskap – bedrivs i organisatoriska former som inte ändras när försvarsmakten i övrigt intar sin krigsorganisation. Anställda i sådan verksamhet skulle därför till skillnad från andra försvarsanställda alltid vara likställda med värnpliktiga i disciplinhänseende. I vissa fall skulle det också vara förenat med betydande svårigheter att fastställa om en person utövade sin befattning i vad som kan betecknas som ett krigsorganiserat förband eller inte.

Jag har alltså liksom MAK kommit till den uppfattningen att det i normal fredstid alltid bör göras en principiell åtskillnad mellan den anställda personalen och de värnpliktiga osv. i fråga om vilket disciplinsystem som skall gälla.

Under krigsförhållanden saknas däremot anledning att inte låta ett särskilt disciplinsystem för värnpliktiga m. fl. också omfatta dem vars tjänstgöringsskyldighet vid försvarsmakten har sin grund i ett anställningsförhållande. Med värnpliktiga bör därutöver likställas också alla andra grupper som är tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten, i den mån de inte är underkastade det särskilda disciplinsystemet redan i fred.

Det finns dessutom en del andra kategorier som bör omfattas av samma disciplinsystem. På grund av MAK: s förslag förordar jag således att också följande grupper likställs med värnpliktiga i krig.

1. Polismän som utan att vara tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten är skyldiga att delta i rikets försvar,
2. skyddsvakter som har förordnats med stöd av 10 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
3. alla som annars vistas vid avdelningar av försvarsmakten, när avdelningarna är i fält eller verkar under liknande förhållanden.

MAK har i sin uppräkning av personal som i krig bör likställas med värnpliktiga tagit med också personal inom civilförsvaret som enligt regeringens förordnande är skyldig att utöva samma verksamhet som försvarsmaktens personal.

Den civilförsvarspersonal som här avses torde vara tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten. Personalen i fråga ingår därför i den ovan angivna huvudgruppen på vilken de särskilda ansvarsreglerna skall vara tillämplig i krig. Den behöver alltså inte nämnas särskilt. Beträffande denna personal

kan i övrigt hänvisas till lagen (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

En grupp som inte nämns i MAK:s förslag är medlemmarna i väpnade motståndsrörelser. Enligt folkrätten måste den väpnade motståndsrörelsen lyda under ett disciplinärt system som säkerställer att medlemmarna iakttar krigets lagar för att dessa skall få status och skydd som kombattanter. För det fall att motståndsrörelsen inte lyder under egna disciplinregler torde detta krav tillgodoses om den organiserade motståndsrörelsen likställs med värnpliktiga m. fl. vid tillämpningen i krig av det nya ansvarssystemet. Jag återkommer till denna kategori i specialmotiveringen.

Det tillämpningsområde som jag nu har förordat för det särskilda militära disciplinsystemet i krig bör också kunna gälla när vårt land befinner sig i andra särskilt svåra situationer. Om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, bör således tillämpningsområdet kunna ha samma vidgade omfattning som i krig. Regeringen bör bemyndigas att förordna om detta.

2.2 Det särskilda militära disciplinsystemet

2.2.1 Krigsmannabegreppet

Mitt förslag: Begreppet krigsman bör användas också i fortsättningen för att ange vilka som lyder under det särskilda militära disciplinsystemet.

MAK:s förslag: MAK föreslår att krigsmannabegreppet tas bort för fredstid (Betänkandet s. 122).

Remissinstanserna: Någon remissinstans anser att krigsmannabegreppet bör behållas med samma innebörd som f.n. Övriga remissinstanser har inte berört frågan (Remissammanställningen s. 158).

Skälen för mitt förslag: MAK:s förslag innebär att de flesta brott av krigsmän som nu finns upptagna i 21 kap. brottsbalken försvinner ur den fredstida strafflagstiftningen och att en uppdelning sker beträffande det disciplinära ansvaret mellan å ena sidan de anställda och å andra sidan de värnpliktiga och vissa andra grupper. En sådan reform medför enligt MAK:s mening att behovet av den samlande benämningen krigsman minskar radikalt.

Visserligen kommer med den principiella lösning av disciplinansvarsfrågorna som jag har förordat i det föregående behovet av ett straffrättsligt krigsmannabegrepp att minska. Enligt min mening finns det likväl behov av en benämning som sammanfattande uttrycker vilka som omfattas av det nya särskilda disciplinsystemet. I och för sig finns inga hinder mot att – såsom MAK har gjort – föreskriva att systemet gäller för värnpliktiga samt ange att vissa andra kategorier är likställda med värnpliktiga.

En nackdel med MAK:s förslag är att samhörigheten mellan dem som lyder under disciplinsystemet inte uttrycks tillräckligt klart. Inte minst från psykologiska utgångspunkter kan det vara olyckligt att en personalkategori

utpekas som huvudgrupp. Dessutom kan med MAK:s förslag det nya disciplinsystemet i alltför hög grad komma att uppfattas som om det i första hand tog sikte på värnpliktsutbildningen i fred. Jag har också den uppfattningen att regelsystemet kan formuleras klarare om de som omfattas av samma disciplinansvar har en gemensam benämning.

Begreppet krigsman har en lång tradition inom vårt försvar och det finns enligt min mening starka skäl för att behålla det också i fortsättningen som en benämning på dem som är underkastade ett särskilt militärt disciplinansvar. Det innebär i det nya systemet att begreppet har en viss omfattning i fred och en annan – betydligt vidare – omfattning i krig. Om man bortser från den anställda personalen får krigsmannabegreppet följaktligen i allt väsentligt samma omfattning som f.n.

Det anförda innebär emellertid också att den nuvarande distinktionen mellan krigsmän och dem som har ansvar som krigsmän slopas.

2.2.2 Disciplinansvaret

Mitt förslag: I det särskilda militära disciplinsystemet skall påföljd för disciplinförseelse åläggas den som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter vad han på grund av reglementen, instruktioner, förmäns order eller i övrigt skall iaktta i tjänsten. Påföljd skall dock inte åläggas om felet är ringa.

MAK:s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 69)

Remissinstanserna: Några remissinstanser anser att förslaget är för allmänt hållet. I övrigt har förslaget lämnats utan erinran (Remissammanställningen s. 158 f).

Skälen för mitt förslag: Enligt lagen om offentlig anställning kan disciplinansvar åläggas en tjänsteman som åsidosätter vad som åligger honom i hans anställning. Den grundläggande förutsättningen för att disciplinansvar skall kunna åläggas någon enligt särskilda militära regler bör självfallet också vara att den som omfattas av reglerna – krigsmannen – åsidosatt något som ålegat honom i hans tjänst. Jag delar dock MAK:s uppfattning att detta bör uttryckas på ett något annorlunda sätt än i lagen om offentlig anställning, nämligen genom en uppräkning av de olika normtyper som kan komma i fråga. Så har t. ex. skett i den nuvarande tjänstefelsbestämmelsen i 21 kap. 18 § brottsbalken.

MAK tar upp som en särskild fråga hur underlåtenhet att lyda en förmans order skall bedömas. MAK förordar därvid med hänvisning till lydnadspliktens centrala roll i den militära verksamheten att det i lagregleringen av det nya disciplinsystemet anges uttryckligen att sådan underlåtenhet skall kunna medföra disciplinansvar. Jag har samma uppfattning som MAK i denna fråga. Jag återkommer dock till lydnadsbrottets rättsliga natur i avsnitt 2.3.2.

Metoden att hänvisa till reglementen, instruktioner osv. för att ange vad som åligger en krigsman i tjänsten bör enligt min mening inte medföra några särskilda tillämpningsproblem. Av de nämnda regelsamlingarna

torde det främst vara Tjänstereglementet för försvarsmakten som innehåller grundläggande föreskrifter av betydelse (förordning med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal samt överbefälhavarens kungörelse med verkställighetsföreskrifter till förordningen, Försvarets författningssamling, FFS, 1983:31 och 32). En mera utförlig redogörelse för vilka föreskrifter som avses med ifrågavarande hänvisning lämnas i specialmotiveringen.

En förutsättning för att disciplinansvar skall kunna komma i fråga är självfallet att det finns tillfredsställande utredning om att krigsmannen har gjort sig skyldig till förseelsen. Om han förnekar denna, måste det finnas utredning i form av t. ex. vittnesutsagor som klarlägger hans skuld. För det fall att utredningen inte kan anses tillfredsställande, får ärendet skrivas av utan att påföljd bestäms.

Enligt gällande disciplinsystem för krigsmän har den bestraffningsberättigade chefen möjlighet att skriva av disciplinmål, om saken är av mindre vikt. Någon motsvarande formell möjlighet att underlåta att beivra smärre förseelser finns inte i fråga om tillrättavisningarna. I praktiken lämnas dock de mest obetydliga förseelserna obeivrade.

Oavsett hur ett ansvarssystem utformas, torde det vid en tolkning efter bestämmelsernas ordalydelse komma att omfatta bagatellförseelser som det inte ligger i någons intresse att beivra. I den praktiska tillämpningen av sådana system visar det sig därför att de ansvariga cheferna i betydande omfattning, även om inte reglerna formellt medger det, väljer att se mellan fingrarna med åtskilliga fel och försummelser som med ett strikt synsätt borde föranleda en disciplinär åtgärd. Ett annat handlingssätt – dvs. en benägenhet att beivra varje förfarande som formellt kan uppfattas som stridande mot en föreskrift – får erfarenhetsmässigt negativa följder för verksamheten.

De värnpliktiga har genom sina företrädare krävt att bestraffningar inte skall komma i fråga för bagatellförseelser. Som jag har anfört inledningsvis hindrar hänsynen till den nödvändiga disciplinen ett generellt tillmötesgående av detta krav. Däremot ansluter jag mig till synsättet att de berörda cheferna måste ges utrymme att i enskilda fall låta bli att ingripa disciplinärt vid småförseelser. Jag återkommer i specialmotiveringen till frågan om gränsdragningen mellan vad som bör beivras och vad som kan hänföras till sådana ringa fel.

2.2.3 Principiella frågor om disciplinpåföljderna

Mitt förslag: – Disciplinpåföljderna skall vara varning, extratjänst, löneavdrag och utegångsförbud.

- Disciplinpåföljd får åläggas även dem som har ryckt ut från tjänstgöringen vid tiden för beslutet.
- Disciplinpåföljd får inte åläggas senare än två år efter förseelsen, om inte krigsmannen dessförinnan har fått en särskild underrättelse om vad som anförs mot honom eller har fått motsvarande underrättelse från riksdagens ombudsmän eller justitiekanslern.

MAK: s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 70).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna godtar förslaget. En remissinstans menar dock att termen "disciplinbot" bör användas i stället för löneavdrag. Ett par andra remissinstanser anser att disciplinpåföljd inte bör kunna åläggas den vars tjänst har upphört (Remissammanställningen s. 159).

Skälen för mitt förslag: Det föreslagna nya ansvarssystemet innebär att de militära befattningshavarnas rätt att ålägga straffrättsliga påföljder bortfaller. Eftersom i princip det slags förseelser som nu kan behandlas i disciplinmål kommer att vara avkriminaliserade och i stället handläggas i disciplinärenden vid myndigheten, behövs – om MAK har funnit – en utvidgning av det nuvarande tillrättavisningsinstitutet. Utgångspunkten bör enligt MAK vara att varning och extratjänst behålls som påföljder enligt nuvarande regler, medan det högsta antalet dagar för utegångsförbud och landgångsförbud (sju dagar) sätts till fritidsstraffets nuvarande maximum (femton dagar). Min inställning till MAK: s förslag i denna del redovisas närmare i avsnitt 2.2.4.

Den nuvarande möjligheten att ålägga en felande en påföljd som är direkt ekonomiskt kännbar bör enligt min mening också behållas. MAK har som skäl för förslaget att ersätta begreppet disciplinbot med ordet löneavdrag hänvisat till att en överensstämmelse med motsvarande civila regler bör eftersträvas.

Jag har samma uppfattning som MAK i denna fråga och anser alltså inte att de invändningar som har förts fram under remissbehandlingen bör föranleda något annat ställningstagande.

Enligt MAK: s förslag skall disciplinpåföljd få åläggas även om den felande inte längre är i tjänst vid tiden för beslutet. MAK: s motiv är att det är nödvändigt för myndigheterna att kunna besluta om disciplinansvar även sedan vederbörande ryckt ut.

MAK: s förslag avviker från nuvarande ordning enligt vilket straff i disciplinmål får åläggas endast den som står under militärt befäl. Det innebär att ett mål f.n. måste hänskjutas till åklagaren, om den värnpliktige har ryckt ut vid tiden för den bestraffningsberättigade chefens prövning. Förslaget avviker också från motsvarande regler i lagen om offentlig anställning (14 kap. 4 §), som säger att disciplinpåföljd inte får åläggas sedan arbetstagaren slutat sin anställning.

Från praktiska utgångspunkter kan man – som bl. a. länsåklagaren i Östergötlands län har gjort – peka på åtskilliga svårigheter i samband med att en disciplinpåföljd skall åläggas en person som har hunnit rycka ut från tjänstgöringen. Jag anser dock att de principiella övervägandena här bör vara bestämmande. Det måste sålunda bl. a. av rättviseskäl krävas att personer som inom ett offentligrättsligt pliktsystem har gjort sig skyldiga till samma förseelse så långt det är praktiskt möjligt blir behandlade lika oberoende av om de har hunnit avsluta tjänstgöringen eller inte. Jag delar alltså MAK: s uppfattning, att disciplinpåföljd bör kunna åläggas även den som inte är i tjänst vid tiden för beslutet. I likhet med MAK anser jag dock också att intresset av att beivra förseelser av mindre allvarlig natur inte kan vara lika stort sedan personen i fråga har ryckt ut från tjänstgöringen.

En särskild avskrivningsregel bör alltså finnas för bl.a. dessa fall. Jag återkommer till detta i avsnitt 2.2.7.

2.2.4 Disciplinpåföljdernas närmare utformning m.m.

Mitt förslag: – Varning innebär att den felande erinras om att han för framtiden skall iaktta sina skyldigheter i tjänsten.

- Extratjänst innebär att krigsmannen vid högst fem tillfällen utöver den vanliga tjänsten skall utföra handräckning eller någon annan särskild uppgift. Vid varje tillfälle får som huvudregel högst fyra timmar tas i anspråk för uppgiften.
- Löneavdrag får åläggas för högst trettio dagar och innebär avdrag på dagersättningen eller motsvarande ersättning. Om inte sådant avdrag kan ske, skall krigsmannen betala ett belopp som motsvarar avdraget.
- Utegångsförbud innebär förbud för den som är förlagd inom ett kasernområde, läger eller motsvarande område att under en bestämd tid, minst sju och högst femton dagar, på fritid vistas utanför ett sådant område som är upplåtet åt en viss avdelning eller utanför en del av ett sådant område. För den som är förlagd ombord på ett fartyg skall utegångsförbudet avse förbud att lämna fartyget.
- Löneavdrag får åläggas jämte utegångsförbud, om det särskilt krävs av hänsyn till ordningen inom försvarsmakten.

MAK: s förslag: Enligt MAK: s förslag skall extratjänsten få avse högst fyra tillfällen och utegångsförbudet gälla för en tid om 1 – 15 dagar. I övrigt överensstämmer MAK: s förslag med mitt med undantag för att MAK inte lämnar förslag om innebörden av en varning (Betänkandet s. 70).

Remissinstanserna: JO – liksom Svea hovrätt – anser att det i lagen bör tas in ett stadgande som motsvarar nuvarande 17 § lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän nämligen att extratjänst inte får föranleda överansträngning eller fara för den felandes hälsa eller tjänstbarhet.

Hovrätten anser vidare att det uttryckligen bör anges att löneavdraget kan avse minst en dag. Centrala värnpliktsrådet förordar att löneavdrag används endast vid grövre förseelser och då som komplement till ett utegångsförbud.

Svea hovrätt ifrågasätter också om inte den felandes tillrättaförande bör vara ett skäl att förena löneavdrag med utegångsförbud (Remissammanställningen s. 160).

Skälen för mitt förslag: Extratjänsten har hittills varit enbart en form för tillrättavisning enligt lagen om disciplinstraff för krigsmän. I praktiken har det varit en påföljd som i första hand kompanicheferna kunnat tillgripa vid disciplinförseelser. Extratjänsten har härigenom kommit att uppfattas som en lindrigare påföljd än fritidsstraffet och disciplinboten. I förhållande till utegångsförbudet har extratjänsten varit en påföljd av samma svårighetsgrad.

I MAK: s förslag är extratjänst, löneavdrag och utegångsförbud disciplinpåföljder av samma svårighetsgrad.

Vid den praktiska tillämpningen har skillnaden mellan extratjänst och ett kortare utegångsförbud inte alltid varit särskilt tydlig. Båda påföljderna har för den felande uppfattats som en inskränkning i rörelsefriheten under fritiden, låt vara i kombination med arbetsplikt i det ena fallet. MAK: s förslag innebär inte någon skillnad härvidlag.

Jag för min del ifrågasätter om det är motiverat med två påföljdsformer som till sin reella innebörd skiljer sig åt så litet som extratjänsten och det korta utegångsförbudet gör. Enligt min mening är det att föredra att kortvariga inskränkningar i rörelsefriheten alltid förenas med skyldighet att utföra arbete av något slag. En sådan påföljd bör benämnas extratjänst. Det rena utegångsförbudet utan någon skyldighet att utföra tjänsteuppgifter bör då utformas efter förebild från fritidsstraffet dvs. ha en viss minsta längd. Fritidsstraffet kan f.n. avse 8–15 dagar medan motsvarande tid för utegångsförbud är 1–7 dagar.

Hittills har ett åläggande av extratjänst inte ansetts böra avse jour- eller beredskapstjänstgöring. Som skäl har anförts att denna mycket viktiga tjänstgöring kan komma att uppfattas som en straffkommendering. Jag för min del anser den risken överdriven och vill tvärtom förorda att den som ålagts extratjänst skall kunna beordras att fullgöra denna genom att ingå i en jour- eller beredskapsstyrka. Den tidsgräns om fyra timmar som annars bör gälla för varje tillfälle då extratjänst fullgörs bör inte gälla för dessa fall. I stället bör jour- eller beredskapstjänstgöring kunna fullgöras som extratjänst från exempelvis tjänstens slut den ena dagen till tjänstens början nästa dag och då beaktas som ett tjänstgöringstillfälle.

En lämplig avvägning mellan de båda påföljderna är enligt min bedömning att extratjänsten får avse högst fem tillfällen och att utegångsförbud får åläggas för 7–15 dagar.

I fråga om varningen föreslår MAK endast att denna bör vara skriftlig. Något förslag om den närmare innebörden av denna påföljd lämnas inte. Det kan hävdas att det av själva ordet och i avsaknad av särskilda regler ändå framgår vad varningen innebär. Jag menar likväl att det finns skäl att också i själva lagtexten klargöra innebörden.

Däremot anser jag det överflödigt att i detta sammanhang föreskriva skriftlig form för varningen.

Att besluten om disciplinpåföljd alltid skall vara skriftligt dokumenterade följer nämligen bl. a. av förvaltningslagen (1971: 290) och allmänna verksstadgan (1965: 600). Det kan också anses följa av kravet på att disciplinbeslutet skall delges den felande.

MAK anför i sin specialmotivering till stadgandet i fråga att extratjänst inte får användas så att det genom överansträngning eller av annan orsak kan uppkomma men för den felandes hälsa eller tjänstbarhet. Bestämmelsen återges inte i MAK: s författningsförslag. I och för sig kan det förefalla självklart att extratjänst inte får vara av sådant slag eller ges sådan omfattning att den är skadlig. I likhet med ett par av remissinstanserna anser jag dock att detta också i själva lagtexten bör anges som ett uttryckligt krav på extratjänsten.

Centrala värnpliktsrådet tar i sitt remissyttrande upp frågan om valet av disciplinpåföljd i det enskilda fallet. Jag kan inte hålla med värnpliktsrådet om att löneavdraget endast skall få användas vid grövre förseelser och då som ett komplement till ett utegångsförbud. Löneavdrag och utegångsförbud är i princip likvärdiga påföljder medan extratjänsten och än mera varningen får betraktas som lindrigare påföljder. Valet av påföljd i det enskilda fallet får göras med beaktande av detta och i övrigt med utgångspunkt i samtliga relevanta förhållanden.

2.2.5 Konkurrensen mellan disciplinansvaret och allmänna straffbestämmelser

Mitt förslag: Om en disciplinförseelse också utgör ett brott enligt straffrätten, skall förseelsen anmälas till åtal. I vissa fall får åtalsanmälan underlåtas och disciplinpåföljd åläggas i stället.

MAK:s förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt (Betänkandet s. 70 f).

Remissinstanserna: Flera av remissinstanserna är tveksamma till förslaget eller motsätter sig detta.

JK, domstolsverket, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges auditörer och Föreningen Sveriges åklagare pekar sålunda på att förslaget kan leda till olikheter i rättstillämpningen.

RÅ och länsåklagarmyndigheten i Östergötlands län förordar en lösning som motsvarar den som har valts i lagen om offentlig anställning, dvs. att disciplinförfarande endast kan omfatta bötesbrott.

Överåklagaren i Göteborg och åklagarmyndigheten i Linköpings åklagardistrikt är helt avvisande till förslaget och menar att normala åtalsregler måste gälla.

SSU avvisar förslaget med hänvisning bl. a. till att de brott som föreslås kunna medföra att åtalsanmälan får underlåtas inte är speciella för värnpliktiga (Remissammanställningen s. 160–163).

Skälen för mitt förslag: Militära rättegångslagen innehåller en uttömmande uppräkning av de militära brottmålen. Endast sådana mål får handläggas av bestraffningsberättigad chef som disciplinmål enligt lagens närmare bestämmelser.

I vissa fall, som är preciserade i militära rättegångslagen (10 §), får straff inte åläggas i disciplinmål. Dessa fall gäller bl. a. om det också är fråga om att förverka egendom och denna fråga inte får prövas i disciplinmål eller om det finns någon annan målsägande än staten och den målsäganden förklarar att han avser att föra talan om enskilt anspråk.

I militära rättegångslagen finns vidare (22 §) detaljerade föreskrifter om när mål skall hänskjutas till åklagare. Så skall ske t. ex. om straff för brottet inte får åläggas i disciplinmål, om det finns skäl att anta att straffet inte kommer att stanna vid disciplinstraff eller böter eller om det kan förutses att nöjaktig utredning om brottet inte skall kunna åstadkommas genom den bestraffningsberättigades försorg.

Enligt nuvarande disciplinsystem finns likväl vittgående befogenheter för den bestraffningsberättigade chefen att utdöma straff för gärningar som utgör brott enligt allmänna straffrättsliga bestämmelser. Gärningen anges därvid som olovligt förfogande, åverkan osv. och inte som något av de särskilda militära brotten i 21 kap. brottsbalken. I själva verket fungerar den bestraffningsberättigade chefen som en domstol, låt vara med skyldighet att lämna över vissa mål till åklagaren för fortsatt handläggning.

Disciplinbestämmelserna i lagen om offentlig anställning bygger på en mera privaträttslig syn på den offentliga tjänsten och betraktar disciplinförseelserna som avvikelser från vad som kan godtas inte bara från allmän synpunkt utan också med hänsyn till vad arbetstagaren genom sitt tjänsteavtal har åtagit sig gentemot arbetsgivaren. I anslutning till reglerna om disciplinansvar och avskedande innehåller lagen om offentlig anställning bestämmelser om åtalsanmälan. Dessa bestämmelser är inte uttryckligen kopplade till reglerna om disciplinansvar utan kan sägas behandla åtalsanmälan som en disciplinär åtgärd i sig. Till förebyggande av dubbla påföljder för samma gärning föreskrivs i lagen om offentlig anställning att om någon åtgärd har vidtagits för att anställa åtal mot en arbetstagare, disciplinärt förfarande inte får inledas eller fortsättas i fråga om förseelse som avses med åtgärden.

MAK: s förslag utgör en blandning av reglerna om hänskjutande av mål till åklagare enligt militära rättegångslagen och åtalsanmälan enligt lagen om offentlig anställning.

Flera remissinstanser har motsatt sig den lösning som MAK har valt.

Jag vill till en början slå fast att det av mig förordade förslaget till nytt disciplinsystem – som i sina huvuddrag bygger på MAK: s förslag – utgår från att ett disciplinförfarande inte kan komma i fråga i andra fall än när någon har åsidosatt vad han på grund av reglementen, instruktioner, förmäns order eller i övrigt skall iaktta i tjänsten. Om en krigsman under sin tjänstgöring utan att det föreligger ett åsidosättande av vad han skall iaktta i tjänsten gör sig skyldig till ett brott, får disciplinförfarande enligt den nya ordningen således inte användas.

Detta uttalas också klart av MAK, även om det inte kommit till klart uttryck i den lagtext som MAK har föreslagit.

Problemet gäller alltså hur man skall förfara då en disciplinförseelse tillika utgör ett brott enligt vår strafflagstiftning. Som exempel kan nämnas att den som har till uppgift att vakta ett militärt förråd själv tillgriper något av ringa värde ur förrådet. Han har ju gjort sig skyldig till såväl en disciplinförseelse genom att underlåta att tillse att ingenting försvinner ur förrådet som ett stöldbrott genom själva tillgreppet.

Jag delar MAK: s uppfattning att det bör finnas en möjlighet att använda sig av disciplinförfarande även i situationer då disciplinförseelsen också är ett brott. Det finns självfallet dock en gräns mellan vad som sålunda bör beivras i disciplinär ordning och vad som bör handläggas av åklagare och domstol. MAK föreslår att en principiell gräns skall dras mellan bötesbrott å ena sidan och grövre brott å den andra sidan. Disciplinförfarande skall enligt förslaget dessutom kunna användas i fråga om vissa brott för vilka föreskrivs strängare straff än böter såsom bl. a. snatteri, olovligt brukande,

svikande av försvarsplikt, lydnadsbrott och rymning. Åtalsanmälan skall enligt MAK dock alltid göras om det finns skäl att anta att straffet inte skulle stanna vid böter. Åtalsanmälan skall dessutom göras om brottet riktar sig mot någon person utanför försvarsmakten samt om målsäganden har förklarat att han avser att föra talan om enskilt anspråk.

De remissinstanser som har redovisat synpunkter på MAK:s förslag i denna del har genomgående uttryckt en tveksamhet mot att gärningar som är brott skall kunna beivras genom ett administrativt förfarande.

Jag förstår dessa remissinstansers tveksamhet och anser det för egen del angeläget att säkerställa att disciplinförfarandet inte kommer att användas vid annat än bagatellbrott. De flesta av de i MAK:s förslag uppräknade brotten för vilka strängare straff än böter är föreskrivet omfattar beteenden som måste betecknas som sådana bagatellbrott. Jag tänker t. ex. på tillgrepp av egendom till några kronors värde eller en kortare avvikelse från en föreskriven färdväg som en militär bilförare gör för att uträtta ett privat ärende. I sådana situationer är det ofta helt främmande för en civil arbetsgivare att koppla in polis eller åklagare. Sådana beteenden bör enligt min mening inte heller i det militära föranleda åtalsanmälan utan i stället beivras disciplinärt, om övriga förutsättningar för detta föreligger.

Över huvud taget menar jag att gränsen mellan vad som bör överlämnas till åtal och vad som bör klaras av i disciplinär ordning bör sättas låg. Genom disciplinförfarande bör inte andra gärningar beivras än dem som vid en domstolsprövning skulle föranleda endast ett lågt bötesstraff.

I militära rättegångslagen (22 §) finns en regel som ger den bestraffningsberättigade chefen möjlighet att hänskjuta ett disciplinmål till åklagare, om det kan förutses att nöjaktig utredning om brottet inte skall kunna åstadkommas genom den bestraffningsberättigades försorg. Komplicerade sakförhållanden och svårare juridiska frågor kan alltså med stöd av denna bestämmelse lämnas över till åklagaren, om den bestraffningsberättigade inte anser sig ha resurser eller kompetens att handlägga dem själv.

MAK lämnar inte förslag om någon liknande möjlighet i det nya disciplinsystemet. Den som skall besluta i ett diciplinärende skall enligt förslaget alltså inte kunna överlåta ett ärende till det civila rättsväsendet enbart på den grunden att ärendet är svårbedömt. Inte heller har det någon betydelse i detta sammanhang om förseelsen är erkänd eller inte.

Överbefälhavaren har invändningar mot detta och framhåller sålunda i sitt remissvar att det inte är lämpligt att de militära myndigheterna handlägger och beslutar i ärenden rörande trafikförseelser. Skälet till detta är att dessa förseelser inte sällan är juridiskt invecklade.

Jag återkommer till frågan om myndigheternas befattning med mera komplicerade ärenden i avsnittet 2.2.6 om beslutande myndigheter. I detta sammanhang vill jag bara framhålla att det nya disciplinsystem som jag har förordat i det föregående förutsätter ett enhetligt administrativt förfarande. Överlämnande av disciplinärenden till åtal bör därför ske endast efter en formell prövning av förutsättningarna för detta. Om ärendet är komplicerat i sak eller juridiskt eller om krigsmannen i fråga nekar till förseelsen är därvid utan betydelse.

En svårighet med MAK:s förslag som har påtalats av några remissin-

stanser gäller tolkningen av uttrycket åsidosätta vad som åligger någon i tjänsten.

Det av MAK valda uttryckssättet bygger på ordalagen i 10 kap. 1 § lagen om offentlig anställning. Detta kan vara till viss ledning vid bestämningen av innebörden av uttryckssättet. Jag för min del ifrågasätter likväl om inte MAK: s förslag kan skapa onödiga tolkningsproblem. Liksom nu bör enligt min mening en reglering av frågan om åtalsanmälan för sin tillämpning förutsätta att en krigsman är misstänkt för att ha åsidosatt vad han på grund av reglementen, instruktioner eller i övrigt skall iaktta i tjänsten. Det är först om det är klart att en sådan misstanke om disciplinförseelse föreligger som det kan komma i fråga att pröva om åtalsanmälan skall göras som ett led i det särskilda militära ansvarssystemet. För att underlätta förståelsen av sambandet mellan de olika frågorna förordar jag att reglerna om åtalsanmälan i lagtexten placeras efter avsnitten om disciplinförseelser och disciplinpåföljderna. Reglerna bör också utformas så att det klarare än i MAK: s förslag framgår att frågan om åtalsanmälan skall göras är ett – eventuellt sista – led i ett reguljärt disciplinförfarande.

Jag förutsätter att åtalsunderlåtelse inte annat än undantagsvis kommer i fråga efter åtalsanmälan.

2.2.6 Beslutande myndigheter

Mitt förslag: – Frågor om disciplinansvar eller åtalsanmälan prövas av den myndighet vid vilken krigsmannen tjänstgör eller har tjänstgjort senast.

- Disciplinärendena skall på myndighetens vägnar avgöras av myndighetschefen eller dennes ställföreträdare.
- Åt vissa lägre chefer får överlämnas att avgöra ärenden under förutsättning bl. a. att de inte bör medföra svårare påföljd än varning eller extratjänst.

MAK: s förslag: MAK föreslår att den som på myndighetens vägnar skall pröva disciplinärendena skall ha lägst överstelöjtnants eller motsvarande grad. Bataljonschefer och kompanichefer bör få avgöra ärenden där det bl. a. inte bör ådömas svårare påföljd än varning, extratjänst, löneavdrag i tio dagar eller utegångsförbud i högst fem dagar (Betänkandet s. 72–74).

Remissinstanserna: Förslaget lämnas i huvudsak utan erinran (Remisssammanställningen s. 163 f.).

Skälen för mitt förslag: Enligt lagen om offentlig anställning är det den myndighet som arbetstagaren lyder under som har att avgöra frågor om disciplinansvar. Vilken eller vilka som fattar beslutet på myndighetens vägnar framgår av särskilda föreskrifter som vanligtvis återfinns i myndighetens instruktion.

Dessa instruktionsbestämmelser har skiftande innehåll. Hos vissa myndigheter prövas disciplinfrågorna sålunda av myndighetens styrelse. I andra myndigheter fattas beslut i disciplinfrågor av myndighetens chef tillsam-

mans med vissa andra högre befattningshavare vid myndigheten. Det förekommer också exempel på särskilda disciplinnämnder. Vid militära staber och förband är det regelmässigt chefen ensam som fattar besluten i disciplinfrågorna. Det bör därvid anmärkas att här avses uteslutande den civila personalen, eftersom den militära personalen har ansvar som krigsmän.

MAK diskuterar olika lösningar vad gäller beslutsorganet inom det nya militäransvaret. Valet står enligt MAK mellan myndigheten som sådan, auditören och en särskild disciplinnämnd. MAK kommer fram till att ärenden om disciplinansvar lämpligast bör handhas av myndigheten i dess vanliga skepnad.

Jag delar MAK: s uppfattning att den bästa lösningen är att disciplinfrågorna prövas av den myndighet där krigsmannen tjänstgör eller – om han har ryckt ut – senast har tjänstgjort.

Som har framgått av min redogörelse handläggs disciplinärendena enligt lagen om offentlig anställning regelmässigt enligt en mycket kvalificerad beslutsordning. De överväganden som ligger bakom detta gör sig självfallet också gällande vid den närmare utformningen av ett särskilt militärt ansvarssystem. Samtidigt bör framhållas att systemen inte är helt jämförbara, eftersom militäransvaret ytterst skall vara ett stöd för den nödvändiga militära disciplinens upprätthållande. Det blir därför sannolikt åtskilligt flera ingripanden enligt det nya militäransvaret än enligt lagen om offentlig anställning. Redan detta talar mot att göra beslutsordningen alltför komplicerad. Härtill kommer att ingripanden i det militära ibland är påkallade också vid förseelser som tagna för sig framstår som bagatellartade.

Det är likväl angeläget att disciplinfrågorna handläggs av tillräckligt kvalificerade befattningshavare. En lämplig avvägning är enligt min mening – som MAK också föreslagit – att det normalt är förbandschefen som beslutar i disciplinärendena.

MAK har uttryckt detta på det sättet att den som på myndighetens vägnar prövar frågor om disciplinansvar eller åtalsanmälan skall ha lägst överstelöjtnants eller motsvarande tjänstegrad.

Med hänsyn till betydelsen av en kvalificerad handläggning av disciplinärendena anser jag att det redan av lagtexten bör framgå att det i princip bör vara myndighetschefen som beslutar på myndighetens vägnar i dessa frågor.

Vid de större myndigheterna finns särskilda befattningar för ställföreträdande myndighetschef. Dessa, som normalt har överstes eller motsvarande grad, har ofta det direkta ansvaret för värnpliktsutbildningen. Vid vissa andra myndigheter, t. ex. Gotlands militärkommando, finns utbildningsenheter med överstar som chefer. Enligt min mening bör det öppnas möjligheter att låta dessa chefer avgöra disciplinärenden. Det bör därför i lagen tas in en bestämmelse som ger regeringen rätt att uppdra åt andra tjänstemän att utöva myndighetschefens befogenheter i de hänseenden som det nu är fråga om.

Beträffande rätten för myndighetschefen att delegera innebär MAK: s förslag att kompanicheferna får i stort sett samma befogenheter som de har enligt det nuvarande tillrättavisningssystemet.

Även om kompanicheferna hittills handlagt tillrättavisningarna på det hela taget väl, är jag tveksam till om de i ett nytt disciplinsystem bör ges samma befogenheter som tidigare. För det första anser jag det angeläget att vid en reformering av det militära disciplinsystemet stärka den enskildes rättssäkerhet. För att åstadkomma detta krävs en kraftigt ökad satsning på utbildning av berörda chefer i militär rättsvård. Jag tror att det av bl. a. kostnadsskäl inte är praktiskt möjligt att ge en tillräckligt god utbildning till alla som är eller kan bli placerade som kompanichefer. För det andra är ett av syfterna med det nya systemet att ännu fler utpräglade bagatellförseelser inte skall behöva föranleda något disciplinförfarande alls. Belastningen på befattningshavarna av ärenden av rutinkaraktär kan därför antas komma att minska. Det finns också vissa andra faktorer som talar mot att kompanichefen beslutar i disciplinärenden, t. ex. att förseelsen ofta begås mot honom själv eller under utbildningsverksamhet som leds av honom.

Beslutsbefogenheterna för kompanicheferna bör enligt min mening begränsas till rätten att meddela varning och föreskriva extratjänst. Ytterligare förutsättningar för att kompanichefer skall få pröva disciplinärenden bör vara att förseelsen är erkänd och att den inte också utgör ett brott.

Enligt MAK: s förslag skall auditörerna medverka i disciplinärendena i ungefär samma omfattning som i dagens system. Mot detta har flertalet remissinstanser inte haft något att erinra. Någon remissinstans menar dock att auditören bör medverka också när lägre befattningshavare än förbandschefen prövar disciplinförseelser. Några remissinstanser framhåller vidare att auditörerna med de ökade krav som ställs på dem i det föreslagna systemet bör rekryteras uteslutande bland domstolsjurister.

De befattningshavare som enligt förslaget har att besluta i disciplinärenden på myndigheternas vägnar saknar regelmässigt juridisk utbildning. Inom dessa myndigheter finns vidare inte heller annat än undantagsvis personer med sådan utbildning. Rättssäkerhetskravet gör därför att någon form av juristmedverkan måste säkerställas också i det nya systemet. Jag är ense med MAK om att det bästa sättet att lösa detta är att behålla den nuvarande auditörsorganisationen och ge den i huvudsak samma uppgifter som f.n.

Frågan om auditörernas medverkan i kompanichefernas handläggning av disciplinärendena har som nämnts berörts under remissbehandlingen. Jag för min del anser i huvudsaklig överensstämmelse med MAK att denna fråga bör lösas på det sättet att auditörsmedverkan görs obligatorisk utom i sådana enkla ärenden där prövningen efter delegation ankommer på eller skulle ha kunnat delegeras till någon chef under myndighetschefen eller dennes ställföreträdare.

Det är riktigt, som vissa remissinstanser understryker, att det nya systemet kommer att ställa ökade krav på auditörerna. Det saknas dock enligt min mening skäl att sätta upp som villkor att auditören skall ha erfarenhet som domare. De kunskaper och den erfarenhet som krävs finns också hos andra jurister. I övrigt vill jag peka på det allmänna behovet av utbildning av dem som har uppgifter i det nya ansvarssystemet. Utbildning behövs inte bara vid övergången till det nya systemet utan också regelbundet i den fortsatta tillämpningen av detta.

2.2.7 Handläggningen av disciplinärenden

Mitt förslag: – Den som är misstänkt för en disciplinförseelse skall vid muntligt förhör beredas tillfälle att yttra sig över vad som anförs mot honom. Om det är lämpligare, får ett skriftligt förfarande användas.

- Vittnen och sakkunniga skall kunna höras vid domstol under förfarandet vid myndigheten. Enligt föreläggande av domstolen skall också kunna företes skriftliga handlingar eller föremål.
- Om det av särskilda skäl inte krävs någon disciplinpåföljd får ärendet avskrivas.
- Centrala värnpliktsrådet skall få medel för särskilda insatser för att stärka de värnpliktigas ställning i disciplinsystemet.

MAK:s förslag: Överensstämmer med mitt. MAK lämnar dock inte något förslag om juridisk hjälp till den som är misstänkt för en disciplinförseelse (Betänkandet s. 78 f).

Remissinstanserna: Rättegångsutredningen och centrala värnpliktsrådet menar att förslaget som helhet är bristfälligt från rättssäkerhetssynpunkt. Några andra remissinstanser pekar särskilt på den föreslagna möjligheten att avskriva ärenden och hävdar att den kan medföra olägenheter från rättssäkerhetssynpunkt (Remissammanställningen s. 165 f.).

Skälen för mitt förslag: Flera av remissinstanserna har kritiserat MAK:s förslag till handläggningsregler och gjort gällande att dessa inte fyller rimliga rättssäkerhetskrav. Rättegångsutredningen säger sig sålunda avvisa alla tankar på någon form av summarisk, mindre rättssäker process ens i bagatellmål, i synnerhet om erkännande inte föreligger.

Den grundläggande skillnaden mellan det nuvarande militäransvaret och det som föreslås av MAK är att det förstnämnda har straffrättslig karaktär medan det sistnämnda utgörs av ett administrativt system som hör hemma inom förvaltningsrätten. Det finns i och för sig stora likheter mellan systemen, främst vad gäller påföljdstyperna. Det är likväl viktigt att framhålla att MAK:s förslag innebär en avkriminalisering av flertalet av de militära disciplinförseelserna. Jämförelser kan göras med reformeringen av tjänsteansvaret i mitten av 1970-talet.

Jag anser därför att det inte är korrekt att kritisera MAK:s förslag från den utgångspunkten att det innebär skillnader i förhållande till brottmålsprocessen. MAK:s förfaranderegler bygger i huvudsak på disciplinreglerna i lagen om offentlig anställning, ett system som allmänt ansetts fylla kraven på rättssäkerhet, se bl.a. betänkandet (Ds Ju 1983: 7) Tjänsteansvar i offentlig verksamhet. Man kan visserligen inte dra paralleller i alla nu aktuella avseenden mellan värnpliktiga och arbetstagare. Jag menar ändå att skillnaderna är så små att likartade disciplinsystem bör kunna gälla för de båda grupperna. Enligt min uppfattning tillgodoser MAK:s förslag de rättssäkerhetskrav som bör ställas på ett disciplinförfarande. Genom de av mig i det föregående förordade reglerna om beslutsordningen vid myndigheterna har ytterligare garantier skapats för kvalitet i handlägg-

ningen. Jag återkommer i detta avsnitt med förslag också till andra åtgärder för att stärka de värnpliktigas ställning i disciplinförfarandet.

Förfarandet i disciplinärendena bör i överensstämmelse med MAK:s förslag bygga på reglerna i förvaltningslagen (1971:290). Det innebär att bestämmelserna om rätt att ta del av utredningsmaterialet, krav på att motivera beslut, skyldighet att lämna underrättelse om beslut m. m. i och för sig utan vidare är tillämpliga på disciplinförfarandet. Jag delar dock MAK:s uppfattning att föreskrifter om förfarandet så långt möjligt skall hållas samlade i en lag. En upprepning av vissa regler i förvaltningslagen är därför motiverad i den lagtext som reglerar det nya militäransvaret.

Enligt min mening bör det särskilt framhållas i lagen att disciplinärendena skall handläggas skyndsamt.

MAK:s förslag att ett ärende får avskrivas, om det av särskilda skäl inte krävs någon disciplinpåföljd har kritiserats av flera remissinstanser. Man hänvisar bl. a. till att bestämmelsen kan komma att medföra olägenheter från rättssäkerhetssynpunkt.

MAK motiverar sitt förslag med att det finns behov av en avskrivningsregel för t. ex. de fall då den värnpliktige har hunnit rycka ut och det därför inte längre framstår som lika angeläget att fullfölja disciplinärendet.

Jag är av samma mening som MAK och anser alltså att det behövs en möjlighet till avskrivning av ärenden i vilka förutsättningarna för disciplinpåföljd i och för sig är uppfyllda men där särskilda skäl ändå talar för att ärendet inte drivs vidare.

Det ansvarssystem som MAK föreslår och som jag i det föregående i väsentliga delar har förordat för framtiden har som nämnts hämtat sina grunddrag från disciplinreglerna i lagen om offentlig anställning. I stor utsträckning har MAK därvid dragit paralleller mellan t. ex. värnpliktiga å ena sidan och statsanställda å den andra sidan.

I enskildheter innebär förslaget enligt min mening att jämförelserna mellan anställda i det militära försvaret och dem som är tjänstgöringsskyldiga där på annan grund har gått för långt.

I ett viktigt avseende är det sålunda en avgörande skillnad mellan t. ex. en värnpliktig och en anställd. En anställd mot vilken ett disciplinärt förfarande inleds har möjlighet att få hjälp av den fackliga organisation som han tillhör. Organisationen kan också t. ex. väcka och utföra talan vid arbetsdomstolen för sin medlem. MAK:s förslag innehåller inte någon motsvarighet till detta för den som omfattas av det nya disciplinsystemet.

Man kan i och för sig hävda att MAK:s förslag i detta avseende inte innebär någon försämring i förhållande till det nuvarande militäransvaret enligt militära rättegångslagen. Mot detta kan i sin tur anföras, som jag också nyss har berört, att det nuvarande systemet bygger på straffrättslig grund med ett betydligt mera utvecklat regelsystem också till skydd för den misstänkte.

En annan faktor som bör beaktas i detta sammanhang är den skillnad i ålder och därmed livserfarenhet som normalt finns mellan en anställd och en värnpliktig under grundutbildning.

Det anförda har fått mig att överväga om inte den reform som nu föreslås förutsätter en starkare ställning för den som ett disciplinförfarande inleds

mot än vad MAK:s förslag innebär. Det föreligger med andra ord ett behov av åtgärder så att t. ex. en värnpliktig under grundutbildning åtminstone i vissa situationer kan få biträde av någon person med större kunskaper och erfarenhet än vad han själv har.

De värnpliktigas medinflytande över sin tjänstgöring har förbättrats fortlöpande. De har numera tillgång till flera väl fungerande samverkansorgan på de skilda nivåerna inom försvarsmaktens organisation. Genom dessa kan de komma till tals med de ansvariga cheferna. I viss utsträckning har de också t. ex. förbandsvis bildat egna sammanslutningar för att tillvarata sina intressen gentemot myndighetssidan. De värnpliktiga förtroendemännen har här viktiga uppgifter.

Oaktat den utveckling som har skett och som kan förväntas under den närmaste tiden är det helt klart att de värnpliktigas samverkansorgan och egna sammanslutningar inte har en omfattning och stabilitet som kan mäta sig med de fackliga organisationerna. Det är därför inte en realistisk tanke att de värnpliktiga i disciplinärendena alltid kan få tillräckligt med stöd och hjälp av sina egna förtroendemän och organisationer. Det är alltså nödvändigt att finna också andra former för hjälpen till de värnpliktiga.

Åklagarmyndigheten i Boden föreslår i sitt remissvar att den som är föremål för ett disciplinförfarande bör kunna få biträde av en jurist under utredningen. Förslaget berör frågan om rättshjälpslagens (1972: 427) tillämplighet på de militära disciplinärendena. I och för sig lämnar rättshjälpslagen utrymme för allmän rättshjälp åt t. ex. en värnpliktig som är föremål för ett disciplinförfarande. Det torde dock i ett disciplinärende inte komma i fråga att en värnpliktig annat än undantagsvis bedöms ha sådant behov av juridiskt bistånd som avses i rättshjälpslagen. Behovet av sakkunnig hjälp får därför tillgodoses på något annat sätt.

En lösning är därvid att till de värnpliktigas förfogande ställa ekonomiska medel som kan användas för att bekosta t. ex. generella insatser för att stärka de värnpliktigas ställning i disciplinärendena. Lämpligen bör ett visst belopp kunna disponeras av de värnpliktigas centrala förtroendeorgan, dvs. av centrala värnpliktsrådet. Det bör ankomma på regeringen att meddela närmare föreskrifter om användningen av beloppet.

Denna lösning är enligt mitt synsätt det lämpligaste sättet att åtminstone inledningsvis tillgodose de värnpliktigas behov av särskilda stödåtgärder. När det nya ansvarssystemet har varit i tillämpning någon tid kan det finnas anledning att på nytt ta upp denna fråga.

2.2.8 Verkställighet av disciplinpåföljd

Mitt förslag: – Beslut om disciplinpåföljd skall verkställas så snart det kan ske sedan beslutet har vunnit laga kraft.

– Beslut om extratjänst eller utegångsförbud får verkställas fastän beslutet inte har vunnit laga kraft, om det behövs av hänsyn till ordningen inom försvarsmakten eller av någon annan särskild anledning.

MAK: s förslag: Överensstämmer med mitt förslag (Betänkandet s. 79–81).

Remissinstanserna: Flera remissinstanser anser att beslut om disciplinpåföljd alltid skall få verkställas utan hinder av att beslutet inte har vunnit laga kraft (Remissammanställningen s. 167 f).

Skälen för mitt förslag: F. n. gäller att ett beslut om disciplinstraff skall verkställas utan hinder av att beslutet inte har vunnit laga kraft. Samma regel finns beträffande ålagda tillrättavisningar. Grunden för dessa bestämmelser är dels att en snabb verkställighet i hög grad anses bidra till att upprätthålla disciplinen, dels att den felande har ett intresse av att verkställigheten inte skjuts framåt i tiden. De nuvarande reglerna har dock kritiserats häftigt, varvid det bl. a. har hävdats att besvärsrätten i betydande utsträckning saknar praktiskt värde, vilket självfallet är otillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt.

MAK har som motivering för sitt förslag att disciplinpåföljderna normalt får verkställas först sedan beslutet vunnit laga kraft pekat på att inskränkningar i de värnpliktigas fritid relativt sett har blivit mera kännbara än de var när nuvarande lagstiftning tillkom. MAK hänvisar till att de värnpliktigas fritid genom lediga lördagar och ständig nattpermission nu är betydligt längre och därmed värdefullare än tidigare. Dessa aspekter medför enligt MAK att rättssäkerhetshänsynen när det gäller de "fritidsinskränkande" påföljderna väger tyngre nu än vad de gjorde tidigare.

Som skäl mot en omedelbar verkställighet av disciplinbesluten anför MAK också att kunskapen om de nuvarande möjligheterna till inhibition av verkställigheten av disciplinstraff och tillrättavisningar är otillräcklig bland såväl befäl som värnpliktiga. Detta har enligt MAK lett till att möjligheterna inte utnyttjas i särskilt stor utsträckning. Med nuvarande tidsramar är det också orealistiskt att ens tänka på att pressa in en tillräckligt omfattande information om rättsvårdssystemet på schemat, hävdar MAK. Det är följaktligen enligt MAK: s mening nödvändigt att tillskapa särskilda rättssäkerhetsregler i stället för att förlita sig på att de inblandade har tillräckliga kunskaper för att kunna tillvarata sina egna intressen.

MAK: s förslag innebär alltså att disciplinpåföljder enligt huvudregeln inte får verkställas förrän beslutet har vunnit laga kraft. Klagotiden bör enligt förslaget vara fem dagar.

Remissinstanserna hävdar nästan genomgående att disciplinbeslut bör kunna verkställas omedelbart. I annat fall är risken för förhalningsförsök från t. ex. värnpliktigas sida påtaglig.

Min uppfattning är att ett militärt disciplinsystem skall avvika så litet som möjligt från motsvarande regler för samhället i övrigt. Särlösningar för de militära förhållandena bör inte väljas, om det inte finns starka skäl. Jag har inte blivit övertygad om att ett krav på lagakraftägande beslut före verkställigheten i ett disciplinärende kommer att få sådana konsekvenser som remissinstanserna har uttryckt farhågor för. Jag tror tvärtom att de allra flesta som efter ett förfarande, som uppfattas som rättvist, åläggs en disciplinpåföljd för en förseelse som de vet med sig att de har gjort är beredda att underkasta sig påföljden. Om sedan klagotiden görs kortare än vad t. ex. förvaltningslagen föreskriver, anser jag att risken för onödiga

dröjsmål med verkställigheten kan förhindras ytterligare. Dessutom finns enligt förslaget en möjlighet att förordna om omedelbar verkställighet i de fall då det finns särskilda skäl till det. Jag ställer mig alltså bakom MAK: s förslag i principfrågan när en myndighets beslut om disciplinpåföljd får verkställas.

Några remissinstanser tar upp frågan om verkställigheten av fritidsstraff på tjänstgöringsfria dagar. Man pekar på att MAK: s förslag att kortare utegångsförbud inte får verkställas på tjänstefria dagar kan få egendomliga konsekvenser och dessutom är ägnat att minska den preventiva effekten av påföljden.

Enligt mitt förslag i avsnitt 2.2.4 kan utegångsförbud inte åläggas för kortare tid än sju dagar. Någon särskild regel som begränsar verkställigheten till tjänstgöringsdagar kan därför inte komma i fråga, eftersom verkställigheten skall ske i en följd.

2.2.9 Tvångsmedel

Mitt förslag: – En krigsman som uppträder berusad eller som stör den allmänna ordningen eller ordningen inom försvarsmakten eller utgör en fara för disciplinen får omhändertas.

- Alkolholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas hos den som har omhändertagits på grund av berusning skall kunna tas ifrån honom.
- Krigsmän får underkastas kroppsvisitation och undersökningar med avseende på skåp och andra förvaringsutrymmen för eftersökande av föremål som de olovligen bär på sig eller eljest innehar i strid mot gällande föreskrifter.

MAK: s förslag: Överensstämmer med mitt utom att MAK inte lämnar något förslag om kroppsvisitation och undersökning av skåp m. m. MAK föreslår även att en omhändertagen som är misstänkt för brott skall få hållas kvar under högst 24 timmar i avvaktan på överlämnande till polisen (Betänkandet s. 81–83).

Remissinstanserna: Inte någon remissinstans ifrågasätter behovet av att kunna omhänderta personer som uppträder berusade eller störande på annat sätt. Ett par remissinstanser ifrågasätter om inte tvångsmedel bör kunna tillgripas också i andra fall än vad MAK föreslår (Remissammanställningen s. 168–170).

Skälen för mitt förslag: I det nu förordade nya ansvarssystemet skall de militära myndigheterna inte ha några befogenheter att ålägga straffrättsliga påföljder. Enligt MAK synes det från systematiska utgångspunkter lämpligast att också avskaffa den särskilda rätten att tillgripa straffprocessuella tvångsmedel som tillkommer militära befattningshavare enligt militära rättegångslagen. MAK pekar i sammanhanget också på att ingen annan myndighet utanför rättsväsendet har några sådana befogenheter enligt gällande lag.

Försvarsmaktens verksamhet är av sådan natur att vissa möjligheter att ingripa med tvångsåtgärder mot personer som gör sig skyldiga till allvarligare disciplinbrott måste finnas. Som MAK har föreslagit bör detta ske genom att vederbörande blir föremål för ett omhändertagande.

Också i enlighet med MAK: s förslag finns det alltjämt ett behov av en motsvarighet till det nuvarande institutet tagande i förvar med i huvudsak samma rekvisit som finns i 36 § militära rättegångslagen.

Det av MAK föreslagna förfarandet vid omhändertagande överensstämmer i stora drag med vad som gäller nu vid omhändertagande enligt 13–17 §§ polislagen (1984: 387) och lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m.

MAK tar upp frågan om också anställd militär personal i fredstid bör omfattas av de föreslagna reglerna om omhändertagande. Med hänvisning till att det är mycket sällsynt att tvångsmedel av denna art riktas mot anställd personal och till att det också på detta område bör råda likställighet mellan anställd militär resp. civil personal har MAK stannat för att låta de föreslagna reglerna gälla endast för dem som omfattas av de nya disciplinbestämmelserna.

Domstolsverket anser att tvångsmedel bör kunna tillgripas mot all personal som stör ordningen, bl. a. för att den som avser att göra ett ingripande inte skall behöva ställas inför identifikationsproblemen.

Jag delar MAK: s uppfattning att det i fredstid inte finns anledning att ge möjlighet att tillgripa tvångsmedel mot anställda inom försvarsmakten. Jag tror därvid inte att identifikationsfrågan kommer att vålla några särskilda problem.

Enligt MAK: s förslag skall endast personal i uniform kunna tas om hand på allmän plats. Ett par remissinstanser föreslår att också civilklädda värnpliktiga skall kunna tas om hand om de uppträder störande på allmän plats.

Den sistnämnda frågan har varit aktuell i åtskilliga sammanhang, bl. a. med anledning av att civilklädda värnpliktiga uppträtt störande på t. ex. tåg och flygplan under veckoslutsresor.

Att ge militär personal befogenhet att ingripa med tvångsmedel mot civilklädda värnpliktiga på allmän plats är förenat med åtskilliga principiella och praktiska svårigheter. Det främsta skälet mot en utökning av de militära befogenheterna rör identifikationsfrågan. Det är uteslutet att utöver den mycket begränsade befogenhet som finns nu, ge militär personal rätt att på allmän plats avkräva civila medborgare legitimationshandlingar. Därigenom blir det i praktiken omöjligt för den som ingriper att skilja ut de värnpliktiga från övriga. Det är också principiellt viktigt att låta samhällets civila organ svara för ordningens upprätthållande på allmänna platser.

Jag kan därför inte ställa mig bakom kravet att ingripande skall kunna ske mot militär personal som uppträder civilklädd utanför militärt område.

MAK: s förslag att den som är misstänkt för brott, för vilket kan följa fängelse i minst ett år, får hållas kvar upp till 24 timmar för att överlämnas till polismyndigheten har föranlett en del kritik från remissinstanserna.

JO menar således att man inte alltid kan utgå ifrån att en brottsmisstänkt kan överlämnas till polisen inom 24 timmar. Under krig och andra utomor-

dentliga förhållanden bör nuvarande regler om förvarsarrest därför behållas enligt JO.

Överåklagaren i Göteborg pekar på att det enligt 24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken föreligger rätt för var och en att gripa den som har begått brott, på vilket det kan följa fängelse, om den brottslige anträffas på bar gärning eller flyende fot eller den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman. Någon tidsgräns är inte utsatt. Överåklagaren ifrågasätter på grundval av detta om MAK: s föreslagna regel om kvarhållande behövs, särskilt som den enligt överåklagaren synes utgöra en inskränkning av bestämmelsen i rättegångsbalken. Överåklagaren anser det vidare – liksom ett par andra remissinstanser – vara stötande för rättskänslan att den som har begått ett grovt brott måste försättas på fri fot, om han t. ex. på grund av brister i samfärdseln eller andra hinder inte kan överlämnas till polis inom 24 timmar.

Jag instämmer i den kritik som överåklagaren har fört fram beträffande den föreslagna regelns innebörd mot bakgrund av gripandereglerna i rättegångsbalken. Enligt min mening bör dessa sistnämnda regler täcka de situationer som avses med MAK: s förslag. Jag anser därför att den särskilda regel om överlämnande till polisen som MAK har föreslagit skall utgå.

JO framhåller i sitt remissvar att militära chefer under krig, beredskapstillstånd och även under längre övningar borde kunna besluta om beslag, kroppsvisitationer och kroppsbesiktning. Civila myndigheter finns då enligt JO inte alltid att tillgå med tillräckligt kort varsel.

JO berör ett problem som har uppmärksammats alltmer under senare tid, nämligen att vapen, ammunition, sprängämnen, rökfacklor m. m. olovligen förs ut från militära områden och därefter förorsakar skador eller risk för skador ute i samhället. I vissa fall som främst har gällt rökfacklor har också omfattande skador åstadkommits. Ett särskilt problem i sammanhanget är att sådana föremål som nu avses har medförts på allmänna färdmedel – dvs. även på flygplan – av värnpliktiga på permissions- och utryckningsresor m. m. Därvid har det uppkommit en påtaglig risk för säkerheten ombord.

Beträffande resorna har det också förekommit att enskilda värnpliktiga varit berusade efter förtäring av medförda alkoholdrycker. I åtskilliga fall har dessa värnpliktigas beteende helt naturligt upplevts som störande av övriga resenärer. Under främst flygresor har också i enstaka fall säkerheten äventyrats av berusade värnpliktiga.

En viktig princip i vårt samhälle är att det i första hand ankommer på polisen att svara för ordning och säkerhet. Genom särskilda föreskrifter har det dessutom lagts på befälhavare på tåg, fartyg och flygplan att ha motsvarande ansvar och befogenheter vad gäller verksamheten ombord. Det är således inte någon uppgift för försvarsmakten att övervaka och vid ordningsstörande verksamhet ingripa mot värnpliktiga när de på fritid vistas utanför kaserngrindarna. Vissa undantag har dock gjorts vad gäller militär personal i uniform.

Den principiella ansvarsfördelning som gäller f. n. mellan polisen och försvarsmakten bör enligt min uppfattning inte ändras med anledning av de problem som jag nu har redovisat. Detta får dock inte innebära att för-

svarsmakten undandrar sig att inom ramen för sina uppgifter och befogenheter medverka till att problemen bemästras. Jag vill framhålla att en hel del redan har gjorts för att förhindra att militär materiel kommer till felaktig användning. Genom sådana åtgärder har t. ex. vapenstölderna ur militära förråd reducerats avsevärt.

När det emellertid gäller att förhindra att värnpliktiga bryter mot reglerna och t. ex. tar med sig sprängmedel, rökfacklor m. m. från de militära anläggningarna har den hittillsvarande lagstiftningen inte tillåtit annat än ytliga kontrollåtgärder. Det har sålunda ansetts tillåtet för de militära cheferna att företa skåpvisitationer och att undersöka väskor i samband med in- och utpasseringar vid kasernvakten. Den rättsliga grunden för dessa åtgärder har emellertid bedömts bräcklig och inte medgett mera ingripande åtgärder. Detta har också påtalats nyligen av JO i en framställning till regeringen.

Enligt mitt synsätt är det nödvändigt att ge de militära cheferna sådana befogenheter att de kan söka igenom personer som misstänks ha något föremål på sig i strid mot gällande föreskrifter. De bör också utan att någon misstanke finns i det enskilda fallet få undersöka väskor och annat handbagage stickprovsvis eller i anslutning till större undersökning som företas av särskild anledning. Befogenheterna bör gälla bara inom militära områden och andra områden som disponeras av försvarsmakten.

Med hänsyn till det anförda bör den lag som reglerar det nya disciplinansvaret kompletteras med regler om rätt för militära förmän att i den omfattning som jag har förordat genomföra kroppsvisitation m. m.

För att det inte skall råda någon tvekan om det rättsenliga i de visitationer av skåp och andra särskilda utrymmen m. m. som det av säkerhetsskäl är nödvändigt att genomföra bör också regler härom föras in i den nya lagen.

2.2.10 Klagan över beslut om disciplinpåföljd

Mitt förslag: – Myndighetens beslut om disciplinpåföljd får i vissa fall omprövas av myndigheten.
- Beslut om disciplinpåföljd får i övrigt överklagas hos tingsrätten. Tingsrättens beslut får överklagas till hovrätten. Mot hovrättens beslut får talan inte föras.
- Besvärstiden vid överklagande av myndighetens beslut skall vara tio dagar.
- Vid domstolarnas prövning av besvären tillämpas lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden.

MAK: s förslag: Överensstämmer med mitt utom att kommittén föreslår att besvär mot myndighetens beslut skall föras inom fem dagar. (Betänkandet s. 74–78).

Remissinstanserna: Flera remissinstanser förordar att besvären prövas av en särskild disciplinnämnd som är knuten till försvarsmakten. Någon remissinstans anser att besvären skall prövas av en överordnad militär

myndighet. Ett par remissinstanser vänder sig mot att besvären skall handläggas enligt ärendelagen i domstolarna (Remissammanställningen s. 170–172).

Skälen för mitt förslag: Enligt nuvarande regler fullföljs talan mot beslut i disciplinmål genom besvär till allmän domstol och mot ålagd tillrättavisning i de flesta fall genom klagan hos högre chef. Också i ett nytt system bör det självfallet finnas en rätt att överklaga myndighetens beslut om disciplinpåföljd. Jag delar den av MAK uttryckta uppfattningen att fullföljdsordningen bör vara enhetlig.

Vad först gäller frågan om överprövning inom myndigheten av disciplinbesluten föreslår MAK att beslut av bataljonschefen och kompanichefen skall kunna omprövas av myndigheten.

Jag har också den uppfattningen att beslut av lägre chefer inte skall kunna överklagas direkt till ett utomstående organ utan att det i sådana fall bör finnas en möjlighet att göra en omprövning av beslutet inom myndigheten. Jag har dock i det föregående (avsnitt 2.2.6) förordat en enklare modell än MAK för delegering av beslutsbefogenheter inom myndigheten. Som en konsekvens av detta anser jag att en omprövning av ett disciplinbeslut skall kunna ske inom myndigheten i alla de fall då beslutet har fattats av någon annan befattningshavare än myndighetschefen eller dennes ställföreträdare. I praktiken torde MAK: s och mitt förslag ha samma innebörd. I omprövningsärendet bör beslutet självfallet fattas på myndighetens vägnar av myndighetschefen eller dennes ställföreträdare.

I fråga om rätten till fullföljd av talan mot myndighetens beslut anser MAK att en sådan rätt bör finnas oavsett om beslutet har fattats efter omprövning av ett tidigare beslut eller om det är sådant att omprövning inte är tillåten. Jag har samma synsätt som MAK i denna fråga.

Den principiellt viktigaste frågan i detta sammanhang gäller vilket organ utanför myndigheten som skall pröva besvären. MAK diskuterar tre olika modeller. En är att det skall finnas en lägre disciplinnämnd i varje militärområde och en högre sådan nämnd för hela landet i anslutning till försvarsstaben. Den andra modellen bygger på att en högre militär myndighet är besvärsinstans. I den tredje modellen slutligen prövas besvären av allmän domstol.

MAK finner att de starkaste skälen talar för den tredje modellen. Man pekar särskilt på att kostnadsaspekten är av avgörande betydelse.

Flera remissinstanser anser att den första modellen, dvs. ett system med disciplinnämnder, är att föredra.

Vid en samlad bedömning av de olika fullföljdsalternativen anser jag att valet står mellan någon form av disciplinnämnd och de allmänna domstolarna.

Det nya militäransvaret hör hemma inom förvaltningsrätten och har i viktiga avseenden likheter med anställdas disciplinansvar enligt lagen om offentlig anställning. Det partsförhållande som råder mellan arbetsgivare och anställda antas också föreligga mellan försvarsmaktens myndigheter och dem som är tjänstgöringsskyldiga där på annan grund än genom ett anställningsavtal. Det arbetsrättsliga synsättet att frågan huruvida en disciplinpåföljd är påkallad delvis är att se som en tvist mellan arbetsgivare och

arbetstagare kan dock knappast tillämpas utanför anställningsförhållandena. Från sådana rättssystematiska utgångspunkter är det därför mycket som talar för disciplinnämndsalternativet. En besvärsordning med disciplinnämnder har också den fördelen att nämnderna kan ges en sammansättning som är lämplig mot bakgrund av behoven av juridisk kunskap, erfarenhet av militära förhållanden, medverkan av företrädare för värnpliktiga och andra som omfattas av militäransvaret osv.

Domstolsmodellen har den fördelen att den inte förutsätter tillskapandet av nya organ. En domstolsprövning av besvärsärendena torde också bättre än en prövning i en disciplinnämnd tillgodose de värnpliktigas önskemål att disciplinfrågorna skall handläggas av organ utanför försvaret.

Enligt min bedömning talar de starkaste skälen för att besvärsfrågorna handläggs av de allmänna domstolarna.

MAK föreslår att besvärstiden vid överklagande av myndigheters beslut skall vara fem dagar. Den korta besvärstiden får ses mot bagrunden av att disciplinbesluten som huvudregel inte får verkställas förrän de vunnit laga kraft.

Jag har i det föregående (avsnitt 2.2.8) ställt mig bakom MAK:s principiella syn på verkställigheten av disciplinbesluten. Jag anser emellertid att en besvärstid om endast fem dagar är för kort i många fall. Bl. a. kan det vara svårt för värnpliktiga att under fältförhållanden kunna få tid att rådgöra med en förtroendeman eller någon annan om ett disciplinbeslut bör överklagas. En alltför kort besvärstid kan därför ge upphov till onödiga överklaganden. En förlängning av besvärstiden i förhållande till MAK:s förslag bör inte heller medföra några avgörande nackdelar i fråga om möjligheterna att kunna verkställa disciplinbeslutet utan dröjsmål. Möjligheten till omedelbar verkställighet i vissa situationer bör framhållas i detta sammanhang. Jag förordar därför en besvärstid om tio dagar.

När det sedan gäller förfarandet vid domstolen i ett disciplinärende föreslår MAK att ärendelagens regler i huvudsak skall vara tillämpliga. Ett par remissinstanser ifrågasätter det lämpliga i detta. Rättegångsutredningen ifrågasätter sålunda om inte förfarandet borde följa reglerna om rättegången i brottmål.

Rättegångsutredningen utvecklar inte närmare skälen mot att handlägga de aktuella besvärsärendena enligt ärendelagen. Utredningen gör dock gällande att ärendelagen är så konstruerad att den inte passar för straffrättsliga frågor.

Jag vill än en gång framhålla att det föreslagna nya ansvarssystemet bygger på förvaltningsrättslig grund. Det hör alltså inte hemma inom straffrätten. Utgångspunkten bör därför också vara att disciplinärendena vid domstolsprövningen inte bör behandlas som brottmål. Givetvis kan det finnas skäl som gör att brottmålsformen likväl är den lämpligaste när domstolen prövar besvärsärendena. Sådana skäl skulle t. ex. vara att andra handläggningsformer vid en jämförelse skulle erbjuda sådana processtekniska svårigheter att en omfattande särreglering skulle bli nödvändig.

Jag har inte övertygats om att en handläggning av besvärsärendena enligt ärendelagen kommer att vålla några principiella eller andra problem av särskild betydelse. Däremot kan jag inte finna annat än att en handlägg-

ning enligt brottmålsreglerna – bortsett från de principiella betänkligheterna mot processformen – skulle kräva åtskilliga avvikelser från rättegångsbalkens bestämmelser. Jag vill bara erinra om reglerna för talans väckande, försvarare, avgörande av mål i den tilltalades utevaro, rättegångskostnader, formen för sakens avgörande m. m.

Jag har därför kommit till den uppfattningen att reglerna om handläggning av domstolsärenden bör tillämpas vid domstolsprövningen av disciplinförseelserna.

Enligt MAK: s förslag får tingsrättens beslut överklagas till hovrätten, vars beslut inte får överklagas vidare.

Några remissinstanser har med hänvisning till behovet av vägledande avgöranden menat att fullföljd borde få ske också till högsta domstolen.

MAK: s förslag innebär att disciplinbesluten kan prövas av tre instanser. Om man också räknar med möjligheten till omprövning av beslut inom myndigheten, blir antalet instanser fyra. Detta torde tillräckligt väl tillgodose de rättssäkerhetskrav som kan ställas på förfarandet. Dessutom är behovet och värdet av vägledande avgöranden utöver dem som hovrätterna meddelar kanske inte lika stort här som inom vissa andra rättsområden. Med hänsyn till det nya disciplinsystemets administrativa karaktär torde de beslutande myndigheterna också kunna ges vägledning genom föreskrifter från högre myndigheter inom försvarsmakten. Det är därför enligt min mening inte motiverat med en fullföljdsrätt till högsta domstolen.

2.3 Det straffrättsliga ansvaret

2.3.1 Allmänna utgångspunkter

Mitt förslag: – Det nuvarande särskilda straffansvaret för militär personal behålls för krigsförhållanden enligt nuvarande principer.
- Värnpliktiga skall kunna straffas för värnpliktsbrott om de på ett allvarligt sätt åsidosätter sina skyldigheter enligt värnpliktslagen.
- I övrigt skall endast ett fåtal särskilda straffbestämmelser gälla för den militära personalen i fredstid.

MAK: s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 83–116).

Remissinstanserna: Några invändningar riktas inte mot grunddragen i MAK: s förslag. Svea hovrätt anser dock att det lagtekniska system som MAK har valt är svåröverskådligt (Remissammanställningen s. 172).

Skälen för mitt förslag: Ett disciplinansvar av det slag som jag har förordat i det föregående minskar på ett drastiskt sätt behovet av särskilda straffbestämmelser för den militära personalen. En omfattande avkriminalisering kan alltså ske i fråga om de gärningar som f. n. är straffbelagda i främst 21 kap. brottsbalken.

Det är emellertid uppenbart att det med hänsyn till försvarsmaktens effektivitet är nödvändigt att under krigsförhållanden straffrättsligt kunna beivra åtminstone en del av det som i fredsverksamheten endast omfattas av disciplinansvaret.

Av likartade skäl är det också nödvändigt att kunna tillgripa en straffpåföljd när värnpliktiga inte fullgör sina grundläggande skyldigheter enligt värnpliktslagen. Jag syftar därvid såväl på det fallet att den värnpliktige utan några principiella motiv sätter sig över gällande bestämmelser som på den situationen att han – utan att frågan om vapenfri tjänst är aktuell – vägrar att fullgöra värnplikten därför att det strider mot hans religiösa eller etiska övertygelse.

Vid sidan av de bestämmelser som jag nu har berört finns det ett mycket begränsat behov av särskilda straffbestämmelser för fredsverksamheten.

Svea hovrätt har kritiserat MAK: s förslag till författningsstruktur och menat att denna är svåröverskådlig.

Jag kan delvis instämma i hovrättens synpunkter. Jag har därför övervägt en lösning där såväl reglerna om det nya disciplinsystemet som straffbestämmelserna i fråga samlas i en lag. Avgörande principiella skäl talar emellertid mot att föra bort brott med straffskalor av det slag det här rör sig om från brottsbalken till specialstraffrätten. Flera av de brott det här är fråga om kan medföra livstids fängelse. Andra har mycket höga tidsbestämda maxima. Sådana straffbestämmelser bör, om inte mycket starka skäl talar för annat, finnas endast i brottsbalken. Den författningsmässiga uppdelning av det militära straff- och disciplinsystemet som MAK har föreslagit är således den lämpligaste också enligt min mening.

I de följande avsnitten kommer jag att mera i detalj redovisa mina överväganden om den militära personalens straffrättsliga ansvar.

2.3.2 Den militära personalens straffansvar i krig

Mitt förslag: – I krig skall krigsmän kunna straffas för lydnadsbrott, grovt lydnadsbrott, rymning, våld eller hot mot förman, samröre med fienden, undergrävande av stridsviljan, försummande av krigsförberedelse, obehörig kapitulation, stridsförsumlighet, tjänstebrott samt för försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja rymning.

– De av de nuvarande krigsartiklarna som är riktade till envar behålls med vissa justeringar.

MAK: s förslag: MAK föreslår att gärningar som f. n. utgör brottsbalksbrottet samröre med fienden i fortsättningen skall kunna beivras endast som disciplinförseelse. I övrigt överensstämmer MAK: s förslag med mitt (Betänkandet s. 99–116).

Remissinstanserna: Svea hovrätt anser att brotten övergivande av post och överlöpande till fienden bör behållas som särskilda brott. Hovrätten över Skåne och Blekinge motsätter sig MAK: s förslag att flytta förbudet mot samröre med fienden från brottsbalken till regeringens tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal. Samma hovrätt anser också att det nuvarande förbudet mot olovlig sammankomst i brottsbalken bör behållas. ÖB menar att bestämmelserna om övergivande av post bör finnas kvar. Östersunds polisdistrikt anser att brottet onykterhet i tjänsten bör behål-

las. Riksrevisionsverket ifrågasätter om brottet missbruk av förmanskap bör avskaffas (Remissammanställningen s. 175–178).

Skälen för mitt förslag: F. n. innehåller 21 kap. brottsbalken ett relativt stort antal bestämmelser om brott av krigsmän. Bestämmelserna är tillämpliga både i fred och i krig. Som jag har konstaterat tidigare (avsnitt 2.3.1) kommer reglerna om disciplinansvar att i allt väsentligt fylla behovet av sanktionsmedel mot krigsmän som bryter mot givna föreskrifter osv. Dessutom kan krigsmän ådra sig straffrättsligt ansvar på samma sätt som andra. Jag återkommer till det i avsnitt 2.3.4. Kravet på särskilda straffbestämmelser för försvarsmaktens personal gör sig därför gällande framför allt under krigsförhållanden, då behovet av ordning, säkerhet och effektivitet är ännu större än annars.

MAK föreslår för krigsförhållanden att det nuvarande straffansvaret i stora delar bibehålls att gälla för all personal inom försvarsmakten. Kommittén föreslår därför att det i 21 kap. brottsbalken under rubriken Brott av krigsmän tas upp ett antal straffbestämmelser, vilka har det gemensamt att de endast kan tillämpas under krig, krigsfara och därmed jämställda förhållanden. De föreslagna straffbestämmelserna upptar brotten lydnadsbrott, grovt lydnadsbrott, rymning, våld eller hot mot förman, undergrävande av stridsviljan, försummande av krigsförberedelse, obehörig kapitulation, stridsförsumlighet och tjänstebrott. En del av dessa bestämmelser finns f. n. i 22 kap. brottsbalken (Krigsartiklar).

Remissinstanserna har inte några principiella invändningar mot MAK: s förslag till straffbestämmelser i krig m. m. De invändningar som har rests mot förslaget har tagit sikte på att det utelämnar vissa av de nuvarande brotten som av dessa remissinstanser anses böra finnas kvar.

Av skäl som hovrätten över Skåne och Blekinge har anfört är det nödvändigt att i lag reglera förbudet mot obehörig förbindelse med fienden. I övrigt anser jag att MAK har gjort en välgrundad avvägning mellan vad disciplinsystemet bör omfatta och vad som bör beivras i straffrättslig ordning. Det finns alltså enligt min uppfattning inte någon anledning att foga ytterligare brott till MAK: s lista över straffbestämmelser för krigsförhållanden.

Jag anser det också lämpligt att straffansvaret i krig för försvarsmaktens personal regleras samlat i 21 kap. brottsbalken.

Vad slutligen gäller de krigsartiklar som är riktade till alla och alltså inte bara till krigsmän föreslår MAK att straffbestämmelserna för landsförräderi, landssvek och landsskadlig vårdslöshet behålls med smärre justeringar i 22 kap. brottsbalken. Även förbudet mot ryktesspridning till fara för rikets säkerhet föreslås bli kvar i samma kapitel i brottsbalken. Detsamma bör enligt MAK gälla brottet försvarsskadlig ryktesspridning.

Beträffande folkrättsbrottet, som f. n. är reglerat i 22 kap. 11 § brottsbalken, ifrågasätter MAK – som i denna del har särskilt samrått med folkrättskommittén (Fö 1978: 06) – om man inte numera har sprängt ramen för vad som rimligen bör omfattas av ett blankettstraffbud med livstids fängelse i straffskalan. Bakgrunden till MAK: s uttalande är att den folkrättsliga reglering som paragrafen hänvisar till numera är alldeles för omfattande för att kunna överblickas av dem som straffbestämmelsen gäller för. MAK

pekar också på att skyldigheten för de stater som har anslutit sig till 1949 års Genèvekonvention att införa straff för överträdelser av konventionsbestämmelserna är begränsad till svåra överträdelser. Beaktansvärda skäl talar därför enligt MAK för att straffansvaret enligt nuvarande 22 kap. 11 § brottsbalken också begränsas till de allvarligaste fallen. MAK anser vidare att det i paragrafen i fråga bör lämnas en exemplifiering på vad som är svåra överträdelser. I paragrafen bör också intas en bestämmelse om förmans ansvar för underlydandes handlingar, föreslår MAK.

MAK:s nu redovisade förslag avseende den framtida utformningen av 22 kap. brottsbalken har i huvudsak lämnats utan erinran av remissinstanserna. Också enligt min uppfattning innebär MAK:s förslag en ändamålsenlig reglering av det allmänna straffansvaret i krig.

Straffskalorna i brottsbalken ses f. n. över av fängelsestraffkommittén (Ju 1979: 04). För att inte föregripa kommitténs arbete har jag nu endast så långt det varit möjligt fört över gällande straffskalor till de nya straffbestämmelserna.

2.3.3 Särskilda straffbestämmelser för värnpliktiga

Mitt förslag: – En värnpliktig skall kunna dömas för värnpliktsbrott vid allvarliga fall av åsidosättande av de grundläggande skyldigheterna enligt värnpliktslagen.
– Straffet för värnpliktsbrott skall vara böter eller fängelse i högst ett år.

MAK:s förslag: Överensstämmer med mitt utom att MAK föreslår att straffet för värnpliktsbrott skall vara fängelse i högst sex månader (Betänkandet s. 96–99).

Remissinstanserna: Flera remissinstanser anmäler tveksamhet till MAK:s förslag. Det föreslagna maximistraffet för värnpliktsbrott anses t. ex. för lågt. Det ifrågasätts också om det inte är lämpligare att bestämmelser om värnpliktsvägran i olika former finns i brottsbalken (Remissammanställningen s. 172–175).

Skälen för mitt förslag: En värnpliktig som vägrar att fullgöra sin plikt att tjänstgöra enligt värnpliktslagen döms enligt gällande rätt för lydnadsbrott enligt 21 kap. 1 § brottsbalken eller rymning enligt 21 kap. 12 § samma balk. Även ansvar för tjänstefel enligt 21 kap. 18 § brottsbalken kan komma i fråga.

Brottsrubriceringen är beroende av på vilket sätt den värnpliktiges vägran kommer till uttryck. Om han underlåter att efter kallelse inställa sig till tjänstgöring, bedöms brottet som rymning. Inställer han sig men vägrar att lyda order om att hämta utrustning osv., blir brottet lydnadsbrott. I detta sammanhang bortses från att en värnpliktsvägran kanske inte leder till någon lagföring alls, därför att den värnpliktige i anslutning till sin vägran ansöker om vapenfri tjänst (se 65 och 66 §§ kungörelsen 1969: 380 om värnpliktigas tjänstgöring m. m.).

För att ansvar för lydnadsbrott skall inträda krävs att den värnpliktige

får en formell befallning att företa en viss tjänsteåtgärd och han vägrar att lyda. Detta har lett till att förfarandet i fall av värnpliktsvägran har blivit komplicerat och formaliserat.

Straffskalan för lydnadsbrott omfattar f. n. disciplinstraff och fängelse i högst ett år. För rymning är straffskalan disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

Påföljden för värnpliktsvägrare togs upp av försvarsministern i prop. 1977/78: 159 om ändring i lagen (1966: 413) om vapenfri tjänst m. m. I propositionen förordade försvarsministern att påföljden vid fall av vägran första gången bestämdes till villkorlig dom i förening med ett kraftigt bötesstraff. Den dömde skulle, enligt försvarsministern, samtidigt erinras om att frihetsstraff kunde följa vid ny lagföring. Försvarsministern anförde vidare att hinder inte borde möta att på nytt kalla in den värnpliktige till tjänstgöring. Om vederbörande vägrade även andra gången, borde påföljden bestämmas till fängelse. Fängelsestraffet borde, enligt försvarsministern, i normalfallet bestämmas till minst fyra månader. Hänsyn borde dock tas till återstående tjänstgöringstid, t. ex. om vägran hade skett vid repetitionsutbildning. Straffet borde därvid kunna sättas lägre än vad som nyss hade sagts. Försvarsministern ansåg vidare att det i princip inte borde göras någon skillnad beroende på vilket skäl som låg bakom vägran. Han tillade att den som hade dömts för vägran andra gången inte borde kallas in vidare till tjänstgöring. Riksdagen ställde sig bakom dessa uttalanden (prop. 1977/78: 159 s. 123, FöU 28, rskr 371).

Försvarsministerns uttalanden om påföljdsvalet vid vapenvägran har blivit vägledande för domstolarna. I normalfallet döms således den som vägrar att fullgöra grundutbildning enligt värnpliktslagen numera oftast till villkorlig dom och böter första gången medan straffet för det fall att han upprepar sin vägran vanligtvis blir fängelse fyra månader. Det bör dock nämnas att den faktiska strafftiden genom ändrade regler om villkorlig frigivning nu har sjunkit från fyra till två månader (prop. 1982/83: 85, JuU 26, rskr. 241). Högsta domstolen har dock i ett mål angående upprepad vapenvägran efter 1983 års ändring av reglerna för villkorlig frigivning trots det bestämt påföljden till fängelse fyra månader.

Det är enligt min uppfattning sakligt sett otillfredsställande att vid fall av principiell vägran att fullgöra värnplikten tillämpa straffbestämmelser som egentligen är avsedda främst för andra situationer. Dessutom är den nuvarande rättsliga regleringen av värnpliktsvägran onödigt komplicerad. Som har framhållits i det föregående finns det inte någon saklig grund att behandla den som uteblir från tjänstgöringen på ett annorlunda sätt än den som inställer sig till tjänstgöringen men vägrar att fullgöra denna. I båda fallen föreligger en vägran att uppfylla de grundläggande skyldigheterna enligt värnpliktslagen. Det framstår därför som mest ändamålsenligt att knyta straffbestämmelsen direkt till denna vägran.

MAK föreslår för de värnpliktigas del att det i värnpliktslagen införs en särskild straffbestämmelse för de allvarliga fallen av lydnadsbrott och olovlig utevaro. I MAK: s förslag ställs upp som krav för att gärningen skall vara straffbar att den är ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller för tjänsten i övrigt. MAK benämner brottet värnpliktsbrott.

Flera av remissinstanserna har ställt sig tveksamma till MAK: s förslag i denna del. Bl. a. har man invänt att straffbestämmelser av detta slag bör återfinnas i brottsbalken.

Jag för min del anser att MAK: s förslag väl tillgodoser kravet på en klarare och mera ändamålsenlig reglering av värnpliktsvägran i dess olika former. Med hänsyn till att den brottsliga gärningen består i en vägran att fullgöra de uppgifter som läggs fast i värnpliktslagen och eftersom straffbestämmelsen riktar sig mot en särskild personkrets talar också enligt min mening de starkaste skälen för att bestämmelserna om värnpliktsbrott tas in i värnpliktslagen.

Värnpliktsbrottet i MAK: s förslag omfattar också det fallet att en värnpliktig på annat sätt än genom utevaro eller ordervägran åsidosätter vad som åligger honom i tjänsten. Det är här fråga om gärningar som i nuvarande lagstiftning ofta bedöms som tjänstefel. De allvarligaste fallen måste också i ett nytt ansvarssystem kunna beivras i straffrättslig ordning. Jag delar därför MAK: s uppfattning att sådana gärningar skall inrymmas i värnpliktsbrottet.

Utöver bestämmelserna om värnpliktsbrott innehåller MAK: s förslag en grundläggande regel om värnpliktigas lydnadsplikt. MAK motiverar sitt förslag med att straffbestämmelsen om lydnadsbrott i 21 kap. 1 § brottsbalken föreslås bli avskaffad och att det därför behövs ett grundläggande stadgande om värnpliktigas lydnadsplikt. Jag anser också att en sådan regel behövs.

En annan konsekvens av det nya ansvarssystemet enligt mina förslag i det föregående är att bestämmelser kommer att saknas för det fall att en värnpliktig av oaktsamhet underlåter att inställa sig till tjänstgöring. Enligt gällande rätt kan i sådana fall dömas till ansvar för tjänstefel – i flertalet fall i disciplinmål. Denna möjlighet föreligger i nuvarande system oavsett om den värnpliktige inställer sig innan tiden för hemförlovning inträtt eller inte.

Med det nya systemet saknas regler för den situationen att den värnpliktige inte alls inställer sig för tjänstgöring. Disciplinförfarande enligt de föreslagna reglerna förutsätter ju att den värnpliktige ryckt in. MAK föreslår därför att värnpliktslagen kompletteras med en regel om straffansvar för utevaro som inte är uppsåtlig utan endast har sin grund i oaktsamhet.

Förslaget har lämnats utan erinran av remissinstanserna. Jag instämmer i MAK: s bedömning om behovet av ifrågavarande bestämmelser.

En särskild fråga gäller hur det nya värnpliktsbrottet förhåller sig till de föreslagna bestämmelserna om lydnadsbrott och rymning i brottsbalken vilka ju är tillämpliga endast i krig. MAK har stannat för en lösning som innebär att de mindre allvarliga fallen skall handläggas i disciplinär ordning också under krigsförhållanden. Författningsmässigt har MAK reglerat detta genom att utforma bestämmelserna om åtalsanmälan så att lydnadsbrott och rymning inte obligatoriskt kräver någon sådan anmälan. För att förtydliga förslaget har MAK till bestämmelserna om värnpliktsbrott fogat en regel av innebörd att ansvar för sådant brott inte skall inträda om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken. Jag har inte någon annan uppfattning än MAK i principfrågan om de olika reglernas förhållande till

varandra. Jag vill dock förorda att hänvisningen till brottsbalken görs tydligare.

I MAK: s förslag finns inte några särskilda uttalanden om hur värnpliktsbrottet förhåller sig till det föreslagna nya tjänstebrottet i brottsbalken. Av den föreslagna regeln att ansvar för värnpliktsbrott inte skall inträda om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken kan man dock utläsa att MAK inte har ansett att någon skall kunna dömas för värnpliktsbrott i krig för att han på annat sätt än genom avvikande eller utevaro har åsidosatt vad som åligger honom i tjänsten. Hänvisningen till brottsbalken bör enligt min mening därför också omfatta bestämmelserna om tjänstebrott. Att gärningar som faller under reglerna om tjänstebrott är för kvalificerade för att kunna handläggas i disciplinär ordning följer av dessa reglers utformning. Reglerna om åtalsanmälan är utformade i konsekvens med detta.

De olika regelsystemens förhållande till varandra behandlas närmare i specialmotiveringen.

MAK föreslår att straffet för värnpliktsbrott skall vara böter eller fängelse i högst sex månader. Kommittén anför att det saknas skäl att bestämma ett högre maximistraff.

MAK: s förslag innebär en sänkning av det högsta straffet i förhållande till motsvarande regler enligt gällande rätt. Flera remissinstanser har också kritiserat förslaget med utgångspunkt i detta.

Värnpliktsbrottet är visserligen avsett att tillämpas endast i fred. Jag anser likväl mot bakgrund av värnpliktsutbildningens syfte att brottet är av så allvarlig natur att det av MAK föreslagna maximistraffen fängelse sex månader inte tillräckligt uttrycker samhällets syn på gärningar av det slag som omfattas av brottsbeskrivningen. Enligt min mening bör straffskalan innehålla fängelse ett år som högsta straff.

2.3.4 Straffansvaret i fred i övrigt

Mitt förslag: – Myteri och uppvigling av krigsmän behålls som särskilda militära brott.
– Övriga nuvarande brott i 21 kap. brottsbalken upphävs för fredsförhållanden.

MAK: s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 84–95).

Remissinstanserna: Några principiella invändningar har inte riktats mot MAK: s förslag.

Skälen för mitt förslag: I de närmast föregående avsnitten har jag redovisat mina förslag avseende straffansvaret för den militära personalen i krig och det särskilda straffansvaret för värnpliktiga i huvudsak i fred. Det återstår således att behandla frågan vilket särskilt straffansvar som utöver det nyss redovisade bör gälla för personal vid försvarsmakten.

MAK har gått igenom 21 kap. brottsbalken och för varje brott lämnat förslag om vad som bör gälla i fråga om detta i det nya ansvarssystemet.

När det gäller brotten lydnadsbrott (1 §) och rymning (12 §) i fred konsta-

terar kommittén att de ingår i det föreslagna värnpliktsbrottet i den mån gärningar av ifrågavarande slag inte kan bedömas som disciplinförseelser.

Brottet oskickligt beteende (9 §), undanhållande (11 §), onykterhet i tjänsten (14 §), förargelseväckande beteende (16 §) och tjänstefel föreslås avskaffade med hänvisning till att beteenden av det slag som omfattas av dessa straffbestämmelser i fortsättningen bör behandlas enligt reglerna om disciplinförseelser.

I fråga om brotten ohörsamhet mot vakt (4 §), missbruk av förmansskap (5 §), obehörig befälsutövning (6 §), våld eller hot mot krigsman (7 §), missfirmelse mot krigsman (8 §) och övergivande av post (13 §) anser MAK att de gärningar som omfattas av dessa bestämmelser alltjämt är straffvärda i den mån de inte är av sådant slag att de kan betraktas endast som disciplinförseelser. Gärningarna i fråga träffas dock enligt MAK: s mening av allmänna straffbestämmelser. Då det enligt MAK: s mening saknas skäl för en särskild reglering för det militära bör dessa bestämmelser upphävas.

Vad slutligen gäller brotten myteri (3 §) och uppvigling av krigsmän (10 §) anser MAK att det fortfarande finns behov av särskilda straffbestämmelser för den militära personalen. MAK har dock kommit till att dessa bestämmelser med vissa redaktionella ändringar bör flyttas från nuvarande 21 kap. brottsbalken till 16 kap. i samma balk.

MAK: s förslag har i allt väsentligt lämnats utan erinran av remissinstanserna. Också jag anser att MAK: s nu redovisade förslag innebär en lämplig avvägning mellan vad som bör omfattas av det nya disciplinansvaret, å ena sidan, och vad som under fredsförhållanden bör beivras straffrättsligt, å den andra sidan.

2.3.5 Straffrättsliga påföljder

Mitt förslag: Disciplinstraffet utmönstras som brottspåföljd.

MAK: s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 116–118).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har haft några invändningar mot förslaget.

Skälen för mitt förslag: Genom att alla rent disciplinära förseelser under militärtjänstgöring blir avkriminaliserade i det föreslagna systemet och även bestridda ärenden skall handläggas inom försvarsmakten kommer de fall där domstol kan ha anledning att döma till disciplinstraff i brottmål att bli avsevärt färre än nu. De mål av disciplinär natur som återstår är dels sådana som på grund av reglerna om åtalsanmälan har kommit att överlämnas till åklagare och dels sådana som i och för sig skulle kunna handläggas inom disciplinansvarssystemet men där brottet har polisanmälts. Redan detta är – som MAK konstaterar – ett starkt skäl för att ta bort domstolarnas möjlighet att döma ut disciplinstraff i brottmål.

Ett annat skäl som talar för att avskaffa de särskilda straffrättsliga påföljderna för krigsmän är att den anställda militära personalen med det föreslagna nya systemet under alla omständigheter inte längre kan ådömas

sådana påföljder för förseelser som helt faller under lagen om offentlig anställnings regelsystem.

MAK kommer fram till att en fortsatt rätt för domstolarna att döma till disciplinstraff i brottmål knappast skulle ha någon praktisk betydelse och att en sådan rätt från principiella och systematiska utgångspunkter knappast kan försvaras.

Jag har samma uppfattning som MAK och anser alltså att 32 kap. brottsbalken om disciplinstraff för krigsmän och lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän bör upphävas.

2.4 Skadeståndsansvaret för försvarsmaktens personal

Mitt förslag: – Nuvarande skadeståndsregler behålls för försvarsmaktens personal.
– Nuvarande bestämmelser om åläggande av ersättningsskyldighet i ersättningsmål upphävs.

MAK: s förslag: MAK föreslår en skärpning av skadeståndsansvaret för värnpliktiga och för kvinnor under militär grundutbildning. Det nuvarande kravet på synnerliga skäl för åläggande av skadeståndsskyldighet bör sålunda inte behållas när det gäller förlust av eller skada på personlig utrustning, menar MAK. I dessa fall skall myndigheten enligt MAK få rätt att besluta om ersättningsskyldighet. Besluten skall kunna överklagas till försvarets civilförvaltning (Betänkandet s. 136–142).

Ledamoten av MAK Helge Hagberg motsätter sig ett ökat skadeståndsansvar (Betänkandet s. 195).

Remissinstanserna: MAK: s förslag har fått ett blandat mottagande. Vissa remissinstanser menar att förslaget rör en resurssvag grupp och att det därför är diskutabelt med ett utvidgat skadeståndsansvar. Andra remissinstanser tillstyrker förslaget. Ett par remissinstanser anser att det utvidgade skadeståndsansvaret inte bara skall avse egendom utlämnad för personligt bruk utan också t. ex. förbandsutrustning (Remissammanställningen s. 178–180).

Skälen för mitt förslag: Frågan om att ålägga en arbetstagare ansvar för skador som han vållar i tjänsten uppkommer i tre typsituationer, nämligen dels när en arbetsgivare riktar återkrav mot en skadevållande arbetstagare för skadestånd som arbetsgivaren har utgett till tredje man, dels när en skadelidande tredje man direkt vänder sig med ersättningsanspråk mot en arbetstagare och dels när arbetsgivaren kräver ersättning för skada som arbetstagaren direkt har tillfogat honom eller hans egendom. Ersättningskravet kan i vart och ett av dessa fall avse antingen person- eller sakskada eller ren förmögenhetsskada. Skadeståndsfrågor av detta slag kan aktualiseras både för arbetstagare i enskild tjänst och för befattningshavare i det allmännas tjänst.

Nuvarande bestämmelser om arbetstagares skadeståndsansvar infördes genom skadeståndslagen (1972: 207), vilken trädde i kraft den 1 juli 1972. Dessförinnan inträdde normalt fullt skadeståndsansvar för arbetstagare

som genom fel eller försummelse i sin tjänst vållade arbetsgivaren eller tredje man skada. På särskilda områden, bl. a. inom kommunikationsväsendet, fanns dock regler om begränsning av skadeståndsansvaret eller om möjlighet att jämka skadeståndet med hänsyn till beskaffenheten av felet eller försummelsen och andra omständigheter.

Skadeståndslagen innebar att arbetstagarens skadeståndsansvar begränsades kraftigt. Enligt 4 kap. 1 § är arbetstagaren sålunda ansvarig för skada som han vållar genom fel eller försummelse i tjänsten endast i den mån synnerliga skäl föreligger med hänsyn till handlingens beskaffenhet, arbetstagarens ställning, den skadelidandes intresse och övriga omständigheter.

Med arbetstagare likställs i skadeståndshänseende värnpliktiga och andra som fullgör i lag föreskriven tjänstgöring samt kvinnor som genomgår utbildning för att få anställning som officerare vid försvarsmakten. De skador och förluster som vederbörande åsamkar försvarsmakten under tjänstgöringen ansvarar han eller hon således för endast i begränsad utsträckning.

MAK anser att det inte finns tillräckliga skäl för att skärpa skadeståndsreglerna för anställd personal inom försvaret. I vart fall menar MAK att det saknas anledning till antagande att behovet av särregler skulle vara större för anställd personal inom försvarsmakten än för anställda i allmänhet. MAK begränsar därför för sin del frågan om en förändring av skadeståndsreglerna till att avse värnpliktiga och annan personal som inte är anställd.

Också enligt min mening bör en sådan begränsning göras.

MAK begränsar också sina överväganden till materiel som har lämnats ut för personligt bruk. MAK har således inte övervägt några förändringar beträffande ansvaret för personskador eller för skador på gemensam materiel. Jag har också här samma uppfattning som MAK. Frågan blir då alltså om värnpliktiga och vissa andra som inte heller är anställda skall åläggas ett strängare skadeståndsansvar än f. n. för skador på och förlust av personlig utrustning.

Som har framhållits i åtskilliga sammanhang tillfogas försvarsmakten fortlöpande betydande förluster på grund av att materiel som lämnas ut till de värnpliktiga skadas eller försvinner. Den materiel som försvinner utgörs till betydande del av egendom som kan betecknas som särskilt begärlig, såsom vindrockar, persedelpåsar, mössor, skjortor, sovsäckar, bajonetter, kompasser och kikare. En anledning till att materielen inte återställs har angetts vara de begränsade möjligheterna att kräva ersättning av den värnpliktige som ansvarar för materielen.

Det är enligt min mening av största vikt att materielförlusterna inom försvarsmakten hålls nere. Framför allt är det självfallet angeläget att undvika onödiga kostnader för vårt försvar. Men det är också viktigt med en god materieldisciplin av den anledningen att brister i utrustningen ofta återverkar på de enskilda soldaternas och förbandens förmåga att lösa sina uppgifter.

Jag kan inte bortse från att de relativt liberala ersättningsregler som gäller bl. a. för de värnpliktiga har lett till att materielförlusterna åtminstone i viss utsträckning har blivit onödigt stora. Materielkostnaderna skulle

alltså kunna nedbringas genom en skärpning av lagstiftningen om skadeståndsansvaret i enlighet med MAK: s förslag.

Det är dock – som MAK också framhåller – så att en särlagstiftning för värnpliktiga är förenad med såväl praktiska som principiella nackdelar. Det är t. ex. diskutabelt med skilda ansvarsregler för anställd resp. värnpliktig personal. Detta gäller inte minst mot bakgrunden av att den värnpliktige inte har någon möjlighet att själv avgöra vilken utrustning han skall ta emot och att han ekonomiskt sett ofta är sämre ställd än den anställde. Man kan också ifrågasätta om en skärpning av skadeståndsansvaret kommer att få den effekt som har hävdats.

Jag för min del har den uppfattningen att den absolut övervägande delen av våra värnpliktiga – som ju för övrigt utgörs av majoriteten av landets manliga vuxna befolkning – känner ett ansvar för försvarsmaktens materiel. Om denna ansvarskänsla ges stöd i form av t. ex. klara anvisningar för materielens handhavande och täta materielkontroller, är jag övertygad om att resultatet blir lika bra som efter ett utvidgat skadeståndsansvar. Jag vill också i detta sammanhang peka på att åtskilligt i den riktningen har gjorts inom försvarsmakten för att få ned materielförlusterna. Andra verksamma åtgärder som har vidtagits är försök med försäljning till de värnpliktiga av populära klädesplagg m. m. samt regler om att materielförlusterna skall belasta de enskilda förbandens kostnadsbudgetar.

Jag har alltså kommit till den uppfattningen att motiven för en skärpning av reglerna om värnpliktigas skadeståndsansvar inte är tillräckligt starka vid en jämförelse med nackdelarna med en sådan reform. De krav på synnerliga skäl som nuvarande lagstiftning innehåller som förutsättning för skadeståndsskyldighetens inträdande bör följaktligen finnas kvar.

Enligt gällande rätt kan krigsmän – såväl anställda som värnpliktiga och andra – åläggas ersättningsansvar i ersättningsmål, dvs. efter ett förfarande vid den militära myndigheten. Något motsvarande förfarande när det gäller att pröva ersättningsfrågor rörande civilanställd personal inom försvarsmakten eller eljest offentliganställd personal finns inte.

MAK anser att behovet av ett särskilt förfarande när det gäller den anställda militära personalen inte är större än vad som är fallet beträffande övriga offentliganställda. Med denna motivering föreslår MAK att de nuvarande reglerna om ersättningsmål rörande anställda upphävs.

I fråga om de värnpliktiga konstaterar MAK att reglerna om ersättningsmål har väsentligt större betydelse än när det gäller anställda. De värnpliktiga utgör den största personalkategorien inom försvarsmakten och flertalet mål om ersättningsskyldighet avser dessa. MAK konstaterar dock vidare att skadeståndslagens krav på att synnerliga skäl skall föreligga har starkt begränsat förutsättningarna för åläggande av ersättningsskyldighet. Detta har i sin tur medfört att målen om ersättningsskyldighet har blivit svårbedömda för myndigheterna. Utredningsförfarandet i ersättningsmålen har därigenom blivit alltmera komplicerat samtidigt som ersättningsskyldighet har kunnat åläggas endast i ett mycket litet antal fall. MAK föreslår därför att det särskilda förfarandet i ersättningsmål avskaffas helt såvitt avser sådan materiel där ersättningsansvaret med MAK: s förslag även i fortsättningen skulle grundas på skadeståndslagens regel i 4 kap. 1 § om att synnerliga skäl skall föreligga.

I de fall där värnpliktigas skadeståndsansvar skall bedömas enligt de av MAK föreslagna nya reglerna bör däremot enligt MAK myndigheten ha en formell rätt att besluta om ersättningsansvar. Myndighetens beslut, som skall kunna överklagas till försvarets civilförvaltning, skall i MAK: s förslag kunna verkställas på samma sätt som en domstolsdom i tvistemål.

Jag instämmer i MAK: s uppfattning att det inte finns anledning att behålla förfarandet med ersättningsmål vare sig för anställd personal eller för värnpliktiga när deras skadeståndsskyldighet skall bedömas enligt de nuvarande reglerna i 4 kap. 1 § skadeståndslagen.

Mitt ställningstagande till MAK: s förslag om en utvidgning av de värnpliktigas skadeståndsansvar i vissa fall får då som konsekvens att de militära myndigheternas rätt att besluta om skadeståndsskyldighet bör upphöra helt. Jag förordar således att försvarsmaktens krav på personalen för skador på och förlust av materiel i fortsättningen handläggs på samma sätt som andra anspråk på ersättning som staten anser sig ha. Myndigheterna får alltså göra en bedömning huruvida det föreligger synnerliga skäl för att anse en person skadeståndsskyldig och i sådant fall söka få ut beloppet i vanlig ordning, dvs. efter krav mot personen och ytterst efter ett domstolsförfarande.

2.5 Handläggningen vid domstol av mål med militär anknytning

Mitt förslag: – Särbestämmelserna för militära tvistemål och militära brottmål upphävs.
– Krigsrättsorganisationen upphör.

MAK: s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 142–152).

Remissinstanserna: Några remissinstanser ställer sig bakom MAK: s förslag om avskaffande av krigsrätterna. Andra hävdar att det fortfarande finns ett behov av en särskild krigsrättsorganisation. Ingen remissinstans har invänt något mot förslaget att särbestämmelserna för militära mål skall upphävas (Remissammanställningen s. 180–182).

Skälen för mitt förslag: Till militära tvistemål hör enligt 5 § militära rättegångslagen – förutom ersättningsmål – vissa mål om skadeståndsanspråk på grund av brott eller förlust av eller skada på försvarsmaktens egendom. Dessa mål skall alltid handläggas vid allmän domstol och förfarandet där följer i allt väsentligt rättegångsbalkens bestämmelser om rättegången i tvistemål eller i fråga om smärre anspråk förfarandet enligt lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden. Särbestämmelser om militära tvistemål finns i militära rättegångslagen (76 och 97 §§), varav strängt taget endast vissa regler om behörig domstol innefattar någon avvikelse från rättegångsbalkens regler.

Med hänvisning till den ringa betydelsen av denna särbestämmelse och det obetydliga antalet militära tvistemål kommer MAK fram till att begreppet militära tvistemål synes kunna undvaras i framtiden, såväl i fredstid som under beredskapstillstånd och krig.

Jag instämmer i MAK: s bedömning.

Vad som avses med militära brottmål anges i 3 § militära rättegångslagen. Allmänt kan sägas att till militära brottmål främst är att hänföra mål om ansvar för sådana brott av krigsmän som har samband med den militära tjänsten eller i övrigt nära berör militära förhållanden. Till militära brottmål räknas även mål om ansvar för brott varigenom någon som inte är krigsman men innehar en tjänst vid försvarsmakten har åsidosatt sin tjänsteplikt.

Begreppet militära brottmål har praktisk betydelse främst därigenom att det i dessa mål är möjligt att ålägga disciplinstraff i stället för böter och att reglerna i militära rättegångslagen om behörig domstol och andra processuella bestämmelser blir tillämpliga. Det finns sålunda särskilda bestämmelser om vem som skall vara allmän åklagare samt om förundersökningen, behörig domstol och domstolsförfarandet m. m.

När det gäller försvarsmaktens anställda personal föreslår MAK att begreppet militära brottmål avskaffas. Som motiv anför kommittén att de försvarsanställdas ansvarsförhållanden så långt som möjligt bör vara desamma som för offentligt anställda i allmänhet.

Vad sedan beträffar de värnpliktiga pekar MAK på att den av kommittén föreslagna avkriminaliseringen av militära brott och utformningen av reglerna om åtalsanmälan sannolikt kommer att medföra att antalet brott som handläggs av åklagare och domstol minskar väsentligt. Efter en grundlig genomgång av behovet av särregler för dessa brott kommer MAK fram till att begreppet militära brottmål bör kunna avskaffas också i fråga om de värnpliktiga. Kommittén begränsar dock sitt uttalande till fredstid. Begreppets användning i krig är beroende av övervägandena om krigsrättsorganisationen.

Jag delar MAK: s synsätt också i fråga om behovet av begreppet militära brottmål.

I detta avsnitt återstår så att behandla frågan om handläggningen av militära brottmål under krigsförhållanden.

De särskilda förhållanden som råder under krigsförhållanden har hittills ansetts motivera tämligen utförliga särbestämmelser särskilt i fråga om organisationen av domstolsväsendet.

De nuvarande bestämmelserna om krigsrätterna tillkom genom lagstiftning år 1948. I propositionen till denna lagstiftning (prop. 1948: 216, s. 199) uttalade departementschefen att det såvitt angick rättskipningen i första instans låg i öppen dag att man i krig måste ha tillgång till rörliga krigsdomstolar som kunde följa de operativa förbanden.

Enligt kungörelsen (1954: 493) angående krigsrätter m. m. skall krigsrätt vara inrättad vid militära staber och vara domstol för de avdelningar som bestäms av överbefälhavaren eller, efter överbefälhavarens förordnande och i enlighet med dennes anvisningar, av vederbörande armékårchef eller militärbefälhavare. Överbefälhavaren har i order rörande krigsplanläggning (operationsorder) reglerat krigsrätternas fördelning samt därvid meddelat anvisningar om samordning mellan de krigsrätter som ställs till militärbefälhavarens eller en annan chefs förfogande.

När det gäller krigsplanläggningen av det civila rättsväsendet svarar

domstolsverket bl. a. för de allmänna domstolarnas planering. Enligt de beräkningar som har gjorts kommer mål- och ärendeantalet vid domstolarna att med några enstaka undantag minska kraftigt under krig. Detta betyder att endast en del av domarpersonalen behövs vid de krigsorganiserade domstolarna. En betydande del av övrig domarpersonal disponeras enligt nuvarande planläggning av försvarsmakten som krigsdomare, vice krigsdomare eller krigsauditörer. Slutligen finns det också domare med krigsplacering i en vanlig militär befattning.

En motsvarande ordning finns inom åklagarväsendet.

MAK framhåller att nuvarande lagstiftning i väsentliga delar synes vara uppbyggd efter ett inkvisitoriskt synsätt så till vida som åklagaren närmast anses vara knuten till krigsrätten och att utredningsförfarandet till stor del förutsätts ske vid krigsrätten. En sådan organisation påminner enligt MAK i stora drag om det rättegångsförfarande som fanns innan nuvarande rättegångsbalken trädde i kraft.

MAK pekar vidare på att den militära krigsrättsorganisationen till stora delar är föråldrad och ifrågasätter om den är ändamålsenlig. MAK menar t. ex. att de krav som ställs på den brottsutredande verksamheten knappast torde kunna tillgodoses inom ramen för den nu gällande militära rättsvårdsorganisationen. Kommittén frågar sig också om den gällande krigsrättsorganisationen är förenlig med principen om domstolarnas självständighet och oberoende. MAK hävdar som sin uppfattning att det onekligen skulle inge allmänheten större förtroende om rättsväsendet även – ja kanske särskilt – under orostider låg i händerna på de ordinarie rättsvårdande instanserna.

Kommitténs slutsats blir att den särskilda domstolsorganisationen enligt 15 kap. militära rättegångslagen bör avskaffas. Med en sådan lösning kommer lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m. att gälla fullt ut även för de militära brottmålen, konstaterar MAK. Kommittén förutsätter att man i det pågående översynsarbetet med 1957 års lag beaktar de behov av speciella bestämmelser som kan uppstå till följd av att man avskaffar krigsrättsorganisationen.

Svea hovrätt och hovrätten över Skåne och Blekinge kan inte tillstyrka att krigsrättsorganisationen avskaffas. Man pekar därvid på att det i samband med den nuvarande lagstiftningens tillkomst år 1948 ansågs ligga i öppen dag att man i krig måste ha tillgång till rörliga krigsdomstolar. Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller att de moderna krigsförbandens ökade rörlighet och den betydande flexibiliteten i nutidens operativa planläggning snarare har understrukit behovet av sådana domstolar.

Också överbefälhavaren motsätter sig förslaget att avskaffa krigsrättsorganisationen. Han hänvisar till vikten av en skyndsam handläggning av brottmålen med hänsyn till disciplinen och ordningen inom försvarsmakten. Ur allmänpreventiv synvinkel är det enligt överbefälhavaren också viktigt att vissa former av brottslighet åtgärdas så snabbt som möjligt. Han påpekar också att det från kommunikationssynpunkt måste vara enkelt att nå domstolen eftersom förbandens transportresurser är begränsade. För det fall att övervägande skäl ändå anses tala för MAK: s förslag hävdar

överbefälhavaren som ett bestämt krav att krigsorganisationen för domstols-, åklagar- och polisväsendet ses över.

Domstolsverket biträder i huvudsak MAK:s förslag angående krigsrättsorganisationen. Verket förordar dock att tingsrättsorganisationens funktion planeras redan i fredstid och att man med utgångspunkt i nuvarande antal krigsrätter organiserar förstärkningsenheter, som i krigstid ingår i vissa tingsrätter. När det gäller den brottsutredande verksamheten talar starka skäl enligt domstolsverket för att det i en framtida krigsorganisation måste finnas polis- och åklagarresurser direkt kopplade till fältförbanden.

Principen om att rättsväsendet och särskilt domstolarna skall vara självständiga och oberoende i sin verksamhet är allmänt erkänd i vårt land och har på olika sätt kommit till uttryck i regeringsformen. Det kan enligt min uppfattning dock inte hävdas att föreskrifterna i militära rättegångslagen om krigsrätt m. m. strider mot de grundläggande bestämmelserna i regeringsformen. Men man kan ändå liksom MAK fråga sig om den gällande krigsrättsorganisationen på ett lämpligt sätt tillgodoser kravet på självständiga och oberoende domstolar. Att organisationen strider mot principen i totalförsvarsplaneringen att det samhällsorgan som har en viss uppgift i fred skall ha samma uppgift i krig är mera klart.

Krigsrätterna kommer med nuvarande reglering att få handlägga mycket allvarliga och komplicerade militära brottmål. Jag delar MAK:s uppfattning att det är tveksamt om ansvaret för denna typ av mål bör ligga på en tillfällig domstolsorganisation.

Som har framkommit genom såväl MAK:s analys som remissförfarandet finns det betydande fördelar med den nuvarande krigsrättsorganisationen. Jag tänker främst på att kraven på snabb handläggning nära fältförbanden lätt tillgodoses med denna organisation. Det är fullt klart att vissa av dessa fördelar inte utan vidare kan uppnås med en ny ordning där det civila samhällets rättsväsende har tagit över krigsrätternas uppgifter. Enligt min mening är det dock från främst principiella utgångspunkter att föredra att brottmålen även när de har anknytning till militära förhållanden handläggs av ordinarie civila organ. Jag förordar därför att krigsrättsorganisationen avskaffas.

Som har påpekats från flera håll aktualiserar en sådan reform åtskilliga frågor. Den kommer t. ex. att ställa särskilda krav på krigsplanläggningen av vårt civila rättsväsende.

Vid ett avskaffande av den särskilda domstolsorganisationen m. m. enligt 15 kap. militära rättegångslagen kommer i princip samma regler att gälla under fredstid som under krigsförhållanden i fråga om förundersökning, åtalsförfarande och domstolshandläggning. Med hänvisning till detta anför MAK att något behov av det särskilda begreppet militära brottmål inte heller då synes föreligga.

Jag har inte någon annan uppfattning än MAK i denna fråga.

Mitt förslag: – Personalen vid den svenska beredskapsstyrkan för FN-tjänst skall under tjänstgöring utomlands omfattas av det nya särskilda militäransvaret.
– Den svenska straffrättsliga kompetensen bör utsträckas till att generellt gälla brott som begås av någon som tillhör beredskapsstyrkan under sådan tjänstgöring.

MAK:s förslag: Överensstämmer med mitt (Betänkandet s. 156–158).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har något att invända mot förslaget (Remissammanställningen s. 182).

Skälen för mitt förslag: Den militära rättsvården vid de svenska FN-förbanden har sedan lång tid varit föremål för överväganden i regeringskansliet. MAK har enligt sina direktiv haft att beakta de problem som kan uppkomma i dessa sammanhang och föreslå sådana särskilda regler för denna del av den militära verksamheten som kan visa sig behövliga till följd av vad kommittén avser att föreslå beträffande systemet för beivrande av förseelser begångna inom landet.

Enligt lagen (1974: 614) om beredskapsstyrka för FN-tjänst skall det inom försvarsmakten finnas en militär styrka organiserad som beredskapsstyrka. Regeringen får efter framställning från FN ställa beredskapsstyrkan till FN: s förfogande för fredsbevarande verksamhet. Beredskapsstyrkan består av för ändamålet anställd personal och får omfatta högst två bataljoner samt specialenheter om tillsammans högst en bataljons styrka.

I förordningen (1984: 309) om beredskapsstyrkan för FN-tjänst ges närmare föreskrifter om utbildning, anställning m. m. Enligt förordningen är den som anställs i beredskapsstyrkan under utbildning och beredskapstjänstgöring att anse som krigsman enligt 21 kap. 20 § brottsbalken. Detta gäller dock inte den som anställs i en specialenhet under viss tjänstgöring.

Militär FN-personal är i brottmål inte underkastad någon annan domsrätt än sitt hemlands. Detta gäller för alla brott, oavsett om de begåtts i tjänsten eller t. ex. under permission. De stater som ställer personal till FN: s förfogande har genom FN förbundit sig att utöva en bestämd och effektiv domsrätt beträffande varje brott eller förseelse som kan begås av en medlem av resp. stats kontingent.

Bestraffningsrätt i disciplinmål tillkommer bataljonscheferna och cheferna för andra självständiga enheter ur beredskapsstyrkan. Den bestraffningsberättigade chefen biträds av en heltidsanställd auditör. För beredskapsstyrkan är Stockholms tingsrätt domstol enligt militära rättegångslagen.

Den militära rättsvården vid FN-förbanden uppmärksammades av militieombudsmannen i början av 1960-talet. Efter en inspektion av den svenska militära FN-kontingenten i Främre Orienten upprättades inom militieombudsmannaexpeditionen en särskild promemoria angående rättskipningen vid den svenska FN-kontingenten i utlandet. Promemorian gavs in till justitiedepartementet.

I promemorian redovisades vissa nackdelar med den rådande ordningen för handläggning av militära brottmål. Bland annat framhölls att det kunde ta mycket lång tid vid handläggningen av målen. Den möjlighet som fanns att sända hem misskötsamma FN-soldater kunde vidare innebära en fara för den misstänktes rättssäkerhet. Det rådande systemet kunde inte heller anses tillräckligt effektivt. Särskilt bevissvårigheterna framhölls.

Militieombudsmannens förslag innebar i korthet att det borde öppnas en möjlighet för svensk domstol att handlägga mål på platsen och att de bestraffningsberättigade befattningshavarna vid beredskapsstyrkan skulle få använda tvångsmedel i vidgad omfattning.

Militieombudsmannens promemoria med förslag lämnades över till MAK.

Som har framhållits är de som ingår i den svenska beredskapsstyrkan anställda. Det ligger därför i och för sig nära till hands att låta dem omfattas av disciplinansvarssystemet i lagen om offentlig anställning.

Om detta system får gälla för den svenska beredskapsstyrkan, kommer färre typer av brott att kunna handläggas i disciplinär ordning jämfört med såväl nuvarande ordning som det nya disciplinansvaret för krigsmän. Detta skulle innebära en utveckling i motsatt riktning mot de reformkrav som har rests beträffande den militära rättsvården vid de svenska FN-förbanden.

MAK har med denna motivering samt också med åberopande av behovet av att kunna använda extratjänst och utegångsförbud som disciplinpåföljder valt att förorda att personalen vid den svenska beredskapsstyrkan för FN-tjänst undantas från tillämpningsområdet för lagen om offentlig anställning såvitt avser disciplinansvaret. Personalen bör i stället enligt MAK: s förslag lyda under det föreslagna särskilda militära disciplinsystemet.

Remissinstanserna har lämnat MAK: s förslag utan erinran.

Jag anser MAK: s förslag i denna del lämpligt.

Det har påpekats som en brist i detta sammanhang att MAK: s förslag inte innehåller någon motsvarighet till regeln i 23 § militära rättegångslagen att den bestraffningsberättigade chefen skall företa utredning i vissa fall även då målet skall överlämnas till åklagare.

Jag delar uppfattningen att det i många fall blir svårt för åklagare i Sverige att utreda brott begångna utomlands som har anmälts till åtal av en militär myndighet. Det bör därför ankomma på chefen för en FN-kontingent att företa den utredning som han lämpligen kan göra och som inte utan särskilda svårigheter kan göras från Sverige, innan han anmäler ett brott till åtal enligt reglerna för det nya disciplinsystemet. Jag avser att återkomma till denna fråga i förslag till regeringen om verkställighetsföreskrifter till de nya lagreglerna om militäransvaret.

MAK föreslår också att den straffrättsliga kompetensen enligt brottsbalken bör utsträckas till att generellt gälla brott som begås av någon som tillhör svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst vid tjänstgöring utom riket. Några invändningar från remissinstanserna finns inte mot detta förslag.

Som jag har framhållit ankommer det på den nation som ställer en beredskapsstyrka till FN: s förfogande att utöva domsrätt över dem som ingår i styrkan. Sverige avses alltså ha exklusiv straffrättslig kompetens

såvitt avser svensk personal som ingår i beredskapsstyrkan. Denna kompetens har inte avsetts vara inskränkt till brott som begås inom avdelningens område eller liknande utan gäller varhelst i världlandet ett brott begås och även om det inte sker direkt i tjänsten.

Också enligt min mening bör därför den straffrättsliga kompetensen enligt brottsbalken i dessa fall uttryckligen utsträckas till att generellt gälla brott som begås av någon som tillhör en svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst vid tjänstgöring utom riket.

Jag delar MAK: s uppfattning att några särbestämmelser rörande domstolens handläggning av brottmål i dessa fall inte är påkallade. Detsamma gäller frågan om särskilda tvångsmedel för FN-personalen.

2.7 Ikraftträdande m.m.

Mitt förslag: – Det nya ansvarssystemet träder i kraft den 1 juli 1986.
– Äldre bestämmelser tillämpas i fråga om verkställighet av disciplinstraff eller tillrättavisning som har ålagts före ikraftträdandet.

MAK: s förslag: MAK lämnar inte något förslag om tidpunkten för ikraftträdandet. I övrigt överensstämmer MAK: s förslag med mitt (Betänkandet s. 181).

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har haft några invändningar mot förslaget till övergångsbestämmelser.

Skälen för mitt förslag: MAK: s förslag lämnades i början av år 1983. Alltsedan dess har det hos de berörda myndigheterna rått osäkerhet om vilket ansvarssystem som skall gälla i framtiden. Detta har i sin tur medfört en osäkerhet vad gäller verksamhetsplanering i allmänhet och t. ex. genomförande av den löpande utbildningen av rättsvårdspersonalen. Mot bl. a. denna bakgrund är det angeläget att det nya systemet kan komma i tillämpning så snart som möjligt. Innan de nya reglerna kan börja tillämpas erfordras dock en omfattande personalutbildning främst inom försvarsmakten. Därutöver måste behovet av verkställighetsföreskrifter tillgodoses. Det kommer säkerligen också att uppkomma behov av blanketter m. m. för att säkerställa en korrekt och effektiv handläggning. Också i andra avseenden behöver övergången till ett nytt ansvarssystem förberedas.

Enligt min mening är den 1 juli 1986 ett lämpligt datum för reformens ikraftträdande. Detta datum utgör inte bara början på budgetåret utan det inleder också det militära utbildningsåret.

MAK: s förslag bygger på att den nya lagstiftningen skall tillämpas även på förseelser som har begåtts före dagen för lagstiftningens ikraftträdande. Om ett förfarande i ett disciplinmål har inletts enligt militära rättegångslagen, bör alltså de nya reglerna om förfarandet tillämpas efter ikraftträdandet. Detsamma bör enligt MAK gälla tillrättavisningsärendena.

Enligt MAK bör de nya disciplinpåföljderna tillämpas på äldre för-

seelser. I fråga om verkställighet av disciplinstraff eller tillrättavisning, som har ålagst före ikraftträdandet, bör dock äldre bestämmelser gälla, anser MAK.

Som jag ser det innebär MAK: s förslag en enkel och klar reglering av övergången från ett ansvarssystem till ett annat. Ingen av remissinstanserna har heller haft något att invända mot förslaget i denna del. Jag instämmer därför i MAK: s förslag.

Beträffande detaljutformningen av övergångsbestämmelserna vill jag hänvisa till specialmotiveringen.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom försvarsdepartementet upprättats förslag till

1 lag om disciplinförseelser av krigsmän,
2 lag om ändring i brottsbalken,
3 lag om ändring i värnpliktslagen (1941: 967),
4 lag om ändring i lagen (1976: 600) om offentlig anställning,
5 lag om ändring i lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor,
6 lag om ändring i rättegångsbalken,
7 lag om ändring i skadeståndslagen (1972: 207),
8 lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning,
9 lag om ändring i lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
10 lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
11 lag om ändring i lagen (1975: 688) om skydd för viss tjänsteutövning,
12 lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
13 lag om ändring i polislagen (1984: 387),
14 lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429)
15 lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott,
16 lag om ändring i lagen (1953: 770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar,
17 lag om ändring i lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.,
18 lag om ändring i lagen (1942: 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m,
19 lag om ändring i lagen (1975: 1057) med instruktion för justitieombudsmännen.

Förslagen under 1, 2 och 6–19 har upprättats i samråd med chefen för justitiedepartementet och förslaget under 4 i samråd med chefen för civildepartementet.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 3*.(1)

Till regeringsprotokollet i ärendet bör också fogas MAK: s författningsförslag som *bilaga 4* samt 21 och 22 kap. brottsbalken i nu gällande lydelse som *bilaga 5*.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om disciplinförseelser av krigsmän

1 § Denna lag är tillämplig på krigsmän.

MAK: s förslag till lag om disciplinansvar för värnpliktiga (disciplinlagen) är tillämplig på värnpliktiga under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga. I förslaget likställs sedan vissa andra angivna grupper med värnpliktiga. Med denna teknik har lagen då riket är i krig gjorts tillämplig på var och en som tjänstgör vid försvarsmakten.

Av skäl som har framgått av den allmänna motiveringen har jag funnit det lämpligare att behålla krigsmannabegreppet samt ha det som utgångspunkt för bestämmelserna om lagens tillämpningsområde.

2 § Följande personal är krigsmän:

1. värnpliktiga under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga enligt värnpliktslagen (1941: 969),
2. kvinnor som genomgår utbildning enligt lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor,
3. de som genomgår utbildning vid förberedande officersskola eller annan utbildning för att få anställning som officerare vid försvarsmakten,
4. hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
5. de som genom krigsfrivilligavtal eller annat avtal åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i befattningar i försvarsmaktens krigsorganisation, under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
6. anställda i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst, när de tjänstgör utomlands.

Paragrafen har sin närmaste motsvarighet i nuvarande 21 kap. 20 § brottsbalken. I MAK: s förslag finns regler av samma innebörd i 2 § disciplinlagen.

Bestämmelser om försvarsmaktens personalindelning finns i förordningen (försvarets författningssamling, FFS, 1983: 50) om försvarsmaktens personal. I förordningen anges vilka grupper som hör till den militära personalen resp. till den civila personalen. Förevarande paragraf knyter an till indelningen av den militära personalen, dock att den anställda personalen inte omfattas av förevarande paragraf.

I p. 1 i paragrafen anges att värnpliktiga är krigsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga enligt värnpliktslagen. Under fredstid är värnplik-

(1) Bilagan ej med här. Se anmärkning vid redovisningen av propositionens huvudsakliga innehåll (s. 2).

tiga skyldiga att genomgå grundutbildning och delta i repetitionsutbildning. Grundutbildningen är olika lång för olika kategorier värnpliktiga. Kortaste grundutbildningstiden är 227 dagar. Den längsta obligatoriska tiden är 450 dagar, som fullgörs av kompanibefälsuttagna värnpliktiga. Repetitionsutbildningen, som utgörs av krigsförbandsövningar, särskilda övningar, fackövningar, särskilda fackövningar och mobiliseringsövningar, är jämnt fördelad över värnpliktstiden. Värnpliktiga kan också åläggas att fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. För att kalla in värnpliktiga till beredskapsövningar krävs att regeringen bedömer att det är nödvändigt med hänsyn till försvarsberedskapen.

Enligt 28 § värnpliktslagen kan regeringen kalla in samtliga värnpliktiga eller värnpliktiga till det större eller mindre antal som behövs, om rikets försvar eller dess säkerhet i övrigt kräver det. Även under sådan tjänstgöring är de värnpliktiga krigsmän. Det skall anmärkas att alla som är tjänstgöringsskyldiga inom försvarsmakten enligt 3 § kan vara krigsmän under sådana förhållanden. Enligt 58 § kungörelsen (1969: 380) om värnpliktigas tjänstgöring m. m. skall fast anställd militär personal vid försvarsmakten inte under anställningstiden fullgöra tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen, om inte annat följer av 62 § i samma lag.

Den i 62 § angivna undantagsregeln avser den som innehar en tjänst som yrkesofficer vid försvarsmakten och som tillika är värnpliktig och dessutom är tjänstledig för att inneha en civil tjänst. En sådan anställd skall fullgöra repetitionsutbildning i viss omfattning, varvid det skall anses som om anställningen upphörde den dag tjänstledigheten började. I detta undantagsfall blir således den anställde att anse som värnpliktig och därigenom också krigsman i den nya lagens bemärkelse.

Till värnpliktiga hänförs också annan anställd personal vid försvarsmakten, t. ex. civilanställda vid försvarsmakten som fullgör tjänstgöring enligt värnpliktslagen. Denna grupp får förmåner enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976: 1008) när de är inkallade som värnpliktiga.

I fråga om lagens tillämpningsområde kan också följande nämnas. Enligt gällande rätt föreligger krigsmannaansvar under den tid tjänstgöringsskyldighet föreligger. Det är alltså inte den faktiska tjänstgöringen som är avgörande för om krigsmannaansvar föreligger utan skyldigheten att tjänstgöra. Detta har störst betydelse när någon underlåter att inställa sig.

I den nya lagen föreslås en motsvarande reglering. I lagen anges ett antal personalkategorier som är eller kan vara krigsmän. Bestämmelserna är i vissa delar utformade så att det också framgår under vilket slag av tjänstgöring som lagen är tillämplig. Härmed är inte avsett att göra någon tidsmässig avgränsning till tid då tjänstgöring faktiskt sker. Lagens bestämmelser blir givetvis tillämpliga redan från den tid då tjänstgöringsskyldigheten inträder.

I punkt 2 nämns kvinnor som utbildas enligt lagen om militär grundutbildning för kvinnor. Kvinnor som vill få anställning som officerare vid försvarsmakten måste genomgå militär grundutbildning enligt den lagen. En sådan grundutbildning skall till längd och innehåll motsvara den utbildning som en jämförbar kategori värnpliktiga fullgör enligt värnpliktslagen. En kvinna som antagits till grundutbildningen är skyldig att inställa sig till

utbildningen och fullgöra denna i enlighet med meddelade föreskrifter. Vid överträdelser av sådana föreskrifter kan alltså disciplinansvar komma i fråga.

Enligt punkt 3 skall de som utbildas vid förberedande officersskola eller genomgår annan utbildning för att få anställning som officerare eller yrkesofficersaspiranter vid försvarsmakten vara krigsmän. Denna utbildning sker utan att något anställningsförhållande föreligger och de som genomgår utbildningen får förmåner enligt värnpliktsförmånsförordningen. Även vid annan utbildning inom försvaret med syfte att vinna anställning som officer vid försvarsmakten, t. ex. kompletterande utbildning av olika slag, avses eleverna bli underkastade disciplinlagens regelsystem.

I punkt 4 nämns hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga. Hemvärnet består även av annan personal, såsom hemvärnsungdom, B-personal enligt kungörelsen (1970: 301) om frivillig försvarsverksamhet samt av den fast anställda personal vid försvarsmakten som är krigsplacerad i hemvärnet.

Tjänstgöringsskyldighet föreligger för hemvärnsmännen i första hand när de genomgår utbildning eller deltar i annan verksamhet som de har att fullgöra enligt kontrakt som har slutits i enlighet med föreskrifterna i hemvärnskungörelsen (1970: 304). De är dock tjänstgöringsskyldiga i lagens mening också när de fullgör särskilda uppgifter som de har åtagit sig enligt andra föreskrifter, t. ex. enligt förordningen (FFS 1985: 3) om hemvärnsmäns medverkan vid bevakning och efterspaning m. m.

I punkt 5 anges dem som genom krigsfrivilligavtal eller annat avtal åtagit sig att frivilligt tjänstgöra i befattning inom försvarsmaktens krigsorganisation, under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga. Härmed avses sådan personal som med stöd av särskilda bestämmelser har antagits som krigsfrivilliga i militära befattningar. Vidare avses s. k. A-personal. Beträffande frågan när tjänstgöringsskyldighet föreligger för denna personalkategori kan hänvisas till förarbetena till nu gällande 21 kap. 20 § brottsbalken.

Av punkt 6 framgår slutligen att de som är tjänstgöringsskyldiga som anställda i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst vid tjänstgöring utom riket också faller in under lagens tillämpningsområde. Det är här fråga om all personal som räknas in i beredskapsstyrkan således även t. ex. de civilpoliser som f. n. tjänstgör på Cypern och den personal som ingår i specialenheterna.

Av paragrafens utformning följer att den anställda personalen i övrigt är undantagen från disciplinsystemets tillämpning i fred.

Lagens bestämmelser om disciplinförfarande, tvångsmedel osv. skall alltså inte tillämpas på dem som är tjänstgöringsskyldiga på grund av anställning vid försvarsmakten, om inte riket är i krig eller regeringen med stöd av 4 § har satt lagen i tillämpning för denna kategori.

Med anställd militär personal avses yrkesofficerare, officerare på reservstat och reservofficerare. Detta framgår av 2 § förordningen (FFS 1983: 50) om försvarsmaktens personal.

Den personal som sålunda är undantagen från lagens tillämpningsområde är i stället under motsvarande tid underkastad disciplinbestämmelserna i lagen (1976: 600) om offentlig anställning. Se 10 kap. 4 § nämnda lag.

3 § När riket är i krig, är följande personal krigsmän:

1. alla som är tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten,
2. polismän som utan att vara tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten är skyldiga att delta i rikets försvar,
3. skyddsvakter som förordnats med stöd av 10 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
4. alla som annars vistas vid avdelningar av försvarsmakten, när avdelningarna är i fält eller verkar under liknande förhållanden,
5. medlemmar av den organiserade motståndsrörelsen.

Denna paragraf motsvarar närmast 3 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

Enligt paragrafen får krigsmannakretsen en betydligt större omfattning i krig. De kategorier som då blir krigsmän anges i fem punkter. Beträffande innebörden av begreppet krig hänvisas till specialmotiveringen till 21 kap. 1 § brottsbalken.

Innehållet i paragrafen överensstämmer i huvudsak med nuvarande 22 kap. 14 § brottsbalken.

Punkt 1 i paragrafen innebär att också de som tillhör den militära personalen i egenskap av anställda blir krigsmän när de är tjänstgöringsskyldiga till följd av sitt anställningsavtal. Anställda är yrkesofficerare, officerare på reservstat, reservpersonal samt yrkesofficersaspiranter. Yrkesofficerarna indelas i undergrupperna officerare, högskoleingenjörer, försvarsläkare, försvarsveterinärer, försvarstandläkare, försvarsapotekare och försvarsmeteorologer. Fram till den 1 juni 1983 var det bara officerarna av de nämnda undergrupperna som tillhörde den militära personalen. Övriga benämndes civilmilitär personal.

Krigsmän i krig är enligt paragrafen också medlemmar av den organiserade motståndsrörelsen. Bakgrunden till detta är att Sverige har ratificerat första tilläggsprotokollet till 1949 års Genèvekonventioner. I detta tilläggsprotokoll finns bl. a. regler om folkrättsligt skydd åt medlemmar i organiserad motståndsrörelse. För att sådana personer skall kunna anses som kombattanter krävs att de tillhör väpnade styrkor enligt särskild definition och att styrkorna är underkastade ett internt, disciplinärt system, som bl. a. säkerställer att folkrättens regler iakttas. Det sistnämnda kravet är tillgodosett genom att medlemmarna i den organiserade motståndsrörelsen är krigsmän när riket är i krig.

Med den organiserade motståndsrörelsen avses den väpnade motståndsrörelsen. Personer som i organiserad form utövar motstånd av annat slag mot en ockupant, t. ex. civilmotstånd, räknas alltså inte hit.

4 § Om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, får regeringen föreskriva att den personal som anges i 3 § skall vara krigsmän.

Paragrafen motsvarar 4 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

Om de nämnda reglerna i 3 § om utvidgning av krigsmannabegreppet skall tillämpas redan vid krigsfara m. m. krävs ett särskilt regeringsbeslut. 3 § anger detta.

5 § När det inte längre föreligger förhållanden som avses i 3 eller 4 §, skall regeringen föreskriva att tillämpningen av dessa paragrafer skall upphöra.

Paragrafen motsvarar 6 § i MAK: s förslag till disciplinlag. Den innebär att 3 och 4 §§, när de en gång trätt i tillämpning, gäller tills regeringen förordnar att tillämpningen skall upphöra.

6 § Föreskrifterna i denna lag om krigsmän skall tillämpas på
1. krigsfångar,
2. krigsdeltagare som har internerats vid krig under vilket riket är neutralt,
3. utlänningar som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård.

Paragrafen har i MAK: s förslag till disciplinlag sin närmaste motsvarighet i 5 §. Bestämmelser av samma innebörd finns f. n. i 22 kap. 14 § tredje stycket brottsbalken. Se även förslaget till 21 kap. 4 § brottsbalken.

7 § En krigsman som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter vad han på grund av reglementen, instruktioner eller förmäns order eller i övrigt skall iaktta i tjänsten skall åläggas disciplinpåföljd för *disciplinförseelse*. Någon påföljd skall dock inte åläggas, om felet är ringa.

Paragrafen motsvarar 9 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

Paragrafen har utformats delvis efter mönster av den nuvarande tjänstefelsbestämmelsen i 21 kap. 18 § brottsbalken och delvis i enlighet med regeln om tjänsteförseelse i 10 kap. 1 § lagen om offentlig anställning.

Den grundläggande förutsättningen för att disciplinansvar skall kunna komma i fråga är att den värnpliktige har åsidosatt någon av sina skyldigheter i tjänsten. Dessa skyldigheter kan framgå av reglementen, instruktioner eller andra föreskrifter. Hit kan i vissa fall räknas skyldigheter som finns enligt lagar eller författningar av allmän karaktär. Reglerna om åtalsanmälan i 16–18 §§ sätter dock gränser för i vilka fall man kan använda disciplinansvar när det gäller förseelser med straffrättsliga inslag.

Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.2) framhållit det i och för sig självklara att krigsmannens skuld måste vara tillfredsställande utredd för att en disciplinpåföljd skall kunna komma i fråga. Detta förutsätter inte att förseelsen är erkänd. Men är den förnekad, så måste det under handläggningen framläggas bevisning – t. ex. vittnesmål – om klarlägger krigsmannens skuld. Om bevisningen inte är tillräcklig, skall ärendet avskrivas.

Förmäns order har tagits med som särskilt uppräknat rekvisit. Anledningen härtill är närmast att understryka lydnadspliktens betydelse även i de fall den enligt förslaget inte är förenad med straffansvar.

Självfallet gäller som allmän begränsning att ett åsidosättande av en skyldighet som inte har direkt anknytning till utbildningen eller tjänsten faller utanför paragrafens tillämpningsområde. För att förseelsen skall kunna föranleda disciplinpåföljd måste det med andra ord vara fråga om ett tjänsteåliggande som åsidosatts. De gränsdragningsproblem som kan upp-

komma torde i stor utsträckning kunna lösas i enlighet med den praxis som f. n. gäller.

Vad som är ett åliggande i tjänsten torde också få bedömas med utgångspunkt i vissa allmänna förhållanden. För personalen vid svenska beredskapsstyrkor för FN-tjänst måste det t. ex. ofta betraktas som ett åliggande i tjänsten att vid tjänstgöring utomlands följa landets lagar. Detta motiveras av att personalen i fråga ständigt är i tjänst under sådan tjänstgöring.

I överensstämmelse med vad som gäller om disciplinpåföljd enligt lagen om offentlig anställning anges att någon påföljd inte får åläggas om felet är ringa.

Enligt gällande rätt kan den bestraffningsberättigade chefen skriva av ett disciplinmål om saken är av mindre vikt. Vad beträffar tillrättavisningarna finns inte denna formella möjlighet. I praxis torde dock de mest obetydliga förseelserna lämnas obeivrade. Någon avgörande förändring i förhållande till gällande praxis är inte avsedd.

Vid bedömningen av om ett fel är ringa kan olika omständigheter beaktas. I viss mån kan hänsyn tas t. ex. till vilket stadium av militärutbildningen den felande befinner sig i. I början av en värnpliktsutbildning när omställningen från civilt liv till förhållandena under tjänstgöringen pågår och när inlärandet av de olika ordnings- och säkerhetsreglerna sker är det motiverat med en generösare attityd. Dessutom torde det knappast vara meningsfullt att ålägga ansvar för alla de förseelser mot bl. a. ordningsföreskrifter som dagligen förekommer. Om det emellertid visar sig att den felande trots tillsägelser upprepar förseelsen, kanske flera gånger, minskar utrymmet för att bedöma senare förseelser som ringa. Vid brott mot säkerhetsinstruktioner kan det finnas anledning att se restriktivt på möjligheterna att bedöma förseelsen som ringa. Men också i sådana fall kan det givetvis vara fråga om så bagatellartade fel att de rimligen inte bör föranleda ansvar.

Motsvarande synsätt som i fråga om säkerhetsbestämmelser torde man kunna lägga på förseelser mot lydnadsplikten. Denna skyldighet är av väsentlig betydelse för att verksamheten inom försvaret skall kunna fungera smidigt och effektivt.

Sammanfattningsvis torde kunna sägas att åsidosättande av bestämmelser som är av väsentlig betydelse för ordningen, disciplinen och säkerheten inom försvarsmakten vanligtvis inte bör bedömas som ringa fel även om de i de enskilda fallen ter sig obetydliga.

Allmänt måste vidare framhållas att ett disciplinförfarande inte skall inledas, om man kan nå samma resultat genom en tillsägelse eller någon annan mindre ingripande åtgärd. Disciplinsystemet får, som MAK har understrukit, inte bli ett självändamål.

Det är dock av rättvise- och rättssäkerhetsskäl angeläget att man i praxis försöker att upprätthålla en så jämn tillämpning av begreppet ringa fel som möjligt. Detta är särskilt viktigt eftersom förevarande paragraf ålägger myndigheten att ingripa med disciplinpåföljd, om felet inte är ringa. Till skillnad från motsvarande bestämmelse i lagen om offentlig anställning, som använder verbet "får", sägs i denna bestämmelse att disciplinpåföljd "skall" åläggas.

I subjektivt hänseende krävs för disciplinansvar uppsåt eller oaktsamhet.

Allvarliga fel av värnpliktiga inryms också i det föreslagna nya brottet värnpliktsbrott. I fråga om gränsdragningen mellan detta brott och disciplinförseelsen hänvisas till specialmotiveringen till 39 § värnpliktslagen.

8 § Disciplinpåföljd får åläggas även den som vid tiden för beslutet inte längre är krigsman.

Paragrafen motsvarar 10 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

Enligt gällande ordning får straff i disciplinmål åläggas endast den som står under militärt befäl. Detta innebär att, om en värnpliktig har ryckt ut vid tiden för beslutet, målet måste hänskjutas till åklagaren, såvitt man inte utnyttjar möjligheten att avskriva ärendet.

Möjlighet att hänskjuta ett disciplinärende till civil myndighet finns inte i den nya lagen. Enligt lagen om offentlig anställning får någon disciplinpåföljd inte åläggas sedan arbetstagaren slutat sin anställning. Detta har dock delvis sin förklaring i det privaträttsliga synsätt som ligger till grund för disciplinansvarssystemet i lagen om offentlig anställning. Det måste emellertid anses nödvändigt att det i ett militärt disciplinsystem för värnpliktiga m. fl. finns en möjlighet för myndigheten att besluta om disciplinansvar även sedan vederbörande ryckt ut. Å andra sidan kan man dock säga att intresset av att beivra förseelser av mindre allvarlig natur inte kan vara lika stort sedan t. ex. utryckning skett. I 31 § föreslås en särskild avskrivningsregel bl. a. för dessa fall.

9 § Disciplinpåföljd får inte åläggas någon, om han inte inom två år från förseelsen har underrättats enligt 25 § om vad som anförs mot honom eller fått motsvarande underrättelse från riksdagens ombudsman eller justitiekanslern.

Paragrafen motsvarar 12 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

Paragrafen innehåller en preskriptionsbestämmelse motsvarande vad som f. n. gäller enligt 14 kap. 5 § lagen om offentlig anställning. Beträffande utformningen och den närmare innebörden av underrättelsen hänvisas till motiven till 25 §. Anmaning av JO eller JK kan endast komma i fråga beträffande den som står under JO: s eller JK: s tillsyn. Omfattningen av denna personkrets framgår av 2 § lagen (1975: 1057) med instruktion för justitieombudsmännen och 2 och 3 §§ lagen (1975: 1339) om justitiekanslerns tillsyn samt 4 § förordningen (1975: 1345) med instruktion för justitiekanslern.

10 § Disciplinpåföljderna är varning, extratjänst, löneavdrag och utegångsförbud.

I denna paragraf, som motsvarar 13 § i MAK: s förslag till disciplinlag, anges de olika disciplinpåföljder som kan användas gentemot den som gjort sig skyldig till en disciplinförseelse. Den närmare innebörden av de olika disciplinpåföljderna framgår av 11–14 §§.

11 § Varning innebär att den felande erinras om att han för framtiden skall iaktta sina skyldigheter i tjänsten.

Paragrafen har ingen motsvarighet i MAK: s förslag till disciplinlag. Se dock förslaget till 14 §.

Varning är den lindrigaste disciplinpåföljd som kan användas. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen anser jag att innebörden av varningen bör klarläggas i lagtexten. Varningen innebär alltså en uppmaning till den felande att inte upprepa felet. Det behöver inte utsägas att påföljden för en likartad förseelse kan skärpas vid en upprepning.

Enligt gällande rätt kan varning antingen vara muntlig eller skriftlig. I likhet med MAK anser jag att varning som disciplinpåföljd bör vara skriftlig för att därmed skilja den från mera formlösa erinringar och andra påpekanden. Behovet av skriftlighet sammanhänger också med kravet på att alla beslut om disciplinpåföljder skall delges den skyldige. Att besluten i disciplinärendena skall vara skriftligt dokumenterade följer också av 17 och 18 §§ förvaltningslagen (1971: 290) samt 11 § allmänna verksstadgan (1965: 600). Den skriftliga formen behöver därför inte anges också i förevarande lag.

12 § Extratjänst innebär att den felande vid högst fem tillfällen utöver den vanliga tjänsten skall utföra handräckning eller någon annan särskild uppgift. Vid varje tillfälle får högst fyra timmar tas i anspråk för uppgiften. Om extratjänsten inte avser annat än jour- eller beredskapstjänstgöring, får dock tiden fram till den vanliga tjänstens början nästa dag tas i anspråk.

Extratjänsten får inte vara sådan så att den inverkar skadligt på den felandes hälsa eller tjänstbarhet.

Paragrafen motsvarar 15 § i förslaget till disciplinlag.

Bestämmelsen om extratjänst överensstämmer i stora drag med motsvarande bestämmelse i 17 § lagen om disciplinstraff för krigsmän. Dock har regeln preciserats så att det anges att högst fyra timmar får tas i anspråk vid varje tillfälle. När det gäller extratjänst i form av deltagande i jour eller beredskap får dock vid varje tillfälle tiden fram till den vanliga tjänstens början nästa dag tas i anspråk.

I likhet med vad som f.n. gäller enligt disciplinlagen får extratjänst inte användas så att det genom överansträngning eller av annan orsak kan uppkomma men för den felandes hälsa eller tjänstbarhet. Detta har föreskrivits i paragrafens andra stycke. Av 33 § framgår att extratjänst inte får verkställas på tjänstefria dagar. Verkställighet av extratjänst i form av t. ex. jourtjänst måste alltså avbrytas vid midnatt, om påföljande dag är tjänstefri.

13 § Löneavdrag får bestämmas för högst trettio dagar och innebär avdrag på dagersättning eller motsvarande ersättning. Om något sådant avdrag inte kan göras, skall den felande betala ett belopp som motsvarar avdraget. Om löneavdragets storlek föreskriver regeringen.

Enligt paragrafen, som motsvarar 16 § i MAK: s förslag till disciplinlag, åläggs löneavdrag för högst trettio dagar. Påföljden löneavdrag innebär i

första hand avdrag på dagersättning eller motsvarande. För värnpliktig som genomgår grundutbildning och viss annan utbildning utgår dagersättning enligt bestämmelserna i värnpliktsförmånsförordningen (1976: 1008). Under annan tjänstgöring enligt värnpliktslagen utgår dagpenning. Löneavdrag får i sådant fall ske från dagpenningen. Också denna ersättningsform regleras i värnpliktsförmånsförordningen. Bestämmelserna i värnpliktsförmånsförordningen är också tillämpliga på kvinnor som genomgår militär grundutbildning samt på frivilliga m. fl. enligt särskilda föreskrifter. För anställda får löneavdraget ske på den lön som utgår.

I åtskilliga fall kan inte något löneavdrag verkställas därför att den betalningsskyldige t. ex. ryckt ut. I sådant fall bortfaller inte påföljden. I stället gäller att den som har ålagts löneavdrag skall betala motsvarande belopp.

Om storleken av löneavdragen ankommer det enligt paragrafen på regeringen att bestämma.

I likhet med vad som f. n. sker i disciplinmål skall redan i beslutet anges löneavdragets storlek.

14 § Utegångsförbud innebär förbud för den som är förlagd inom ett kasernområde, läger eller motsvarande område att under en bestämd tid, minst sju och högst femton dagar, på fritid vistas utanför det område som är upplåtet åt en viss avdelning eller utanför en del av ett sådant område.

För den som är förlagd ombord på ett fartyg skall utegångsförbudet avse förbud att lämna fartyget.

Paragrafen motsvarar 17 § i förslaget till disciplinlag.

I första stycket anges närmare vad som avses med utegångsförbud. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak vad som f. n. gäller om utegångsförbud enligt 17 § lagen om disciplinstraff för krigsmän och fritidsstraff enligt 32 kap. 6 § brottsbalken. Paragrafen innebär att det införs en enhetlig beteckning utegångsförbud som omfattar från sju till och med femton dagar.

Vad som är fritid framgår av förordningen (FFS 1983: 31) med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal. I samma förordning anges också vilken personal som skall vara förlagd inom kasernområdet osv.

Andra stycket innebär att det nuvarande landgångsförbudet inordnas under beteckningen utegångsförbud.

15 § Löneavdrag får åläggas tillsammans med utegångsförbud, om det krävs av hänsyn till ordningen inom försvarsmakten.

Paragrafen motsvarar 18 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

Enligt paragrafen får löneavdrag åläggas jämte utegångsförbud om det krävs av hänsyn till ordningen inom försvarsmakten. I princip gäller att endast en påföljd skall åläggas för en disciplinförseelse. Vid lindrigare förseelser skall i första hand varning och extratjänst komma i fråga.

Vid allvarligare förseelser har man att välja mellan löneavdrag eller utegångsförbud. I princip bör löneavdrag anses som en lindrigare påföljd än utegångsförbud. Gränserna är dock flytande och ett stort antal dagars

löneavdrag kan anses vara svårare än t. ex. sju dagars utegångsförbud. Myndigheten får anses ha relativt stor frihet att i de enskilda fallen välja mellan dessa två olika slag av disciplinpåföljder. Valet kan betingas inte endast av förseelsens svårhetsgrad utan även av andra omständigheter som t. ex. lämpligheten att under vissa förhållanden inskränka rörelsefriheten.

Vid förseelser som är så allvarliga att man närmar sig det obligatoriskt straffbara området ges genom denna bestämmelse en möjlighet att kombinera löneavdrag och utegångsförbud.

16 § Om en disciplinförseelse också utgör ett brott, skall krigsmannen anmälas till åtal för brottet, om inte annat följer av 17 §.

Paragrafen motsvarar 7 § i MAK: s förslag till disciplinlag. Den har en förebild i 12 kap. 1 § lagen om offentlig anställning.

Ett villkor för att åtalsanmälan enligt paragrafen skall kunna övervägas är att förutsättningarna för att ålägga krigsmannen en disciplinpåföljd föreligger i och för sig. Han måste alltså ha gjort sig skyldig till något som enligt 7 § utgör en disciplinförseelse. I MAK: s förslag anges detta på så sätt att personen i fråga skall ha åsidosatt vad som åligger honom i tjänsten.

Paragrafen är alltså inte tillämplig vid varje brott som en krigsman förövar under tjänstgöringen. Detta gäller oavsett om brottet riktar sig mot försvarsmakten eller inte.

Åtalsanmälan enligt paragrafen skall göras, om det vid prövning av en disciplinförseelse konstateras att denna också utgör t. ex. något av brotten som avses i 20 kap. 1–3 §§ brottsbalken, dvs. myndighetsmissbruk, vårdslös myndighetsutövning, mutbrott eller brott mot tystnadsplikt, eller något annat brott enligt brottsbalken eller en annan straffbestämmelse. Undantag från denna huvudregel finns i 17 §.

MAK har när det gäller den närmare tolkningen av huvudregeln om åtalsanmälan hänvisat till undantagsbestämmelserna i 17 §. Undantagsbestämmelsen förutsätter, enligt MAK, att begreppet "åliggande i tjänsten" ges en vid tolkning. MAK framhåller vidare att en viss utvidgning jämfört med gällande rätt är avsedd. MAK anser alltså att flera brott än f. n. bör leda till disciplinpåföljd efter beslut av en militär myndighet i stället för åtgärder av åklagare och domstol.

Jag vill här anmäla att jag i denna fråga har en annan uppfattning än MAK. Som jag har framhållit är det ett absolut krav för åtalsanmälan enligt paragrafen att det föreligger en disciplinförseelse som sådan. Det kan inte göras gällande att det i en krigsmans skyldigheter i tjänsten ingår att följa varje föreskrift som gäller för honom som medborgare i allmänhet. Disciplinförfarandet skall alltså inte för krigsmännens del träda i stället för en brottmålsprocess. Det paragrafen avser att reglera är endast förfarandet då det vid handläggningen av ett reguljärt disciplinärende visar sig att förseelsen också utgör ett brott.

Det anförda leder till att området för vad som kan handläggas som ett militärt disciplinärende blir mindre än vad MAK har förutsatt med sitt förslag.

Beträffande frågan om vad som utgör disciplinförseelse kan också hänvisas till motiven till 3 § militära rättegångslagen (Se Handbok i militär rättsvård, 1975, s. 16).

Av 19 och 23 §§ framgår att det är vederbörande myndighet som efter hörande av auditören har att pröva frågan om åtalsanmälan.

Som har understrukits upprepade gånger reglerar paragrafen endast åtalsanmälan vid disciplinförseelser av krigsmän. Paragrafen anger följaktligen inte hur myndigheterna skall förfara vid brottslighet av krigsmän i andra sammanhang oavsett om det finns anknytning till krigsmannens tjänstgöring eller myndighetens verksamhet.

17 § Åtalsanmälan behöver inte göras i fråga om

1. brott för vilka svårare straff än böter inte föreskrivs,
2. följande brott i brottsbalken, nämligen ofredande (4 kap. 7 §), snatteri (8 kap. 2 §), egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 §), bedrägligt beteende (9 kap. 2 §), undandräkt (10 kap. 2 §), olovligt förfogande (10 kap. 4 §), olovligt brukande (10 kap. 7 §), svikande av försvarsplikt (18 kap. 6 §), lydnadsbrott (21 kap. 5 §) och rymning (21 kap. 7 §).

Åtalsanmälan skall dock alltid göras, om

1. brottet riktar sig mot någon utanför försvarsmakten,
2. målsäganden har förklarat att han avser att föra talan om enskilt anspråk,
3. det finns skäl att anta att påföljden inte kommer att stanna vid böter.

I denna paragraf, som motsvarar 8 § i MAK:s förslag till disciplinlag, anges i första stycket i vilka fall åtalsanmälan får underlåtas och där disciplinförfarandet alltså får slutföras vid myndigheten.

Det gäller för det första brott för vilka svårare straff än böter inte föreskrivs. I punkt 2 uppräknas därefter ett antal brott, för vilka såväl böter som fängelse ingår i straffskalan. Den möjlighet som härigenom skapas för att undvika åtalsanmälan får endast utnyttjas i de fall då brottet är av lindrigare art. I de fall där det finns skäl att anta att brottet kommer att medföra svårare påföljd än ett bötesstraff skall regelmässigt åtalsanmälan ske. Detta framgår av andra stycket, punkt 3.

I andra stycket uppräknas tre särskilda omständigheter som medför att åtalsanmälan alltid skall göras även om det gäller brott enligt första stycket. Om brottet riktar sig mot någon person utanför försvarsmakten skall alltid åtalsanmälan ske. Det kan gälla ofredande eller snatteri som riktar sig mot en utomstående person. Såväl i de fallen som då det gäller brott riktade mot personer inom försvarsmakten krävs dock för åtalsanmälan som ett led i ett disciplinförfarande att den värnpliktige genom det brottsliga förfarandet också har gjort sig skyldig till en disciplinförseelse enligt 7 §. Detta följer av den grundläggande regeln om åtalsanmälan i 16 §.

Även i de fall en målsägande uttryckligen har förklarat att han avser att föra talan om enskilt anspråk skall alltid åtalsanmälan göras. Målsäganden skall regelmässigt beredas tillfälle att avge sådan förklaring, i de fall myndigheten överväger att i stället för åtalsanmälan fortsätta disciplinförfarandet.

Vidare föreskrivs att åtalsanmälan alltid skall ske om det finns skäl att anta att straffet inte kommer att stanna vid böter. Det får ankomma på

auditören att svara för denna bedömning. Att auditören skall medverka vid prövning av frågor om åtalsanmälan föreskrivs i 23 §.

Att åtalsanmälan underlåts betyder att det disciplinära förfarandet får fortsättas. Vid prövning enligt det disciplinära förfarandet skall inte beslutas om disciplinpåföljd för det angivna brottet. Man skall i stället pröva om den faktiska gärningen faller in under disciplinansvarsbestämmelsen i 7 § och ålägga en disciplinpåföljd för disciplinförseelse. Detta följer av disciplinansvarssystemets utomstraffrättsliga natur.

18 § Om någon åtgärd har vidtagits för att väcka åtal mot en krigsman, får ett disciplinärende inte inledas eller fortsättas i fråga om det förfarande som avses med åtgärden.

Paragrafen motsvarar 11 § i MAK: s förslag till disciplinlag. Den motsvarar också vad som gäller enligt 14 kap. 3 § lagen om offentlig anställning.

Bestämmelserna avser att undvika dubbelbestraffning. Skulle åtalsförfarande redan ha inletts, får disciplinförfarande beträffande samma gärning inte inledas eller fortsättas. Det kan röra sig även om förseelser för vilka endast bötespåföljd kan komma i fråga. Förbudet innebär att en uppkommen disciplinansvarsfråga tills vidare inte får föranleda någon åtgärd från myndigheten. Bortfaller hindret, kan handläggningen tas upp igen.

Beträffande frågan om när hinder mot disciplinförfarande bortfaller anförde dåvarande departementschefen i motiven till motsvarande bestämmelse i lagen om offentlig anställning (prop. 1975: 78 s. 194–195).

Endast om åklagaren avskriver ärendet på den grund att gärningen inte är brottslig bortfaller hindret mot åläggande av disciplinpåföljd. Nedläggande av förundersökning eller åtal på annan grund liksom beslut att inte tala å brottet torde däremot inte böra föranleda att hindret mot inledande eller fortsättande av disciplinärt förfarande anses ha bortfallit. Samma är givetvis förhållandet med fällande dom – även sådan som innebär påföljdseftergift – och i regel även ogillande dom. Endast om den tilltalade frikänts på den grund att den åtalade gärningen visserligen har begåtts av den tilltalade men inte är brottslig – t. ex. därför att ett subjektivt rekvisit inte är uppfyllt – bör disciplinärt förfarande mot honom för samma gärning kunna komma i fråga.

Dessa riktlinjer bör kunna tjäna till ledning även i disciplinärenden enligt denna lag. Jag vill dock i anslutning till MAK särskilt framhålla att det endast i yttersta undantagsfall bör komma i fråga med ett disciplinärt förfarande efter en frikännande dom. Formellt kan visserligen förutsättningarna för åläggande av disciplinpåföljd föreligga efter en frikännande dom. Själva lagföringen torde dock i sådana fall från allmän synpunkt ofta kunna anses som en så ingripande åtgärd att sådana särskilda skäl som anges i 31 § som grund för avskrivning av disciplinärenden kan bedömas vara för handen.

19 § Frågor om disciplinansvar eller åtalsanmälan prövas av den myndighet där krigsmannen tjänstgör eller senast har tjänstgjort, om regeringen inte föreskriver annat.

Paragrafen motsvarar 19 § i förslaget till disciplinlag.

I denna paragraf sägs att frågor om disciplinansvar eller åtalsanmälan prövas av den myndighet vid vilken krigsmannen tjänstgör eller senast tjänstgjort, om regeringen inte föreskriver annat. I militära rättegångslagen är denna befogenhet knuten till vissa militära chefer.

Det är naturligt att man i förvaltningsrättsliga frågor lägger beslutanderätten hos myndigheten. Man undviker då att snävt begränsa beslutanderätten till vissa befattningshavare, vilket är fallet enligt gällande rätt. En fördel med detta är att en snabb handläggning av ärendena kan komma till stånd.

Som regel bör det vara den myndighet vid vilken krigsmannen tjänstgör vid tiden för beslutet i disciplinärendet som har att handlägga detta. Om han har ryckt ut, bör det vara den myndighet vid vilken han senast tjänstgjorde som beslutar i ärendet.

I vissa fall kan det dock vara lämpligare att någon annan myndighet har beslutanderätten i disciplinärenden. Regeringen har därför getts befogenhet att föreskriva undantag från huvudregeln. Det kan gälla bl. a. för värnpliktiga på fartyg samt vid fartygsförband och utbildningsanstalter. Också värnpliktiga som i olika avseenden lyder under olika chefer berörs. Särskilda regler kan således behövas för värnpliktiga, som tjänstgör vid centrala staber men som är förlagda vid ett förband. En särskild reglering kan också vara påkallad vid tjänstgöring under repetitionsövningar och under tid då försvarsmakten är krigsorganiserad. Särskilda regeringsföreskrifter krävs också i fråga om den organiserade motståndsrörelsen enligt 3 § 5.

Enligt nuvarande regler om disciplinmål skall mål hänskjutas till åklagaren, om det kan förutses att nöjaktig utredning om brottet inte skall kunna åstadkommas genom den bestraffningsberättigades försorg. I det nu föreslagna nya systemet finns inte någon motsvarande regel. Den militära myndigheten måste alltså slutföra handläggningen av ärendet, oavsett hur komplicerat detta är i sak eller juridiskt. Ett särskilt ansvar kommer därför att läggas på auditörerna i det nya systemet.

20 § Ärenden som avses i 19 § skall avgöras av myndighetschefen eller, efter regeringens förordnande, av någon annan chef vid myndigheten med lägst överstelöjtnants eller kommendörkaptens tjänstegrad.

Paragrafen har en motsvarighet i 20 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

I MAK: s lagförslag knyts behörigheten att besluta i disciplinärenden på myndighetens vägnar till en viss tjänstegrad, nämligen överstelöjtnant eller kommendörkapten. I motiveringen till förslaget anger dock MAK att förbandschefen eller dennes ställföreträdare bör vara den som på myndighetens vägnar beslutar i disciplinärendena. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen delar jag – mot bakgrund bl. a. av beslutsordningen i motsvarande frågor vid civila myndigheter – MAK: s synsätt men menar att det bör komma till uttryck i lagtexten att det är myndighetschefen som i första hand skall avgöra disciplinärendena.

Som jag har angett i den allmänna motiveringen bör beslutanderätten vid

vissa myndigheter kunna utövas också av andra chefer. Paragrafen innehåller en bestämmelse som ger regeringen rätt att besluta om den delegering som behövs.

Beträffande rätten för myndighetschefen att delegera beslutanderätt till andra än ställföreträdaren hänvisas till 21 §.

21 § Myndighetschefen får överlämna åt andra chefer vid myndigheten, dock lägst en kompanichef eller motsvarande chef, att pröva frågor om disciplinansvar för personal som står under deras befäl, under förutsättning att

1. förfarandet inte kan antas utgöra brott,
2. förseelsen har erkänts och inte bör medföra svårare påföljd än varning eller extratjänst.

I denna paragraf, som närmast motsvarar 21 § i MAK: s förslag till disciplinlag, finns en delegationsregel som utgör ett undantag till föreskriften i 20 §. Genom denna bestämmelse får t. ex. bataljonschefer eller kompanichefer eller motsvarande chefer pröva vissa förseelser av personal som de har befälsrätt över enligt reglerna härom i förordningen (FFS 1983: 31) med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal. När det gäller frågan vilka chefer som kan anses motsvara t. ex. en kompanichef finns vägledande regler i överbefälhavarens kungörelse (FFS 1983: 32) med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal (bil 1: 2.1).

Förevarande bestämmelse avser i MAK: s förslag främst att tillförsäkra kompanicheferna i stort sett samma befogenheter som de har enligt det nuvarande tillrättavisningssystemet.

Som jag har utvecklat i den allmänna motiveringen anser jag att lägre chefers beslutanderätt i disciplinfrågor bör begränsas i det nya ansvarssystemet jämfört både med vad som gäller f. n. och med vad MAK föreslår.

Det första kravet som uppställs i paragrafen för att en chef på lägre nivå skall få besluta i ett disciplinärende är att förseelsen inte utgör brott. Den bedömning av juridisk natur som krävs för att ta ställning till frågor om åtalsanmälan bör nämligen inte göras av någon annan än den chef som har den fulla beslutanderätten i disciplinärenden.

För det andra skall förseelsen vara erkänd av den felande. Detta krav överensstämmer med vad som gäller enligt nuvarande ordning. För att ett erkännande skall föreligga, krävs enligt min mening såväl att den felande vitsordar de faktiska omständigheter som påstås föreligga i ärendet som att han instämmer i att dessa omfattas av reglerna om disciplinförseelse.

Den tredje förutsättningen är att förseelsen inte är av svårare natur. I lagtexten utsägs detta endast indirekt därigenom att förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning eller extratjänst.

Avsikten med denna sistnämnda begränsning är att få en garanti för att allvarligare förseelser handläggs på den högre nivån även i de fall de är erkända.

22 § För att biträda de myndigheter som har att handlägga disciplinärenden skall finnas auditörer.

Auditörerna skall vara lagfarna. De förordnas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen motsvarar 19 § i förslaget till disciplinlag.

I denna paragraf sägs att frågor om disciplinansvar eller åtalsanmälan prövas av den myndighet vid vilken krigsmannen tjänstgör eller senast tjänstgjort, om regeringen inte föreskriver annat. I militära rättegångslagen är denna befogenhet knuten till vissa militära chefer.

Det är naturligt att man i förvaltningsrättsliga frågor lägger beslutanderätten hos myndigheten. Man undviker då att snävt begränsa beslutanderätten till vissa befattningshavare, vilket är fallet enligt gällande rätt. En fördel med detta är att en snabb handläggning av ärendena kan komma till stånd.

Som regel bör det vara den myndighet vid vilken krigsmannen tjänstgör vid tiden för beslutet i disciplinärendet som har att handlägga detta. Om han har ryckt ut, bör det vara den myndighet vid vilken han senast tjänstgjorde som beslutar i ärendet.

I vissa fall kan det dock vara lämpligare att någon annan myndighet har beslutanderätten i disciplinärenden. Regeringen har därför getts befogenhet att föreskriva undantag från huvudregeln. Det kan gälla bl. a. för värnpliktiga på fartyg samt vid fartygsförband och utbildningsanstalter. Också värnpliktiga som i olika avseenden lyder under olika chefer berörs. Särskilda regler kan således behövas för värnpliktiga, som tjänstgör vid centrala staber men som är förlagda vid ett förband. En särskild reglering kan också vara påkallad vid tjänstgöring under repetitionsövningar och under tid då försvarsmakten är krigsorganiserad. Särskilda regeringsföreskrifter krävs också i fråga om den organiserade motståndsrörelsen enligt 3 § 5.

Enligt nuvarande regler om disciplinmål skall mål hänskjutas till åklagaren, om det kan förutses att nöjaktig utredning om brottet inte skall kunna åstadkommas genom den bestraffningsberättigades försorg. I det nu föreslagna nya systemet finns inte någon motsvarande regel. Den militära myndigheten måste alltså slutföra handläggningen av ärendet, oavsett hur komplicerat detta är i sak eller juridiskt. Ett särskilt ansvar kommer därför att läggas på auditörerna i det nya systemet.

20 § Ärenden som avses i 19 § skall avgöras av myndighetschefen eller, efter regeringens förordnande, av någon annan chef vid myndigheten med lägst överstelöjtnants eller kommendörkaptens tjänstegrad.

Paragrafen har en motsvarighet i 20 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

I MAK: s lagförslag knyts behörigheten att besluta i disciplinärenden på myndighetens vägnar till en viss tjänstegrad, nämligen överstelöjtnant eller kommendörkapten. I motiveringen till förslaget anger dock MAK att förbandschefen eller dennes ställföreträdare bör vara den som på myndighetens vägnar beslutar i disciplinärendena. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen delar jag – mot bakgrund bl. a. av beslutsordningen i motsvarande frågor vid civila myndigheter – MAK: s synsätt men menar att det bör komma till uttryck i lagtexten att det är myndighetschefen som i första hand skall avgöra disciplinärendena.

Som jag har angett i den allmänna motiveringen bör beslutanderätten vid

vissa myndigheter kunna utövas också av andra chefer. Paragrafen innehåller en bestämmelse som ger regeringen rätt att besluta om den delegering som behövs.

Beträffande rätten för myndighetschefen att delegera beslutanderätt till andra än ställföreträdaren hänvisas till 21 §.

21 § Myndighetschefen får överlämna åt andra chefer vid myndigheten, dock lägst en kompanichef eller motsvarande chef, att pröva frågor om disciplinansvar för personal som står under deras befäl, under förutsättning att

1. förfarandet inte kan antas utgöra brott,
2. förseelsen har erkänts och inte bör medföra svårare påföljd än varning eller extratjänst.

I denna paragraf, som närmast motsvarar 21 § i MAK:s förslag till disciplinlag, finns en delegationsregel som utgör ett undantag till föreskriften i 20 §. Genom denna bestämmelse får t. ex. bataljonschefer eller kompanichefer eller motsvarande chefer pröva vissa förseelser av personal som de har befälsrätt över enligt reglerna härom i förordningen (FFS 1983: 31) med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal. När det gäller frågan vilka chefer som kan anses motsvara t. ex. en kompanichef finns vägledande regler i överbefälhavarens kungörelse (FFS 1983: 32) med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal (bil 1: 2.1).

Förevarande bestämmelse avser i MAK: s förslag främst att tillförsäkra kompanicheferna i stort sett samma befogenheter som de har enligt det nuvarande tillrättavisningssystemet.

Som jag har utvecklat i den allmänna motiveringen anser jag att lägre chefers beslutanderätt i disciplinfrågor bör begränsas i det nya ansvarssystemet jämfört både med vad som gäller f. n. och med vad MAK föreslår.

Det första kravet som uppställs i paragrafen för att en chef på lägre nivå skall få besluta i ett disciplinärende är att förseelsen inte utgör brott. Den bedömning av juridisk natur som krävs för att ta ställning till frågor om åtalsanmälan bör nämligen inte göras av någon annan än den chef som har den fulla beslutanderätten i disciplinärenden.

För det andra skall förseelsen vara erkänd av den felande. Detta krav överensstämmer med vad som gäller enligt nuvarande ordning. För att ett erkännande skall föreligga, krävs enligt min mening såväl att den felande vitsordar de faktiska omständigheter som påstås föreligga i ärendet som att han instämmer i att dessa omfattas av reglerna om disciplinförseelse.

Den tredje förutsättningen är att förseelsen inte är av svårare natur. I lagtexten utsägs detta endast indirekt därigenom att förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning eller extratjänst.

Avsikten med denna sistnämnda begränsning är att få en garanti för att allvarligare förseelser handläggs på den högre nivån även i de fall de är erkända.

22 § För att biträda de myndigheter som har att handlägga disciplinärenden skall finnas auditörer.

Auditörerna skall vara lagfarna. De förordnas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen motsvarar 22 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

I första stycket föreskrivs att det skall finnas auditörer vid de myndigheter som har att handlägga disciplinärende. Bestämmelsen motsvarar också 18 § militära rättegångslagen.

I andra stycket anges att auditörerna skall vara lagfarna. Detta behörighetskrav innebär att auditörerna skall ha avlagt juris kandidatexamen eller juristexamen enligt kungörelsen (1964: 29) angående kunskapsprov för behörighet som domare m. m. Enligt 19 § militära rättegångslagen gäller därutöver f. n. att auditören skall ha avlagt domared. Något motsvarande krav uppställs inte i paragrafen.

Vidare sägs i andra stycket att auditörer förordnas av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer. Någon ändring i sak jämfört med motsvarande bestämmelse i 19 § militära rättegångslagen är inte avsedd. Ytterligare bestämmelser om auditörerna får liksom f. n. meddelas i administrativ ordning.

23 § Innan en disciplinpåföljd beslutas eller en åtalsanmälan görs, skall yttrande inhämtas från auditören. Ett sådant yttrande behövs dock inte i ärenden som avgörs på det sätt som anges i 21 §.

Auditören är medansvarig för de beslut som myndigheten fattar på hans tillstyrkan.

Paragrafen motsvarar 23 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

Enligt första stycket skall yttrande inhämtas från auditören innan en disciplinpåföljd beslutas eller åtalsanmälan görs. Någon förändring jämfört med förfarandet enligt militära rättegångslagen är inte avsedd. Auditören skall alltså yttra sig över förseelsens beskaffenhet och den påföljd som bör åläggas. I förhållande till gällande rätt tillkommer att skälen för beslutet skall anges i de fall förseelsen inte är erkänd. Auditörens medverkan skall alltså omfatta såväl själva beslutet om åläggande av en disciplinpåföljd som skälen för beslutet. I likhet med vad som regelmässigt är fallet enligt gällande ordning torde beslutsfattaren och auditören kunna enas om ett beslut och skälen för detta, vilket skrivs under av dem båda. Endast i de fall auditören har en avvikande mening bör ett särskilt yttrande avges. I paragrafen föreskrivs undantag från skyldigheten att inhämta yttrande från auditör i vissa fall. Undantaget gäller fall där beslutet efter delegation från myndighetschefen fattas av en lägre chef.

Enligt andra stycket är auditören medansvarig för beslut som myndigheten fattar på tillstyrkan av honom. Bestämmelsen motsvarar 20 § militära rättegångslagen.

24 § Disciplinärenden skall handläggas skyndsamt.

Paragrafen motsvarar 24 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

I bestämmelsen fastslås den viktiga principen att disciplinärenden skall handläggas skyndsamt vid de militära myndigheterna. Det får anses väsentligt för den militära disciplinen att ärenden av denna art snabbt blir utredda och avgjorda.

I MAK: s förslag anges också i vilka fall myndigheten skall utreda

uppkomna disciplinärenden. Något krav på formell anmälan uppställs därvid inte. Det är enligt MAK inte heller avsikten att den som gör en anmälan skall inta ställning av part i förvaltningslagens mening.

Jag anser inte att det finns behov av någon regel av det slag som MAK har föreslagit när det gäller sättet att anhängiggöra disciplinärenden. I likhet med vad som gäller enligt 14 kap. 1 § lagen om offentlig anställning får det bli myndighetens sak att bedöma i vilka fall ett disciplinärende skall tas upp. Dock bör en inkommen anmälan normalt föranleda att myndigheten inleder en utredning, om det inte är uppenbart att anmälan saknar fog eller det på annan grund kan antas att disciplinpåföljd inte kan komma i fråga.

Ett disciplinärende kan uppkomma även på något annat sätt än genom en anmälan, t. ex. då en kompanichef själv observerar en förseelse. Han kan då ta upp saken utan vidare.

25 § Myndigheten skall hålla muntligt förhör med krigsmannen. Denne skall därvid underrättas om vad som anförs mot honom. Om muntligt förhör inte kan anses behövligt, får underrättelsen ske skriftligen, varvid krigsmannen skall uppmanas att yttra sig i saken.

Om det behövs, skall även anmälare och andra som kan lämna uppgifter i saken höras muntligen eller skriftligen.

Protokoll skall föras över förhören.

Enligt första stycket i denna paragraf, som motsvarar 25 § i förslaget till disciplinlag, gäller som huvudregel att krigsmannen skall höras muntligen över vad som anförs mot honom. Vid förhöret skall han inledningsvis underrättas om vad som åberopas mot honom. Denna underrättelse tjänar som utgångspunkt för preskriptionsbestämmelsen i 9 §.

Det är att märka att förfarandet här avviker från lagen om offentlig anställning så till vida att muntligt förhör är huvudregeln. Syftet med detta är att säkerställa ett snabbt och smidigt förfarande. Det bör endast i särskilda fall komma i fråga att i stället använda sig av ett skriftligt förfarande, t. ex. då krigsmannen ryckt ut.

I andra stycket sägs att även anmälaren eller annan som kan lämna uppgifter om saken skall höras muntligen eller skriftligen, om det behövs. Även i dessa fall torde muntliga förhör vara att föredra.

I tredje stycket sägs att förhören skall protokollföras.

26 § Vid muntligt förhör med krigsmannen skall ett förhörsvittne om möjligt vara närvarande.

I denna paragraf, som motsvarar 26 § i MAK: s förslag till disciplinlag, föreskrivs att ett förhörsvittne skall närvara vid förhöret, om det är möjligt. Avgörande bör vara om det praktiskt går att ordna med ett vittne då förhöret skall äga rum. Några krav på vem som skall vara förhörsvittne anges inte.

27 § Om myndigheten finner att ett vittne eller en sakkunnig bör höras vid domstol eller att någon bör föreläggas att förete en skriftlig handling eller

ett föremål som bevis, skall myndigheten ansöka om detta hos den tingsrätt inom vars område den person vistas som skall höras eller på annat sätt berörs av åtgärden. I fråga om sådana åtgärder skall i tillämpliga delar gälla vad som föreskrivs i rättegångsbalken om bevisupptagning utom huvudförhandling.

Denna paragraf motsvarar 27 § i MAK: s förslag till disciplinlag. Den bygger på 14 kap. 2 § lagen om offentlig anställning.

I allmänhet torde man kunna åstadkomma en tillfredsställande utredning i ärendet vid myndigheten. Förhör med personer som har gjort iakttagelser osv. kan sålunda normalt hållas av den som svarar för utredningen. Om det gäller att inhämta upplysningar från personer som t. ex. inte hör till försvarsmaktens personal kan det dock ibland finnas skäl att förhöret hålls vid domstol. Detsamma kan vara fallet när en person vägrar att uttala sig inför myndigheten. Möjligheten att inom ramen för myndighetsförfarandet hålla förhör vid domstol gäller bara vittnen och sakkunniga. Om den som misstänks för en disciplinförseelse själv vägrar att medverka i utredningen, kan man alltså inte avhjälpa detta genom att begära förhör vid domstolen.

Det är myndigheten som enligt paragrafen har att ansöka hos domstolen om att förhör skall hållas eller att föremål skall företes. Myndigheten skall således kallas till domstolen att genom en företrädare vara närvarande vid bevisupptagningen. Det kan vara lämpligt att myndigheten företräds vid domstolen av auditören. Jag har inte anledning att tro att paragrafen behöver utnyttjas annat än undantagsvis.

28 § Krigsmannen skall innan ärendet avgörs få del av vad som har kommit fram under utredningen och beredas tillfälle att yttra sig över det, om det inte är uppenbart obehövligt.

29 § Myndighetens beslut skall grundas på vad som har kommit fram under utredningen.

Av beslutet skall framgå de skäl som bestämt utgången.

30 § Krigsmannen skall underrättas om myndighetens beslut och auditörens yttrande. Han skall även underrättas om hur han skall göra om han vill begära ändring av beslutet. Underrättelse får ske genom delgivning.

I dessa paragrafer, som motsvarar 28–30 §§ i MAK: s förslag till disciplinlag, finns bestämmelser om kommunikation, utredningskrav, beslutsmotivering och delgivning av beslut. I stort sett samma bestämmelser finns i förvaltningslagen (15, 17 och 18 §§). I syfte att handläggningsreglerna så långt möjligt skall hållas samlade i en och samma lag har MAK ansett det lämpligt att ta med dessa bestämmelser i disciplinlagen. Jag delar MAK: s uppfattning.

Förfarandet vid delgivningen regleras i delgivningslagen (1970: 428) och delgivningsförordningen (1979: 101).

31 § Om det av särskilda skäl inte krävs någon disciplinpåföljd, får ärendet avskrivas.

I lagen saknas bestämmelser om hur man skall förfara då ett ärende inte leder till disciplinpåföljd därför att någon misstänkt med krigsmannaansvar inte kan påträffas eller tillräcklig bevisning om dennes skuld inte föreligger. Det har inte ansetts behöva direkt utsägas att ärendet då skall avskrivas från vidare handläggning.

I denna paragraf, som motsvarar 31 § i MAK:s förslag till disciplinlag, finns en särskild avskrivningsregel avsedd för andra fall. Det gäller sådana ärenden där det har framkommit sådana omständigheter som i och för sig bör föranleda beslut om disciplinpåföljd, men där särskilda skäl ändå kan föreligga för att avskriva ärendet. Vad som här främst åsyftas är att möjliggöra avskrivning i vissa fall då krigsmannen hemförlovats eller ryckt ut och det därför in längre framstår som lika angeläget att fullfölja disciplinärendet. I specialmotiveringen till 18 § har också berörts det fallet att krigsmannen efter åtalsanmälan frikänns för brottet vid domstol men förutsättningarna för åläggande av disciplinansvar fortfarande föreligger. Ärendets behandling av åklagare och domstol kan i vissa fall framstå som en tillräcklig åtgärd.

32 § Beslut om disciplinpåföljd skall verkställas snarast möjligt efter det att beslutet har vunnit laga kraft.

Om det behövs av hänsyn till ordningen inom försvarsmakten eller av någon annan särskild anledning, får det i beslut om extratjänst eller utegångsförbud förordnas att beslutet skall verkställas trots att det inte har vunnit laga kraft.

Paragrafen motsvarar 32 § i förslaget till disciplinlag.

Huvudregeln enligt första stycket är att verkställighet av ett beslut om disciplinpåföljd får ske först sedan beslutet har vunnit laga kraft. Man måste alltså avvakta med verkställighet tills tiden för att begära ändring – tio resp. fem dagar – löpt till ända. Om krigsmannen har begärt ändring i beslutet, föreligger enligt huvudregeln hinder för verkställighet tills ärendet slutligt avgjorts. (Se 47 och 50 §§). I andra stycket finns dock en regel som gör det möjligt med omedelbar verkställighet. Förutsättningen för detta är att omedelbar verkställighet behövs av hänsyn till ordningen inom försvarsmakten eller av annan särskild anledning. Ett sådant förordnande skall göras i själva beslutet om disciplinpåföljd.

Ett av undantagsregelns syften är att komma till rätta med de missförhållanden som kan uppkomma, om det blir en tendens att överklaganden används för att förhala verkställigheten. Om det vid beslutstillfället finns grundad anledning att anta att den felande kommer att överklaga uteslutande i syfte att uppskjuta verkställigheten, kan det finnas skäl att förordna om omedelbar verkställighet. Vidare kan hänsyn till ordningen inom försvarsmakten anses väga särskilt tungt under beredskaps- och krigsförhållanden. En annan situation som kan föranleda förordnande om omedelbar verkställighet är att krigsmannens utryckning är nära förestående.

Möjligheten att förordna om omedelbar verkställighet står öppen även när det är en lägre chef som meddelar beslut om extratjänst enligt 21 §.

33 § Extratjänst får inte verkställas på tjänstefria dagar.

I MAK: s förslag till disciplinlag finns en motsvarande bestämmelse i 33 §.

MAK föreslår att extratjänst och utegångsförbud om högst fem dagar inte får verkställas på tjänstefria dagar.

I mitt förslag är det kortaste utegångsförbudet sju dagar. Jag anser inte att det bör finnas några hinder mot att utegångsförbud får verkställas på tjänstefria dagar. I paragrafen har därför endast föreskrivits ett förbud mot verkställighet av extratjänst på tjänstgöringsfria dagar.

För att en dag skall anses tjänstefri krävs att krigsmannen enligt planläggningen av verksamheten inte skulle ha haft någon tjänst den dagen. Fredagar är således normalt dagar då extratjänst kan verkställas.

34 § Verkställigheten av extratjänst eller utegångsförbud får uppskjutas eller avbrytas, om det finns särskilda skäl. Den dag då avbrott sker skall i sin helhet räknas som verkställighetstid.

Paragrafen motsvarar 34 § i förslaget till disciplinlag samt 4 § lagen om disciplinstraff för krigsmän.

Verkställighet av extratjänst och utegångsförbud skall ske i en följd. Utegångsförbudet skall alltså avse ett visst antal dagar i följd utan uppehåll. Extratjänsten skall också verkställas utan andra avbrott än dem som föranleds av mellankommande tjänstefria dagar. I denna paragraf föreskrivs dock att verkställighet av extratjänst eller utegångsförbud får uppskjutas eller avbrytas om särskilda skäl föreligger. I 4 § lagen om disciplinstraff för krigsmän ges som exempel på särskilda skäl att uppskov eller avbrott är påkallat med hänsyn till tjänsten eller den straffskyldiges hälsa. Någon ändring i sak jämfört med gällande rätt är inte avsedd.

Ytterligare bestämmelser om verkställigheten av disciplinpåföljderna får meddelas i verkställighetsföreskrifter till lagen.

35 § Om flera beslut om utegångsförbud är helt eller delvis verkställbara samtidigt, skall påföljderna läggas samman med varandra. Den sammanlagda verkställighetstiden får dock inte överstiga tjugofem dagar.

Från den sammanlagda verkställighetstiden skall den tid avräknas under vilken verkställighet redan har skett.

Paragrafen motsvarar 35 § i förslaget till disciplinlag och – utan någon ändring – 9 § i den nuvarande lagen om disciplinstraff för krigsmän.

36 § Om den som har ålagts utegångsförbud blir efter överklagande slutligen ålagd löneavdrag i högre instans, skall avräkning ske för den tid under vilken förbudet redan har verkställts. En dags utegångsförbud skall anses motsvara två dagars löneavdrag.

I paragrafen, som motsvarar 36 § i MAK: s förslag till disciplinlag, har tagits in en förvandlingsregel för det fall att någon som ålagts utegångsförbud efter prövning i högre instans slutligen blir ålagd löneavdrag.

I ett sådant fall skall en avräkning ske för det antal dagar som eventuellt har verkställts av utegångsförbudet. För varje dags utegångsförbud som verkställts skall avräknas två dagars löneavdrag.

37 § Extratjänst bortfaller i den mån den inte har verkställts innan krigsmannens tjänstgöringsskyldighet har upphört.

38 § Utegångsförbud får inte verkställas efter det att krigsmannens tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Om utegångsförbud inte kan verkställas, skall myndigheten omvandla det till löneavdrag med tillämpning av 36 § andra meningen.

Om löneavdrag inte kan göras och motsvarande belopp inte betalas, gäller om verkställighet vad som är föreskrivet om uppbörd och indrivning av böter. Obetalda belopp får inte förvandlas till fängelse. Löneavdrag bortfaller i den mån det inte har verkställts inom tre år från det beslutet om disciplinpåföljd vann laga kraft.

I paragraferna, som motsvarar 37 § i MAK:s förslag till disciplinlag, regleras vad som skall ske när en ålagd påföljd inte kan verkställas på grund av att krigsmannens tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Att även den som inte längre är tjänstgöringsskyldig kan åläggas disciplinpåföljd framgår av 8 §.

Enligt 37 § bortfaller extratjänst om den inte verkställts innan krigsmannens tjänstgöringsskyldighet har upphört. Påföljden kan alltså inte förvandlas.

Enligt 38 § första stycket gäller att utegångsförbud inte får verkställas efter det att den värnpliktiges tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Om utegångsförbudet inte kan verkställas skall det enligt 38 § andra stycket i stället omvandlas till löneavdrag. Vid en sådan förvandling skall vad som sägs i 36 § tillämpas. Det innebär att varje dags utegångsförbud som inte kunnat verkställas skall omvandlas till två dagars löneavdrag. Denna förvandlingsregel gäller även för sådana fall då ett utegångsförbud av annan anledning än som nu sagts inte kan verkställas.

Enligt 38 § tredje stycket gäller om verkställighet av löneavdrag vad som är förekrivet om bötesstraff, i de fall avdrag på lön eller motsvarande inte kan ske och motsvarande belopp inte betalas frivilligt. I bötesverkställighetslagen (1979: 198) regleras förfarandet närmare. Obetalda belopp får dock inte förvandlas till fängelse. Vidare gäller att löneavdrag bortfaller, om det inte verkställts inom tre år från det beslutet om disciplinpåföljd vann laga kraft. Bestämmelsen motsvarar 5 och 16 §§ lagen om disciplinstraff för krigsmän.

39 § Den som enligt särskilda föreskrifter är förman får omhänderta en krigsman som inom ett område eller utrymme, som används av försvarsmakten, eller klädd i militär uniform på allmän plats

1. anträffas så berusad att han inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv eller någon annan,

2. uppträder så att han stör den allmänna ordningen eller ordningen inom försvarsmakten eller utgör en fara för disciplinen.

Omhändertagande får inte ske, om det räcker med mindre ingripande åtgärder.

I första stycket i denna paragraf, som motsvarar 38 § förslaget till disciplinlag, regleras förmans rätt att omhänderta en krigsman. Med förman avses den som enligt förordningen (FFS 1983: 31) med tjänsteföreskrifter

för försvarsmaktens personal jämte tillhörande författningar (TjRF) har befälsrätt över krigsmannen. En förutsättning för att omhändertagande skall få användas är att krigsmannen befinner sig på ett område eller utrymme som nyttjas av försvarsmakten. För det fall han är klädd i uniform, får han tas om hand även på allmän plats. Denna avgränsning överensstämmer med vad som gäller för tagande i förvar enligt 36 § militära rättegångslagen.

I bestämmelsen uppställs två typer av ordningsstörande beteenden som kan föranleda omhändertagande. Det ena fallet är att krigsmannen anträffas så berusad att han inte kan ta vård om sig eller i övrigt utgör en fara för sig själv eller någon annan. Det andra fallet föreligger då en krigsman uppträder så att han stör den allmänna ordningen eller ordningen inom försvarsmakten eller utgör en fara för disciplinen.

I andra stycket sägs att omhändertagande endast får ske om det inte räcker med mindre ingripande åtgärder. I de fall då det är frågan om berusning måste självfallet alltid tillses att sådana åtgärder vidtas att det inte föreligger någon fara för krigsmannen eller annan. Bestämmelsen motsvarar sålunda i huvudsak 36 § militära rättegångslagen. Vissa skillnader finns dock. Som ytterligare grund för omhändertagande har tillkommit att krigsmannen utgör en fara för disciplinen. Härmed avses fall då t. ex. en värnpliktig inför trupp trots upprepade tillsägelser vägrar att efterkomma en förmans order.

40 § Den som har omhändertagit en krigsman skall skyndsamt anmäla detta till den myndighet som anges i 19 §. Har omhändertagandet inte redan upphört, skall myndigheten omedelbart pröva om det skall bestå.

I denna paragraf föreskrivs att en förman som har omhändertagit en krigsman skyndsamt skall anmäla detta till myndigheten dvs. till den chef som normalt beslutar i disciplinärenden (jfr 20 §). Myndigheten skall, om inte omhändertagandet redan upphört, pröva om åtgärden skall bestå.

Paragrafen motsvarar 39 § i MAK: s förslag till disciplinlag. Se också 15 § polislagen (1984: 387) och 5 § lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer.

41 § Har omhändertagandet föranletts av berusning, skall den omhändertagne så snart det kan ske undersökas av en läkare, om det behövs med hänsyn till hans tillstånd.

I denna paragraf finns en bestämmelse som föreskriver att en krigsman som omhändertagits på grund av berusning skall så snart det kan ske underkastas läkarundersökning, om det behövs med hänsyn till hans tillstånd. Bestämmelsen motsvarar helt – förutom 40 § i förslaget till disciplinlag – 36 § andra stycket militära rättegångslagen. En likartad bestämmelse finns också i 3 § lagen om omhändertagande av berusade personer.

42 § Den omhändertagne skall så snart som möjligt förhöras och underrättas om anledningen till omhändertagandet.

Paragrafen upptar en bestämmelse om att den omhändertagne skall förhöras så snart som möjligt och därvid underrättas om anledning till omhändertagandet. Regeln har en direkt motsvarighet i 15 och 16 §§ polislagen (1984: 387) och 7 § lagen om omhändertagande av berusade personer. I MAK: s förslag motsvarar paragrafen 41 § disciplinlagen.

43 § Den omhändertagne skall friges så snart det kan ske utan men för honom själv och det inte längre finns anledning att ha honom omhändertagen. Frigivandet skall alltid äga rum senast åtta timmar efter omhändertagandet, om det inte uppenbarligen ligger i den omhändertagnes eget intresse att få stanna kvar kortare tid därutöver.

Paragrafen motsvarar 42 § i förslaget till disciplinlag. Den innehåller bestämmelser om frigivande efter omhändertagande.

Enligt paragrafen skall den omhändertagne friges så snart det kan ske utan men för honom själv och det inte längre finns anledning att omhänderta honom. Frigivande skall dock alltid ske senast åtta timmar efter omhändertagandet utom i det fall då det uppenbarligen är förenligt med hans eget intresse att han får stanna kortare tid därutöver. I 7 § tredje stycket lagen om omhändertagande av berusade personer finns en motsvarande regel.

I MAK: s förslag fanns en 24-timmarsregel som kompletterade den nyss beskrivna huvudregeln och som var avsedd för det fallet att den omhändertagne var misstänkt för viss svårare brottslighet. Efter påpekande från remissinstanserna om att en sådan regel kan komma i konflikt med 24 kap. 7 § rättegångsbalken har jag funnit att regeln i fråga bör utgå.

44 § Alkoholdrycker eller andra berusningsmedel, som påträffas hos den som har omhändertagits på grund av berusning, skall tas ifrån honom. Beslut om detta meddelas av den som har omhändertagit den berusade.

Med egendomen skall förfaras på det sätt som föreskrivs i 2 § 1 första stycket lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Beslut angående egendomen meddelas av den myndighet som anges i 19 §. Belopp som har erhållits vid försäljning av egendomen tillfaller staten.

Första och andra styckena får tillämpas även i fråga om injektionssprutor och kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen. Detsamma gäller andra föremål, som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

Paragrafen reglerar förfarandet med alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel m. m. som påträffas hos den omhändertagne.

Bestämmelsen överensstämmer med 43 § i MAK: s förslag till disciplinlag samt med vad som föreskrivs i 36 § tredje och fjärde styckena militära rättegångslagen. Se också 8 § lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer.

45 § Om det finns anledning anta att en krigsman olovligen bär på sig föremål som tillhör försvarsmakten eller som han annars inte får inneha, kan han enligt förmans förordnande underkastas kroppsvisitation för eftersökande av föremålen.

För eftersökande av sådana föremål får enligt förmans förordnande skåp, väskor och annan egendom som tillhör eller disponeras av krigsman-

nen undersökas, om det finns anledning anta att föremålen finns där. En sådan undersökning får också göras stickprovsvis eller i anslutning till en större undersökning, som företas av särskilda skäl.

Åtgärder enligt första och andra styckena får vidtas endast inom ett militärt område eller ett annat område som disponeras av försvarsmakten.

Paragrafen saknar motsvarighet i MAK:s förslag. I fråga om bakgrunden till bestämmelserna hänvisas till den allmänna motiveringen.

I paragrafen regleras vilka undersökningar som militära förmän får göra för att söka efter föremål som det är förbjudet för krigsmän att inneha. Sådana föremål är t. ex. vapen, ammunition och sprängmedel som lämnats ut till en värnpliktig inför en övning men som han i strid mot meddelade föreskrifter underlåtit att lämna tillbaka efter övningen. Även föremål som krigsmannen tillgripit räknas till sådant som han enligt paragrafen inte får inneha. I den mån gällande regler gör det otillåtet för en krigsman att inneha alkoholdrycker får också sådana eftersökas med stöd av paragrafen. Vad en krigsman får resp. inte får inneha får följaktligen bestämmas med utgångspunkt såväl i allmänna regler i lagar och andra författningar som i särskilda ordnings- och säkerhetsföreskrifter som krigsmannen är underkastad vid tillfället.

Reglerna i paragrafen bör ha sitt huvudsakliga tillämpningsområde vid eftersökning av föremål som vapen, sprängmedel osv. som kan åstadkomma skada vid otillåten användning samt vid kontroll av att alkoholdrycker inte förs in på förbanden med ordnings- och säkerhetsproblem som följd. Vid misstanke om egendomsbrott där det mera är fråga om ekonomisk skada för försvarsmakten bör ärendet överlämnas till åklagare eller polis som med stöd av rättegångsbalken kan vidta de åtgärder som behövs.

Första stycket innehåller bestämmelser om kroppsvisitation. I rättegångsbalkens mening innebär kroppsvisitation undersökning av den misstänktes kläder och vad han i övrigt bär på sig. Begreppet har samma innebörd i detta sammanhang. Kroppsvisitation skall skiljas från kroppsbesiktning, som innebär en undersökning av själva kroppen. Paragrafen medger inte att denna sistnämnda form av undersökning genomförs efter beslut av en militär förman.

Kroppsvisitation får enligt paragrafen företas vid misstanke mot en krigsman att han bär på sig ammunition, sprängmedel eller annat som det enligt vad som nyss har sagts är förbjudet för honom att inneha. Misstanken behöver inte gälla ett visst föremål. Det är tillräckligt att det finns anledning anta att krigsmannen har på sig något som han inte får inneha. Någon närmare kännedom om vad det är för slags föremål behöver alltså inte föreligga.

Beslut om kroppsvisitation får fattas av den som är krigsmannens förman, dvs. av någon som enligt reglerna om befälsrätt i förordningen med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal är att anse som förman i förhållande till krigsmannen.

I andra stycket regleras vilka andra undersökningar än kroppsvisitation som militära förmän får besluta om för att eftersöka föremål som krigsmän inte får inneha. Sådana undersökningar får avse skåp, väskor och annan

egendom som tillhör krigsmannen eller disponeras av honom. Bestämmelserna i fråga gör det alltså tillåtet för det militära befälet att undersöka en värnpliktigs logementsskåp och andra förvaringsutrymmen som han disponerar på förbandet, om det sker för det ändamål som anges i paragrafen. Undersökningar kan också göras med avseende på väskor, portföljer och annat handbagage för att förhindra att krigsmän för ut otillåtna föremål från förbanden eller att de dit tar med sig sådant som det är förbjudet för dem att inneha där.

Av de grundläggande reglerna om förbandschefens ansvar för ordningen vid förbandet får anses följa en rätt för honom att företa eller beordra visitationer i kontrollsyfte av förbandets lokaler och utrymmen inbegripet de särskilda förvaringsutrymmen som de värnpliktiga disponerar för personliga tillhörigheter. Sådana inspektioner som utförs för att t. ex. kontrollera att de värnpliktiga har sin utrustning i föreskrivet skick omfattas inte av paragrafen. De får som nämnts anses tillåtna på grund av allmänna rättsgrundsatser.

Förutom förvaringsskåp och väskor osv. får en undersökning enligt paragrafen avse också annan egendom, t. ex. fordon som en krigsman förfogar över.

Som en förutsättning för att en undersökning skall få företas enligt andra stycket första meningen gäller att det finns anledning anta att ett förbjudet föremål förvaras i det utrymme som undersökningen avser. Att misstanken inte behöver gälla ett visst bestämt föremål har framhållits i anslutning till reglerna om kroppsvisitation.

Det behöver dock inte föreligga någon sådan konkret misstanke mot en viss krigsman. Som framgår av ordalydelsen i andra styckets andra mening får undersökningar göras också stickprovsvis samt i anslutning till större undersökningar, som företas av särskilda skäl. Sådana särskilda skäl som motiverar en mera omfattande undersökning av värnpliktigas handbagage kan t. ex. föreligga inför en utryckning.

Genom tredje stycket begränsas rätten att företa kroppsvisitation och andra undersökningar enligt första och andra styckena till militära områden och andra särskilda områden som försvarsmakten disponerar. Exempel på militära områden är kasernområden, flottiljområden och liknande. Som sådana områden räknas också vissa övningsområden. Som regel framgår det av skyltning på platsen att ett område är militärt. Parkeringsplatser för värnpliktigas civila fordon är vanligtvis områden som disponeras av försvarsmakten, om de ligger i anslutning till ett militärt område. Paragrafen gör det alltså tillåtet att undersöka krigsmäns privata fordon, om de är uppställda på en sådan plats.

Även på områden som endast tillfälligt disponeras av försvarsmakten får de undersökningar som avses med paragrafen genomföras. Det är således tillåtet att undersöka värnpliktigas bagage i ett utrymme som försvarsmakten får disponera på en flygplats eller i ett hamnområde, även om utrymmet har upplåtits till försvarsmakten enbart för undersökningens genomförande.

46 § En krigsman som har ålagts disciplinpåföljd av en chef som avses i 21 § får begära omprövning av beslutet hos myndigheten. En sådan begäran skall göras skriftligen hos myndigheten inom fem dagar från den dag då krigsmannen fick del av beslutet. Mot ett sådant beslut får talan inte föras i annan ordning.

En begäran som har kommit in för sent prövas inte.

Då myndigheten omprövar ett beslut, skall bestämmelserna i 20 och 23–31 §§ tillämpas.

I denna paragraf, som motsvarar 44 § första och andra styckena i förslaget till disciplinlag, regleras rätten till klagan mot beslut av chefer som avses i 21 §, dvs. beslut av t. ex. en kompanichef.

Enligt paragrafens första stycke får den som har ålagts en disciplinpåföljd i ett sådant fall begära omprövning av beslutet hos myndigheten. En sådan begäran skall ske skriftligen och skall ha inkommit till myndigheten senast fem dagar efter den dag då krigsmannen fått del av beslutet.

Paragrafen reglererar uttömmande rätten till klagan över lägre chefers disciplinbeslut. Begäran om omprövning är således den enda möjlighet som står till buds i dessa fall. En kompanichefs beslut kan alltså inte överklagas direkt till tingsrätten.

Några större krav på innehållet i en skriftlig begäran om omprövning bör inte ställas. Det får vid muntligt förhör vid behov klarläggas närmare vilken ändring i beslutet som begärs och vilka skäl som anförs för detta. Det bör därför inte komma i fråga att avvisa en begäran om omprövning därför att den är oklar eller ofullständig.

I andra stycket sägs att en för sent inkommen begäran om omprövning inte tas upp till prövning. Detta innebär t. ex. att kompanichefens beslut har vunnit laga kraft om klagan inte förts i rätt tid. Detta begrepp används i 32 § för att ange när verkställighet får ske.

När myndigheten omprövar ett disciplinbeslut av en lägre chef, tillämpas i princip samma handläggningsregler som om det gällde ett nytt disciplinärende hos myndigheten. Tredje stycket reglerar detta.

47 § I ärenden om omprövning av beslut om extratjänst får myndigheten, om beslutet är verkställbart, förordna att det tills vidare inte får verkställas.

Paragrafen, som motsvarar 45 § i MAK: s förslag till disciplinlag, ger myndigheten en möjlighet att förordna om inhibition i omprövningsärendena. Beträffande paragrafens tillämpning kan hänvisas till specialmotiveringen till 52 §.

48 § Myndighetens beslut att ålägga disciplinpåföljd får av krigsmannen överklagas genom besvär hos den tingsrätt inom vars domkrets myndigheten är lokaliserad eller, om myndigheten inte är lokaliserad inom riket eller särskilda skäl föreligger, hos den tingsrätt regeringen bestämmer.

I denna paragraf, som motsvarar 46 § i MAK: s förslag till disciplinlag, föreskrivs att myndighetens beslut om disciplinpåföljd får överklagas genom besvär hos den tingsrätt inom vars domkrets myndigheten är lokali-

serad. Lokaliseringsorten är normalt myndighetens ordinarie förläggningsort. I de fall där myndigheten t. ex. saknar fast lokalisering ankommer det enligt paragrafen på regeringen att bestämma vilken tingsrätt som är behörig. Bemyndigandet för regeringen i paragrafen är främst avsett att användas under krigsförhållanden. Men även i fråga om den svenska beredskapsstyrkan för FN-tjänst finns det behov av undantag från huvudregeln i paragrafens första mening.

Det bör observeras att det bara är den enskilde som har rätt att överklaga. Någon sådan rätt för det allmänna finns alltså inte.

49 § Myndighetens beslut överklagas genom att besvärshandlingen tillställs den myndighet som har meddelat beslutet. I besvärshandlingen skall anges det beslut som överklagas och den ändring i beslutet som yrkas.

Besvärshandlingen skall ha kommit in till myndigheten inom tio dagar från den dag då klaganden fick del av beslutet.

Tingsrätten skall, sedan handlingarna i ärendet överlämnats dit, pröva om besvärshandlingen har kommit in i rätt tid. För sent inkomna besvär skall avvisas.

Paragrafen motsvarar 47 § i förslaget till disciplinlag.

Enligt första stycket överklagas myndighetens beslut genom att en besvärshandling tillställs den myndighet som har meddelat beslutet. I besvärshandlingen skall anges det beslut som överklagas och vilken ändring som begärs. Vad besvärshandlingen i övrigt skall innehålla framgår av 2 § lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden, vilken lag enligt 50 § skall tillämpas vid prövning av besvären.

Enligt andra stycket förordar jag att besvärshandlingen skall ha kommit in till myndigheten inom tio dagar från den dag klaganden fick del av beslutet om disciplinpåföljd.

Det ankommer på myndigheten att snabbast möjligt vidarebefordra besvärsinlagan till tingsrätten, med uppgift om när krigsmannen fick del av beslutet och när handlingen har kommit in. I tredje stycket finns en erinran om myndighetens skyldighet att lämna handlingarna till tingsrätten.

Det ankommer sedan på tingsrätten att pröva om överklagandet har skett i rätt tid. För sent inkomna besvär skall avvisas genom särskilt beslut.

50 § I fråga om besvär tillämpas lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden i den mån inte annat föreskrivs i denna lag. Därvid gäller beträffande besvärshandlingen vad som föreskrivs i den lagen om ansökan.

Paragrafen motsvarar 48 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

Enligt denna paragraf skall domstolen vid prövning av ett disciplinärende tillämpa lagen om handläggning av domstolsärenden. Därvid gäller i fråga om besvär vad som sägs i den lagen om ansökan. Vidare följer av 20 § lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken att brottmålsreglerna i vissa hänseenden, bl. a. i fråga om rättegångskostnader, blir tillämpliga.

51 § Tingsrätten skall vid avgörande av saken bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Vid handläggning i övrigt av ärendet är tingsrätten domför med en lagfaren domare.

Paragrafen motsvarar 51 § i MAK: s förslag till disciplinlag.

Enligt denna paragraf skall tingsrätten vid avgörande av saken bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Vid handläggning i övrigt i ärendet är tingsrätten domför med en lagfaren domare. Detta gäller vid förberedande handläggning och beslut under ärendets gång, t. ex. inhibition liksom exempelvis vid avvisning av för sent inkomna besvär.

52 § Tingsrätten får, om det överklagade beslutet är verkställbart, förordna att det tills vidare inte får verkställas.

Denna paragraf motsvarar 52 § i förslaget till disciplinlag.

I verkställighetsregeln i 32 § ges möjlighet att under vissa förutsättningar förordna om omedelbar verkställighet. Om ett sådant verkställighetsförordnande har meddelats av myndigheten, har domstolen efter klagan möjlighet enligt denna paragraf att t. v. uppskjuta verkställigheten, s. k. inhibition. Några generella villkor för att så skall få ske har inte ställts upp. Det får vara omständigheterna i det enskilda fallet som avgör när skäl för inhibition föreligger. Allmänt kan sägas att så snart skäl till ändring av beslutet kommer fram, kan ett inhibitionsbeslut vara motiverat.

Vidare kan denna regel sägas vara en viss spärr mot att beslut om omedelbar verkställighet meddelas utan att det är motiverat av de särskilda skäl som krävs i 32 §. Något krav på att yrkande om inhibition skall framställas finns inte.

53 § Tingsrättens beslut får av krigsmannen eller det allmänna överklagas genom besvär till hovrätten. Om tingsrätten har meddelat ett beslut som avses i 32 § andra stycket eller avslagit ett yrkande om att verkställighet tills vidare inte skall få ske, får talan mot beslutet föras särskilt.

Hovrättens beslut får inte överklagas.

I denna paragraf, som motsvarar 49 § i förslaget till disciplinlag, sägs att tingsrättens beslut får överklagas till hovrätten. Överklagande enligt denna paragraf får göras av såväl den enskilde som åklagaren, vilken enligt 54 § har att föra det allmännas talan i domstolarna. Rättsmedlet är enligt paragrafen besvär. Reglerna i 52 kap. rättegångsbalken blir härigenom tillämpliga på förfarandet.

Paragrafens andra stycke anger att hovrätten är sista instansen i disciplinärendena.

54 § I tingsrätten och hovrätten förs det allmännas talan av allmän åklagare.

Enligt denna paragraf, som motsvarar 50 § i förslaget till disciplinlag, förs det allmännas talan i tingsrätt och hovrätt av allmän åklagare. Den närmare innebörden av detta framgår av 7 kap. rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

Genom lagen upphävs

1. militära rättegångslagen (1948: 472),
2. lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän.

Den nya lagen gäller även i fråga om handlingar som har begåtts före ikraftträdandet. I fråga om verkställighet av disciplinstraff eller beslut om tillrättavisning, vilka ålagts före ikraftträdandet, tillämpas dock äldre bestämmelser.

Om det i en lag eller annan författning förekommer hänvisning till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i denna lag, skall hänvisningen i stället avse den nya bestämmelsen.

Den nya lagstiftningen om militäransvaret föreslås träda i kraft den 1 juli 1986.

Avsikten är att lagens bestämmelser om disciplinpåföljder och om förfarandet i disciplinmål skall tillämpas även på gärningar som begåtts före ikraftträdandet. En särskild övergångsbestämmelse av denna innebörd har föreslagits. Om ett förfarande i disciplinmål enligt militära rättegångslagen hunnit inledas, skall alltså den nya lagens regler om förfarandet tillämpas efter ikraftträdandet. Detsamma gäller tillrättavisningsärenden.

Av övergångsbestämmelserna följer att även de nya disciplinpåföljderna skall tillämpas på förseelser som hänför sig till tiden före ikraftträdandet. Dock skall den gamla lagen gälla i fråga om verkställighet av disciplinstraff eller tillrättavisning, som har ålagts före ikraftträdandet.

De nya reglerna om åtalsanmälan och i vilka fall åtalsanmälan får underlåtas är avsedda att tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet. Mål som vid ikraftträdandet är hänskjutna till åklagarmyndigheten skall alltså behandlas helt enligt de nya reglerna.

I övrigt kan hänvisas till övergångsbestämmelserna till ändringarna i brottsbalken.

4.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

1 kap.

3 § Med påföljd för brott förstås i denna balk:
de allmänna straffen böter och fängelse samt
villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.

4 § Om användningen av straffen gäller i allmänhet vad i bestämmelserna om de särskilda brotten är stadgat. Övriga påföljder må, enligt vad därom är föreskrivet, tillämpas ändå att de ej äro nämnda i dessa bestämmelser.

Fängelse är att anse som svårare påföljd än böter.

Ändringarna i 1 kap. 3 och 4 §§ brottsbalken är föranledda av att disciplinstraffen för krigsmän föreslås bli avskaffade som straffrättsliga påföljder.

3 § För brott som begåtts utom riket dömes även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,

1. om brottet förövats å svenskt fartyg eller luftfartyg, så ock eljest om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg,

2. om brottet begåtts av någon som tillhör försvarsmakten på ett område där en avdelning av försvarsmakten befann sig eller om det begåtts av någon annan på ett sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,

3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst,

4. om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,

5. om brottet begåtts inom område som ej tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning av luftfartyg, luftfartssabotage eller folkrättsbrott eller försök till kapning av luftfartyg eller luftfartssabotage, eller

7. om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver.

I denna paragraf finns kompletterande regler till 2 kap. 2 § angående tillämpligheten av svensk lag beträffande brott begångna utom riket.

Som närmare framgått av den allmänna motiveringen under avsnittet om svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst (2.6) förordar jag, att det i 3 § tas in en särskild punkt som utvidgar svensk lags tillämplighet, om brottet begåtts av någon som är anställd i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst vid tjänstgöring utom riket. Den särskilda bestämmelsen om detta upptas i punkt 3.

Nuvarande punkt 2 kan i stort sett oförändrad vara kvar. Den kommer i huvudsak att bli tillämplig under krigsförhållanden.

5 § Åtal för brott, som inom riket begåtts å utländskt fartyg eller luftfartyg av utlänning som var befälhavare eller tillhörde besättningen å fartyget eller eljest medföljde detsamma mot sådan utlänning eller mot utländskt intresse, må ej väckas utan att förordnande därom meddelas av regeringen eller den regeringen bemyndigat därtill.

Åtal för brott, som förövats utom riket, må väckas allenast efter förordnande som i första stycket sägs. Utan dylikt förordnande må dock åtal väckas, om brottet förövats

1. å svenskt fartyg eller luftfartyg eller i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg,

2. av någon som tillhör försvarsmakten på ett område där en avdelning av försvarsmakten befann sig,

3. vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst ,

4. i Danmark, Finland, Island eller Norge eller å fartyg eller luftfartyg i reguljär trafik mellan orter belägna i Sverige eller någon av nämnda stater, eller

5. av svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare mot svenskt intresse.

I denna paragraf föreslås samma ändringar som i 3 §.

16 kap.

5 § Den som muntligen inför menighet eller folksamling, i skrift som sprides eller utlämnas för spridning eller i annat meddelande till allmänheten uppmanar eller eljest söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet, dömes för *uppvigling* till böter eller fängelse i högst sex månader.

För uppvigling skall dömas även den som muntligen inför en samling av krigsmän eller i annat meddelande till krigsmän uppmanar eller på annat sätt söker förleda dem till en handling eller underlåtenhet som innebär att de åsidosätter vad som åligger dem i tjänsten.

I ringa fall skall ej dömas till ansvar. Vid bedömande huruvida ringa fall föreliggger skall särskilt beaktas, om det förelegat endast obetydlig fara för att uppmaningen eller försöket skulle leda till efterföljd.

Är brottet med hänsyn till att gärningsmannen sökt förleda till allvarligt brott eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år.

Som ett andra stycke i denna paragraf har intagits den nuvarande bestämmelsen i 21 kap. 10 § om uppvigling av krigsmän, dock med en något utvidgad innebörd.

6 § Om en samling av krigsmän gemensamt hotar att med våld sätta sig upp mot förman, skall dömas för *myteri* till böter eller fängelse i högst fyra år. Anstiftare och anförare skall dock dömas till fängelse i högst sex år.

Har deltagarna i ett myteri gemensamt brukat våld mot person eller egendom, skall deltagarna dömas till fängelse i högst sex år. Anstiftare och anförare skall dock dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid.

Om brottet annars är att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

Till denna paragraf har, efter en språklig modernisering, flyttats den nuvarande bestämmelsen om myteri i 21 kap. 3 § brottsbalken.

I paragrafens tredje stycke har begränsningen i lagtexten till tid då riket är i krig tagits bort. Av innehållet i övrigt framgår dock att bestämmelsen i praktiken bara kommer till användning under krigsförhållanden.

17 § För förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja myteri dömes till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma skall gälla försök eller förberedelse till grovt dobbleri.

I denna paragraf har tillagts att förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja myteri är straffbart. Bestämmelsen har en motsvarighet i 21 kap. 19 § brottsbalken i dess nuvarande lydelse.

20 kap

2 § Arbetstagare som mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes för *mutbrott* till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst sex år.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun, landstingskommun, kommunalförbund, kyrklig samfällighet, allmän försäkringskassa eller till någon sådan arbetsgivare som avses i 1 kap. 1 § 3 lagen (1976: 600) om offentlig anställning,

2. den som utövar uppdrag som är reglerat i författning,

3. den som är krigsman enligt lagen (1985: 00) om disciplinförseelser av krigsmän eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt,

4. den som utan att innehа anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet och

5. den som i annat fall än som avses i 1–4 på grund av förtroendeställning såsom sysloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn å skötseln av sådan angelägenhet.

I paragrafen har endast gjorts den ändringen att i ordet krigsman i punkt 3. kompletterats med en hänvisning till lagen om disciplinförseelser av krigsmän. Eftersom punkten i fråga avser personal som inte är arbetstagare gäller hänvisningen 2 § i den nämnda lagen.

21 kap.

1 § Detta kapitel träder i tillämpning när riket kommer i krig.

Om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, får regeringen föreskriva att kapitlet skall tillämpas.

I denna paragraf anges när straffbestämmelserna i kapitlet är tillämpliga. Paragrafen har delvis en motsvarighet i nuvarande 22 kap. 16 § brottsbalken.

I första stycket sägs att bestämmelserna i kapitlet skall tillämpas när riket är i krig. Begreppet krig definieras inte i lagtexten, men vad som avses därmed berörs bl. a. i förarbetena till 1948 års militärlagstiftning (prop. 1948: 144 s. 180). Se vidare prop. 1973: 90 s. 447 och SOU 1972: 15, bilaga 4, samt SOU 1984: 56 s. 48 f. Om landet skulle bli helt eller delvis ockuperat, föreligger krig. Kapitlet är alltså tillämpligt i en sådan situation.

I andra stycket föreskrivs att regeringen får förordna om att bestämmelserna skall tillämpas om riket är i krigsfara m. m.

2 § När det inte längre föreligger sådana förhållanden som avses i 1 §, skall regeringen föreskriva att tillämpningen av kapitlet skall upphöra.

Enligt paragrafen skall regeringen förordna om att tillämpningen av dessa bestämmelser skall upphöra när sådant förhållande som sägs i 1 § inte längre föreligger.

3 § Vid tillämpningen av detta kapitel avses med krigsmän alla som är tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten.

Krigsmän är dessutom

1. polismän som utan att vara tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten är skyldiga att delta i rikets försvar,

2. skyddsvakter som förordnats med stöd av 10 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
3. alla som annars vistas vid avdelningar av försvarsmakten, när avdelningarna är i fält eller verkar under liknande förhållanden,
4. medlemmar av den organiserade motståndsrörelsen.

Straffbestämmelserna i detta kapitel är tillämpliga på krigsmän. Av förevarande paragraf framgår vilka som är krigsmän.

De kategorier av personal som anges i paragrafen är i stort sett desamma som anses som krigsmän enligt nuvarande 21 kap. 20 § och 22 kap. 14 § första och andra styckena brottsbalken och med stöd därav utfärdade bestämmelser. Till uppräkningen har dock fogats medlemmar av den organiserade motståndsrörelsen. Beträffande denna kategori hänvisas till specialmotiveringen till 3 § lagen om disciplinförseelser av krigsmän.

4 § Föreskrifterna i detta kapitel om krigsmän skall också tillämpas på
1. krigsfångar,
2. krigsdeltagare som har internerats vid krig under vilket riket är neutralt,
3. utlänningar som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård.

Paragrafen motsvarar utan någon ändring i sak nuvarande 22 kap. 14 § tredje stycket brottsbalken.

5 § Vägrar eller underlåter en krigsman att lyda en förmans order eller dröjer han otillbörligen med att fullgöra ordern, skall dömas för *lydnadsbrott* till böter eller fängelse i högst två år. Till ansvar skall dock inte dömas, om det är uppenbart att ordern inte angår tjänsten.

Paragrafen motsvarar nuvarande 21 kap. 1 § brottsbalken.

Av 1 § i detta kapitel framgår att paragrafen är tillämplig endast i krig och, efter regeringens förordnande, under krigsfara m. m. När paragrafen inte är tillämplig kan brott mot lydnaden beivras som disciplinförseelse enligt 7 § lagen om disciplinförseelser av krigsmän. För värnpliktiga finns under fredstid dessutom, som framgår av det föregående, särskilda straffbestämmelser som omfattar kvalificerade fall av vägran eller underlåtenhet att lyda order i 39 § värnpliktslagen.

Brott mot lydnadsplikten under krigsförhållanden är, som MAK anför, alltid av allvarlig natur. Dock bör man även under sådana förhållanden kunna se mindre allvarligt på lydnadsbrott som inte har direkt anknytning till stridsverksamheten, bevakningstjänsten eller liknande. För lydnadsbrott bör därför finnas också böter i straffskalan.

Uttrycket befallning har i överensstämmelse med MAK: s förslag bytts ut mot order. Någon saklig ändring är dock inte avsedd.

6 § Är ett brott som avses i 5 § att anse som grovt, skall dömas för *grovt lydnadsbrott* till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen har begåtts under strid eller i övrigt medfört särskild fara för krigslydnaden.

I denna paragraf upptas straffbestämmelsen för grovt lydnadsbrott. Bestämmelsen är till sitt innehåll något förändrad jämfört med nuvarande 21 kap. 2 § brottsbalken. De särskilda rekvisiten för bedömning av om brottet är att anse som grovt har delvis tagits bort med hänsyn till att straffbestämmelsen endast kan tillämpas under krigsförhållanden. Någon saklig ändring vid bedömningen av vad som skall anses vara grovt brott är dock inte avsedd.

För brott av värnpliktiga under fredstid gäller 39 § värnpliktslagen.

7 § Avviker eller uteblir en krigsman olovligen från tjänstgöringen, skall dömas för *rymning* till böter eller fängelse i högst två år.

Är brottet att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningsmannen avvikit under eller i anslutning till strid eller gått över till fienden eller i övrigt överlämnat sig frivilligt till denne.

Denna paragraf innehåller straffbestämmelsen för olovlig utevaro. Den motsvarar nuvarande 21 kap. 11 och 12 §§ samt delvis 22 kap. 3 § brottsbalken.

Enligt första stycket döms en krigsman som olovligen avviker eller uteblir från tjänstgöringsstället för rymning till böter eller fängelse i högst två år.

I andra stycket föreskrivs att om brottet är att anse som grovt skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid.

Två särskilda omständigheter bör beaktas vid bedömningen om brottet skall anses grovt. Det ena fallet är om gärningsmannen avvikit under eller i anslutning till strid. Det andra fallet är om gärningsmannen har gått över till fienden eller annars frivilligt överlämnat sig till denne. Det senare motsvaras delvis av nu gällande straffbestämmelse i 22 kap. 3 § brottsbalken om överlöpande till fienden.

För hithörande gärningar som begås av värnpliktiga under fredstid föreskrivs straffansvar i 39 § värnpliktslagen.

8 § Förgriper sig en krigsman med våld eller hot om våld mot en förman i dennes tjänsteutövning eller för att tvinga honom till eller hindra honom från att utföra en tjänsteåtgärd eller annars med anledning av hans tjänst, skall dömas för *våld* eller *hot mot förman* till böter eller fängelse i högst två år.

Med förmän likställs vaktposter och andra krigsmän som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning.

Är brottet att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst sex år. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen har begåtts under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara.

I denna paragraf finns straffbestämmelsen om våld eller hot mot förman. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak nuvarande straffbestämmelsen i 21 kap. 7 § andra stycket brottsbalken.

Bestämmelsen i nuvarande 21 kap. 7 § om våld eller hot mot krigsman föreslås avskaffad i fredstid. De allmänna bestämmelserna i brottsbalken

om misshandel, olaga hot, olaga tvång och våld eller hot mot tjänsteman blir i stället tillämpliga.

Paragrafen, som enligt 1 § i detta kapitel är tillämplig endast i krig eller vid krigsfara m. m. efter regeringsförordnande, reglerar det allvarliga fallet av våld eller hot som riktar sig mot en militär chef.

9 § Avsänder en krigsman obehörigen ett meddelande till eller träder han annars i förbindelse med någon som tillhör fiendens krigsmakt eller vistas på fiendens område, skall dömas för *samröre med fienden* till böter eller fängelse i högst två år.

Paragrafen innehåller straffbestämmelsen om samröre med fienden. Den motsvarar utan några sakliga ändringar nuvarande 22 kap. 4 § brottsbalken.

MAK föreslår att regler om förbud mot samröre med fienden tas in i regeringsföreskrifter. Av skäl som har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.3) anser jag dock att förbudet också i fortsättningen måste regleras i lag.

10 § Råder en krigsman under strid eller då brott mot krigslydnaden annars medför särskild fara andra krigsmän att ge sig åt fienden eller företar han på annat sätt i andra krigsmäns närvaro obehörigen något som är ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, skall dömas för *undergrävande av stridsviljan* till fängelse i högst tio år eller på livstid.

Till denna paragraf har flyttats den nuvarande straffbestämmelsen i 22 kap. 5 § brottsbalken om undergrävande av stridsviljan. Den huvudsakliga ändring som föreslås är en förenkling av straffskalan.

11 § Underlåter en krigsman att, i vad på honom ankommer,sätta en försvarsanläggning i stridsberedskap, göra en avdelning stridsberedd, anskaffa egendom eller på annat sätt förbereda en krigshandling, skall dömas för *försummande av krigsförberedelse* till fängelse i högst tio år eller på livstid.

Till denna paragraf har flyttats den nuvarande straffbestämmelsen i 22 kap. 8 § brottsbalken om försummande av krigsförberedelse. En del ändringar föreslås dock. För det första föreslås att oaktsamhetsrekvisitet tas bort och att brottet alltså blir ett rent uppsåtsbrott. Oaktsamma fall kan i stället falla in under den föreslagna straffbestämmelsen om tjänstebrott i 14 §. För det andra har de förenklingarna gjorts att uppdelningen i ett normalbrott och ett grovt brott slopas och att en enhetlig straffskala utan minsta tid för fängelsestraff införs.

12 § Om en krigsman under tjänstgöring som chef för en avdelning av försvarsmakten obehörigen till fienden överlämnar en stridsställning, krigsmateriel eller annat som har avsevärd betydelse för krigföringen eller ger sig och sin avdelning åt fienden, skall dömas för *obehörig kapitulation* till fängelse i högst tio år eller på livstid.

Till denna paragraf har överflyttats nuvarande straffbestämmelsen i 22 kap. 9 § brottsbalken om dagtingan. Brottsrubriceringen har i enlighet med

MAK: s förslag ändrats till obehörig kapitulation. Brottsbeskrivningen har förenklats utan att några sakliga ändringar är avsedda.

13 § Underlåter en krigsman under eller i anslutning till strid att till det yttersta uppfylla sin plikt att främja krigföringen, skall dömas för *stridsförsumlighet* till fängelse i högst tio år eller på livstid.

Till denna paragraf har flyttats den nuvarande straffbestämmelsen i 22 kap. 10 § brottsbalken om stridsförsumlighet. Vissa sakliga ändringar föreslås. Brottet föreslås sålunda bli ett rent uppsåtsbrott. Oaktsamhetsfallen kan i stället falla in under den föreslagna straffbestämmelsen om tjänstebrott i 14 §. Vidare har straffbestämmelsen utformats så att uppdelningen i ett normalbrott och ett grovt brott slopas och att en enhetlig straffskala utan minsta tid för fängelsestraff införs.

14 § Åsidosätter en krigsman uppsåtligen eller av grov oaktsamhet vad som åligger honom och är felet av allvarlig natur, skall dömas för *tjänstebrott* till fängelse i högst två år.

Till ansvar enligt första stycket skall inte dömas, om straff för gärningen är föreskrivet i någon annan bestämmelse i detta kapitel.

Denna paragraf innehåller straffbestämmelsen om tjänstebrottet. Den motsvarar delvis nuvarande bestämmelsen om straff för tjänstefel i 21 kap. 18 § brottsbalken. Straffskalan har höjts till högst två års fängelse. Motsvarande brott av värnpliktiga i fred kan bedömas som värnpliktsbrott.

15 § För försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja rymning samt för försök, förberedelse eller stämpling till våld eller hot mot förman skall dömas till ansvar enligt 23 kap.

För medverkan till tjänstebrott får dömas endast den som därigenom åsidosatt tjänsteplikt.

Paragrafen motsvarar 21 kap. 19 § brottsbalken. Den har anpassats till den nu föreslagna lagstiftningen i övrigt.

16 § Vid tillämpning av 7, 9, 10 och 12 §§ skall med fienden likställas främmande makt som riket inte är i krig med, om det finns risk att riket skall komma i krig med den makten.

En motsvarande bestämmelse finns f. n. i 22 kap. 17 § brottsbalken.

22 kap.

Rubriken till kapitlet har ändrats till "Om landsförräderi m. m.".

1 § Den som, då riket är i krig,

1. hindrar, missleder eller förråder dem som är verksamma för rikets försvar eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet,
2. förråder, förstör eller skadar egendom som är av betydelse för totalförsvaret,
3. åt fienden anskaffar krigsfolk, egendom eller tjänster, eller

4. begår annan liknande förrädisk gärning,

skall, om gärningen är ägnad att medföra avsevärt men för totalförsvaret eller innefattar avsevärt bistånd åt fienden, dömas för *landsförräderi* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

I denna paragraf upptas endast straffbestämmelsen för landsförräderi. Brottet landssvek har flyttats till 2 §. Bestämmelsen i nuvarande andra stycket sista meningen har flyttats till 4 §. Punkten 3 som gäller osann framställning har utgått. I övrigt har endast språkliga och redaktionella ändringar företagits. Begreppet totalförsvaret har införts i lagtexten utan att någon saklig ändring är avsedd. I fråga om innebörden av detta begrepp kan hänvisas till motiven till ändringen av straffbestämmelsen om spioneri (prop. 1979/80: 176, JuU 1981/82: 8).

2 § Begår någon en gärning som avses i 1 § som endast i mindre mån ägnad att medföra men för totalförsvaret eller innefattar den ringare bistånd åt fienden än som där sägs, skall dömas för *landssvek* till fängelse i högst sex år.

Som en särskild straffbestämmelse har i denna paragraf upptagits nuvarande regel i 1 § andra stycket om landssvek.

3 § Den som av oaktsamhet begår en gärning som avses i 1 eller 2 § skall dömas för *landsskadlig vårdslöshet* till fängelse i högst fyra år.

Till denna paragraf har flyttats den nuvarande straffbestämmelsen i 2 § om landsskadlig vårdslöshet.

4 § Innefattar en gärning som avses i 1–3 §§ anskaffande av egendom eller tjänster åt fienden inom ett område som är besatt av denne och kan gärningen med hänsyn till befolkningens behov, gärningsmannens försörjning eller andra särskilda förhållanden ej anses otillbörlig, skall ej dömas till ansvar.

Till denna paragraf har flyttats den nuvarande regeln i 1 § andra stycket sista meningen, enligt vilken det i vissa fall inte skall dömas till ansvar enligt 1–3 §§.

5 § Om någon, då riket är i krig, bland allmänheten sprider eller till främmande makt framför eller låter framkomma falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, skall dömas för *ryktesspridning till fara för rikets säkerhet* till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma skall gälla om någon då riket är i krig bland krigsmän sprider falska rykten eller andra osanna påståenden, som är ägnade att framkalla trolöshet eller modlöshet.

Till denna paragraf har flyttats den nuvarande straffbestämmelsen i 2 a § om ryktesspridning till fara för rikets säkerhet. Som ett nytt andra stycke har tillagts nuvarande straffbestämmelse i 6 § om försvarsskadlig ryktesspridning. Den är utvidgad så till vida att var och en och alltså inte bara krigsmän kan begå brottet. I övrigt är ingen saklig ändring åsyftad.

6 § Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter skall dömas för *folkrättsbrott* till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

1. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten,
2. att missbruka kännetecknet röda korset, Förenta Nationernas kännetecken, civilförsvarets internationella kännetecken, parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrädiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare,
3. att anfalla civilpersoner eller den som är försatt ur stridbart skick,
4. att inleda ett urskillningslöst anfall med vetskap om att anfallet kommer att förorsaka synnerligen svåra förluster eller skador på civilpersoner eller civil egendom,
5. att inleda anfall mot anläggningar eller installationer som åtnjuter särskilt folkrättsligt skydd,
6. att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos deras motparts väpnade styrkor eller att i strid mot folkrätten beröva civilpersoner friheten,
7. att, i andra fall än som anges i 1–6, godtyckligt och i stor omfattning förstöra eller tillägna sig egendom som åtnjuter ett särskilt folkrättsligt skydd.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet.

Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, skall också hans förman dömas i den mån denne haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom för att förhindra detta.

I denna paragraf upptas förslaget till ny utformning av folkrättsbrottet. Härom kan hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.3).

Allmän folkrätt har traditionellt tillåtit repressalier som svar på en annan stats folkrättsbrott. Motåtgärder, som alltså i normala fall skulle stå i strid mot folkrättens regler, blir rättsenliga repressalier när de utgör en balanserad reaktion på en annan stats folkrättsvidriga beteende. Folkrättskommittén har i sitt nyligen avlämnade betänkande SOU 1984:56 Folkrätten i krig uttalat (s. 211) att åtgärder som är att beteckna som svåra överträdelser (''grave breaches'') dock inte kan rättfärdigas som repressalier. Jag instämmer i folkrättskommitténs bedömning och anser följaktligen att en gärning som enligt förevarande paragraf är att anse som folkrättsbrott inte kan anses rättsenlig på den grunden att den har utförts som en reaktion på ett folkrättsbrott från den andra parten.

Om en svensk krigsman skulle göra sig skyldig till en överträdelse av folkrätten utan att det är fråga om en så allvarlig överträdelse som avses i denna paragraf bör detta efter omständigheterna kunna beivras i disciplinär väg enligt lagen om disciplinförseelser av krigsmän eller som tjänstebrott enligt 21 kap. 14 §.

Andra stycket i paragrafen tar självfallet sikte både på utländska och på svenska krigsmän.

7 § För försök, förberedelse eller stämpling till landsförräderi eller landssvek skall dömas till ansvar enligt 23 kap. Som stämpling skall även anses att träda i förbindelse med fienden för att förbereda, möjliggöra eller underlätta att brott som nu sagts förövas. För förberedelse eller stämpling under tid, då riket hotas av krig, ockupation eller andra fientligheter, skall dömas till ansvar trots att fientligheter inte utbrutit.

Den som underlåter att avslöja landsförräderi eller landssvek skall dömas till ansvar enligt 23 kap. Till sådant ansvar skall dömas även om han inte insett men bort inse att brottet höll på att ske.

Här upptas en bestämmelse om straff för försök m. m. i vissa fall. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak nuvarande 22 kap. 12 §. I första stycket har den ändringen gjorts att brottet överlöpande till fienden tagits bort från uppräkningen.

8 § Har under krig brott förövats av någon som därvid inte saknat anledning anta att gärningen enligt krigsbruk var tillåten, får dömas till lindrigare straff än vad som är stadgat för gärningen. Är omständigheterna synnerligen mildrande, skall inte dömas till ansvar.

I denna paragraf upptas den nuvarande strafflindringsbestämmelsen i 22 kap. 13 §. Genom den föreslagna utformningen av folkrättsbrottet får denna bestämmelse avsevärt mindre tillämpningsområde än förut. Den bör dock finnas kvar eftersom den tar sikte även på andra brott än folkrättsbrott och någon gång kan tänkas vara tillämplig också på det föreslagna folkrättsbrottet.

9 § Om en gärning som avses i 21 kap. eller detta kapitel förövas mot en stat som är förbunden med riket, mot en sådan stats försvarsmakt eller mot någon som tillhör denna, skall vad som föreskrivs om sådana gärningar mot riket, dess krigsmakt eller krigsmän tillämpas.

I denna paragraf finns den nuvarande bestämmelsen i 22 kap. 15 § om vad som skall gälla i fråga om gärning som förövas mot en förbunden stats försvarsmakt osv.

10 § Om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, får regeringen föreskriva att vad som sägs i 19 kap. och detta kapitel för den händelse att riket är i krig även skall tillämpas. Föreskriften skall av regeringen upphävas, när sådana förhållanden inte längre föreligger.

Om riket skulle komma att vara helt eller delvis ockuperat av främmande makt utan att militärt motstånd förekommer, skall vad som i de i första stycket nämnda kapitlen samt i 21 kap. sägs om rikets försvar tillämpas på motståndsverksamheten och vad som sägs om fienden tillämpas på ockupationsmakten.

Straffbestämmelserna i detta kapitel är med undantag för folkrättsbrottet endast tillämpliga då riket är i krig. Enligt denna paragraf kan regeringen vid krigsfara och därmed jämställda förhållanden förordna att bestämmel-

serna i 19 kap. och 22 kap. skall tillämpas även under sådan tid. En motsvarande regel finns också i 21 kap. 1 § andra stycket.

En viss justering av nuvarande 22 kap. 16 § andra stycket brottsbalken bör också göras. Den ändrade lydelsen återfinns i andra stycket till förevarande paragraf.

11 § Med fiende likställs i detta kapitel främmande makt som riket inte är i krig med, om det finns risk att riket skall komma i krig med den makten.

I denna paragraf har med viss språklig modernisering upptagits nuvarande bestämmelse i 22 kap. 17 §.

24 kap.

6 § Gärning som någon begått på order av den under vars lydnad han står skall ej medföra ansvar för honom, om han med hänsyn till lydnadsförhållandets art, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt hade att lyda ordern.

I denna paragraf har begreppet befallning ersatts av uttrycket order. Någon saklig ändring är inte avsedd.

27 kap.

1 § Villkorlig dom får meddelas för ett brott på vilket fängelse kan följa, om det inte med hänsyn till den tilltalades personliga förhållanden finns grundad anledning befara att han kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet.

Villkorlig dom får ej meddelas, om på grund av brottets svårhet eller annars hinder möter av hänsyn till allmän laglydnad. I fråga om brott av krigsman får villkorlig dom brukas endast när det bedöms kunna ske utan fara för krigslydnaden och ordningen inom försvarsmakten.

I denna paragraf föreslås ingen annan ändring än att begreppet krigsmakten byts ut mot begreppet försvarsmakten. Med brott av krigsman avses också värnpliktsbrott enligt 39 § värnpliktslagen.

33 kap.

5 § Dömes någon till fängelse på viss tid eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad eller intagen på rättspsykiatrisk klinik enligt 9 § lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid, äger första stycket tillämpning även i fråga om frihetsberövande, som föregått den villkorliga domen, domen på skyddstillsyn eller dom, varigenom förordnats att den genom sådan dom ådömda påföljden skall avse även ytterligare brott. Detta gäller dock endast i den mån frihetsberövandet icke tillgodoräknats enligt första eller tredje stycket.

Dömes någon till böter och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som angives i första stycket, må förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

I denna paragraf har endast gjorts ändringar som följd av förslagen att avskaffa institutet förvarsarrest och påföljden disciplinstraff för krigsmän.

9 § Vid bestämmande av straff för brott av arbetstagare må hänsyn tagas till avskedande eller annan följd av brottet som är medgiven enligt arbetsavtalet eller enligt författning, som gäller för anställningsförhållandet, och må böter som eljest skolat ådömas helt eftergivas.

Med arbetstagare likställes den som utövar uppdrag åt annan.

Vid bestämmande av straff för krigsman som omfattas av lagen (1985: 00) om disciplinförseelser av krigsmän får på samma sätt som anges i första stycket hänsyn tas till disciplinpåföljd som har ålagts honom enligt nämnda lag.

I denna paragraf har i första stycket ordet disciplinstraff utgått.

I ett nytt tredje stycke föreslås att domstolen när den har att bestämma straff för en krigsman får ta hänsyn till disciplinpåföljd som denne har ålagts för samma gärning. I praktiken bör givetvis denna situation kunna uppkomma endast undantagsvis.

34 kap.

11 § Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom eller skyddstillsyn skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan det förstnämnda fängelsestraffet har börjat avtjänas, skall det straffet träda i stället för den andra påföljden.

I denna verkställighetsregel föreslås endast att ordet disciplinstraff skall utgå.

Övergångsbestämmelser

Bland övergångsbestämmelserna har upptagits, att det inte får dömas till disciplinstraff sedan de föreslagna ändringarna i brottsbalken trätt i kraft. För gärningar som ligger i tiden före ikraftträdandet och som är straffbara även efter ikraftträdandet skall alltså i stället för disciplinstraff dömas till böter.

En särskild övergångsbestämmelse föreslås också för att den tid under vilken någon enligt äldre bestämmelser varit tagen i förvarsarrest även efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande skall kunna få avräknas som verkställighetstid vid dom på fängelse m. m.

Härutöver gäller bestämmelserna i 5 § första och andra stycket lagen (1964: 163) om införande av brottsbalken. I nämnda 5 § är intagen den grundläggande princip som även tidigare gällt i svensk rätt, nämligen att ny strafflag inte skall äga tillbakaverkande kraft om inte den nya lagen är lindrigare eller leder till frihet från straff jämfört med den gamla lagen.

I fråga om verkställighet av disciplinstraff som utdömts före ikraftträdandet framgår av övergångsbestämmelserna till lagen om disciplinförseelser av krigsmän att sådan verkställighet skall ske enligt äldre lag.

4.3 Förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen (1941: 967)

31 § Värnpliktig inkallas till tjänstgöring genom personlig order. Inkallelse må dock, där regeringen så förordnar, ske på annat ändamålsenligt sätt.

Värnpliktig är skyldig att inställa sig till tjänstgöring enligt inkallelseordern. Är han av laga förfall förhindrad att inställa sig, skall han så snart som möjligt anmäla sitt förhinder till den som utfärdat kallelsen.

Som ett nytt andra stycke i denna paragraf har med en viss språklig modernisering intagits vad som nu sägs i 32 § första stycket.

32 § Värnpliktig skall lyda en förmans order, om det inte är uppenbart att ordern inte angår tjänsten.

Värnpliktig skall även i övrigt rätta sig efter de tjänstgöringsföreskrifter som gäller för honom.

Som första stycke i denna paragraf har intagits en regel om lydnadsplikt för värnpliktiga. Med hänsyn till att straffbestämmelsen om lydnadsbrott i 21 kap. 1 § brottsbalken föreslås avskaffad behövs det, som MAK har föreslagit, ett grundläggande stadgande om värnpliktigas lydnadsplikt. Omfattningen av lydnadsplikten enligt denna paragraf är densamma som nu anges i 21 kap. 1 § brottsbalken. Underlåtenhet att iaktta lydnadsplikten enligt bestämmelsen i värnpliktslagen kan föranleda ansvar i disciplinär ordning enligt den föreslagna lagen om disciplinförseelser av krigsmän eller i svårare fall enligt 39 § värnpliktslagen.

I andra stycket har bestämmelsen om att värnpliktig skall ställa sig till efterrättelse de tjänstgöringsföreskrifter som meddelas honom jämkats med hänsyn till innehållet i första stycket.

38 § Värnpliktig, som av oaktsamhet underlåter att enligt inkallelseorder inställa sig till tjänstgöring eller som underlåter att anmäla laga förfall enligt 31 § döms till böter.

I denna paragraf har intagits en straffbestämmelse för värnpliktiga som av oaktsamhet underlåter att inställa sig till tjänstgöring eller som underlåter skyldigheten att anmäla laga förfall enligt 31 §. Enligt gällande rätt kan i sådana fall dömas till ansvar för tjänstefel. I flertalet fall avgörs sådana

förseelser genom beslut i disciplinmål. I vissa fall t. ex. vid korta repetitionsövningar kan det dock bli så att den värnpliktige inte inställer sig innan tiden för hemförlovning inträtt eller övningen är slutförd. Enligt nuvarande regler hänskjuts dessa fall till åklagarmyndigheten.

Enligt det föreslagna ansvarssystemet skall förseelser av detta slag regelmässigt handläggas i disciplinär ordning. I de fall då den värnpliktige aldrig hinner inställa sig, är det dock omständligt att inleda och fullfölja ett disciplinärt förfarande. Av detta skäl införs här en straffbestämmelse, som skall kunna användas när den värnpliktige inte har inställt sig till tjänstgöringen. Dessa brott bör inte sällan kunna handläggas i förenklad ordning t. ex. genom strafföreläggande.

39 § Värnpliktig, som olovligen avviker eller i annat fall än som avses i 38 § uteblir från tjänstgöringen vägrar eller underlåter att lyda en förmans order eller på annat sätt åsidosätter vad som åligger honom döms, om gärningen är ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller tjänsten i övrigt, för *värnpliktsbrott* till böter eller fängelse i högst ett år.

Ansvar enligt första stycket inträder inte, om straff för gärningen är föreskrivet i 21 kap. brottsbalken.

I denna paragraf har upptagits en straffbestämmelse om värnpliktsbrott. Bestämmelsen motsvarar delvis nuvarande bestämmelser om lydnadsbrott, rymning och tjänstefel.

I det nya ansvarssystemet är disciplinförfarandet avsett att vara det vanliga korrektionsmedlet när värnpliktiga överträder tjänsteföreskrifterna. För sen ankomst, underlåtenhet att fullgöra givna order osv. skall därför i normalfallet föranleda disciplinpåföljd, t. ex. utegångsförbud. I vissa fall är överträdelsen så allvarlig att ett disciplinförfarande framstår som otillräckligt. Straffbestämmelsen i förevarande paragraf är avsedd för sådana situationer. I lagtexten har detta uttryckts genom kravet att gärningen skall vara ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller för tjänsten i övrigt.

Förutom de allvarligare rymnings- och lydnadsbrottssituationerna kan också andra brott mot tjänsteföreskrifter medföra avsevärt men för utbildningen eller tjänsten i övrigt. Oftast lär dock sådana förseelser utgöra allmänna brott enligt brottsbalken. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen kan underlåtenhet att rätta sig efter beslut om åläggande av disciplinpåföljd anses medföra sådant men. Det typiska fallet är att den som fått utegångsförbud inte rättar sig efter föreskriften utan avviker. Om det sker vid upprepade tillfällen, är det enligt min mening helt klart att detta får avses vara ägnat att medföra avsevärt men för tjänsten. Men också vid enstaka avvikelser kan omständigheterna vara sådana att bestämmelserna om värnpliktsbrott aktualiseras. I annat fall riskerar det nya disciplinansvarssystemet att bli urholkat.

När det gäller gränsen mellan brott och disciplinförseelser vid olovlig utevaro hänvisar MAK till rättspraxis i fråga om det nuvarande rymningsbrottet. MAK anför därvid att den nuvarande gränsen vid tre dagars utevaro för att ansvar för rymning skall ifrågakomma bör kunna vidgas i det nya systemet. MAK anser att utevaro under fem dagar eller kortare tid

synes väl kunna rymmas inom den kategori av förseelser som handläggs enligt disciplinansvarsreglerna, medan en längre tids utevaro generellt bör kunna anses vålla ett avsevärt men för utbildningen eller tjänsten i övrigt och följaktligen böra bli föremål för domstolsprövning.

Jag måste anmäla en viss tveksamhet gentemot MAK: s sätt att se på den olovliga utevaron. Enligt min uppfattning måste en värnpliktigs frånvaro under i praktiken en hel tjänstgöringsvecka som regel anses ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller för tjänsten i övrigt. En olovlig frånvaro under så lång tid bör således prövas av domstol.

Det är svårt att mera exakt ange var gränsen går mellan disciplinförseelse och värnpliktsbrott. Ytterst får detta avgöras genom rättstillämpningen. Något som därvid komplicerar bilden är att prövningen till stor del kommer att ske vid de militära myndigheterna i samband med överväganden om förseelsen skall anmälas till åtal eller behandlas genom disciplinförfarande vid myndigheten.

För att brott mot lydnadsplikten skall medföra straff enligt paragrafen måste det således krävas att åklagaren kan visa att den tjänstgöringsuppgift som den felande har vägrat att fullgöra har varit av sådan betydelse att det enligt allmän erfarenhet har varit sannolikt att avsevärt men för utbildningen eller för tjänsten i övrigt har orsakats. Som exempel kan nämnas vägran att delta i viktigare tillämpningsövningar. Motsvarande betraktelsesätt kan tillämpas på den som avviker eller uteblir.

Ett fall av brott mot lydnadsplikten som i alla tider har ansetts vara särskilt allvarligt är när ordervägran sker inför trupp. Faran för disciplinen har bedömts vara särskilt stor i dessa fall, eftersom befälets auktoritet sätts på spel. Enbart det förhållandet att ordervägran har skett mer offentligt synes emellertid inte vara tillräckligt för att en konkret fara för avsevärt men för tjänsten skall anses föreligga. Vad som i stället bör vara avgörande är på vilket sätt vägran sker och det syfte den kan antas ha. Straffbara fall synes vara de som närmar sig uppvigling, således de klart provocerande fallen där den felande uppenbarligen sätter sig upp mot förman i obstruerande syfte och där han indirekt försöker få sina kamrater med sig.

Av paragrafens andra stycke följer att det i praktiken knappast kan bli aktuellt att tillämpa bestämmelserna om värnpliktsbrott i krig. De förfaranden som inryms i detta brott kommer då normalt att bedömas som lydnadsbrott, grovt lydnadsbrott, rymning eller tjänstebrott.

Beträffande värnpliktsbrottet i övrigt får jag hänvisa till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.2).

4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976: 600) om offentlig anställning

7 kap.

8 § En arbetstagare hos staten som är anställd med fullmakt får förflyttas till en annan statlig tjänst, som tillsätts med fullmakt. Inom försvarsmakten får dessutom en arbetstagare, som har en militär tjänst och som är anställd med förordnande tills vidare, förflyttas till en annan militär tjänst enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar.

Förflyttning enligt första stycket till en anställning hos en myndighet inom något annat verksamhetsområde får endast ske om arbetsuppgifterna är likartade eller arbetstagaren i allt fall med hänsyn till sin utbildning är lämpad för anställningen.

Om förflyttning av den som är utnämnd till ordinarie domare föreskrivs i regeringsformen.

I denna paragraf har begreppet krigsman utbytts mot arbetstagare, som har militär tjänst. Ändringen är föranledd av att krigsmannabegreppet bör förbehållas disciplin- och straffrätten. Tjänsterna vid försvarsmaktens myndigheter är civila eller militära. De är således inte knutna till innehavarens ställning av krigsman. Ändringen i paragrafen är uteslutande av formell natur.

10 kap.

4 § Disciplinpåföljd som avses i 1–3 §§ får inte åläggas

1. dem som kan åläggas disciplinpåföljd enligt lagen (1985: 00) om disciplinförseelser av krigsmän,

2. hälso- och sjukvårdspersonal, som i sin yrkesutövning står under socialstyrelsens tillsyn, för förseelse i denna yrkesutövning av sådan beskaffenhet att den skall prövas av hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd,

3. veterinärer, som står under lantbruksstyrelsens inseende, om förseelsen har skett i utövning av veterinäryrket.

I denna paragraf föreskrivs f. n. att disciplinpåföljd som avses i 1–3 §§ inte får åläggas krigsman, som är underkastad ansvar enligt 21 kap. brottsbalken. För att det inte skall finnas någon tvekan om att den anställda personalen är underkastad LOA: s disciplinregler när det särskilda militära disciplinsystemet inte gäller för dem har en smärre justering av texten gjorts.

Ändringarna i övrigt i paragrafen är enbart språkliga.

Några särskilda övergångsbestämmelser till de nya bestämmelserna i lagen har inte bedömts erforderliga. Förslaget innebär för den som inte längre är krigsman att disciplinreglerna i lagen om offentlig anställning blir tillämpliga även på gärningar begångna före ikraftträdandet. Detta följer av allmänna rättsgrundsatser.

4.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor

6 § Sedan en kvinna antagits till grundutbildningen gäller 32, 34, 35 och 37 §§ värnpliktslagen (1941: 967) för henne tills utbildningen slutar.

I denna paragraf har tillagts att 32 § värnpliktslagen gäller för kvinnor som genomgått militär grundutbildning. Detta innebär att bestämmelserna om lydnadsplikt i värnpliktslagen är tillämpliga på dessa kvinnor.

Rättegångsbalken

2 kap.

2 § Hovrätt tillkommer att som första domstol upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av brott som i utövningen av tjänsten eller uppdraget begåtts av domare i allmän underrätt eller av konkursdomare, inskrivningsdomare eller annan som vid inskrivningsmyndighet har förordnats att handlägga inskrivningsärende.

Hovrätt är i övrigt första domstol i mål, beträffande vilka så föreskrives i lag.

I denna paragraf anges i vilka fall det tillkommer hovrätt att som första domstol uppta vissa mål. F. n. nämns bl. a. mål från krigsrätt. Som en följd av förslaget att krigsrätterna skall avskaffas har begreppet utmönstrats ur lagtexten.

24 kap.

22 § Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte.

Är det av synnerlig vikt att den häktade för utredning angående det brott, som föranlett häktningen, eller ett annat brott, för vilket han misstänks, förvaras på annan plats än som anges i första stycket, får rätten på yrkande av åklagaren förordna att överförandet tills vidare skall anstå. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han överförts till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas på en plats utom häktet.

Om förvaring av häktad som undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning gälla särskilda bestämmelser.

I denna paragraf anges f.n. att den som är häktad skall föras till allmänt häkte utan dröjsmål. Häktad krigsman må i stället föras till militärhäkte.

Bestämmelserna om militärhäkte finns i 33–38 §§ kungörelsen (1948: 691) angående den militära rättsvården. Jag delar MAK: s uppfattning att några särskilda militärhäkten inte behövs i framtiden bl. a. mot bakgrund av att militära chefer inte längre skall få besluta om straffprocessuella tvångsmedel. Något behov av särskilt militärhäkte kvarstår då knappast. Bestämmelsen i denna paragraf om att häktad krigsman får föras till militärhäkte har därför tagits bort.

48 kap.

5 § Strafföreläggande får icke utfärdas,

om förutsättningar för allmänt åtal ej föreligga,

om i föreläggandet ej upptagas alla brott av den misstänkte, vilka enligt åklagarens vetskap föreligga till bedömning,

om målsägande förklarat, att han ämnar föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, eller begärt, att åtal skall väckas.

I paragrafens första stycke anges i vilka fall strafföreläggande inte får utfärdas. I andra stycket sägs att i fråga om villkor för användning av

strafföreläggande i militärt brottmål gäller särskilda bestämmelser. Hänvisningen syftar på 84 § militära rättegångslagen, där förutsättningar för användning av strafföreläggande i militära brottmål anges. Det nya ansvarssystemet innebär att begreppet militära brottmål avskaffas och att några särbestämmelser för denna typ av mål inte behövs. Som en följd härav kan strafföreläggande användas utan några särskilda inskränkningar på det militära området. Någon motsvarighet till 84 § militära rättegångslagen föreslås därför inte. Hänvisningen i denna paragraf till bestämmelserna i fråga bör därför utgå.

15 § Föreläggande av ordningsbot får icke utfärdas,

om den misstänkte förnekar gärningen,

om i föreläggandet ej upptagas alla brott av den misstänkte, vilka enligt polismannens vetskap föreligga till bedömning, eller

om det föreligger anledning att antaga att talan om enskilt anspråk kommer att föras.

Föreläggande bör ej utfärdas, om det i annat fall kan antagas vara påkallat att åklagare prövar fråga om strafföreläggande eller åtal för brottet.

I denna paragraf anges i vilka fall föreläggande om ordningsbot inte får utfärdas. I paragrafens hittillsvarande lydelse anges bl.a. att ett sådant föreläggande inte får utfärdas om det föreligger anledning att anta att brottet bör föranleda disciplinstraff för krigsmän. Då disciplinstraffet föreslås avskaffat bör denna passus utgå.

Skadeståndslagen (1972:207)

3 kap.

10 § Talan om ersättning enligt 2 § med anledning av dom eller beslut av högsta domstolen, regeringsrätten, hovrätt eller allmän underrätt väckes vid den domstol som enligt 2 kap. 2 § eller 3 kap. 3 § rättegångsbalken är behörig att upptaga där angivna mål på grund av brott av domare vid den domstol som meddelat domen eller beslutet.

Motsvarande gäller i fråga om ersättningstalan enligt 2 § med anledning av beslut eller åtgärd av någon som anges i nämnda lagrum i rättegångsbalken. Sådan talan med anledning av beslut av riksdagen eller regeringen väckes i högsta domstolen.

I denna paragraf, som anger behörig domstol vid talan om ersättning i vissa fall, finns krigsrätt f.n. med i uppräkningen. Som en följd av förslaget att avskaffa krigsrätterna har krigsrätt här tagits bort i uppräkningen.

Lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning

1 § Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad reseförbud eller anmälningsskyldighet, intagen på rättspsykiatrisk klinik eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten om

1. frikännande dom meddelas,
2. åtalet avvisas eller avskrivs,
3. förundersökning avslutas utan att åtal väcks, eller
4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphävs eller ersätts av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjs utan förordnande om ny handläggning.

Den som på grund av misstanke om flera brott har utsatts för en sådan frihetsinskränkning som avses i första stycket har rätt till ersättning av staten, om det beträffande något av brotten inträffar en omständighet som nämns i första stycket 1–3 och det är uppenbart att frihetsinskränkningen inte skulle ha beslutats endast för den övriga brottsligheten.

Den som varit häktad eller under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för ett eller flera brott har också rätt till ersättning, om brottet eller något av brotten i domen hänförs till en mildare straffbestämmelse och det är uppenbart att frihetsinskränkningen vid en sådan bedömning inte skulle ha beslutats.

I denna paragraf uppräknas de slag av frihetsberövanden som berättigar till ersättning vid frikännande dom och dylikt. I uppräkningen finns förvarsarrest med. Med anledning av förslaget att avskaffa förvarsarresten har denna term jämte en följdmening i punkt 3 mönstrats ut. Vid felaktiga omhändertaganden enligt 39 § lagen om disciplinförseelser av krigsmän kan 3 § förevarande lag tillämpas.

2 § Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller utegångsförbud enligt lagen (1985: 00) om disciplinförseelser av krigsmän har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådömes eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjes utan förordnande av om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har undergått sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.

Enligt denna paragraf har f. n. den som undergått bl. a. fritidsstraff rätt till ersättning av staten i vissa fall. Med anledning av att fritidsstraffet föreslås avskaffat har detta uttryck tagits bort i lagtexten. Den i förslaget till lag om disciplinförseelser av krigsmän reglerade disciplinpåföljden utegångsförbud skiljer sig formellt från fritidsstraffet därigenom att den inte är av straffrättslig natur. Påföljden är dock till sin innebörd i allt väsentligt att likställa med det nuvarande fritidsstraffet. Ändringen innebär alltså att 2 § görs tillämplig också på disciplinpåföljden utegångsförbud.

Lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

11 § Personal inom försvarsmakten och polismän som bevakar skyddsföremål samt skyddsvakter får, i den utsträckning som krävs för att bevakningsuppgiften skall kunna fullgöras,

1. begära att var och en som försöker få tillträde till eller uppehåller sig vid skyddsföremålet skall lämna uppgift om namn, födelsetid och hemvist samt kroppsvisitera denne och undersöka egendom som han för med sig och som inte utgör brev eller annan enskild handling,

2. avvisa eller avlägsna eller, om en sådan åtgärd ej är tillräcklig, tillfälligt omhänderta en person vid skyddsföremålet eller egendom som denne medför om han

a. överträder något förbud som har meddelats med stöd av denna lag,

b. vägrar att på begäran lämna uppgift om namn, födelsetid eller hemvist eller lämnar uppgift därom som skäligen kan antas vara oriktig,

c. vägrar att underkasta sig kroppsvisitation eller undersökning av medförd egendom.

Sådan personal inom försvarsmakten som avses i första stycket och skyddsvakter har dessutom inom skyddsföremålet eller i dess närhet samma befogenhet som polismän att gripa den som det finns skäl att anhålla för spioneri, sabotage eller förberedelse till sådant brott samt att lägga beslag på föremål som han för med sig. Vad som har sagts nu gäller också om den misstänkte är på flykt från skyddsföremålet.

De befogenheter som anges i första och andra styckena tillkommer även gränsövervakningsmän som avses i lagen (1979: 1088) om gränsövervakning i krig m. m. Råder civilförsvarsberedskap, tillkommer befogenheterna all civil bevakningspersonal vid skyddsföremålet.

Har någon annan än en polisman verkställt omhändertagande enligt första stycket 2 eller gripande eller beslag enligt andra stycket, skall anmälan omedelbart göras till en polisman. Denne skall omedelbart pröva om åtgärden skall bestå. Den som har omhändertagits enligt första stycket 2 skall friges så snart ändamålet med omhändertagandet har förfallit, dock senast sex timmar efter omhändertagandet.

I denna paragraf regleras de befogenheter som f. n. tillkommer krigsmän och polismän som bevakar skyddsföremål samt skyddsvakter. Begreppet krigsmän har här ersatts med uttrycket personal inom försvarsmakten. Härigenom utvidgas möjligen personkretsen något jämfört med paragrafens nuvarande lydelse. I den mån andra av försvarsmaktens personal än de som f. n. är krigsmän får till uppgift att bevaka skyddsföremål bör de dock ha samma befogenheter.

Lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.

4 § Den som är häktad får avge nöjdförklaring inför styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras. Är den som sålunda äger mottaga nöjdförklaring ej närvarande, får förklaringen avges inför den som är i hans ställe. I fråga om häktad som förvaras på rättspsykiatrisk klinik kan regeringen förordna att nöjdförklaring i vissa fall skall avges inför närmaste polismyndighet.

Nöjdförklaring som avses i första stycket gäller endast om den som mottager förklaringen har tillgång till domen eller rättens bevis om målets utgång, såvitt rör den dömde (domsbevis), samt den dömde haft betänketid till andra dagen efter den då domen avkunnades för honom vid rätten eller på annat sätt delgavs honom. Den dömde skall om möjligt beredas tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare.

Den som får taga emot nöjdförklaring enligt första stycket skall så snart det kan ske erinra den dömde om hans rätt att avge nöjdförklaring samt upplysa den dömde om när och hur det kan ske. Det åligger honom vidare att den dag, då nöjdförklaring först kan avges, efterhöra om den dömde vill avge sådan förklaring.

Denna paragraf innehåller f. n. en regel av innebörd att den som hålls i militärhäkte får avge nöjdförklaring inför den befattningshavare som har uppsikt över häktet. Som en följd av förslaget att avskaffa militärhäktena har denna bestämmelse tagits bort.

6 § Den som icke är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt får avge nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte eller den som är i sådan befattningshavares ställe eller inför polismyndighet.

Nöjdförklaring enligt första stycket får avges endast om den som vill avge förklaringar överlämnar dom eller domsbevis till den som skall taga emot förklaringen.

I denna paragraf sägs bl. a. att den som fullgör militärtjänstgöring får avge nöjdförklaring inför befattningshavare vid försvarsmakten som har bestraffningsrätt över honom i disciplinmål.

Denna möjlighet till nöjdförklaring inför bestraffningsberättigad chef torde utnyttjas ytterst sällan. Med hänsyn härtill och då något skäl i övrigt för att kunna avge nöjdförklaring inför militär chef knappast föreligger bör möjligheten härtill avskaffas. Självfallet är avsikten att man från försvarsmaktens sida i förekommande fall skall sörja för att den som fullgör militärtjänstgöring och som vill avge nöjdförklaring inför behörig myndighet får tillfälle till detta.

9 § Är den som skall undergå fängelse häktad eller är han intagen i kriminalvårdsanstalt för undergående av påföljd i annat mål när domen får verkställas, skall styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras omedelbart befordra domen till verkställighet.

Förvaras den som är häktad i målet ej i kriminalvårdsanstalt, skall han för verkställighet förpassas till sådan anstalt.

Är den dömde häktad i annat mål när domen får verkställas och förvaras han ej i kriminalvårdsanstalt, får verkställigheten påbörjas där han förvaras.

10 § Är den som skall undergå fängelse icke häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt när domen enligt 2 § första stycket får verkställas, skall kriminalvårdsstyrelsen förelägga honom att senast viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt, där domen skall verkställas.

Om den dömde inte efterkommer eller inte kan nås av föreläggande enligt första stycket eller om fara för detta föreligger, skall polismyndigheten i den ort där han vistas på begäran av kriminalvårdsstyrelsen låta förpassa honom till anstalten.

Avger den dömde nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte, skall den som tager emot förklaringen omedelbart befordra domen till verkställighet. Avger den dömde nöjdförklaring inför polismyndighet, skall den som tager emot förklaringen låta förpassa den dömde till kriminalvårdsanstalt enligt bestämmelser som kriminalvårdsstyrelsen meddelar.

Påträffas någon som avvikit från kriminalvårdsanstalt eller som annars enligt särskilt beslut skall återföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt

verkställighet av ett fängelsestraff, skall polismyndigheten förpassa honom till sådan anstalt.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömde avviker, får polismyndigheten förelägga honom att inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att förpassa honom dit.

13 § Visar den som har dömts till fängelse att en ansökan om att han av nåd skall befrias från straffet eller få detta utbytt mot böter, villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till särskild vård har getts in till regeringen sist den dag då han enligt 10 § första stycket senast skulle ha inställt sig vid kriminalvårdsanstalt, skall verkställigheten anstå i avvaktan på regeringens beslut med anledning av ansökningen. Detta gäller dock inte om den dömde är intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt, om nåd tidigare har sökts i målet eller om det finns skälig anledning antaga att den dömde avviker.

I dessa paragrafer, som handlar om befordran av dom till verkställighet, har vissa följdändringar gjorts.

Lagen (1975:688) om skydd för viss tjänsteutövning

Skydd som avses i 17 kap. 5 § brottsbalken skall tillkomma

1. befattningshavare som handhar säkerhets- eller ordningstjänst vid kanal- eller slussverk eller järnvägsanläggning eller allmän flygplats eller godkänd enskild flygplats;
2. den som för försvaret fullgör bevaknings- eller ordningsuppgift och därvid bär uniform eller märke som tydligt utvisar denna uppgift.

Den som är krigsman åtnjuter enligt gällande rätt skydd i sin tjänsteutövning främst enligt 21 kap. 7 § brottsbalken (våld eller hot mot krigsman) men också i den mån det är fråga om myndighetsutövning genom bestämmelserna i 17 kap. 2 och 4 §§ brottsbalken (förgripelse mot tjänsteman och våldsamt motstånd).

I 17 kap. 5 § brottsbalken sägs att det skydd som enligt 1, 2 och 4 §§ är förenat med myndighetsutövning också skall gälla den som enligt särskild föreskrift skall åtnjuta samma skydd.

Enligt lagen om skydd för viss tjänsteutövning tillkommer sådant skydd som avses i 17 kap. 5 § brottsbalken bl. a. den som utan att vara krigsman för försvaret fullgör bevaknings- eller ordningsuppgift och därvid bär uniform eller märke som tydligt utvisar denna uppgift.

Som följd av det nya ansvarssystemet kommer skyddet i tjänsteutövning för all personal inom försvaret att vara reglerat i 17 kap. brottsbalken och således knutet till enbart myndighetsutövning för dem som inte omfattas av lagen om skydd för viss tjänsteutövning. För att uppnå likställighet mellan olika kategorier som fullgör bevaknings- eller ordningsuppgifter för försvaret bör lagen utvidgas till att avse alla som fullgör sådana uppgifter. Ordet "utan att vara krigsman" bör således utgå i punkt 2.

Lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

1 § Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos den som brutit mot 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott,

13 kap. 6 § luftfartslagen (1957: 297) eller 325 § sjölagen (1891: 35 s. 1) skall vara förverkade, om det inte finns särskilda skäl mot detta.

Detsamma skall gälla om sådana drycker eller berusningsmedel påträffas hos den som medföljt vid tillfället, om berusningsmedlen kan antas ha varit avsedda även för den som begått gärningen.

Medför någon i strid mot gällande bestämmelser spritdrycker, vin eller starköl vid offentlig tillställning, skola de ock vara förverkade som i första stycket sägs.

Paragrafen har arbetats om som följd av förslaget att upphäva straffbestämmelserna i 21 kap. 13 och 14 §§ brottsbalken om övergivande av post resp. onykterhet i tjänsten.

Polislagen (1984:387)

23 § Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan som vid försvarsmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning och föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 även tjänsteman vid tullverkets kustbevakning som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd skall verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf.

När den som avses i första stycket med laga stöd berövar någon friheten eller avlägsnar någon, tillämpas också 19 § 1.

Bestämmelserna i 13 § gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt skall överlämnas till närmaste polisman. I fråga om befogenhet för en tjänsteman vid tullverkets kustbevakning att tillämpa 13 § finns bestämmelser.

23 § har ändrats som en konsekvens av att krigsmannabegreppet har fått en annan innebörd.

Rättshjälpslagen (1972:429)

5 b § Med domstol förstås i denna lag allmän domstol, allmän förvaltningsdomstol, bostadsdomstolen, försäkringsdomstolen, försäkringsrätt, marknadsdomstolen, patentbesvärsrätten och arbetsdomstolen. Vad i lagen sägs om domstol skall även gälla arrendenämnd, hyresnämnd och statens va-nämnd.

24 § I den mån ej särskilda föreskrifter gäller, utgår ersättning för bevisning i mål eller ärende vid allmän domstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen eller arbetsdomstolen med skäligt belopp enligt domstolens bestämmande.

25 § I angelägenhet, som ej handlägges vid allmän domstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen eller arbetsdomstolen, beslutar rättshjälpsnämnden om utredning. Utan hinder härav får biträde besluta om utredning av mindre omfattning. Samma befogenhet tillkommer skiftesman som förordnats i ärende om bodelning.

Den som medverkat vid utredning som avses i första stycket har rätt till ersättning enligt föreskrifter som regeringen meddelar. Ingår utredningen i mål eller ärende som har anhängiggjorts vid domstol fastställes ersättningen av domstolen. I annat fall bestämmes ersättningen av rättshjälpsnämnden.

I 5 b, 24 och 25 §§ har termen krigsrätt tagits bort.

Lagen (1957:668) om utlämning för brott

5 § För gärningar som nämns i de föreskrifter i 16 kap. brottsbalken som avser brott av krigsman eller i 21 kap. brottsbalken eller i värnpliktslagen (1941:967) får utlämning inte medges.

Vad nu sagts utgör ej hinder att, om gärningen innefattar jämväl brott för vilket utlämning eljest må ske, utlämna personen för det brottet.

5 § har ändrats i överensstämmelse med straffbestämmelserna i det nya ansvarssystemet.

Lagen (1953:770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar

Är någon, som avses i 21 kap. 4 § brottsbalken, eller annan utlänning, som internerats då riket är i krig, misstänkt för brott, skall vid rättsligt förfarande med anledning därav samt vid påföljds ådömande och verkställande iakttagas vad som bestämts i gällande avtal med främmande makt eller följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

I denna lag har hänvisningen till strafflagen ändrats till brottsbalken.

Lagen (1957:132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.

9 § Konungen äger beträffande riket i dess helhet eller viss del därav förordna om förlängning av tidsfrist, som enligt lag eller författning skall iakttagas för ingivande av inlaga eller vidtagande av annan åtgärd för bevakande eller fullföljd av talan hos domstol eller domare annorledes än genom särskilt rättsmedel. Kungörelse om krigstillstånd skall anses innefatta dylikt förordnande för en tid av två veckor från kungörelsens utfärdande, om ej Konungen bestämmer annorlunda.

I 9 § finns regler som medger förlängning av tidsfrister i vissa fall. Enligt andra stycket skall detta dock inte gälla vid fullföljd av talan mot beslut i militära disciplinmål eller mot dom eller beslut av krigsrätt i militära brottmål.

Det nya ansvarssystemet innebär att det inte ens i krigstid kommer att finnas några olikheter i handläggningen av civila och militära brottmål. Med hänsyn härtill bör undantagsregeln i andra stycket utgå.

Lagen (1942:87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

1 § Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2–13 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande, som i första stycket sägs, skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Varder förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Under tid, då bestämmelserna i 2–13 §§ äga tillämpning, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strida mot samma bestämmelser eller vad med stöd av dem blivit föreskrivet.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk eller i fråga om myndigheter, som avses i lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., eller beträffande mål eller ärende varom stadgats i nämnda lag.

Med den begränsning, som framgår av näst föregående stycke, förstås i denna lag

med statsmyndighet: alla till statens förvaltning hörande myndigheter och inrättningar, nämnder, kommissioner och kommittéer; samt

med kommunalmyndighet: alla till kommunal styrelse eller förvaltning hörande stämmor och representationer, myndigheter, styrelser, kollegier, nämnder, råd, kommissioner, revisorer, utskott och kommittéer jämte underlydande verk och inrättningar.

I 1 § har uttrycket krigsrätter tagits bort.

Lagen (1975:1057) med instruktion för justitieombudsmännen

2 § Under ombudsmännens tillsyn står

1. statliga och kommunala myndigheter,
2. tjänstemän och andra befattningshavare vid dessa myndigheter, samt
3. annan som innehar tjänst eller uppdrag, varmed följer myndighetsutövning, såvitt avser denna hans verksamhet.

I fråga om befattningshavare vid försvarsmakten omfattar tillsynen dock endast befäl av lägst fänriks grad och dem som innehar motsvarande tjänsteställning.

Ombudsmännens tillsyn omfattar ej

1. riksdagens ledamöter,
2. riksdagens förvaltningsstyrelse, riksdagens valprövningsnämnd, riksdagens besvärsnämnd eller kammarsekreteraren,
3. riksbanksfullmäktige, riksbankschefen och vice riksbankschefen, utom såvitt avser deltagande i utövning av riksbankens beslutanderätt enligt valutalagen (1939: 350), riksbankens direktion, fullmäktige i riksgäldskontoret eller riksgäldsdirektören,
4. regeringen eller statsråd,
5. justitiekanslern,
6. ledamöter av beslutande kommunala församlingar.

Ombudsmännen står ej under tillsyn av varandra.

Med befattningshavare förstås i denna lag person som står under ombudsmannens tillsyn.

I denna paragraf anges vilka myndigheter och befattningshavare som står under ombudsmännens tillsyn. I andra stycket sägs f. n. att i fråga om krigsmän omfattar tillsynen endast befäl av lägst överfurirs grad och dem som innehar motsvarande tjänsteställning.

Tjänstegraden överfurir har som en konsekvens av försvarsmaktens nya befälsordningssystem höjts till fänrik.

21 § Ombudsman skall verkställa de utredningsåtgärder som fordras för prövning av klagomål och andra ärenden.

När ombudsman enligt regeringsformens föreskrifter begär upplysningar och yttranden, får han förelägga vite om om högst 1 000 kronor. Ombudsman får utdöma försuttet vite.

Kan det misstänkas att befattningshavare som sägs i 7 § gjort sig skyldig till förseelse, för vilken disciplinpåföljd bör åläggas, och kan det befaras att skriftlig anmaning enligt 14 kap. 1 § första stycket lagen (1976: 600) om offentlig anställning ej kan tillställas honom inom två år efter förseelsen, får ombudsman utfärda sådan anmaning. Anmaning som nu har sagts gäller även som underrättelse enligt 29 § lagen (1980: 11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonal m. fl. Första meningen har motsvarande tillämpning i fråga om underrättelse enligt 25 § lagen (1985: 00) om disciplinförseelser av krigsmän.

När ombudsman är närvarande vid domstols eller myndighets överläggningar har han ej rätt att yttra sin mening.

I tredje stycket i denna paragraf finns bestämmelser om att ombudsmannen får utfärda skriftliga anmaningar enligt 14 kap. 1 § lagen om offentlig anställning.

En sådan anmaning gäller även som underrättelse enligt 29 § lagen (1980: 11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonal m. fl.

På motsvarande sätt bör en sådan anmaning även gälla som underrättelse enligt 25 § lagen om disciplinförseelser av krigsmän. Ett tillägg med denna innebörd har därför gjorts i bestämmelsen.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1 lag om disciplinförseelser av krigsmän,
2 lag om ändring i brottsbalken,
3 lag om ändring i värnpliktslagen (1941: 967),
4 lag om ändring i lagen (1976: 600) om offentlig anställning,
5 lag om ändring i lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor,
6 lag om ändring i rättegångsbalken,
7 lag om ändring i skadeståndslagen (1972: 207),

8 lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning,
9 lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
10 lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
11 lag om ändring i lagen (1975: 688) om skydd för viss tjänsteutövning,
12 lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
13 lag om ändring i polislagen (1984: 387),
14 lag om ändring i rättshjälpslagen (1974: 429),
15 lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott,
16 lag om ändring i lagen (1953: 770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar,
17 lag om ändring i lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.,
18 lag om ändring i lagen (1942: 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.,
19 lag om ändring i lagen (1975: 1057) med instruktion för justitieombudsmännen.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

MAK:s sammanfattning av betänkandet

Kommittén har haft till uppgift att göra en översyn av den gällande militära straff- och processlagstiftningen. Målsättningen har i enlighet med direktiven varit att mer än vad som nu gäller anpassa det militära ansvarssystemet till det regelsystem som gäller inom samhället i övrigt.

Kommitténs förslag innebär en genomgripande förändring av det militära ansvarssystemet från såväl materiell som lagteknisk och formell synpunkt. Det militära straffrättsliga ansvarssystemet föreslås i avgörande hänseenden bli ersatt av ett utomstraffrättsligt disciplinsystem. Detta innebär bl. a. att flertalet straffbestämmelser rörande brott av krigsmän upphävs och att de särskilda disciplinstraffen i brottsbalken avskaffas. Återstoden av den militära straff- och processrätten föreslås bli ytterligare inordnad i den allmänna straff- och processlagstiftningen.

Kommittén föreslår att alla anställda vid försvarsmakten i fredstid skall följa samma regelsystem som gäller för offentligt anställda i allmänhet. Detta innebär att reglerna om disciplinansvar i lagen om offentlig anställning (LOA) blir tillämpliga på all sådan personal inom försvarsmakten med undantag för personalen vid den svenska beredskapsstyrkan för FN-tjänst.

Kommittén föreslår vidare att det för värnpliktiga införs ett helt nytt utomstraffrättsligt disciplinsystem. Bestämmelserna finns i ett förslag till disciplinlag för värnpliktiga, vilken lag skall ersätta bl. a. militära rättegångslagen och lagen om disciplinstraff för krigsmän. Disciplinlagen föreslås i fredstid omfatta också vissa andra kategorier av personal inom försvarsmakten, t. ex. kvinnor som genomgår militär grundutbildning, hemvärnsmän och viss annan frivillig personal samt dem som är anställda i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst. Under krigsförhållanden föreslås lagen få ett väsentligt utvidgat tillämpningsområde. Sålunda kommer alla som är tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten inklusive den anställda personalen enligt förslaget att då omfattas av lagen.

Enligt den grundläggande regeln om disciplinansvar i den föreslagna lagen skall disciplinpåföljd åläggas om den värnpliktige uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosatt vad som åligger honom i tjänsten, om förseelsen ej är ringa. En värnpliktigs skyldigheter i tjänsten framgår vanligen av reglementen, instruktioner o. d. I lagtexten anges också uttryckligen förmäns order. Härutöver får enligt lagen disciplinförfarande användas i fråga om vissa lindrigare brott, såsom snatteri, bedrägligt beteende, olovligt brukande m. m. Vid misstanke om annan brottslighet i tjänsten skall åtalsanmälan ske.

De föreslagna disciplinpåföljderna är varning, extratjänst, löneavdrag och utegångsförbud. Utegångsförbudet kan bestämmas till högst femton dagar. Enligt förslaget får utegångsförbud under högst fem dagar ej verkställas på tjänstefria dagar. Vidare gäller, till skillnad från vad som nu är fallet, enligt huvudregeln att en disciplinpåföljd ej får verkställas förrän beslutet vunnit laga kraft. I vissa fall ges dock möjlighet till omedelbar verkställighet.

Beslutanderätten i disciplinärenden föreslås ligga hos den myndighet vid vilken den värnpliktige tjänstgör eller senast tjänstgjort. Den beslutande skall inneha lägst överstelöjtnants eller kommendörkaptens grad eller tjänsteklass. Vid prövning av disciplinärenden skall myndigheten biträdas av en juridisk rådgivare, auditören. I enklare disciplinärenden får kompanichefen beslutsrätt. Till skillnad från vad som nu gäller föreslås kompanicheferna få rätt att besluta om löneavdrag.

Förfarandet i disciplinärenden föreslås vara muntligt, varvid den värnpliktige och andra som kan lämna uppgifter i saken skall höras. Möjlighet till vittnesförhör vid domstol skall finnas. Vidare föreslås regler om kommunikation, beslutsmotivering och delgivning av beslut.

Beslut om disciplinpåföljder föreslås kunna överklagas till tingsrätt och vidare till hovrätt, som är slutinstans.

I den föreslagna disciplinlagen upptas särskilda regler om omhändertagande av värnpliktiga som stör allmän ordning m. m. Omhändertagandet får som regel vara högst åtta timmar. De nuvarande möjligheterna att använda förvarsarrest och andra straffprocessuella tvångsmedel bör enligt kommitténs förslag avskaffas.

Kommittén föreslår en omfattande avkriminalisering i fråga om de straffbestämmelser i brottsbalken (BrB) som f. n. gäller i fredstid för krigsmän. I fråga om vissa straffbestämmelser i 21 kap. BrB innebär förslaget en ren avkriminalisering. Detta gäller för brotten oskickligt beteende, undanhållande, onykterhet i tjänsten, förargelseväckande beteende och tjänstefel. Beträffande dessa gärningar innebär förslaget att de i framtiden endast kan föranleda disciplinpåföljder.

För vissa andra brott innebär förslaget att allmänna straffbestämmelser i stället kan bli tillämpliga. Så är fallet beträffande missbruk av förmanskap, obehörig befälsutövning och våld eller hot mot krigsman. Dessa straffbestämmelser föreslås bli upphävda. I dessa fall kan det i stället bli fråga om myndighetsmissbruk, föregivande av allmän ställning och våld eller hot mot tjänsteman. I fråga om straffbestämmelserna för lydnadsbrott och rymning innebär förslaget att dessa gärningar blir helt avkriminaliserade i fredstid för anställd personal. I stället kan påföljder inom ramen för LOA komma i fråga. För värnpliktiga föreslås att det i värnpliktslagen införs en särskild straffbestämmelse för allvarligare fall av lydnadsbrott och olovlig utevaro. Vad slutligen gäller straffbestämmelserna om myteri och uppvigling föreslås dessa överflyttade till andra kapitel i BrB.

För krigsförhållanden föreslås att det nuvarande straffansvaret i stora delar bibehålls att gälla för all personal inom försvarsmakten, varvid krigsmannabegreppet blir kvar till skillnad från vad som är fallet i fred. Kommittén föreslår att det i 21 kap. BrB under rubriken Brott av krigsmän upptas ett antal straffbestämmelser, vilka alla har det gemensamt att de endast kan tillämpas under krig, krigsfara och därmed jämställda förhållande. De föreslagna straffbestämmelserna upptar brotten lydnadsbrott, grovt lydnadsbrott, rymning, våld eller hot mot förman, undergrävande av stridsviljan, försummande av krigsförberedelse, obehörig kapitulation, stridsförsumlighet och tjänstebrott. En del av dessa straffbestämmelser finns f. n. i 22 kap. BrB under rubriken Krigsartiklar.

Kommittén har gjort en översyn av de kvarstående straffbestämmelserna i 22 kap. om landsförräderi m. m. De särskilda straffbestämmelserna om överlöpande till fienden, samröre med fienden och försvarsskadlig ryktesspridning föreslås bli upphävda. En del av de gärningar som upptas i dessa bestämmelser skall enligt förslaget bli inrymda under andra straffbestämmelser.

Bestämmelsen om folkrättsbrottet föreslås få ett helt nytt innehåll, som i huvudsak tar sikte på de allvarligare överträdelserna. I övrigt föreslås endast smärre ändringar beträffande straffbestämmelserna i nuvarande 22 kap.

Härutöver föreslår kommittén i fråga om BrB att de särskilda disciplinstraffen för krigsmän (disciplinbot och fritidsstraff) avskaffas.

Kommittén föreslår att skadeståndsansvaret delvis utvidgas för värnpliktiga och kvinnor som genomgår militär grundutbildning. Det gäller egendom som utlämnats för personligt bruk. I fråga om skada på eller förlust av sådan egendom föreslås att ersättningsskyldighet skall föreligga om den värnpliktige uppsåtligen eller av oaktsamhet vållat skadan eller förlusten. Det föreslås vidare att myndigheten får rätt att besluta om ersättningsskyldighet i dessa fall. Kompanichefer ges rätt att besluta om ersättningsskyldighet i vissa fall, vilket är en nyhet. Besluten skall kunna överklagas till försvarets civilförvaltning. Det nu gällande förfarandet i ersättningsmål föreslås avskaffat.

Kommittén föreslår vidare att de särbestämmelser som finns för handläggning av militära mål upphävs. Begreppen militära tviste- och brottmål föreslås avskaffade. Innebörden härav är att allmänna regler i framtiden skall gälla för handläggningen av tviste- och brottmål rörande försvarsmaktens personal. Även särbestämmelserna för handläggning av militära brottmål under krigsförhållanden föreslås bli upphävda. Kommittén föreslår sålunda att det särskilda rättegångsförfarandet med krigsrätter helt utgår.

I fråga om den militära rättsvården vid svenska FN-förband föreslår kommittén att reglerna i disciplinlagen för värnpliktiga blir tillämpliga. I övrigt föreslås att den svenska straffrättsliga kompetensen utvidgas såvitt avser brott av sådan personal utom riket.

Bestämmelserna om militärt straffregister föreslås bli upphävda. Möjligheten att avge nöjdförklaring inför militär befattningshavare föreslås också avskaffad. I övrigt föreslås ett antal lagändringar som närmast har karaktären av följdändringar.

Enligt kommitténs beräkningar bör de föreslagna ändringarna totalt sett ej medföra några ökade kostnader för försvarsmakten eller för statsverket i övrigt.

Sammanställning av remissyttrandena

1.1 Principiella synpunkter på militäransvaret

1.1.1 Behovet av ett nytt disciplinärt system

JO säger sig inte ha något att erinra mot den allmänna inriktning som MAK vill ge reformen.

JK anser att reformförslaget synes vara väl förenligt med målsättningen att anpassa det militära ansvarssystemet till de regler som gäller inom samhället i övrigt.

Svea hovrätt hävdar att den gällande lagstiftningen på det militära området har fungerat väl och att föreskrifterna har kommit att tillämpas i huvudsak enhetligt. Bestämda handläggningsrutiner har enligt hovrättens uppfattning utbildats hos såväl de militära befattningshavarna som hos domstolarna. Det gällande systemet torde också, menar hovrätten väl tillgodose kravet på rättssäkerhet. Hovrätten säger sig emellertid dela den i direktiven framförda principiella uppfattningen att lagstiftningen för försvarsmakten inte bör avvika från vad som gäller på andra områden i vidare mån än vad som är nödvändigt för att säkerställa försvarsmaktens effektivitet. Hovrätten kan därför tillstyrka en reform. Hovrätten ifrågasätter emellertid om inte nackdelarna med en lagstiftning enligt förslaget väger tyngre än de principiella fördelar som står att vinna. Enligt hovrättens mening bör det övervägas om inte syftet med reformen kan nås genom en överarbetning av gällande lagstiftning.

RÅ ansluter sig till en förändring av det militära ansvarssystemet efter de huvudlinjer som MAK: s direktiv anger och som varit vägledande för kommittén.

Rikspolisstyrelsen anser att MAK har presenterat ett förslag som torde vara väl lämpat att ligga till grund för en lagstiftning som anpassar det militära ansvarssystemet till det regelsystem som gäller inom samhället i övrigt.

Försvarets civilförvaltning anser att MAK: s förslag till hur det militära ansvarssystemet bättre skall anpassas till det regelsystem som gäller inom samhället i övrigt i huvudsak är ändamålsenligt.

Riksrevisionsverket erinrar om att man i olika sammanhang framhållit att den militära verksamheten bör styras av samma regler som gäller för annan statlig verksamhet, såvitt inte särskilda skäl motiverar avsteg från denna princip. Verket kan mot denna bakgrund i allt väsentligt ansluta sig till den allmänna inriktningen av MAK: s förslag.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att förslaget är bra och ansluter sig väsentligen till de bärande principerna i detta.

Skövde tingsrätt och *Sollefteå tingsrätt* anför att de kan ansluta sig till MAK: s övervägande och förslag.

Hässleholms polisdistrikt ger uttryck åt samma uppfattning.

Östersunds polisdistrikt framhåller att det, som MAK funnit, föreligger ett behov av att ersätta det militära straffrättsliga ansvarssystemet med ett

utomstraffrättsligt. Det föreslagna systemet förefaller vara ändamålsenligt och väl anpassat till de krav som dagens samhälle finner rimligt.

Föreningen Sveriges auditörer kan i stort ansluta sig till de förslag som kommittén lagt fram.

Föreningen Sveriges länspolischefer och *Föreningen Sveriges polischefer* accepterar i huvudsak förslagen i MAK: s betänkande.

Svenska officersförbundet anser att det framlagda förslaget till reformering av det militära ansvarssystemet är väl balanserat och tillstyrker att det läggs till grund för ett genomförande.

JUSEK framhåller att förslaget rent allmänt synes väl ägnat att genomföras och att det i huvudsak innebär en bättre ordning än vad som nu gäller.

TCO: s statstjänstemannasektion anför att man inte har något att erinra mot MAK: s förslag.

Frivilligorganisationernas Samarbetskommitté säger också i sitt yttrande att man inte har något att erinra mot förslaget.

Kustartilleriets reservofficersförbund uttrycker som sin uppfattning att den reformering av det militära ansvarssystemet som MAK föreslår är välkommen. Dagens förändrade synsätt på vad som bör betraktas som särskilt straffvärda handlingar gör det angeläget att i första hand utmönstra det militära disciplinansvaret ur straffrätten.

1.1.2 Den anställda personalens ansvar

Flertalet remissinstanser har inte något att erinra mot förslaget att de anställda vid försvarsmakten i fredstid skall omfattas av samma ansvarssystem som övriga offentligt anställda.

JK pekar dock på att en följd av förslaget är att olika ansvarssystem kommer att tillämpas beträffande anställd personal och värnpliktiga för samma förseelse. JK ifrågasätter om dessa olikheter i rättstillämpningen är tillfredsställande men anför för sin del att fördelarna med den föreslagna ordningen är så uppenbara att olikheter bör kunna accepteras.

Också *RÅ* redovisar en viss tveksamhet till förslaget att alla anställda i fredstid skall följa samma regelsystem som gäller för offentligt anställda. Även under fredstid, menar RÅ, kan förhållandena vara sådana att skillnader i behandlingen av anställda och värnpliktiga i disciplinärt hänseende ter sig diskutabla. RÅ tar som exempel vissa militära övningar. RÅ menar också att den föreslagna skillnaden i ansvarssystem kan medföra svårigheter vid tillämpningen av reglerna om tvångsmedel. Enligt RÅ: s uppfattning finns det därför möjligen behov av en särreglering för vissa förhållanden.

Domstolsverket anser att det bör vara en naturlig strävan att anställda vid försvarsmakten i största möjliga utsträckning skall omfattas av samma disciplinära regelsystem som gäller för övriga offentligt anställda. När det gäller anställda i militära befattningar vill dock domstolsverket ifrågasätta om inte försvarsmaktens verksamhet är av sådan specifik art att starka skäl talar för att denna grupp av anställda bör vara underkastade samma disciplinansvarssystem som de värnpliktiga. Domstolsverket föreslår därför att man i det fortsatta beredningsarbetet överväger lösningar som inriktas på en enhetlig behandling av disciplinärendena för värnpliktiga och

anställda i militära befattningar. Som skäl anges att principen om likhet inför lagen inte skall ifrågasättas.

Försvarets civilförvaltning föreslår att disciplinansvarslagen tilllämpas på alla som tjänstgör i krigsförbandsövningar liksom under beredskapsövningar och krig. Civilförvaltningen anser att det inte är konsekvent eller motiverat att då ha olika ansvarsregler. Alla bör då behandlas lika.

Riksrevisionsverket anser att skilda disciplinsystem tillämpade inom samma militära enhet under repetitionsutbildning kan medföra besvärande konsekvenser. Förhållanden kan enligt verkets mening undvikas om all personal under tjänstgöring vid krigsorganiserade förband lyder under samma regler. Även ur beredskapssynpunkt bör det vara fördelaktigt att rättsreglerna vid ett krigsförband är enhetliga, anför verket. Hovrätten tillägger dock att psykologiska skäl synes tala för att befälen skall vara underkastade samma ansvarsbestämmelser som de värnpliktiga som de är satta att utbilda.

Stockholms tingsrätt anser det mycket tveksamt om den rent principiella synpunkten, att anställda inom försvarsmakten bör följa samma regler som gäller för offentligt anställda i allmänhet, skall få vara avgörande vid val av disciplinsystem för försvarsmakten.

Sveriges domareförbund tillstyrker förslaget att alla anställda vid försvarsmakten i fredstid skall följa det regelsystem som gäller för offentliganställda i allmänhet. Förbundet säger sig dock inte vara övertygat om att detta system bör gälla vid krigsorganiserade förband, t. ex. under krigsförbands- och beredskapsövningar. Vad som gäller disciplinärt inom förbanden vid inkallelse i samband med beredskapshöjande åtgärder och mobilisering bör vidare, enligt förbundet, vara fullständigt klart och inte beroende av regeringens eventuella förordnande med stöd av 13 kap. 6 § regeringsformen.

SACO/SR hävdar att problemen med en särskild lagstifning i fred och en annan i krig kan behöva ytterligare analyseras bl. a. vad gäller förhållandena under krigsliknande förhållanden och i insatsberedskapen. Det synes inte tillräckligt, enligt SACO/SR, att regeringen har möjligheter att sätta i kraft disciplinlagen för värnpliktiga för att bemästra samtliga problem i det s. k. skymningsläget.

1.1.3 Värnpliktigas ansvar

MAK: s förslag till ett nytt disciplinsystem för de värnpliktiga har fått ett blandat mottagande.

Flera remissinstanser har sålunda ingenting att erinra mot förslaget. Åtskilliga remissinstanser, å andra sidan, är i varierande grad kritiska.

Domstolsverket anser i konsekvens med sin inställning till MAK: s förslag som helhet att man bör överväga lösningar som inriktas på en enhetlig hantering av disciplinärendena för värnpliktiga och anställda i militära befattningar.

Svea hovrätt menar att det bör överväga om inte syftet med reformen kan nås genom en översyn av gällande lagstiftning.

Sveriges advokatsamfund ifrågasätter om något reformbehov över hu-

vud taget föreligger inom rättsområdet. Mot bakgrund bl. a. av att nuvarande system präglas av snabbhet och tillgodoser rättssäkerhetens krav inger det framlagda förslaget betänkligheter i olika avseenden. Samfundet avstyrker förslaget och förordar att det nuvarande systemet bibehålls.

Sveriges domareförbund avstyrker också det framlagda förslaget beträffande disciplinansvar för värnpliktiga. Det särskilda regelsystem som gäller f. n. är i högre grad än det föreslagna ägnat att upprätthålla den militära disciplinen, anser förbundet. Det är nödvändigt att under fredstid vidmakthålla ett disciplinärt system med möjlighet till kraftfulla straffrättsliga sanktioner, som i krigstid ger alla befälspersoner stöd och åtminstone formell auktoritet, anför förbundet.

SSU framhåller att man på ett ansvarssystem för värnpliktiga måste ställa kraven, dels att den enskildes rättssäkerhet skall vara tryggad, dels att värnpliktiga och civila måste vara lika inför lagen, dvs. en och samma gärning måste ges samma rättsliga bedömning då den utförs av en värnpliktig som då den utförs av en civil person. SSU kan inte finna att MAK på tillfredsställande sätt tillgodosett något av dessa krav. SSU avvisar därför förslaget till disciplinlag för värnpliktiga. SSU anser att en ny utredning bör tillsättas för att lösa frågan om ansvarssystem för värnpliktiga. Det lämpligaste sättet att sätta den enskildes rättssäkerhet i främsta rummet torde vara att låta det prövande organet vara en civil myndighet.

1.1.4 Disciplinansvaret för vissa andra personalkategorier

Östersunds polisdistrikt anser att den föreslagna lagen om disciplinansvar för värnpliktiga bör förtydligas så att det klart framgår att rekvirerad polispersonal eller polispersonal som krigsplacerats i militära befattningar lyder under lagen.

1.2 Det särskilda disciplinsystemet

1.2.1 Krigsmannabegreppet

Svea hovrätt anför att förslaget att ersätta det väl etablerade och praktiska begreppet krigsman med uttrycket försvarsmaktens militära personal är en onödig och komplicerad terminologisk nydaning. Den militära utbildningen tar ju ytterst sikte på krigsförhållanden, framhåller hovrätten. Hovrätten säger sig ha svårt att förstå att ordet krigsman skulle vara så värdeladdat att det måste tas bort i fredstid.

1.2.2 Disciplinansvar

Föreningen Sveriges åklagare anser att MAK: s förslag till bestämmelse om disciplinansvar är alltför allmänt hållet. Enligt föreningen är det särskilt angeläget inte minst från pedagogisk synpunkt att dra en skarpare gräns mellan vad som är tillåtet och otillåtet. Om förslaget genomförs kommer man, enligt föreningen, att bli tvungen att söka ledning i den tidigare lagstiftningen i 21 kap. brottsbalken när det gäller att avgöra vilka gärningar som skall föranleda disciplinansvar.

JUSEK föreslår att regeln om disciplinansvar kompletteras med ett tillägg av innehåll att det vid bedömningen av om ett fel är ringa skall beaktas de särskilda krav som måste gälla i fråga om ordning och disciplin, för att syftet med värnpliktsutbildningen skall uppnås.

SSU ställer sig avvisande till förslaget, då det enligt förbundet innebär att det godtycke som förekommer vid bedömningen av värnpliktigas förseelser i dag kommer att få ökat spelrum.

Överåklagaren i Stockholm pekar på att uttrycket "ej är i tjänst" i förslaget till 10 § disciplinansvarslagen normalt borde användas när det gäller faktisk tjänstgöring, t. ex. för det fall den värnpliktige har permission. Även om en missuppfattning inte kan leda till fel i praktiken bör enligt överåklagaren ett adekvatare uttryck användas som t. ex. "efter utryckning".

Länsåklagarmyndigheten i Östergötlands län framhåller det ringa intresse som torde finnas att ålägga disciplinpåföljd då tjänsten upphört. Utformningen av de särskilda disciplinpåföljderna gör också att de inte lämpligen kan åläggas efter utryckning. Enligt förslaget bortfaller ju extratjänst och utegångsförbud om de inte verkställts innan den värnpliktiges tjänstgöringsskyldighet upphör. Att ålägga varning efter utryckning förefaller meningslöst anför länsåklagaren. Kvar står således enligt länsåklagaren att ålägga löneavdrag retroaktivt, dvs. i praktiken ett åläggande om återbetalning av redan utbetald lön. Verkställigheten av detta blir svåradministrerad.

Enligt länsåklagaren bör disciplinpåföljd därför inte kunna åläggas sedan den värnpliktiges tjänst upphört. Det bör däremot vara möjligt att verkställa påföljder ålagda i form av löneavdrag och utegångsförbund (genom omvandling till löneavdrag) efter tjänstgöringens upphörande.

Åklagarmyndigheten i Linköpings åklagardistrikt anför vissa principiella betänkligheter mot att en militär myndighet skall kunna besluta om disciplinpåföljd mot den som inte längre fullgör värnpliktstjänstgöring. Åklagarmyndigheten pekar också på svårigheter rörande verkställigheten men godtar likväl förslaget i denna del.

Rättegångsutredningen påpekar att 11 § i förslaget till disciplinansvarslag lagtekniskt har en del brister i processuellt hänseende, t. ex. vilka åtgärder som avses, räcker det med strafföreläggande, får disciplinförfarande äga rum, när åtal ogillas. Rättegångsutredningen konstaterar dock att lagrummet överensstämmer med motsvarande bestämmelser i lagen om offentlig anställning.

1.2.3 Principiella frågor om disciplinpåföljderna

JO ifrågasätter om termen löneavdrag är lämplig. Enligt JO ter det sig främmande att kalla den dagsersättning eller motsvarande som utgår till den värnpliktige för lön. Vidare kommer – enligt förslaget – den värnpliktige att få betala in det utdömda beloppet i de fall då avdrag inte kan göras, något som kan antas bli inte alltför sällsynt. Enligt JO bör därför termen disciplinbot behållas.

Överåklagaren i Stockholm vänder sig mot uttrycket "ej är i tjänst",

förslaget till 10 §. Överåklagaren anser det lämpligare att säga "efter utryckning".

Länsåklagaren i Östergötlands län anför att disciplinpåföljd inte bör kunna åläggas sedan den värnpliktiges tjänst har upphört.

Åklagarmyndigheten i Linköping för fram samma invändning mot MAK: s förslag.

1.2.4 Disciplinpåföljdernas närmare utformning

JO framhåller att det i den nu gällande lagen om disciplinstraff för krigsmän föreskrivs att extratjänst inte får användas så att det genom överansträngning eller av annan orsak kan uppkomma men för den felandes hälsa eller tjänstbarhet. Enligt JO bör ett motsvarande stadgande tas in i den nya lagen.

Svea hovrätt instämmer i JO: s krav. Hovrätten anför vidare att lagen i överensstämmelse med 10 kap. 2 § lagen om offentlig anställning bör förses med det förtydligandet att löneavdraget skall avse minst en dag. Hovrätten ifrågasätter också om det finns tillräckliga skäl att slopa den värnpliktiges tillrättaförande som en förutsättning för dubbla disciplinpåföljder.

ÖB pekar på förslaget att utegångsförbud för den som är förlagd ombord på fartyg skall avse förbud att lämna fartyget. Denna bestämmelse sammanställd med förslaget till 34 § synes enligt ÖB innebära att landgångsförbud särskilda dagar inte kan åläggas. Ett kortare utegångsförbud kan under sådana förhållanden bli tämligen meningslöst. ÖB föreslår därför en regel i överensstämmelse med den som nu finns i 32 kap. 6 § brottsbalken, nämligen förbud att under högst åtta särskilda dagar på fritid lämna fartyget.

Centrala värnpliktsrådet förordar att löneavdrag endast skall användas vid grövre förseelser och då som komplement till utegångsförbud, i syfte att skärpa ett straff. Löneavdrag skall enligt värnpliktsrådet inte ha till syfte att ersätta eller inskränka ett utegångsförbud. Som skäl anför värnpliktsrådet att det kommer att drabba de värnpliktiga som har det sämst ställt ekonomiskt och i regel även socialt.

1.2.5 Konkurrens mellan disciplinansvaret och allmänna straffbestämmelser

JO anser att MAK: s förslag i denna del är godtagbart men anser att ytterligare brott bör kunna handläggas i disciplinär ordning. JO nämner som exempel förgripelse mot tjänsteman och våldsamt motstånd.

JK pekar på de olikheter i rättstillämpningen som förslaget kan leda till. Sålunda föreligger möjligheter att inleda disciplinförfarande medan motsvarande gärning som begås av en anställd obligatoriskt leder till åtalsanmälan. Enligt JK är fördelarna med den föreslagna ordningen emellertid så uppenbara att olikheterna bör kunna accepteras.

RÅ ifrågasätter lämpligheten av att allmänna brott kan medföra alternativa handläggningsförfaranden och påföljder dvs. antingen enligt brottsbalken eller enligt den föreslagna disciplinlagen.

Vidare kan enligt RÅ den som har beslutanderätten ställas inför svåra

bedömningsfrågor som knappast löses bäst inom ramen för ett summariskt förfarande. RÅ noterar att allmänna åtalsregler kommer att sättas ur spel vid en sådan handläggning. Han nämner särskilt reglerna i 20 kap. 7 § och 23 kap. 4 a § rättegångsbalken samt åtalsreglerna i 9 kap. 12 § andra stycket och 10 kap. 10 § andra stycket brottsbalken.

RÅ anser vidare att de brottsbalksbrott som enligt MAK:s förslag skall kunna beivras i disciplinär ordning inte är av övervägande disciplinär natur. Dessutom torde förslaget enligt RÅ närmast stå i strid med syftet att anpassa det militära ansvarssystemet till samhället i övrigt. RÅ förordar i stället en regel motsvarande 12 kap. 1 § lagen om offentlig anställning. Disciplinförfarandet skulle därigenom komma att omfatta endast bötesbrott med den begränsningen att åtalsanmälan ändock skall göras, om brottet riktar sig mot någon person utanför försvarsmakten eller målsägandeanspråk föreligger.

Svea hovrätt avstyrker förslaget om åtalsanmälan i den mån det innebär en avkriminalisering utöver vad som nu gäller. Enligt hovrättens mening är de nuvarande reglerna i militära rättegångslagen att föredra. Som skäl anför hovrätten att det kan bli en vansklig uppgift att avgöra huruvida brottet rör den värnpliktiges tjänst eller inte. Förslaget överskrider enligt hovrätten syftet att anpassa det militära regelsystemet till det regelsystem som gäller i samhället i övrigt. Brottet svikande av försvarsplikt bör vidare enligt hovrättens mening aldrig kunna bedömas som en disciplinär förseelse.

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller behovet av tydliga motivuttalanden rörande begreppet "åliggande i tjänsten", inte minst med hänsyn till att disciplinärenden inte skall kunna överklagas till någon gemensam prejudikatbildande slutinstans. Hovrätten säger sig utgå från att det disciplinära förfarandet skall kunna avbrytas och ersättas med åtalsanmälan på vilket stadium som helst. Detta kan bli nödvändigt om exempelvis det visar sig att utredningen blir alltför omfattande för att kunna inrymmas under förfarandet vid den militära myndigheten, eller då brottet visar sig ha samband med annan brottslighet som inte kan beivras i disciplinär ordning.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt ställer sig helt avvisande till förslaget att låta vissa civila brott få prövas i ett disciplinmålsförfarande. Normala åtalsregler måste gälla, anser överåklagaren. Mot förslaget talar också att anställd personal och värnpliktiga kommer att behandlas olika. Reglerna bör utformas med lagen om offentlig anställning som mönster.

Länsåklagarmyndigheten i Östergötlands län hävdar att förslaget medför att vissa allmänna brott av värnpliktiga fortfarande kommer att specialbehandlas. Länsåklagaren föreslår att disciplinförfarandet begränsas till rena disciplinförseelser.

Åklagarmyndigheten i Linköpings åklagardistrikt ställer sig också avvisande till att låta brottsbalksbrott avgöras genom disciplinärt förfarande. Från rättvisesynpunkt bör en värnpliktig enligt åklagarmyndigheten, ha rätt att få sitt fall prövat på samma sätt som andra medborgare. Åklagarmyndigheten nämner som exempel att snatteri och bedrägligt beteende ofta medför åtalsunderlåtelse. Om lagföring sker kommer dagsböter att

föreläggas eller ådömas till ett belopp som vanligen är väsentligt lägre än den värnpliktiges dagsersättning. Vid disciplinförfarande kan man emellertid anta att löneavdraget motsvarar hela dagsersättningen hävdar åklagarmyndigheten.

Länsåklagarmyndigheten i Skaraborgs län anser – trots vissa betänkligheter – förslaget godtagbart. Bland annat avlastas åklagarna från bagatellartade mål menar länsåklagarmyndigheten.

Åklagarmyndigheten i Skövde åklagardistrikt ställer sig tveksam till förslaget att utöka disciplinansvaret till att omfatta även brottsbalksbrotten ofredande, snatteri, egenmäktigt förfarande och bedrägligt beteende. För en enhetlig rättstillämpning torde det vara bäst med lagstadgad åtalsanmälan beträffande sådana brott. En särbehandling av de nämnda brotten synes för övrigt inte ligga i linje med syftet att låta det civila och militära regelsystemet närma sig varandra.

Länsåklagarmyndigheten i Norrbottens län godtar MAK: s förslag om åtalsanmälan.

Åklagarmyndigheten i Bodens åklagardistrikt biträder förslaget till fullo.

ÖB ifrågasätter om det vid åtalsanmälan finns behov av att gradera misstankens styrka till "skälig misstanke". Det torde enligt ÖB vara svårt att konstatera huruvida sådan misstanke föreligger utan föregående utredning. Men hänsyn härtill bör det vara tillräckligt att "misstanke" föreligger, hävdar ÖB.

Han anser det vidare inte lämpligt att militära myndigheter handlägger och beslutar i ärenden rörande trafikförseelser. Dessa bör undantas i förslaget till 8 §, då åklagarna är mer lämpade att bedöma det straffrättsliga ansvaret.

ÖB anser också att behandlingen av brott i disciplinär ordning bör begränsas till vad som nu gäller enligt 9 § 2 militära rättegångslagen.

Brottet övergivande av post bör enligt ÖB finnas också i fortsättningen och därvid tas med i uppräkningen av brott som får beivras i disciplinär ordning.

ÖB finner det vidare otillfredsställande från likformighets- och rättvisesynpunkt att olika regler kommer att gälla för värnpliktiga resp. för anställd personal.

Hässleholms polisdistrikt kritiserar förslaget då det inte överensstämmer med reformens grundtanke att så långt möjligt anpassa systemet till vad som gäller samhället i övrigt. Dessutom är det enligt polisdistriktet ingalunda så att de föreslagna undantagen från skyldigheten att göra åtalsanmälan huvudsakligen kan betraktas som brott mot disciplinen inom försvarsmakten. Som exempel nämner polisdistriktet att ett snatteri ofta bara är ett av många brott som den värnpliktige kan ha gjort sig skyldig till. Att vid beivrandet av en sådan brottsserie särbehandla snatteri genom att handlägga detta som ett disciplinärende medan övriga brott handläggs på traditionell väg via polis/åklagare förefaller, enligt vad polisdistriktet anför, mindre välbetänkt. Krav på samordning av ärenden, godsspaning och gemensam handläggning kan inte tillgodoses då den militära myndigheten saknar kännedom om brott begångna utom förbandet. Frågan om straffrättsligt överskott har vidare enligt polismyndigheten inte belysts tillräck-

ligt i kommitténs förslag. Även om den beslutande myndigheten inte finner tillräckliga skäl föreligga för åläggande av diciplinpåföljd kan det tänkas fall där åklagare skulle funnit åtal påkallat ur allmän synpunkt. Polismyndigheten föreslår att obligatorisk åtalsanmälan i stället skall införas, kompletterad med en regel att åklagaren – om han inte finner det påkallat ur allmän synpunkt – får överlämna anmälan för disciplinärt förfarande.

Sveriges advokatsamfund framhåller att tillfälligheter kan komma att avgöra vilken påföljdsform som kommer till användning i ett enskilt fall. En sådan tillfällighet kan t. ex. föreligga när en värnpliktig blir upptäckt av militär myndighet – och inte av polis – efter att ha begått ett bötesbrott. I sådant fall kommer kanske disciplinpåföljd att åläggas. Om gärningen innefattar trafikbrott, blir han antagligen inte rapporterad till körkortsregistret. Om den värnpliktige i stället blir upptäckt av polis, kommer troligen både åtalsanmälan och inrapportering till körkortsregistret att bli följden. Enligt advokatsamfundet möjliggör nuvarande system inte sådana olikheter och tillgodoser därför bättre än förslaget kravet på likhet inför lagen.

Föreningen Sveriges auditörer anser att det från rättvisesynpunkt är mindre tillfredsställande att skilda åtalsanmälningsregler gäller för värnpliktiga resp. för anställda. Denna olikhet kan dock föreningen acceptera då skillnaderna inte medför några nackdelar. Däremot är det enligt föreningen olämpligt att militära myndigheter utdömer disciplinansvar för trafikbrott och trafikförseelser.

Föreningen Sveriges åklagare anser att ett genomförande av systemet medför att slumpen avgör vilket påföljdssystem som blir tillämpligt. Enligt föreningens uppfattning tillgodoser nuvarande system bättre än förslaget kravet på likhet inför lagen.

Föreningen Sveriges länspolischefer och *Föreningen Sveriges polischefer* accepterar kommitténs förslag.

Svenska värnpliktsofficersförbundet föreslår att samma regler skall gälla för anställd och värnpliktig personal.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund framhåller att de brott som skall kunna bedömas som disciplinförseelser inte är speciella för värnpliktiga.

1.2.6 Beslutande myndigheter

JO noterar att det för en kompanichef – som inte har tillgång till auditör – ibland kan vara svårt att avgöra om en förseelse utgör brott eller inte. JO föreslår därför att förslaget kompletteras med en föreskrift att kompanichefen vid tveksamhet om en förseelse utgör brott eller inte skall hänskjuta ärendet till myndigheten.

Rättegångsutredningen menar att MAK tagit alltför lätt på frågan om kompetensen hos det organ som skall utöva den disciplinära befogenheten. Det är ibland mycket kvalificerat sammansatt medan ibland nästan all kompetens för uppgiften saknas. Kompetensfrågan får särskilt aktualitet genom att disciplinförfarande enligt förslaget kan användas även när den misstänkte nekar.

Åklagarmyndigheten i Linköpings åklagardistrikt pekar på de risker som kan komma att uppstå när en militär myndighet skall bedöma de objektiva och subjektiva rekvisit som måste föreligga för att ett brott skall anses vara för handen. En förhörsberättelse kan enligt åklagarmyndigheten utformas så att inte heller auditören upptäcker det bristande rekvisitet.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt föreslår att auditören skall yttra sig i samtliga fall där disciplinförfarande har inletts.

Domstolsverket framhåller att auditörerna bör rekryteras från domarkåren tillhörande de allmänna domstolarna samt åklagarkåren.

Hovrätten över Skåne och Blekinge föreslår att en regel om jäv för auditörer införs. Detta motiveras med att disciplinlagen avses ge en såvitt möjligt fullständig vägledning rörande förfarandet. Härigenom inskärps också, enligt hovrätten, vikten av ett noggrant iakttagande av jävsbestämmelserna. Men hänsyn till att även förnekade förseelser föreslås kunna handläggas i disciplinär ordning föreslår hovrätten också att auditörstjänsterna företrädesvis anförtros jurister med domstolserfarenhet.

Skövde tingsrätt föreslår att kompetenskravet för auditörer skärps till att avse också erfarenhet av tjänstgöring som domare samt att auditörerna förordnas av regeringen eller, i andra hand, av regeringen eller civil myndighet som regeringen bestämmer.

Sollefteå tingsrätt föreslår att auditören förutom juridisk examen även skall ha erfarenhet från tjänstgöring som domare och då helst vid domstol som har handlagt mål av nu aktuellt slag.

Östersunds polisdistrikt tycker att auditörens roll bör bibehållas som den är i dag. Enligt polismyndigheten faller tanken på en militärjurist inom t. ex. varje försvarsområde, då en sådan befattningshavare skulle komma att förlora kontakten med det civila rättsväsendet.

Överbefälhavaren anser det viktigt att det av motiven till den nya lagstiftningen framgår att myndighetens chef normalt fattar besluten. Vidare kan ifrågasättas om det inte av lagtexten bör framgå vem som förordnar befattningshavare, med lägre grad än överstelöjtnant eller kommendörkapten, att pröva ärenden då personer med sådan grad saknas.

Svea hovrätt befarar att regeln om att bataljonschefer och kompanichefer får pröva förseelser som inte utgör brott kan komma att vålla tillämpningssvårigheter på förbanden. Lagtexten är enligt hovrättens mening inte heller tillräckligt klar beträffande frågan vem som ansvarar för bedömningen av om ett ärende är sådant att det får handläggas av de nämnda befattningshavarna.

Hovrätten pekar också på att MAK i specialmotiveringen till 21 § 2 anför att med erkännande avses att den felande vitsordar de faktiska omständigheterna. Hovrätten framhåller att uttrycket "erkännande" och "vitsordande" inte är synonyma. Enligt hovrätten bör därför bestämmelsen uttryckligen ange att ett vitsordande är tillräckligt.

Föreningen Sveriges auditörer förutsätter att auditörorganisationen ses över, om den nya ordningen genomförs. Som skäl anförs att även bestridda förseelser kommer att prövas av disciplinmyndigheten, vilket kommer att medföra en ökad arbetsbelastning för auditören.

1.2.7 Handläggningen av disciplinärenden

JO anför inga invändningar mot kommitténs förslag i denna del men påpekar att om det i ett ärende fordras vittnesförhör eller annan bevisupptagning vid domstol, detta i brottsfallen i regel är en stark indikation på att ärendet inte bör handläggas i disciplinär ordning utan att åtalsanmälan bör göras. JO nämner det fall att vittnesförhör vid tingsrätt sker i ett disciplinärende och att ärendet sedan fullföljs till tingsrätten. Det kan då inträffa att vittnet hörs två gånger i samma ärende vid samma domstol.

JK anser det viktigt att den berörda personalen ges möjlighet till ökad utbildning på området.

Åklagarmyndigheten i Bodens åklagardistrikt föreslår att den värnpliktige får möjlighet att biträdas av lagfaren försvarare under utredningens gång.

Överbefälhavaren framhåller att särskilda bestämmelser bör utfärdas om utredningens bedrivande.

Hovrätten över Skåne och Blekinge hävdar att stora krav kommer att ställas på förhörsledaren, då även bestridda förseelser kommer att handläggas av den militära myndigheten. Därför bör enligt hovrätten förhörsledarens formella kompetens regleras genom tillämpningsföreskrifter till lagen. Hovrätten pekar också på vikten av välutformade och fylliga förhörsprotokoll. Enligt hovrätten har sådana protokoll haft stor betydelse för den fortsatta handläggningen vid allmän domstol. I framtiden kommer förhörsprotokollen att få än större betydelse med hänsyn bl. a. till att åklagarens möjlighet att fullständiga utredningen med nya förhör bortfaller med det nya systemet, anser hovrätten. Protokollföringen bör regleras närmare genom tillämpningsföreskrifter. Hovrätten föreslår också att den värnpliktige ges rätt att utse förhörsvittne. Som vittne bör då inte kunna komma i fråga annan än den som kan infinna sig utan tidsutdräkt som t. ex. värnpliktiga personalvårdsassistenter, kompaniassistenter och andra förtroendemän. Hovrätten föreslår vidare en kompletterande föreskrift att kostnaden för bevisupptagning skall utgå av allmänna medel. Hovrätten pekar dessutom på att uttrycket allmän underrätt i MAK:s förslag bör bytas ut mot tingsrätt.

Stockholms tingsrätt anser att olägenheter kommer att uppstå om nuvarande möjlighet att hänskjuta ett disciplinärende till civil myndighet efter den värnpliktiges utryckning tas bort. Det kan enligt tingsrätten bli mycket tidsödande och opraktiskt för de militära myndigheterna att söka gärningsmän och vittnen, som efter utryckningen är spridda över hela landet och då åstadkomma tillfredsställande utredningar. I det läget kan det enligt tingsrätten ligga nära till hands att avskriva ärendet därför att det inte längre framstår som lika angeläget att fullfölja disciplinärendet.

Enligt tingsrättens mening föreligger det således en viss risk för att möjligheten att avskriva ärenden i praktiken kan komma att medföra olägenheter från rättssäkerhetssynpunkt.

Skövde tingsrätt anser det motiverat att i disciplinlagen ta med en bestämmelse av innebörd att utredningsförhör i bestridda disciplinärenden skall ledas av auditören eller att förhören i vart fall skall äga rum i närvaro

av denne. En fördel vore också om sådana förhör kunde hållas i ett sammanhang, menar tingsrätten.

Sveriges advokatsamfund riktar kritik mot förslaget om avskrivning av ärenden. Som exempel nämns disciplinförseelser som begås i samband med krigsförbandsövningar. Anmälningar om sådana förseelser kommer ofta till militärmyndigheternas kännedom först sedan övningarna avslutats och de värnpliktiga ryckt ut. Advokatsamfundet befarar att förseelser av angivet slag kommer att avskrivas, då det är mycket svårt att åstadkomma en tillfredsställande utredning med förhörspersonerna spridda över landet.

Föreningen Sveriges auditörer framhåller att det inte finns något behov av att föra protokoll över erkända förseelser. Det är tillräckligt att anteckning görs på samma sätt som sker i fråga om tillrättavisningar. Enligt föreningen behöver den hörde inte underteckna sin redogörelse. Namnteckning saknar bevisvärde och torde inte heller fylla någon annan viktig funktion. Föreningen anser det vidare angeläget att ärenden med vittnesförhör och sakkunnigförhör handläggs skyndsamt.

Föreningen Sveriges åklagare kritiserar förslaget om avskrivning av ärendet, då det inte i tillräcklig mån tar hänsyn till behovet av likhet inför lagen.

Föreningen Sveriges åklagare har i denna del inget att erinra mot förslaget. Föreningen anser emellertid att ett genomförande av förslaget kan komma att medföra att avgöranden träffas på grundval av utredningsmaterial som är sämre än i dag.

JUSEK påpekar att det är bättre att använda formuleringen att myndigheten får besluta att påföljd inte skall åläggas eller liknande. Detta för att undvika de missförstånd som kan uppstå om uttrycket "avskrivning av ärendet" används.

Centrala värnpliktsrådet anser det oacceptabelt från säkerhetssynpunkt att myndigheternas handläggning av disciplinärendena inte styrs av normer. MAK: s förslag kommer att medföra att lokala schabloner upprättas utan officiell status. De värnpliktiga känner inte till innehållet och än mindre förekommer någon insyn i upprättandet av schablonerna. Dessutom finns det enligt värnpliktsrådet en risk att myndigheten fattar beslut efter sitt eget skön. Som exempel nämner värnpliktsrådet att påföljden kan komma att bestämmas efter den enskildes förmåga att föra sin egen talan samt den personliga relationen mellan den värnpliktige och dess befäl.

Rättegångsutredningen avvisar alla tankar på någon form av summarisk, mindre rättssäker process ens i bagatellmål, i synnerhet om erkännande inte föreligger. En sådan process bör enligt utredningen inte införas bakvägen via ett disciplinärt ansvarssystem. Som exempel på brister räknar rättegångsutredningen upp att förfarandet inte är kontradiktoriskt, att den värnpliktige inte har rätt att anlita en offentlig försvarare, att disciplinansvar kan ådömas för annan gärning än den som lagts den värnpliktige till last under själva förfarandet, att det inte finns någon insyn i processen, att den som beslutar inte är jurist, att rätt till allmän rättshjälp med biträdesförordnande inte heller föreligger för den värnpliktige.

1.2.8 Verkställighet av disciplinpåföljd

JO ifrågasätter om det finns tillräckliga skäl att frångå nuvarande huvudregel om att disciplinär påföljd skall verkställas utan hinder av att beslutet inte vunnit laga kraft. Som skäl anför JO att det är den militära verksamhetens natur att givna order i allmänhet måste verkställas omedelbart. Om man nu inte vill behålla nuvarande ordning föreslår JO att möjligheten närmare övervägs att låta beslut om disciplinpåföljd bli verkställbara efter en kortare tidsfrist. En sådan ordning skulle ge överinstanserna bättre möjlighet att inhibera verkställigheten innan den hunnit påbörjas. Dessutom leder det i regel till en snabbare verkställighet än vad MAK:s förslag innebär. Om man vill ha en regel att utegångsförbud om högst fem dagar inte får verkställas på tjänstgöringsfria dagar, bör – enligt JO – regeln utformas så att utegångsförbud får verkställas under tjänstgöringsfria dagar endast till den del det överstiger fem dagar. Man får annars ett egendomligt och omotiverat trappsteg i påföljdssystemet mellan fem dagars utegångsförbud, som endast får verkställas på tjänstgöringsdagar, och sex dagars utegångsförbud, som i sin helhet får verkställas på tjänstgöringsfria dagar, menar JO.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt avstyrker förslaget att beslut om disciplinpåföljder inte får verkställas innan beslutet vunnit laga kraft. Överåklagaren menar att risken är stor för att verkställighet inte hinner ske före utryckningen till följd av okynnesöverklaganden med tyngdpunkten förlagd till tjänstgöringens senare del. Om någon ändring anses böra ske, föreslår överåklagaren att tingsrättens beslut får verkställas utan att laga kraft är för handen.

Åklagarmyndigheten i Skövde åklagardistrikt anser att det föreslagna undantaget från regeln om att disciplinpåföljd skall verkställas först efter det beslutet vunnit laga kraft är diskutabelt ur rättssäkerhetssynpunkt. Enligt myndigheten bör – då krigs- och beredskapsförhållanden inte råder – verkställighetsreglerna motsvara dem som gäller samhället i övrigt.

Rikspolisstyrelsen befarar att den föreslagna utformningen av verkställighetsregeln medför att snabbheten i förfarandet går förlorad. Rikspolisstyrelsens uppfattning är därför att extratjänst och utegångsförbud som huvudregel bör kunna verkställas fastän beslutet inte har vunnit laga kraft.

Överbefälhavaren biträder inte kommitténs förslag att extratjänst och utegångsförbud inte får verkställas på tjänstgöringsfria dagar. Som skäl anförs att det i praktiken kan bli omöjligt att tilldela den värnpliktige sådan disciplinpåföljd om han har en förhållandevis kort men effektiv tjänstgöring med efterföljande lång tjänstefrihet.

Svea hovrätt tar fasta på vad MAK anfört om förlusten av den preventiva effekten vid verkställighetsförbud under tjänstgöringsfria dagar. Hovrätten framhåller också att förslaget till regler om uppskjutande av eller avbrott i verkställigheten innehåller en – möjligen omotiverad – avvikelse från innehållet i motsvarande regel i disciplinstrafflagen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge föreslår att nu gällande ordning om omedelbar verkställighet bibehålls. Samtidigt bör högre chefer eller domstolarna ges möjlighet att förordna om inhibition. Som skäl pekar hovrät-

ten på risken för disciplinens upprätthållande vid missbruk av besvärsrätten samt de svårigheter som kan uppstå då det gäller att utröna om sådant missbruk föreligger.

Föreningen Sveriges åklagare avstyrker förslaget att beslut om disciplinpåföljder enligt huvudregeln inte får verkställas förrän beslutet vunnit laga kraft. Enligt föreningens uppfattning skulle ett genomförande av förslaget medföra risk för att disciplinärenden i vilka utegångsförbud ålagts fördröjs genom överklaganden och i vissa fall inte kan verkställas före utryckningen. Risk för okynnesöverklaganden under tjänstgöringens senare del är enligt föreningen påtaglig. Möjligheterna att förordna om omedelbar verkställighet är alltför kringskurna och enligt föreningen borde i vart fall tingsrättens beslut få verkställas oberoende av laga kraft.

Föreningen Sveriges länspolischefer och *Föreningen Sveriges polischefer* anser att det inte finns skäl att begränsa verkställigheten av utegångsförbud till endast tjänstgöringsdagar. Enligt föreningarna torde den av kommittén föreslagna begränsningen av verkställigheten avsevärt begränsa förbudets preventiva effekt.

1.2.9 Tvångsmedel

JO föreslår att nuvarande regler om förvarsarrest behålls under krig och andra utomordentliga förhållanden, då man inte kan utgå ifrån att en brottsmisstänkt alltid kan överlämnas till polisen inom 24 timmar. JO påpekar att det under krig, beredskapstillstånd och även under längre övningar borde finnas behov av behörighet för militär chef att besluta om beslag, kroppsvisitation och kroppsbesiktning. JO anför som stöd att försvarsmaktens verksamhet och den materiel som där brukas är av den art att snabba ingripanden kan bli nödvändiga. Civila myndigheter finns då inte alltid att tillgå med kort varsel.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt påpekar att det i 24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken stadgas att var och en får gripa den som har begått brott, på vilket det kan följa fängelse, om den brottslige anträffas på bar gärning eller flyende fot eller är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman. Någon tidsgräns är inte utsatt. Denna bestämmelse gäller även för militär personal. Överåklagaren ifrågasätter på grundval av detta om tidsgränsen 24 timmar för kvarhållande behövs, särskilt som den synes utgöra en inskränkning av bestämmelsen i rättegångsbalken. Överåklagaren anser det vidare vara stötande för rättskänslan att en värnpliktig som begått ett grovt brott måste försättas på fri fot, om han t. ex. på grund av brister i samfärdseln eller andra hinder inte kan överlämnas till polis inom 24 timmar.

Domstolsverket föreslår att omhändertagande bör kunna ske i fråga om all personal som stör ordningen. Enligt domstolsverket är det stötande att omhändertagande inte kan göras av militär personal i vissa fall utan att polis måste tillkallas.

Rikspolisstyrelsen anser det vara verklighetsfrämmande att kunna upprätthålla en tidsfrist på 24 timmar under krigsförhållanden. Möjlighet till längre kvarhållande bör föreskrivas för det fall att ett överlämnande inom

fristen inte kan äga rum på grund av särskilda förhållanden. Rikspolisstyrelsen anför vidare att kommittén när det gäller omhändertagande av en berusad eller ordningsstörande person inte synes ha beaktat det förslag som framlagts av LTO/LOB-utredningen (SOU 1982: 64). Rikspolisstyrelsen anser att de militära reglerna om omhändertagande anpassas till motsvarande regler på det civila området, vilket torde ligga i linje med kommitténs direktiv.

Överbefälhavaren frågar efter vissa kompletterande bestämmelser t. ex. beträffande vilka tvångsåtgärder som får vidtas när egendom som kan ha åtkommits genom brott anträffas hos den misstänkte. En tänkbar lösning kan enligt ÖB vara att det i nämnda fall föreskrivs en obligatorisk anmälningsskyldighet till åklagare. ÖB reagerar också mot att de föreslagna reglerna om fråntagande av alkoholhaltiga drycker m. m. endast är tillämpliga då den omhändertagne är förhållandevis höggradigt berusad. Vidare finns det enligt ÖB f. n. inte några regler om fråntagande av andra berusningsmedel än alkohol. ÖB finner detta otillfredsställande och föreslår att kompletterande bestämmelser meddelas i lag.

Stockholms tingsrätt påpekar att det kan finnas behov av att klargöra om reglerna om omhändertagande kan användas för att omhänderta en värnpliktig som efter rymning ämnar avvika från förbandet.

Hässleholms polisdistrikt påpekar att förmän har rätt att omhänderta värnpliktiga på allmän plats endast under den förutsättningen att den värnpliktige är uniformerad och stör allmän ordning. Polisen får bara ingripa då den värnpliktige står i begrepp att begå brott. Intresset av att upprätthålla den allmänna ordningen framstår för polisstyrelsen som lika stark oavsett om en uniformerad eller en civilklädd värnpliktig hotar denna och oavsett om vederbörande står i begrepp att begå brott eller inte. Polisstyrelsen föreslår att en samordning sker med LTO/LOB-utredningens förslag så att omhändertaganderekvisiten blir lika.

Östersunds polisdistrikt föreslår att en militär förmans jurisdiktion utökas till att omfatta civila värnpliktiga på allmän plats. Denna utökning skulle innebära en stor hjälp för den lokala polismyndigheten i garnisonsstäderna, där de värnpliktiga utgör en stor belastning. Om en värnpliktig omhändertagits enligt lagen om tillfälligt omhändertagande eller lagen om omhändertagande av berusade personer m. m. skulle man i det föreslagna systemet kunna överlämna honom till förbandet. På samma sätt skulle militära förmän kunna utnyttjas vid särskilt bråkiga tillfällen, t. ex. vid in- och utryckningsresor.

Föreningen Sveriges auditörer pekar på att man från militärt håll upplever det som otillfredsställande att inte ha möjlighet att ingripa omedelbart då en värnpliktig öppet sätter sig över givna order, t. ex. lämnar förbandet trots ålagt utegångsförbud.

Föreningen Sveriges åklagare avstyrker förslaget om förlängt omhändertagande på militärmyndighetens ansvar. I sådana fall bör polis och åklagare inkopplas och överta ansvaret för tvångsåtgärden, vilket inte utesluter att den omhändertagne förvaras hos militärmyndigheten tills han transporteras därifrån. I övrigt förutsätter föreningen att förfarandereglerna i stort kommer att överensstämma med vad som gäller omhänderta-

gande enligt lagen om tillfälligt omhändertagande och lagen om omhändertagande av berusade personer m. m.

Föreningen Sveriges länspolischefer och *Föreningen Sveriges polischefer* påpekar att det under krigsförhållanden torde vara svårt, särskilt i övre Norrland, att tillämpa den föreslagna 24-timmarsregeln. Bestämmelserna om överlämnandeskyldigheten bör där utformas på annat sätt.

1.2.10 Klagan över beslut om disciplinpåföljd

JO ifrågasätter om något av MAK: s alternativ till fullföljd bör genomföras. JO menar att det finns skäl att i stället göra en åtskillnad mellan gärningar som utgör brott och övriga gärningar. För den förra typen av gärningar skulle man kunna medge fullföljdsrätt till allmän domstol medan man skulle kunna låta övriga gärningar överprövas enbart inom ett rent militärt fullföljdssystem. När det gäller fullföljden till domstol skulle man i så fall kunna i huvudsak följa kommitténs förslag. Fullföljden inom den militära hierarkin skulle kunna gå via militärbefälhavaren till överbefälhavaren. JO föreslår att en ensamdomare bör kunna pröva alla disciplinärenden som förs till domstol. JO förordar också möjligheten att överklaga ett beslut om disciplinpåföljd – som ju kan innebära ett visst mått av frihetsberövande – till högsta domstolen.

RÅ anser att det är möjligt att inom det militära systemet skapa ett enkelt och samtidigt rättssäkert system för överklaganden av disciplinära förseelser.

Länsåklagarmyndigheten i Östergötlands län anser att kommitténs disciplinnämndsförslag med en nämnd i varje militärområde och en sista instans i försvarsstaben är att föredra.

Åklagarmyndigheten i Linköpings åklagardistrikt förordar också kommitténs diciplinnämndsalternativ.

Länsåklagarmyndigheten i Norrbottens län anser att den föreslagna lösningen med allmän domstol och begränsad överklagningsrätt är lämpligast.

Domstolsverket framhåller att det bör vara möjligt att flytta över ett överklagat beslut till en annan domstol än den som normalt skall vara rätt domstol för förbandet. Domstolsverket föreslår vidare att åklagare skall vara berättigad fullfölja talan mot beslut i disciplinmål.

Försvarets civilförvaltning finner att vid valet av fullföljdsalternativ nämndorganet är att föredra. Som skäl anförs att kommittén inte visat att kostnaderna är högre för nämnd än för domstolsalternativet. Också från rättssystematisk synpunkt är det enligt civilförvaltningen mer följdriktigt att fullföljdsorganet i ett förvaltningsrättsligt system utgörs av nämnd. Vidare tillgodoser även disciplinnämnden höga krav på rättssäkerhet. Till slut bedömer civilförvaltningen att möjligheterna att få fram vägledande auktoritativa avgörande i högre instans är större i ett nämndsystem.

Svea hovrätt avstyrker förslaget att även mindre disciplinärenden skall få fullföljas till allmän domstol. För att minska de allmänna domstolarnas arbetsbörda bör det enligt hovrätten övervägas att som enda fullföljdsinstans inrätta en central disciplinnämnd.

Hovrätten över Skåne och Blekinge föreslår att orden "beslut om disciplinpåföljd" i förslaget till inhibitionsbestämmelse byts ut mot "beslutet" för att det lättare skall framgå att paragrafen endast avser beslut av chefer. Hovrätten anser också att det inte kommit till tydligt uttryck i förslaget till lagtext att beslut av bataljons- och kompanichefer inte skall kunna överklagas direkt vid tingsrätt.

Hovrätten föreslår att uttrycket "med nämnd" byts ut mot "och nämndemän" i förslaget till domförhetsregler för tingsrätten.

Sveriges domareförbund anser inte att lagen om handläggning av domstolsärenden är ändamålsenlig vid klagan över beslut om disciplinpåföljd. För gärningar som ligger på gränsen mellan disciplinär och straffrättslig hantering kan det uppstå olägenheter om domstolen inte har tillgång till disciplinpåföljderna. Domstolen kan t. ex. finna sig vara tvungen att döma till fängelse i stället för ett kraftigt verkande utegångsförbud, vilken påföljd hade kunnat tillgripas om handläggningen varit disciplinär. En liknande situation kan enligt förbundet uppkomma vid åtal för en relativt lång utevaro. I vissa sådana fall torde tjänstgöringsförhållandena eller omständigheterna i övrigt vara sådana att den långa utevaron inte kan anses vara ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller för tjänsten i övrigt. Ansvar kan då inte komma i fråga, eftersom domstolen inte kan ålägga påföljd för vad som nu betecknas som undanhållande. Denna gränszon har enligt domareförbundet inte behandlats av utredningen.

Rättegångsutredningen föreslår att det militära disciplinansvaret i domstolarna hanteras efter de straffrättsliga reglerna och inte enligt ärendelagen. Ärendelagen är enligt utredningen så konstruerad att den inte passar straffrättsliga frågor. Rättegångsutredningen medger att ärendelagen erbjuder vissa fördelar jämfört med rättegångsbalken. Utredningen erinrar om att man föreslagit vissa ändringar i rättegångsbalken som innebär att man kan uppnå i stort sett samma fördelar vid en hantering enligt rättegångsbalken. I fråga om rätten till fullföljd anser utredningen att betydande fördelar kan nås om högsta domstolen görs till slutinstans. Bland fördelarna nämner utredningen möjligheterna till enhetlig rättstillämpning och en enklare hantering av svårbedömda fall.

Föreningen Sveriges auditörer delar MAK:s uppfattning att det kan vara lämpligt att det i omprövningsärendet finns möjlighet göra avsteg från de formella handläggningsrutinerna. Enligt föreningen bör emellertid denna möjlighet komma till direkt uttryck i lagtexten.

Föreningen Sveriges åklagare påpekar att utredningen inte konsekvent förmått göra disciplinförfarandet till ett rent förvaltningsförfarande, enär allmän domstol enligt förslaget skall bli fullföljdsinstans. Föreningen frågar sig varför inte åklagare och domstol redan från början skall få ta hand om de bestridda målen. Därigenom skulle man enligt föreningen sannolikt kunna nedbringa antalet fullföljda mål och öka rättssäkerheten.

JUSEK anser att det bör övervägas om inte rättegångskostnadsregler behövs motsvarande dem som nu gäller i militära rättegångslagen. Det bör enligt JUSEK också göras möjligt för åklagare att med polismyndighetens hjälp komplettera utredningen så att ärendet kan beredas för avgörande i ett sammanhang utan att uppskov skall behöva meddelas. Domstolens roll som rättsskipande instans renodlas därvid.

Kustartilleriets reservofficersförbund anser att det klart skall framgå att ett beslut av kompanichefen i ett disciplinärende av enklare beskaffenhet bör, vid ett överklagande, först prövas av bataljonschefen, innan den värnpliktige tillåts att klaga hos myndigheten. Detta torde enligt förbundet föra med sig en jämn rättstillämpning och en avlastning i fråga om besvär över beslut av enklare beskaffenhet.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund hävdar att överklagningstiden gjorts orimligt kort. De speciella regler som gäller under värnplikten gör att den värnpliktige behöver möjlighet att studera gällande regler och konsultera sakkunniga innan han avgör om han vill överklaga. Att verkställigheten ändock skall kunna ske efter två dagar är enligt förbundet märkligt.

1.3 Det straffrättsliga ansvaret

1.3.1 Allmänna utgångspunkter

Några remissinstanser ifrågasätter om inte vissa ytterligare gärningstyper bör vara straffbelagda i fredstid.

Svea hovrätt anser sig sålunda ha svårt att bedöma konsekvenserna av en avkriminalisering i fredstid av brotten ohörsamhet mot vakt, missbruk av förmanskap (utom grova fall), obehörig befälsutövning, våld eller hot mot krigsman, missfirmelse mot krigsman, oskickligt beteende, undanhållande, övergivande av post, onykterhet i tjänsten, förargelseväckande beteende och tjänstefel (utom grova fall). Det hade enligt hovrätten varit värdefullt, om utredningen lagt fram statistik utvisande i vilken omfattning de nuvarande straffbestämmelserna tillämpas. Utredningens motiv är i denna del också ganska kortfattade påpekar hovrätten. Det är enligt hovrättens mening inte uteslutet att de principiella ställningstaganden som utredningen gjort här har lett till förslag till ändring som blivit alltför långtgående och som i praktiken kan medföra negativa konsekvenser för disciplinen och effektiviteten inom försvarsmakten. Hovrätten anser också att det lagtekniska system som MAK valt är svåröverskådligt.

1.3.2 Straffansvaret i fred

RÅ ställer sig tveksam till att rubricera svårare vägrans- och utevarobrott som värnpliktsbrott. Enligt RÅ: s mening bör en mer adekvat och beskrivande benämning övervägas. RÅ ifrågasätter även lämpligheten av att sänka straffmaximum för värnpliktsvägran. En följd kan bli att ett mildare synsätt läggs på ifrågavarande brott utan att några direktiv getts i en sådan riktning.

Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt påpekar att MAK: s förslag innebär att de som vägrar vapenfri tjänst kan dömas till längre straff än de som vägrar värnplikt. Vidare påpekar överåklagaren att enligt nu gällande regler i rättegångsbalken kan brott för vilka är stadgat fängelse i högst sex månader avgöras av ensamdomare. Enligt överåklagaren kan det knappast vara meningen att så allvarliga brott som vägran att göra värnplikt skall

kunna avgöras av en person. Med hänsyn härtill och till att straffmaximum bör vara samma som i 16 § lagen (1966: 413) om vapenfri tjänst föreslår överåklagaren att värnpliktsbrott bestraffas med böter eller fängelse i högst ett år.

Länsåklagarmyndigheten i Östergötlands län ställer sig tveksam till den i 39 § värnpliktslagen föreslagna allmänna bestämmelsen "eller på annat sätt åsidosätter vad som åligger honom i tjänsten". Formuleringen är enligt åklagarmyndigheten allför svepande och borde helt kunna uteslutas. För att komma till rätta med underlåtenhet att rätta sig efter beslut om åläggande av disciplinpåföljd bör enligt myndigheten istället särskild påföljd stadgas. Åklagarmyndigheten diskuterar också om brottsbenämningen värnpliktsbrott är lämplig. Länsåklagarmyndigheten kan i stället tänka sig beteckningen orderbrott.

Åklagarmyndigheten i Linköpings åklagardistrikt förordar att brotten rymning och lydnadsbrott står kvar i brottsbalken, särskilt som samma brott i krigstid föreslås stå kvar där. Benämningarna rymning och lydnadsbrott bör kvarstå, då beteckningen värnpliktsbrott enligt åklagarmyndigheten är intetsägande och kanske missvisande. Åklagarmyndigheten noterar att i den föreslagna 39 § värnpliktslagen straffbeläggs även fall då den värnpliktige "på annat sätt åsidosätter vad som åligger honom i tjänsten". En så allvarlig uppsåtlig gärning att den är ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller för tjänsten i övrigt skall enligt åklagarmyndigheten vara definierad i lagtexten. Denna föreskrift föreslås utgå då det är angeläget att det klart finns utsagt vad som är otillåtet, särskilt för de i regel unga värnpliktiga utan större livserfarenhet.

Östersunds polisdistrikt anser att orden "är ägnad" i förslaget till 39 § värnpliktslagen bör ersättas med begreppet "medfört eller kunnat medföra", eftersom sistnämnda uttryck på ett bättre sätt omfattar de beskrivna gärningarna. Orden "är ägnad" implicerar ett uppsåt hos den värnpliktige och polisdistriktet frågar sig om det varit lagstiftarens avsikt.

Svea hovrätt avstyrker förslaget att sätta ner straffmaximum för de svåra lydnads- och rymningsbrotten. Under inga omständigheter bör straffmaximun sättas lägre än ett års fängelse anser hovrätten. Det bör beaktas vid bestämmande av strafflatituderna att häktningsmöjlighet måste finnas vid upprepade rymningar framhåller hovrätten. Om de föreslagna sanktionerna för vägran att lyda förmans order införs anser hovrätten att motsvarande bestämmelser i vapenfritjänstlagen och civilförsvarslagen bör ses över.

Också *hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att den föreslagna straffskalan för värnpliktsbrott ger en felaktig bild av brottets straffvärde. Straffskalan för värnpliktsbrott bör i stället enligt hovrätten uppta böter och fängelse i högst två år.

Sveriges advokatsamfund noterar att straffbarheten föreslås bli avhängig av om gärningen "är ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller för tjänsten i övrigt". Detta kommer enligt advokatsamfundet att leda till att gränsen mellan det straffbara och det straffria området blir oklart. Samfundet avstyrker förslaget i sin helhet och förordar att det nuvarande systemet bibehålls.

Sveriges domareförbund framhåller att placeringen av reglerna om straffansvar för brott under militärtjänstgöringen i en samlingsparagraf i värnpliktslagen inte är tillfredsställande. Regleringen är enligt förbundet så central att dess plats alltjämt bör vara i brottsbalken. Vidare är förslaget i denna del olämpligt ur pedagogisk synvinkel och möjlighet ges inte till en tillfredsställande nyansering av påföljderna. Förbundet föreslår att i vart fall nuvarande tjänstefel bör brytas ut till särbehandling.

Överbefälhavaren ifrågasätter om inte den föreslagna bestämmelsen i 39 § värnpliktslagen bör göras tillämplig på kvinnor som genomgår militär grundutbildning.

Värnpliktsverket anser att det bör övervägas att i 36 § värnpliktslagen tillföra en bestämmelse om påföljd i de fall då en värnpliktig underlåter att anmäla hinder som utgör laga förfall för honom att inställa sig till tjänstgöring. I anslutning till förslaget rörande 38 § värnpliktslagen påpekar verket att det inte finns någon saklig grund för att uppsåtlig utevaro från en inskrivningsförrättning skall vara mindre klandervärd än oaktsam utevaro från en kortare tids tjänstgöring. Verket påminner om att det inte anses möjligt att till tjänstgöring – i varje fall inte till värnpliktsutbildning – kalla in en värnpliktig som inte blivit inskriven. Det finns följaktligen risk för att den som vill komma ifrån tjänstgöringen ser det som fördelaktigt att utebli från inskrivningsförrättningen. Därför bör det enligt verket övervägas att i påföljdsavseende likställa underlåtelse att inställa sig i de båda fallen och föreskriva dagsböter även för den som inte efterkommer kallelse till inskrivningsförrättning.

JO föreslår som alternativ till kommittéförslaget att brotten lydnadsbrott, grovt lydnadsbrott och rymning behålls i fredstid. JO påpekar att även ett passivt lydnadsbrott som begås gemensamt av flera krigsmän blir straffbart som myteri då uttrycket med förenat våld fått utgå ur bestämmelsen. JO ifrågasätter om en sådan ändring har varit avsedd. JO ställer sig tveksam till förslaget att för krigsförhållanden införa ett särskilt straffstadgande för våld eller hot mot krigsman när brotten är riktade mot förman eller vaktpost. JO föreslår i stället att de straffskärpningsgrunder som framgår av tredje stycket i förslaget till 21 kap. 6 § brottsbalken kommer till uttryck i 17 kap. 1 § samma balk. JO ifrågasätter vidare om inte bestämmelserna om ryktesspridning till fara för rikets säkerhet och om försummande av krigsförberedelse bör vara tillämpliga även under beredskapstillstånd. Slutligen anser JO att 22 kap. brottsbalken bör reserveras för straffbud som skall tillämpas under beredskaps- eller krigstillstånd. Bland annat bör alltså de straffbestämmelser som inte föreslås upphävda finnas kvar i 22 kap. brottsbalken.

Hovrätten över Skåne och Blekinge påpekar också att den språkliga moderniseringen av myteribestämmelsen i förslaget till 16 kap. 2 a § brottsbalken får till följd att det inte klart framgår av lagtexten att uppsåtet skall avse samfälld våldsutövning. Orden "med våld" bör därför inskjutas mellan "hotar att" och "sätta sig upp". Enligt hovrättens mening bör för brottet våld eller hot mot förman enligt 21 kap. 6 § brottsbalken stadgas strängare straff än för motsvarande brott mot tjänsteman enligt 17 kap. 1 § brottsbalken, vilket lagrum föreslås bli tillämpligt på våld eller hot mot

militära förmän under fredsförhållanden. Vid bedömande av huruvida grovt brott föreligger skall – liksom i fråga om grovt lydnadsbrott – särskilt beaktas, om gärningen begåtts under strid eller i övrigt medfört särskild fara för krigslydnaden. Att under sådana förhållanden bruka våld mot förman eller hota därmed framstår för hovrätten som minst lika straffvärt som ordervägran i dylika fall. Fängelse på livstid bör ingå i straffskalan för grovt brott, i överensstämmelse med vad som föreslås beträffande lydnadsbrott. Hovrätten anser vidare att avkriminaliseringen av försök, förberedelse och stämpling till våld eller hot mot förman framstår som egendomlig mot bakgrund av att försök och förberedelse till de närbesläktade brotten misshandel och våld eller hot mot tjänsteman är straffbelagda enligt 3 kap. 10 § resp. 17 kap. 16 § brottsbalken. Hovrätten anför att det inte förefaller rimligt att se mildare på gärningar som under krigstid begås mot överordnade än på motsvarande gärningar som förövas under fredsförhållanden eller som riktar sig mot vederlikar eller underlydande. Hovrätten anser att i vart fall försök och förberedelse till våld eller hot mot förman bör straffbeläggas i 21 kap. 12 § brottsbalken.

Övergivande av post i 21 kap. 13 § brottsbalken bör enligt hovrätten bibehållas då straffskalan för tjänstebrott – fängelse i högst 2 år – inte kan anses tillräckligt. Beträffande ryktesspridning till fara för rikets säkerhet i 22 kap. 5 § påpekar hovrätten att paragrafen har jämkats i redaktionellt hänseende utan att någon saklig ändring varit åsyftad. Att orden rykte och påstående skrivits i pluralis, kan emellertid enligt hovrätten lätt tolkas så att spridande av enstaka falska rykten inte träffas av kriminaliseringen. Singularformen bör därför bibehållas.

Svenska officersförbundet anser att den föreslagna avkriminaliseringen av undanhållande kan vara till nackdel om en värnpliktig sätter upprepade kortare undanhållanden i system. Utbildningen kan spolieras inte bara för den värnpliktige utan även för utbildningsenheten, om han har en nyckelposition. Gränsdragningen till straffbelagd olovlig utevaro bör klarläggas så att missbruk av undanhållande kan ses som sådan eller t.ex. som allvarligare lydnadsbrott.

1.3.3 Straffansvaret i krig

Svea hovrätt anser att brotten övergivande av post och överlöpande till fienden bör behållas som särskilda brott liksom det särskilda stadgandet för svensk medborgare i 22 kap. 3 § andra stycket brottsbalken.

Hovrätten över Skåne och Blekinge motsätter sig att förbudet mot samröre med fienden flyttas till tjänstereglementet för försvarsmakten. Som skäl anförs att det nuvarande i brottsbalken intagna förbudet mot sådant samröre innebär en inskränkning av den yttrandefrihet och informationsfrihet som 2 kap. 1 § 1 och 2 regeringsformen tillförsäkrar varje medborgare gentemot det allmänna. Denna frihet får – med vissa undantag som inte är berörda här – begränsas endast genom lag, framhåller hovrätten. Straffbestämmelsen i 22 kap. 4 § brottsbalken kan alltså enligt hovrättens mening inte ersättas av reglementariska föreskrifter.

De i betänkandet anförda skälen för upphävande av stadgande rörande

olovlig sammankomst verkar inte övertygande, hävdar hovrätten vidare. Att man utan särskilt författningsstöd kan ingripa mot sammankomster inom de militära förbanden, innebär inte enligt hovrättens uppfattning att ifrågavarande bestämmelse är obehövlig. Möjlighet måste nämligen finnas att hindra dylika sammankomster också utanför de militära anläggningarna, anser hovrätten. Den under rådande fredsförhållanden mer öppna attityden till mötesverksamhet inom förbanden kan inte gärna tas till intäkt för att man bör avhända sig möjligheten att i krigstid utnyttja straffhot som ett medel att stävja skadlig mötesverksamhet. Hovrätten avstyrker sålunda förslaget att avskaffa bestämmelsen om olovlig sammankomst. Hovrätten framhåller dock att det kan finnas skäl att se över stadgandet i syfte att utmejsla brottsrekvisiten tydligare.

Hovrätten tillstyrker att brottsbeteckningen dagtingan ändras till obehörig kapitulation. I den nya lydelsen har emellertid ordet obehörigen fått en sådan placering att det enligt den närmast till hands liggande språkliga tolkningen inte syftar på det andra ledet av villkorsbisatsen ("ger sig och sin avdelning åt fienden") hävdar hovrätten. I tydlighetens intresse bör därför enligt hovrätten den nuvarande avfattningen av stadgandet bibehållas eller ordet obehörigen upprepas i beskrivningen av den andra gärningsformen.

Bestämmelsen om förmans ansvar för folkrättsbrott begånget av underlydande har enligt hovrättens mening i MAK: s förslag fått ett i olika hänseenden alltför begränsat tillämpningsområde. För det första tar stadgandet sikte endast på brott av underordnade krigsmän. Härigenom utesluts från det straffbara området underlåtenhet av utländska krigsdeltagare att hindra underlydande folkrättsstridiga handlingar. Med krigsman torde nämligen enligt definitionen i förslaget till 21 kap. 2 § brottsbalken avses endast den som är tjänstgöringsskyldig vid den svenska försvarsmakten. Från krigsfångar och därmed jämställda kan bortses, menar hovrätten. I första och andra styckena kriminaliseras bl. a. utländska krigsdeltagares folkrättskränkningar. Det bör därför enligt hovrättens uppfattning finnas möjlighet att utdöma ansvar också av de utländska gärningsmännens överordnade.

För det andra – anser hovrätten – bör inte bara underlåtenhet att förhindra folkrättsbrott straffbeläggas utan också underlåtenhet att beivra sådant brott. Visserligen kan enligt den av kommittén föreslagna ordningen svenska militära befattningshavare inskrida med påföljder endast mot sådana folkrättskränkningar som faller utanför det kriminaliserade området. Enligt vad hovrätten utvecklat i det föregående bör stadgandet i tredje stycket dock utvidgas att gälla också för medlemmar av främmande krigsmakt med ett till äventyrs annorlunda utformat militärt ansvarssystem. För det tredje innebär kravet att förmannen skall ha haft möjlighet att förutse brottet en alltför kraftig inskränkning av ansvarsområdet. Som en alternativ ansvarsgrund bör upptas att vederbörande känt till att brottet begicks anser hovrätten. För det fjärde framstår uttrycket "vad som ankommit på honom" som alltför begränsande, hävdar hovrätten. Det förefaller närmast ta sikte på rent formella tjänsteåligganden och bör lämpligen utbytas mot "vad som stått i hans makt", vilket uttryck nära ansluter till konventionstexten.

Hovrätten föreslår därför att tredje stycket får följande lydelse: "Har folkrättsbrott förövats, skall också gärningsmannens överordnade dömas, i den mån denne känt till eller kunnat förutse brottet men icke gjort vad som stått i hans makt för att hindra eller beivra detta."

Beträffande förslagen rörande 21 kap. 1 § och 22 kap. 10 § brottsbalken påpekar hovrätten att dessa lagrum delvis motsvarar nuvarande 22 kap. 16 §. Av formuleringen av det sistnämnda lagrummet framgår, att vid krigsfara eller motsvarande förhållanden inte samtliga bestämmelser i resp. kapitel behöver sättas i kraft på en gång. Det möter alltså inte hinder att regeringen meddelar förordnande angående endast visst eller vissa av stadgandena. Denna nyans har inte kommit till uttryck i den föreslagna lagtexten framhåller hovrätten.

I andra stycket i förslaget till 22 kap. 10 § bör enligt hovrättens mening orden "krigsfara enligt" bytas ut mot det adekvata uttrycket "föreligger sådana förhållanden som avses i". Hovrätten hänvisar därvid till 21 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken.

Länsåklagarmyndigheten i Norrbottens län ifrågasätter om en särskild bestämmelse behövs vid våld eller hot om våld under krigsförhållanden. Straffskalan i 17 kap. 1 § brottsbalken med ett maximum av fyra års fängelse synes tillräcklig även under krigsförhållanden, anser länsåklagarmyndigheten. Hänsynen till försvarsmaktens effektivitet motiverar enligt myndighetens mening inte heller en särbestämmelse under krig.

ÖB anför att det med hänsyn till den stora betydelse posttjänsten har under krigsförhållanden och med särskilt beaktande av de allvarliga verkningar som kan uppkomma med avseende på såväl personal som egendom det är helt nödvändigt att i framtiden behålla övergivande av post som ett självständigt brott. En bestämmelse motsvarande den som nu finns i 21 kap. 13 § brottsbalken bör sålunda finnas kvar anser ÖB.

Östersunds polisdistrikt påpekar att den föreslagna utformningen av paragrafen om våld eller hot mot förman i motsats till den gamla inte anger vad som bör gälla vid fall av våld eller hot mot likvärdig krigsman. Vad avser brottet onykterhet i tjänsten kan polisstyrelsen inte dela kommitténs uppfattning. Den militära situationen är så specifik att straffsanktioner är starkt motiverade, hävdar polisstyrelsen.

Föreningen Sveriges åklagare motsätter sig den föreslagna sänkningen av straffmaximum för rymning och lydnadsbrott, på grund av att den inte återspeglar någon ändrad syn på straffvärdet hos dessa brottstyper. Förslaget skulle försvaga möjligheterna att använda straffprocessuella tvångsmedel för ett effektivt ingripande emot sådana brott.

Riksrevisionsverket ifrågasätter kommitténs förslag att avskaffa av brottet missbruk av förmanskap i 21 kap. 5 § brottsbalken. Verket anför att de värnpliktiga intar en svagare ställning i förhållande till sina chefer än anställd personal. Genom kommitténs förslag skulle de värnpliktigas ställning försämras. Den nuvarande fylliga gärningsbeskrivningen kan enligt verket antas avhålla från missbruk av förmanskap.

Svea hovrätt tar upp frågan om den författningsmässiga regleringen av MAK:s förslag. Hovrätten hävdar att det lagtekniska system som utredningen valt är svåröverskådligt. Hovrätten nämner som exempel bestäm-

melsen om lydnadsbrott. Genom den stränga boskillnad som utredningen gjort mellan brott och förseelser – en distinktion som inte är alldeles klar och som saknar motsvarighet inom specialstraffrätten – och genom att utredningen velat utmönstra de fredstida militära brotten ur brottsbalken, har sanktionen för vägran att i fred lyda förmans order införts såväl i disciplinansvarslagen som i värnpliktslagen. Samtidigt har utredningen ansett det nödvändigt att behålla det militära brottsbegreppet för krigsförhållanden, vilket beträffande lydnadsbrottet medfört en hänvisning till brottsbalken i disciplinansvarslagen. Bestämmelserna är inte alldeles lätta att genomskåda för den som förväntas ta ställning till om en ordervägran är ett brott eller en disciplinförseelse, anför hovrätten. Hovrätten tillfogar att det knappast förefaller motiverat att ha två kapitel i brottsbalken som hänför sig till brott av krigsmän under krigsförhållanden. Om utredningens förslag anses skola genomföras föreslår hovrätten att alla bestämmelser om brott och förseelser, även de processuella, samlas i en särskild lag.

1.3.4 Straffrättsliga påföljder

Ingen remissinstans kommenterar särskilt MAK:s förslag att disciplinstraffet för krigsmän skall utmönstras som brottspåföljd.

1.4 Skadeståndsansvaret för försvarsmaktens personal

JO anser att kommitténs förslag om särbehandling av värnpliktiga i skadeståndshänseende är diskutabelt. Som skäl anför JO att de värnpliktiga arbetar under speciella förhållanden samt utgör en resurssvag grupp i detta sammanhang. Enligt JO bör möjligheten att förbättra materieldisciplinen genom disciplinära ingripanden undersökas närmare innan man slutligt bestämmer sig för en särlagstiftning.

Skövde tingsrätt anser att en särreglering i skadeståndshänseende av de värnpliktiga är stötande med tanke på att den riktar sig mot personer som under tvång har att fullgöra en tjänstgöring under inte obetydliga umbäranden i bl. a. ekonomiskt hänseende. Ett tillräckligt verksamt medel för ändamålet torde vara att ålägga ansvar för disciplinförseelse vid försummelse. I fråga om kommitténs hänvisning till en förväntad kostnadsbesparing pekar tingsrätten på att vissa av ÖB redan beordrade åtgärder torde verksamt bidra till en reducering av materielförlusterna. För den händelse att det anses påkallat att skärpa skadeståndsansvaret bör en lagändring omfatta arbetstagare överlag, framhåller tingsrätten. Beträffande kommitténs förslag till lydelse av 32 a § värnpliktslagen anmärker tingsrätten att det i betänkandet angivna undantaget för ringa oaktsamhet bör uttryckas i lagtexten.

SSU motsätter sig också kommitténs förslag till skärpt skadeståndsansvar för värnpliktiga och ställer sig uttryckligen bakom reservationen i kommittébetänkandet.

Svea hovrätt tillstyrker utredningens förslag att utvidga skadeståndsansvaret för värnpliktiga. Med värnpliktiga bör enligt hovrätten jämställas de

personalkategorier som avses i förslaget till 2 § disciplinansvarslagen, varvid reglerna om skadeståndsansvar kan samlas i en enda lag.

Hovrätten över Skåne och Blekinge tillstyrker också förslaget om utvidgat skadeståndsansvar för värnpliktiga.

Sveriges domareförbund tillstyrker i princip förslaget beträffande skadeståndsansvar för militär personal, men har invändningar mot att ansvaret endast omfattar materiel som har utlämnats till den värnpliktige för personligt bruk. Den lagtekniska utformningen av de föreslagna bestämmelserna är enligt förbundet otillfredsställande. Avsikten är att ansvar enligt den föreslagna 32 a § värnpliktslagen skall gälla vid sidan av ansvar enligt 4 kap. 1 § jämförd med 6 kap. 4 § 1 skadeståndslagen. Den föreslagna 32 a § kan enligt förbundet tolkas som om den exklusivt reglerade ansvaret för värnpliktiga. Förbundet anser vidare att det är olyckligt att värnpliktigas skadeståndsansvar regleras i två olika lagar.

Polisstyrelsen i Östersunds polisdistrikt anser att även s. k. gemensam utrustning, t. ex. förbandsutrustning, som lämnats ut mot personlig kvittens bör omfattas av det utvidgade skadeståndsansvaret.

JUSEK anser att det bör komma till uttryck i lagtexten att ansvar inte skall inträda vid ringa oaktsamhet.

Försvarets civilförvaltning är positiv till kommitténs förslag rörande de värnpliktigas skadeståndsansvar. Civilförvaltningen påpekar emellertid att klara och entydiga bestämmelser måste utfärdas om vilken materiel som omfattas av det utvidgade skadeståndsansvaret. Därigenom uppfylls kravet på rättssäkerhet bättre, anser civilförvaltningen. Civilförvaltningen ansluter sig till förslaget att förvaltningen skall vara fullföljdsinstans i ersättningsärendena.

JK avstyrker förslaget att göra försvarets civilförvaltning till fullföljdsinstans i ersättningsmålen. JK pekar också på att de nya ersättningsreglerna kan kritiseras då de endast omfattar värnpliktig personal. Detta intryck av ojämlikhet kan enligt JK för en utomstående förstärkas av att ärendena överprövas av civilförvaltningen, som i den värnpliktiges ögon kommer att uppfattas som en företrädare för disciplinmyndigheten. JK föreslår i stället att allmän domstol görs till klagoinstans enligt den ordning som föreskrivs för s. k. förenklade tvistemål.

Överåklagaren i Stockholm föreslår att den som har ålagts ersättningsskyldighet ges möjlighet att få sin sak prövad av allmän domstol med civilförvaltningen som eventuell motpart.

Åklagarmyndigheten i Bodens åklagardistrikt anser att det kan ifrågasättas om civilförvaltningen bör vara besvärsinstans i ersättningsmålen då förvaltningen har att föra statens talan i samma mål.

ÖB ställer sig bakom förslaget om ett utvidgat skadeståndsansvar för de värnpliktiga. Han framhåller dock att det av lagtexten bör framgå att ersättningsskyldighet inte skall åläggas, om det varit fråga om ringa oaktsamhet. ÖB föreslår också att bestämmelser utfärdas om handläggning vid myndigheten med avseende på utredning, avskrivning, överlämnande till central myndighet och beloppsgränser. ÖB föreslår vidare att det i lag bör läggas fast vilken beloppsgräns som gäller för de lägre chefernas rätt att handlägga ersättningsärenden. ÖB ifrågasätter om inte en regel motsvaran-

de den som föreslås angående omprövning av bataljons- och kompanichefs beslut i disciplinärendena bör finnas även beträffande ersättningsärendena.

Riksrevisionsverket ifrågasätter om det föreslagna förfarandet i ersättningsärendena kommer att fungera tillfredsställande. Riksrevisionsverket pekar också på att civilförvaltningen uppfattas som företrädare för staten. Verket föreslår att man vid den fortsatta beredningen överväger om inte möjligheten att överklaga till domstol bör behållas. Alternativt kan det enligt verket övervägas om kommitténs förslag kan kompletteras med en möjlighet för den värnpliktige att på ett enkelt sätt genom ansökan inom viss tid från det utmätning ägt rum eller betalning under förbehåll skedde få ersättningsfrågan hänskjuten till prövning av domstol utan att förfarandet med fastställesetalan behöver tillgripas.

Hovrätten över Skåne och Blekinge föreslår att en möjlighet till omprövning av ett ersättningsärende bör finnas, dels i syfte att främja en jämn rättstillämpning inom förbanden, dels för att fullföljdsordningen skall överensstämma med vad som gäller i fråga om disciplinpåföljder.

Stockholms tingsrätt påpekar att civilförvaltningen agerar både som företrädare för staten och som domare. Tingsrätten förordar att den värnpliktige får möjlighet att begära domstolsprövning utan att behöva använda sig av det invecklade fastställelseinstitutet.

Skövde tingsrätt anser att de allmänna domstolarna bör bli fullföljdsorgan i stället för försvarets civilförvaltning, varvid talan bör behandlas som tvistemål. Som skäl anförs att det är en fördel att enhetliga regler gäller för disciplin- och ersättningsmål. Vidare är det också ur rättssäkerhetssynpunkt av värde att klaganden bereds möjlighet att framföra sin sak muntligt och att han får den prövad av en fristående instans.

Sollefteå tingsrätt anser det också olämpligt att försvarets civilförvaltning blir fullföljdsinstans i ersättningsmål.

Föreningen Sveriges auditörer anser att det i lagtexten bör anges att rätten för den värnpliktige att väcka talan vid domstol skall avse den domstol inom vars domkrets den myndighet som ålagt ersättningsskyldigheten är lokaliserad med möjlighet att flytta över ersättningsmålet till en annan domstol.

1.5 Handläggningen vid domstol av mål med militär anknytning

RÅ biträder kommitténs förslag att avskaffa den särskilda krigsrättsorganisationen. En eventuell lagstiftning bör emellertid enligt RÅ föregås av en genomgripande översyn av de allmänna domstolarnas organisation, i syfte att skapa förutsättningar för ett effektivt domstolsväsende i krig. Den föreslagna förändringen förutsätter enligt RÅ likaså en översyn av krigsorganisationen för polis och åklagare. Särskild uppmärksamhet måste därvid ägnas förundersökningsförfarandet.

Domstolsverket biträder i huvudsak kommitténs förslag. Man förordar dock att tingsrättsorganisationens funktion planeras redan i fredstid samt föreslår att förstärkningsenheter organiseras för att i krigstid ingå i vissa

tingsrättens organisationer. Enheterna kan enligt domstolsverket förmodas fylla vissa krav på rörlighet utan att för den skull behov föreligger av en organiserad anknytning till fältförbanden.

Bristerna i kommitténs förslag är enligt domstolsverket påtagliga, då det gäller den brottsutredande verksamheten med anknytning till fältförhållanden. Enligt verket framstår det som en helt otillräcklig lösning att den brottsutredande verksamheten i krig skulle ske inom ramen för ett krigsorganiserat civilt polis- och åklagarväsende. Starka skäl, såsom möjligheterna till förhör, säkrande av bevisning m. m. talar med styrka för att det i en framtida krigsorganisation måste finnas polis- och åklagarresurser direkt kopplade till fältförbanden. Om en sådan lösning kommer att övervägas i den fortsatta beredningen av kommitténs förslag, vill domstolsverket även peka på att fördelar ur personalbesparingssynpunkt torde stå att finna genom att åklagare regelmässigt förordnas till krigsauditörer vid fältförbanden. Domstolsverket menar också att kommittén inte närmare har behandlat de frågor ur rättssäkerhetssynpunkt som kan uppkomma för s. k. detacherade avdelningar. Enligt verket bör dessa frågor uppmärksammas i det fortsatta beredningsarbetet av kommitténs förslag. Vad angår det processuella förfarandet i krigstid pekar domstolsverket på att MAK i betänkandet har angett att vissa särskilda bestämmelser i stora delar torde ersätta vissa specialbestämmelser som nu finns i 15 kap. militära rättegångslagen. Enligt domstolsverket hade det varit önskvärt med närmare analys av de följder som är förenade med upphävandet av bl. a. 14 och 15 kap. militära rättegångslagen.

ÖB motsätter sig kommitténs förslag att avskaffa krigsrättsorganisationen. Han anser att krigsrättsorganisationen, med förstärkning på utredningssidan och mindre justeringar i övrigt, har goda förutsättningar att fungera i ett krigsläge. ÖB framhåller vikten av en skyndsam handläggning av brottmålen med hänsyn till disciplinen och ordningen inom försvarsmakten. Ur allmänpreventiv synvinkel är det också viktigt att vissa former av brottslighet åtgärdas så snabbt som möjligt, anför ÖB. Han påpekar vidare att det ur kommunikationssynpunkt måste vara enkelt att nå domstolen eftersom förbandens transportresurser är begränsade.

Om statsmakterna ändå skulle finna att övervägande skäl talar för den föreslagna förändringen är det ett bestämt krav från överbefälhavarens sida att man ser över krigsorganisationen för domstols-, åklagar- och polisväsendet. En sådan översyn måste innebära att planering och samordning mellan berörda myndigheter sker i fredstid, framhåller ÖB. Han hävdar också att en förändring nödvändigtvis måste innebära, att personal från de rättsvårdande myndigheterna måste kunna disponeras inom de delar av landet där befolkningsunderlaget genom militära truppkoncentrationer kan förväntas öka i förhållandevis stor omfattning. Det krävs vidare att polis- och åklagarpersonal förses med sådana resurser att de har möjlighet att snabbt och effektivt verka inom stridsområdena. Vid domstolarna måste finnas en i förväg organiserad avdelning som med kort varsel kan förflytta sig och hålla förhandling utom kansliorten.

Svea hovrätt erinrar om att det i samband med 1948 års lagstiftning om krigsrätterna ansågs ligga i öppen dag att man i krig måste ha tillgång till

rörliga krigsdomstolar. Hovrätten framhåller att det inte kan utläsas av MAK: s betänkande huruvida detta uttalande har förlorat sin giltighet. Hovrätten ställer sig därför mycket tveksam till förslaget om krigsrättens avskaffande.

Hovrätten över Skåne och Blekinge påminner också om departementschefens yttrande i 1948 års lagstiftningsärende rörande vikten av rörliga krigsdomstolar. Även hovrätten över Skåne och Blekinge anser att man inte kan lämna dessa yttranden utan beaktande. De moderna krigsförbandens ökade rörlighet och den betydande flexibiliteten i nutidens operativa planläggning har enligt hovrättens mening snarare understrukit behovet av dylika domstolar. Hovrätten pekar på de problem som kan uppstå då de militära förbanden koncentreras till delar av Sverige med oförberedd och dåligt utbyggd domstolsorganisation. En domstolsorganisation som dessutom har kvar en betydande del av sina fredsmässiga uppgifter. Handläggningen av de därutöver tillkommande militära målen kan, befarar hovrätten, bli lika summarisk och mindre skyndsam än vid en krigsrätt. Hovrätten anser det inte vara lämpligt att låta den dömande verksamheten anstå till stridshandlingarna upphört. En sådan lösning skulle enligt hovrättens mening inge starka betänkligheter från såväl rättssäkerhets- som effektivitetssynpunkt. Hovrätten finner sig alltså inte kunna tillstyrka förslaget att avskaffa krigsrätterna. Däremot bör enligt hovrätten dessas sammansättning och arbetsformer ses över med beaktande av de i betänkandet framförda synpunkterna.

Sveriges domareförbund tillstyrker MAK: s förslag men föreslår att domstolarna i krig tillförsäkras militär sakkunskap.

1.6 Rättsvården vid de svenska FN-förbanden

Österunds polisdistrikt framhåller särskilt att den av MAK förordade lösningen rörande den militära rättsvården vid de svenska FN-förbanden är ändamålsenlig.

MAK:s lagförslag

1 Förslag till
Lag om disciplinansvar för värnpliktiga

Härigenom föreskrivs följande

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag tillämpas på värnpliktiga under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga enligt värnpliktslagen (1941:967).

2 § Vad som i lagen sägs om värnpliktiga skall också tillämpas på

1. kvinnor som utbildas enligt lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor,
2. dem som genomgår utbildning vid förberedande officersskola eller annan utbildning för att få anställning som officerare vid försvarsmakten,
3. hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,
4. dem som genom krigsfrivilligavtal eller annat särskilt avtal åtagit sig att frivilligt tjänstgöra i befattning inom försvarsmaktens krigsorganisation under den tid då de i sådan egenskap är tjänstgöringsskyldiga,
5. dem som är anställda i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst vid tjänstgöring utom riket.

3 § Då riket är i krig skall vad som sägs om värnpliktiga gälla för

1. var och en som är tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten,
2. polismän som utan att vara tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten är skyldiga att delta i rikets försvar,
3. skyddsvakter som förordnats med stöd av 10 § lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
4. sådan personal inom civilförsvaret som enligt regeringens förordnande är skyldig att utöva samma verksamhet som försvarsmaktens personal,
5. alla som annars vistas vid avdelningar av försvarsmakten, när avdelningarna är i fält eller verkar under liknande förhållanden.

4 § Regeringen får förordna att vad som sägs i 3 § skall tillämpas, om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara vari riket har befunnit sig.

5 § Vad som sägs om värnpliktiga skall också gälla för

1. krigsfångar,

2. krigsdeltagare som har internerats vid krig under vilket riket är neutralt,

3. utlänningar som vistas bland krigsfångar eller krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård.

6 § Om det ej längre föreligger förhållanden som aves i 3 eller 4 §, skall regeringen föreskriva att tillämpningen av bestämmelserna i nämnda paragrafer skall upphöra.

Åtalsanmälan

7 § En värnpliktig, som är skäligen misstänkt för ett brott som avses i 20 kap. 1–3 §§ brottsbalken eller ett annat brott varigenom han har åsidosatt vad som åligger honom i tjänsten, skall anmälas till åtal för brottet om inte annat följer av 8 §.

8 § Åtalsanmälan får underlåtas och disciplinförfarande i stället användas i fråga om

1. brott för vilka svårare straff än böter ej föreskrivs,

2. följande brott i brottsbalken, nämligen ofredande (4 kap. 7 §), snatteri (8 kap. 2 §), egenmäktigt förfarande (8 kap. 8 §), bedrägligt beteende (9 kap. 2 §), undandräkt (10 kap. 2 §), olovligt förfogande (10 kap. 4 §), olovligt brukande (10 kap. 7 §), svikande av försvarsplikt (18 kap. 6 §), lydnadsbrott (21 kap. 3 §) och rymning (21 kap. 5 §).

Åtalsanmälan skall dock alltid göras om

1. brottet riktar sig mot någon person utanför försvarsmakten,

2. målsäganden har förklarat att han avser att föra talan om enskilt anspråk,

3. det finns skäl att anta att straffet inte kommer att stanna vid böter.

Disciplinansvar

9 § En värnpliktig som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter vad han på grund av reglementen, instruktioner, förmäns order eller i övrigt skall iaktta i tjänsten skall åläggas disciplinpåföljd för *disciplinförseelse*. Påföljd skall dock ej åläggas om felet är ringa.

10 § Disciplinpåföljd får åläggas även om den värnpliktige ej är i tjänst vid tiden för beslutet.

11 § Om en åtgärd har vidtagits för att åtala en värnpliktig, får disciplinärt förfarande ej inledas eller fortsättas i fråga om den förseelse som avses med åtgärden.

12 § Disciplinpåföljd får inte åläggas senare än två år efter förseelsen om inte den värnpliktige dessförinnan underrättats enligt 25 § om vad som anförs mot

honom eller erhållit motsvarande underrättelse från riksdagens ombudsmän eller justitiekanslern.

Disciplinpåföljder

13 § Disciplinpåföljder är varning, extratjänst, löneavdrag och utegångsförbud.

14 § Varning skall meddelas skriftligen.

15 § Extratjänst innebär att den värnpliktige vid högst fyra tillfällen utöver den vanliga tjänsten skall utföra handräckning eller någon annan särskild uppgift. Vid varje tillfälle får högst fyra timmar tas i anspråk för uppgiften.

16 § Löneavdrag åläggs för högst trettio dagar och innebär avdrag på dagersättning eller motsvarande. Kan sådant avdrag ej ske, skall mot avdraget svarande belopp erläggas av den värnpliktige. Om storleken av löneavdrag föreskriver regeringen.

17 § Utegångsförbud innebär förbud för den som är förlagd inom kasernområde, läger eller motsvarande område att under bestämd tid, minst en och högst femton dagar, på fritid vistas utanför ett sådant område som är upplåtet åt en viss avdelning eller utanför en del av ett sådant område.

För den som är förlagd ombord på ett fartyg skall utegångsförbudet avse förbud att lämna fartyget.

18 § Löneavdrag får åläggas jämte utegångsförbud om det särskilt krävs av hänsyn till ordningen inom försvarsmakten.

Beslutande myndigheter

19 § Frågor om disciplinansvar eller åtalsanmälan prövas av den myndighet vid vilken den värnpliktige tjänstgör eller senast tjänstgjort, om regeringen ej föreskriver annat.

20 § Den som på myndighetens vägnar prövar ärenden som avses i 19 § skall inneha lägst överstelöjtnants eller kommendörkaptens grad eller tjänsteklass.

21 § Utan hinder av vad som sägs i 20 § får bataljonschefer eller kompanichefer eller motsvarande chefer pröva förseelser av underställd personal,

1. om förseelsen inte utgör brott och
2. om förseelsen har erkänts och ej bör medföra svårare påföljd än varning, extratjänst, löneavdrag i högst tio dagar eller utegångsförbud i högst fem dagar.

22 § För att biträda de myndigheter som har att handlägga disciplinärenden skall finnas auditörer.

Auditörerna skall vara lagfarna. De förordnas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

23 § Innan disciplinpåföljd beslutas eller åtalsanmälan sker skall yttrande inhämtas från auditören. Sådant yttrande behövs dock ej i fråga om beslut som meddelas av chefer enligt 21 §.

Auditören är medansvarig för beslut som myndigheten fattar på tillstyrkan av honom.

Handläggning av disciplinärenden

24 § Om det genom anmälan eller på annat sätt uppkommer fråga om disciplinansvar skall myndigheten skyndsamt utreda saken.

25 § Den värnpliktige skall vid muntligt förhör underrättas om vad som anförs mot honom och höras i saken. Om det är lämpligare får underrättelsen ske skriftligen, varvid den värnpliktige skall uppmanas att yttra sig över vad som anförs mot honom.

Om det behövs skall även anmälaren och andra som kan lämna uppgifter i saken höras muntligen eller skriftligen.

Över förhören skall föras protokoll.

26 § Vid förhöret med den värnpliktige skall ett förhörsvittne om möjligt närvara.

27 § Om myndigheten finner att ett vittne eller en sakkunnig behöver höras vid domstol eller att någon behöver föreläggas att förete en skriftlig handling eller ett föremål som bevis, skall myndigheten ansöka om detta hos den allmänna underrätt inom vars område den person vistas som skall höras eller på annat sätt berörs av åtgärden. I fråga om sådana åtgärder skall i tillämpliga delar gälla vad som föreskrivs i rättegångsbalken om bevisupptagning utom huvudförhandling.

28 § Den värnpliktige skall innan ett ärende avgörs ha fått del av det som framkommit under utredningen om det ej är uppenbart obehövligt.

29 § Myndighetens beslut skall grundas på vad som framkommit under utredningen.

Av beslutet skall framgå de skäl som bestämt utgången.

30 § Den värnpliktige skall underrättas om myndighetens beslut och auditörens yttrande. Han skall även underrättas om hur han skall göra om han vill begära ändring av beslutet. Underrättelse får ske genom delgivning.

31 § Om det av särskilda skäl inte krävs någon disciplinpåföljd får ärendet avskrivas.

32 § Beslut om disciplinpåföljd skall verkställas så snart det kan ske sedan beslutet har vunnit laga kraft.

Om det behövs av hänsyn till ordningen inom försvarsmakten eller av annan särskild anledning, får i beslutet förordnas att extratjänst eller utegångsförbud skall verkställas fastän beslutet ej har vunnit laga kraft.

33 § Extratjänst och utegångsförbud om högst fem dagar får ej verkställas på tjänstefria dagar.

34 § Verkställigheten av extratjänst eller utegångsförbud får uppskjutas eller avbrytas om det finns särskilda skäl. Den dag då avbrottet sker skall i sin helhet räknas som verkställighetstid.

35 § Om flera beslut om utegångsförbud skall verkställas samtidigt, skall påföljderna läggas samman med varandra. Den sammanlagda verkställighetstiden får dock ej överstiga tjugofem dagar.

Vid beslutet om sammanläggning skall den tid avräknas under vilken påföljden redan verkställts.

36 § Blir den som har ålagts utegångsförbud slutligen ålagd löneavdrag i högre instans skall avräkning ske för den tid under vilken förbudet redan har verkställts. En dags utegångsförbud skall motsvara två dagars löneavdrag.

37 § Extratjänst bortfaller om den ej verkställts innan den värnpliktiges tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Utegångsförbud får ej verkställas efter det att den värnpliktiges tjänstgöringsskyldighet har upphört.

Kan utegångsförbud ej verkställas skall det omvandlas till löneavdrag. Vad som sägs i 36 § skall då tillämpas.

Kan löneavdrag ej ske och erläggs ej motsvarande belopp gäller om verkställighet vad som är föreskrivet om bötesstraff. Obetalda belopp får dock ej förvandlas till fängelse. Löneavdrag bortfaller om det ej verkställts inom tre år från det beslutet om disciplinpåföljd vann laga kraft.

Tvångsmedel

38 § En förman får omhänderta en värnpliktig som inom ett område eller ett utrymme som nyttjas av försvarsmakten eller som iklädd militär tjänstedräkt på allmän plats

1. anträffas så berusad att han är ur stånd att ta vård om sig eller i övrigt utgör en fara för sig själv eller annan,
2. uppträder så att han stör den allmänna ordningen eller ordningen inom försvarsmakten eller utgör en fara för disciplinen.

Omhändertagandet får ske endast om det inte räcker med mindre ingripande åtgärder.

39 § En förman som har omhändertagit en värnpliktig skall skyndsamt anmäla detta till den myndighet som anges i 19 §. Om omhändertagandet ej redan har upphört, skall myndigheten omedelbart pröva om åtgärden skall bestå.

40 § Om omhändertagandet föranletts av berusning och den omhändertagnes tillstånd ger anledning till det, skall han underkastas läkarundersökning så snart det kan ske.

41 § Den omhändertagne skall förhöras så snart som möjligt och underrättas om anledningen till omhändertagandet.

42 § Den omhändertagne skall friges så snart det kan ske utan men för honom själv och så snart det inte längre finns anledning att omhänderta honom. Frigivandet skall dock alltid äga rum senast åtta timmar efter omhändertagandet, om det ej uppenbarligen är förenligt med den omhändertagnes eget intresse att han får kvarstanna kortare tid därutöver.

Om den omhändertagne på sannolika skäl är misstänkt för brott, för vilket kan följa fängelse i minst ett år, får han hållas kvar tills han kan överlämnas till polismyndighet, dock inte längre än 24 timmar efter omhändertagandet.

43 § Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas hos den som har omhändertagits på grund av berusning skall fråntas honom om det inte finns särskilda skäl mot detta. Beslut härom meddelas av den förman som har omhändertagit den berusade.

Med egendomen skall förfaras på det sätt som föreskrivs i 3 § lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Beslut angående fråntagen egendom meddelas av den myndighet som anges i 19 §. Belopp som har erhållits vid försäljning av egendomen tillfaller staten.

Första och andra styckena får tillämpas även i fråga om injektionssprutor eller kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen.

Klagan över beslut om disciplinpåföljd

44 § En värnpliktig som har ålagts disciplinpåföljd av en chef som avses i 21 § får hos myndigheten begära omprövning av beslutet. En sådan begäran skall göras skriftligen och ha inkommit till myndigheten senast fem dagar efter det att den värnpliktige fick del av beslutet.

En för sent inkommen begäran om omprövning tas inte upp till prövning.

Då myndigheten omprövar ett beslut, skall bestämmelserna i 20 och 23–31 §§ tillämpas.

45 § Myndigheten får förordna att vidare verkställighet av beslut om disciplinpåföljd tills vidare ej får ske, om det finns skäl till det.

46 § Myndighetens beslut om disciplinpåföljd får av den värnpliktige överklagas genom besvär hos den tingsrätt inom vars domkrets myndigheten

är lokaliserad. Om myndigheten saknar fast lokalisering bestämmer regeringen vilken tingsrätt som är behörig.

47 § Beslutet överklagas genom att en besvärshandling tillställs den myndighet som har meddelat beslutet. I besvärshandlingen skall anges det beslut som överklagas.

Besvärshandlingen skall ha inkommit till myndigheten inom fem dagar från den dag då klaganden fick del av beslutet.

Tingsrätten skall pröva om besvärshandlingen har inkommit i rätt tid. För sent inkomna besvär skall avvisas.

48 § Vid prövning av besvär tillämpas lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden. Därvid gäller vad som i den lagen sägs om ansökan.

49 § Tingsrättens beslut får överklagas genom besvär i hovrätten. Hovrättens beslut får ej överklagas.

50 § I domstolarna förs det allmännas talan av allmän åklagare.

51 § Tingsrätten skall vid avgörande av saken bestå av en lagfaren domare med nämnd. Vid handläggning i övrigt av ärendet är tingsrätten domför med en lagfaren domare.

52 § Domstolen får förordna att vidare verkställighet av beslut om disciplinpåföljd tills vidare ej får ske, om det finns skäl till det.

Handläggning av ersättningsärenden

53 § Myndigheter som avses i 19 § får besluta om ersättningsskyldighet enligt 32 a § värnpliktslagen (1941:967). Vad som sägs i 20 § skall tillämpas.

Är fråga om förluster eller skador som sammanlagt ej uppgår till visst belopp som regeringen bestämmer får ärendet dock handläggas av chefer som avses i 21 §.

Innan ersättningsskyldighet åläggs skall yttrande inhämtas från auditören. Sådant yttrande behövs dock ej i fråga om beslut som meddelas enligt andra stycket.

54 § Bestämmelserna i 24–31 §§ gäller vid handläggningen av ersättningsärenden.

55 § Myndighetens beslut om ersättningsskyldighet får överklagas till försvarets civilförvaltning genom besvär. Civilförvaltningens beslut får ej överklagas.

Den värnpliktige är dock oförhindrad att väcka talan mot staten vid allmän domstol.

56 § Beslut om ersättningsskyldighet får ej verkställas förrän de har vunnit laga kraft. I övrigt gäller om verkställighet av sådana beslut vad som sägs om verkställighet av domstols dom.

Denna lag träder i kraft den

Genom lagen upphävs

1. militära rättegångslagen (1948:472)
2. lagen (1948:473) om införande av militära rättegångslagen
3. lagen (1973:18) om disciplinstraff för krigsmän.

Har beslut i ersättningsmål meddelats före ikraftträdandet skall militära rättegångslagen tillämpas angående fullföljd av talan mot beslutet. I fråga om verkställighet av disciplinstraff eller beslut om tillrättavisning, vilka ålagts före ikraftträdandet, tillämpas äldre bestämmelser.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 21 kap. 13–14, 16 och 18–22 §§, 22 kap. 2a § och 13–18 §§, 32 kap. och 35 kap. 11 § skall upphöra att gälla,

dels att 1 kap. 3 och 4 §§, 2 kap. 3 och 5 §§, 16 kap. 5 och 17 §§, 20 kap. 2 §, 21 kap. 1–12 §§, 22 kap. 1–12 §§, 24 kap. 2, 3 och 6 §§, 27 kap. 1 §, 33 kap. 5 och 9 §§ samt 34 kap. 11 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att rubriken till 22 kap. skall lyda "Om landsförräderi m. m.",

dels att i balken skall införas en ny paragraf, 16 kap. 2a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
3 §[1]	
Med påföljd för brott förstås i denna balk:	Med påföljd för brott förstås i denna balk:
de allmänna straffen böter och fängelse,	de allmänna straffen böter och fängelse, *samt*
disciplinstraff för krigsmän, samt	
villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.	villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.
4 §[2]	
Om användningen av straffen gäller i allmänhet vad i bestämmelserna om de särskilda brotten är stadgat. Övriga påföljder må, enligt vad därom är	

[1] Senaste lydelse 1981:211.
[2] Senaste lydelse 1975:667.

föreskrivet, tillämpas ändå att de ej äro nämnda i dessa bestämmelser.

Fängelse är att anse som svårare påföljd än böter *och disciplinstraff.*	Fängelse är att anse som svårare påföljd än böter.

2 kap.

3 §[1]

För brott som begåtts utom riket dömes även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,	För brott som begåtts utom riket dömes även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,
1. om brottet förövats å svenskt fartyg eller luftfartyg, så ock eljest om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg,	1. om brottet förövats å svenskt fartyg eller luftfartyg, så och eljest om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg,
	2. om brottet begåtts av någon som är anställd i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst vid tjänstgöring utom riket,
2. om brottet begåtts av *krigsman* å område där avdelning av *krigsmakten* befann sig eller om det begåtts av annan *än krigsman* å sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,	*3.* om brottet *i annat fall* begåtts av *någon som tillhör försvarsmaktens militära eller civilmilitära personal* å område där avdelning av *försvarsmakten* befann sig eller om det begåtts av *någon* annan å sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,
3. om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,	*4.* om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,
4. om brottet begåtts inom område som ej tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,	*5.* om brottet begåtts inom område som ej tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,
5. om brottet är kapning av luftfartyg, luftfartssabotage eller folkrättsbrott eller försök till kapning av luftfartyg eller luftfartssabotage, eller	*6.* om brottet är kapning av luftfartyg, luftfartssabotage eller folkrättsbrott eller försök till kapning av luftfartyg eller luftfartssabotage, eller
6. om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver.	*7.* om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller däröver.

[1] Senaste lydelse 1973:342.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[1]	
Åtal för brott, som inom riket begåtts å utländskt fartyg eller luftfartyg av utlänning som var befälhavare eller tillhörde besättningen å fartyget eller eljest medföljde detsamma mot sådan utlänning eller mot utländskt intresse, må ej väckas utan att förordnande därom meddelas av regeringen eller den regeringen bemyndigat därtill.	
Åtal för brott, som förövats utom riket, må väckas allenast efter förordnande som i första stycket sägs. Utan dylikt förordnande må dock åtal väckas, om brottet förövats	Åtal för brott, som förövats utom riket, må väckas allenast efter förordnande som i första stycket sägs. Utan dylikt förordnande må dock åtal väckas, om brottet förövats
1. å svenskt fartyg eller luftfartyg eller i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg,	1. å svenskt fartyg eller luftfartyg eller i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg,
	2. av någon som är anställd i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst vid tjänstgöring utom riket,
2. av *krigsman* å område där avdelning av *krigsmakten* befann sig,	*3.* av *någon annan som tillhör försvarsmaktens militära eller civilmilitära personal* å område där avdelning av *försvarsmakten* befann sig,
3. i Danmark, Finland, Island eller Norge eller å fartyg eller luftfartyg i reguljär trafik mellan orter belägna i Sverige eller någon av nämnda stater, eller	*4.* i Danmark, Finland, Island eller Norge eller å fartyg eller luftfartyg i reguljär trafik mellan orter belägna i Sverige eller någon av nämnda stater, eller
4. av svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare mot svenskt intresse.	*5.* av svensk, dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare mot svenskt intresse.
21 kap.	16 kap.
3 §	2a §
Ådagalägger samling av krigsmän uppsåt att, med förenat våld, sätta sig upp mot förman, dömes för myteri, anstiftare och anförare till fängelse i högst sex år samt annan deltagare till disciplinstraff eller fängelse i högst fyra år.	*Om en samling av personer som tillhör försvarsmaktens militära eller civilmilitära personal gemensamt hotar att sätta sig upp mot förmän, skall dömas för myteri till böter eller fängelse i högst fyra år. Anstiftaren och anföraren skall dock dömas till fängelse i högst sex år.*
Hava deltagare i myteri gått till förenat våld å person eller egendom,	*Har deltagarna i ett myteri gemensamt brukat våld mot personer eller*

[1] Senaste lydelse 1974:565.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
dömes anstiftare och anförare till fängelse i högst tio år eller på livstid och annan deltagare till fängelse i högst sex år.	*egendom, skall deltagarna dömas till fängelse i högst sex år. Anstiftaren och anföraren skall dock dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid.*
Förövas myteri då riket är i krig och sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till fängelse i högst tio år eller på livstid.	*Om brottet annars är att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har begåtts under strid eller i övrigt medfört särskild fara för krigslydnaden.*

5 §[1]

Den som muntligen inför menighet eller folksamling, i skrift som sprides eller utlämnas för spridning eller i annat meddelande till allmänheten uppmanar eller eljest söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet, dömes för *uppvigling* till böter eller fängelse i högst sex månader.

21 kap.
10 §

Krigsman som muntligen inför samling av krigsmän eller eljest i meddelande till krigsmän uppmanar eller annorledes söker förleda till lydnadsbrott eller annan gärning, varigenom krigsman åsidosätter sin tjänsteplikt, dömes för uppvigling av krigsmän till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.	*För uppvigling skall dömas även den som muntligen inför en samling av personer som tillhör försvarsmaktens militära eller civilmilitära personal eller i meddelande till sådana personer uppmanar eller på annat sätt söker förleda dem till en handling eller underlåtenhet som innebär att de åsidosätter vad som åligger dem i tjänsten.*

I ringa fall skall ej dömas till ansvar. Vid bedömande huruvida ringa fall föreligger skall särskilt beaktas, om det förelegat endast obetydlig fara för att uppmaningen eller försöket skulle leda till efterföljd.

Är brottet med hänsyn till att gärningsmannen sökt förleda till allvarligt brott eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år.

17 §[2]

För *försök eller förberedelse till grovt dobbleri* dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. *stadgas.*	För *förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja myteri* dömes till ansvar enligt vad *som sägs* i 23 kap. *Detsamma skall gälla för försök eller förberedelse till grovt dobbleri.*

[1] Senaste lydelse 1970:225.

[2] Senaste lydelse 1972:222.

20 kap.

2 §[1]

Arbetstagare som mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes för *mutbrott* till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst sex år.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun, landstingskommun, kommunalförbund, kyrklig samfällighet, allmän försäkringskassa eller till någon sådan arbetsgivare som avses i 1 kap. 1 § 3 lagen (1976:600) om offentlig anställning,

2. den som utövar uppdrag som är reglerat i författning,

3. *krigsman* eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt,

4. den som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet och

5. den som i annat fall än som avses i 1–4 på grund av förtroendeställning såsom sysloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn å skötseln av sådan angelägenhet.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun, landstingskommun, kommunalförbund, kyrklig samfällighet, allmän försäkringskassa eller till någon sådan arbetsgivare som avses i 1 kap. 1 § 3 lagen (1976:600) om offentlig anställning.

2. den som utövar uppdrag som är reglerat i författning,

3. *värnpliktig* eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt *samt den som utan att vara arbetstagare eller värnpliktig omfattas av lagen (1900:0000) om disciplinansvar för värnpliktiga,*

4. den som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet och

5. den som i annat fall än som avses i 1–4 på grund av förtroendeställning såsom sysloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn å skötseln av sådan angelägenhet.

22 kap.

16 §

I den mån det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller

21 kap.

1 §

Bestämmelserna i detta kapitel skall tillämpas när riket är i krig.

Regeringen får förordna att bestämmelserna skall tillämpas, om

[1] Senaste lydelse 1982:102.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat, äger regeringen förordna, att vad i 19 och 21 kap. samt i detta kapitel stadgas för det fall att riket är i krig skall i tillämpliga delar gälla jämväl beträffande brott som förövas under annan tid.	*riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara vari riket har befunnit sig.*
	Om det inte längre föreligger förhållanden som avses i första eller andra stycket, skall regeringen förordna att tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel skall upphöra.
22 kap.	
14 §[1]	2 §
Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, är skyldig att deltaga i rikets försvar, å skyddsvakt som har förordnats med stöd av 10 § lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. samt å den som tillhör sådan tjänstegren inom civilförsvaret, vars personal jämlikt regeringens förordnande är skyldig att utöva verksamhet som åvilar försvarsmakten.	*Krigsmän är alla som är skyldiga att tjänstgöra vid försvarsmakten.*
Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av försvarsmakten, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock	*Vad som sägs om krigsmän skall också tillämpas på*
	1. polismän som utan att vara tjänstgöringsskyldiga vid försvarsmakten är skyldiga att delta i rikets försvar,
	2. skyddsvakter som förordnats med stöd av 10 § lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
	3. sådan personal inom civilförsvaret som enligt regeringens förordnande är skyldig att utöva samma verksamhet som åvilar försvarsmaktens personal samt
	4. dem som annars vistas vid avdelningar av försvarsmakten, när avdelningarna är i fält eller verkar under liknande förhållanden.

[1] Senaste lydelse 1980:579.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
anses såsom krigsman.	
Beträffande krigsfånge, krigsdeltagare som internerats vid krig under vilket riket är neutralt och utländsk man som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård skall i tillämpliga delar gälla vad för krigsman är stadgat.	*Bestämmelserna om krigsmän skall i tillämpliga delar gälla också för krigsfångar och krigsdeltagare som har internerats vid krig under vilket riket är neutralt samt för utlänningar som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård.*
1 §	3 §
Vägrar eller underlåter krigsman att lyda förmans befallning eller uppehåller han otillbörligen befallningens fullgörande, och är det ej uppenbart att befallningen icke angår tjänsten, dömes för lydnadsbrott till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.	*Vägrar eller underlåter krigsman att lyda en förmans order eller dröjer han otillbörligen med att fullgöra ordern, skall dömas för lydnadsbrott till böter eller fängelse i högst två år. För lydnadsbrott skall dock inte dömas om det är uppenbart att ordern inte angår tjänsten.*
2 §	4 §
Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, skall för grovt lydnadsbrott dömas till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om befallningen avsett tjänsteåtgärd av större vikt eller om brottet skett inför samlad trupp eller förövats av flera i samråd.	*Om brottet enligt 3 § är grovt skall dömas för grovt lydnadsbrott till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen har begåtts under strid eller i övrigt medfört särskild fara för krigslydnaden.*
Var riket i krig och förövades brottet under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden, medför särskild fara, dömes till fängelse i högst tio år eller på livstid.	
11 §	5 §
Avviker eller utebliver krigsman olovligen från avdelning av krigsmakten vid vilken han skall tjänstgöra eller vistas eller, om han skall tjänstgöra annorstädes än vid avdelning av krigsmakten, från tjänstgöringsstället, dömes för undanhållande till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader.	*En krigsman, som olovligen avviker eller uteblir från tjänstgöringsstället, skall dömas för rymning till böter eller fängelse i högst två år.*
För undanhållande under bered-	*Är brottet att anse som grovt skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningsmannen avvikit under eller i anslutning till strid eller om gärnings-*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
skapstillstånd eller då riket är i krig dömes till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.	*mannen gått över till fienden eller i övrigt frivilligt överlämnat sig till denne.*
12 §	
Om undanhållande med hänsyn till den tidrymd, under vilken gärningsmannen hållit sig undan eller avsett att hålla sig undan, eller till arten av hans tjänstgöring medfört eller kunnat medföra väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten, dömes för rymning till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.	
För rymning under beredskapstillstånd dömes till fängelse i högst två år. Var riket i krig, dömes till fängelse i högst tio år.	
22 kap.	
3 §	
Krigsman som, då riket är i krig, går över till fienden eller eljest frivilligt överlämnar sig åt denne, dömes för överlöpande till fienden till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.	
7 §	6 §
Förgriper sig krigsman med våld eller hot om våld å krigsman i dennes tjänsteutövning eller för att tvinga honom till eller hindra honom från tjänsteåtgärd eller eljest med anledning av hans tjänst, dömes för våld eller hot mot krigsman till disciplinstraff eller fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader. Är brottet med hänsyn till att det inneburit fara för krigslydnaden eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år.	*En krigsman, som med våld eller hot om våld förgriper sig på förman i dennes tjänsteutövning eller för att tvinga honom till eller hindra honom från att utföra en tjänsteåtgärd eller någon annan åtgärd med anledning av hans tjänst, skall dömas för våld eller hot mot förman till böter eller fängelse i högst två år.*
Förövar krigsman, då riket är i krig, brott som nu sagts mot förman	*Med förman likställs vaktposter eller andra krigsmän som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning.*
	Är brottet att anse som grovt skall dömas till fängelse i högst sex år. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen har

Nuvarande lydelse

eller mot vaktpost eller annan krigsman som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning, dömes till fängelse i högst tio år eller, om brottet är ringa, till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader. Sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, må dömas till fängelse på livstid.

22 kap.

5 §

Därest, då riket är i krig, krigsman under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara råder krigsmän att giva sig åt fienden eller annorledes i krigsmäns närvaro obehörigen företager något som är ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, dömes för undergrävande av stridsviljan till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid. Var faran ringa dömes till fängelse i högst sex år.

22 kap.

8 §

Underlåter krigsman, under beredskapstillstånd eller då riket är i krig, uppsåtligen eller av oaktsamhet att i vad på honom ankommer sätta försvarsanstalt i stridsberedskap, bringa avdelning i stridbart skick, anskaffa förnödenheter eller eljest förbereda krigsföretag, dömes för försummande av krigsförberedelse till fängelse i högst sex år.

Är uppsåtligen begånget brott, som nu sagts med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

Föreslagen lydelse

begåtts under strid eller i övrigt medfört särskild fara för krigslydnaden.

7 §

En krigsman, som under en strid eller ett liknande tillfälle råder krigsmän att ge sig åt fienden eller på annat sätt i krigsmäns närvaro obehörigen företar något som är ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, skall dömas för undergrävande av stridsviljan till fängelse i högst tio år eller på livstid.

8 §

En krigsman, som underlåter att fullgöra sin skyldighet att sätta en försvarsanläggning i stridsberedskap, göra en avdelning stridsberedd, anskaffa egendom eller på annat sätt förbereda en krigshandling skall dömas för försummande av krigsförberedelse till fängelse i högst tio år eller på livstid.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
22 kap. 9 §	9 §
Därest, då riket är i krig, krigsman vilken tjänstgör såsom chef för avdelning av krigsmakten, utan att tillgängliga medel och utvägar till försvar utnyttjats, föreskrivna förstörelseåtgärder vidtagits eller särskilt anbefallt motstånd utförts, till fienden överlämnar stridsställning, krigsmateriel eller annat som har avsevärd betydelse för krigföringen eller giver sig och sin avdelning åt fienden, dömes för d a g t i n g a n till fängelse på viss tid, lägst sex år och högst tio år, eller på livstid.	*Om en krigsman, som tjänstgör som chef för en avdelning av försvarsmakten, obehörigen till fienden överlämnar en stridsställning, krigsmateriel eller annat som har avsevärd betydelse för krigföringen eller ger sig och sin avdelning åt fienden, skall dömas för o b e h ö r i g k a p i t u l a t i o n till fängelse i högst tio år eller på livstid.*
22 kap. 10 §	10 §
Underlåter krigsman, då riket är i krig, uppsåtligen eller av oaktsamhet under eller i anslutning till strid att till det yttersta uppfylla sin plikt att främja krigföringen, dömes för s t r i d s f ö r s u m l i g h e t till fängelse i högst sex år.	*En krigsman, som under eller i anslutning till strid underlåter att till det yttersta uppfylla sin plikt att främja krigföringen, skall dömas för s t r i d s f ö r s u m l i g h e t till fängelse i högst tio år eller på livstid.*
Är uppsåtligen begånget brott som nu sagts med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller att gärningsmannen innehade ansvarsfull ställning eller ock eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.	
18 §[1]	11 §
Åsidosätter krigsman av försummelse, oförstånd eller oskicklighet vad honom åligger enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser, särskilda föreskrifter eller tjänstens beskaffenhet, dömes, om ej gärningen eljest är särskilt belagd med straff, för t j ä n s t e f e l till disciplinstraff.	*En krigsman, som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet åsidosätter vad som åligger honom i tjänsten, skall, om felet är av allvarlig natur och om gärningen ej är särskilt belagd med straff, dömas för t j ä n s t e b r o t t till fängelse i högst två år.*

[1] Senaste lydelse 1975:667.

Nuvarande lydelse

Är felet grovt, dömes till fängelse i högst ett år.

Som tjänstefel anses icke i något fall att krigsman, som är anställd vid försvarsmakten, deltager i strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd.

Föreslagen lydelse

12 §

För försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja rymning skall dömas till ansvar enligt 23 kap.

22 kap.

Krigsartiklar

Om landsförräderi m. m.

1 §

Den som, då riket är i krig,

1. hindrar, missleder eller förråder *krigsfolk eller andra* som *äro verksamma för försvaret av riket* eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet,

2. förråder, *fördärvar* eller skadar *befästning, krigsmateriel, fabrik, förråd, kraftanläggning, trafikled, fartyg eller annat* av betydelse *för försvaret eller folkförsörjningen,*

3. genom osann framställning sprider misströstan bland allmänheten,

4. åt fienden anskaffar krigsfolk, *tjänstbarheter, förnödenheter eller understöd,* eller

5. begår annan *dylik* förrädisk gärning, *dömes,* om gärningen är ägnad att medföra avsevärt men för *rikets krigsmakt eller eljest för försvaret av riket eller för folkförsörjningen* eller innefattar avsevärt bistånd åt fienden, för *landsförräderi* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

Är gärning som i första stycket sägs endast i mindre mån ägnad att medföra men för försvaret av riket eller för folkförsörjningen eller innefattar den ringare bistånd åt fienden än där sägs, dömes för landssvek till

Den som, då riket är i krig,

1. hindrar, missleder eller förråder *dem* som *är* verksamma för *rikets försvar* eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet,

2. förråder, *förstör* eller skadar *egendom som är* av betydelse för *totalförsvaret,*

3. åt fienden anskaffar krigsfolk, *egendom eller tjänster,* eller

4. begår annan *liknande* förrädisk gärning,

skall, om gärningen är ägnad att medföra avsevärt men för *totalförsvaret* eller innefattar avsevärt bistånd åt fienden, *dömas* för *landsförräderi* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

2 §

Om en gärning enligt 1 § endast i mindre mån. är ägnad att medföra men för totalförsvaret eller om den

Nuvarande lydelse

fängelse i högst sex år. Bestod gärningen i anskaffande av tjänstbarheter eller förnödenheter eller i annan tjänst åt fienden inom område som var besatt av denne, och kunde gärningen med hänsyn till befolkningens behov, gärningsmannens försörjning eller andra särskilda förhållanden ej anses otillbörlig, skall ej dömas till ansvar.

2 §

Begår någon av oaktsamhet gärning som avses i 1 § dömes för landsskadlig vårdslöshet till fängelse i högst fyra år.

2a §[1]

Om någon under beredskapstillstånd eller då riket är i krig bland allmänheten sprider eller till främmande makt framför eller låter framkomma falskt rykte eller annat osant påstående som är ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet, dömes för ryktesspridning till fara för rikets säkerhet till böter eller fängelse i högst två år.

6 §

Krigsman som, då riket är i krig, bland krigsmän sprider falskt rykte eller annat osant påstående, ägnat att

Föreslagen lydelse

innefattar ringare bistånd åt fienden än som där sägs, skall dömas för landssvek till fängelse i högst sex år.

3 §

Begår någon av oaktsamhet en gärning enligt 1 eller 2 § skall han dömas för landsskadlig vårdslöshet till fängelse i högst fyra år.

4 §

Består en gärning enligt 1–3 §§ i anskaffande av egendom eller tjänster åt fienden inom ett område som är besatt av denne och kan gärningen med hänsyn till befolkningens behov, gärningsmannens försörjning eller andra särskilda förhållanden ej anses otillbörlig, skall ej dömas till ansvar.

5 §

Om någon, då riket är i krig, bland allmänheten sprider eller till främmande makt framför eller låter släppa fram falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, skall han dömas för ryktesspridning till fara för rikets säkerhet till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma skall gälla om någon bland krigsmän sprider falska rykten eller andra osanna påståenden, som är ägnade att framkalla trolöshet eller modlöshet.

[1] Senaste lydelse 1976:509.

Nuvarande lydelse

framkalla trolöshet eller modlöshet, dömes för försvarsskadlig ryktesspridning till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

11 §

Den som vid krigföring, genom att använda stridsmedel ägnat att förorsaka onödigt lidande eller genom att missbruka kännetecknet röda korset eller annorledes, förfar på sätt som står i strid mot gällande avtal med främmande makt eller allmänt erkända folkrättsliga grundsatser, dömes för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år; är brottet ringa, må dömas till böter eller, om han är krigsman, till disciplinstraff. För folkrättsbrott dömes jämväl den som i annat fall än vid krigföring åsidosätter vad som skall iakttagas enligt sådana avtal eller grundsatser angående skydd för sårade, sjuka och skeppsbrutna vid stridskrafter i fält eller till sjöss, krigsfångar eller civilpersoner under krigstid eller eljest angående ockupation, och därigenom orsakar skada å person, kroppsligt eller själsligt lidande eller ock annan skada eller olägenhet som ej är ringa.

Föreslagen lydelse

6 §

Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, skall dömas för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

1. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten,

2. att missbruka kännetecknet röda korset, Förenta Nationernas kännetecken, civilförsvarets internationella kännetecken, parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrädiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare,

3. att anfalla civilbefolkning, civilpersoner eller den som är försatt ur stridbart skick,

4. att folkrättsstridigt inleda ett urskillningslöst anfall med vetskap om att anfallet kommer att förorsaka synnerligen svåra förluster eller skador på civilpersoner eller civil egendom,

5. att inleda anfall mot anläggningar eller installationer som åtnjuter särskilt folkrättsligt skydd,

6. att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos deras motparts väpnade styrkor eller att i strid mot folkrätten beröva civilpersoner friheten,

7. att, i andra fall än som har sagts förut, godtyckligt och i stor omfatt-

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
	ning förstöra eller tillägna sig egendom som åtnjuter ett särskilt folkrättsligt skydd.
Är brottet grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst två och högst tio år, eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om därigenom eljest många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit.	*Är brottet grovt, skall dömas till fängelse i högst tio år eller på livstid. Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om i övrigt människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet.*
	Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, skall också hans förman dömas i den mån denne haft möjlighet att förutse brottet, men inte gjort vad som ankommit på honom för att förhindra detta.
12 §	7 §
För försök, förberedelse eller stämpling till landsförräderi, landssvek eller överlöpande till fienden dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas. Som stämpling skall även anses att träda i förbindelse med fienden för att förbereda, möjliggöra eller underlätta att brott som nu sagts må förövas. För förberedelse eller stämpling under tid, då riket hotas av krig, ockupation eller andra fientligheter, dömes till ansvar ändå att fientligheter icke utbrutit.	*För försök, förberedelse eller stämpling till landsförräderi eller landssvek skall dömas till ansvar enligt 23 kap. Som stämpling skall även anses att träda i förbindelse med fienden för att förbereda, möjliggöra eller underlätta att brott som nu sagts förövas. För förberedelse eller stämpling under tid, då riket hotas av krig, ockupation eller andra fientligheter, skall dömas till ansvar trots att fientligheter icke utbrutit.*
Den som underlåter att avslöja landsförräderi, landssvek eller överlöpande till fienden, dömes ock till ansvar enligt vad i 23 kap. sägs; och skall till sådant ansvar dömas jämväl om han icke insett men bort inse att brottet var å färde.	*Den som underlåter att avslöja landsförräderi eller landssvek, skall också dömas till ansvar enligt 23 kap. Till sådant ansvar skall han dömas även om han inte insett men bort inse att brottet höll på att ske.*
13 §	8 §
Har under krig brott förövats av någon som därvid icke saknat anledning antaga att gärningen enligt krigsbruk var tillåten, må dömas till lindrigare straff än för gärningen är stad-	*Har brott förövats av någon som därvid icke saknat anledning att anta att gärningen enligt krigsbruk var tillåten, får dömas till lindrigare straff än för gärningen är stadgat. Är*

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
gat. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, skall ej dömas till ansvar.	*omständigheterna synnerligen mildrande, skall ej dömas till ansvar.*
15 §	9 §
Därest, då riket är i krig, gärning som avses i 21 kap. eller i detta kapitel förövas mot stat, vilken är förbunden med riket, mot sådan stats krigsmakt eller mot någon som tillhör denna, skall vad som är stadgat om enahanda gärning mot riket, dess krigsmakt eller krigsman äga motsvarande tillämpning.	*Om en gärning enligt 21 kap. eller enligt detta kapitel förövas mot en stat som är förbunden med riket, mot en sådan stats försvarsmakt eller mot någon som tillhör denna, skall vad som är stadgat om sådana gärningar mot riket, dess försvarsmakt eller krigsmän tillämpas.*
16 §[1]	10 §
I den mån det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat, äger regeringen förordna, att vad i 19 och 21 kap. samt i detta kapitel stadgas för det fall att riket är i krig skall i tillämpliga delar gälla jämväl beträffande brott som förövas under annan tid.	*Om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara vari riket har befunnit sig får regeringen förordna att vad som sägs i 19 kap. och detta kapitel för den händelse att riket är i krig även skall tillämpas i dessa fall.* *Om det inte längre råder krig eller krigsfara enligt första stycket skall regeringen förordna att tillämpningen av dessa bestämmelser skall upphöra.*
	11 §
Om riket skulle komma att vara helt eller delvis ockuperat av främmande makt utan att militärt motstånd förekommer, skall likaledes beträffande brott som förövas under sådan tid i tillämpliga delar gälla vad i de nämnda kapitlen finnes stadgat för det fall att riket är i krig. Därvid skall vad som sägs om rikets försvar äga tillämpning å motståndsverksamheten och vad som sägs om fienden äga tillämpning å ockupationsmakten.	*Om riket är helt eller delvis ockuperat av främmande makt utan att militärt motstånd förekommer, skall vad som sägs i 19 och 21 kap. samt i detta kapitel om rikets försvar tillämpas på motståndsverksamheten; vad som sägs om fienden skall tillämpas på ockupationsmakten.*

[1] Senaste lydelse 1974:565.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §	12 §
Med fiende likställes i detta kapitel främmande makt med vilken riket ej är i krig, om fara är att krig med den makten kan uppkomma.	*Med fiende likställs i 21 kap. och detta kapitel främmande makt med vilken riket ej är i krig om fara är att krig kan uppkomma med den makten.*

24 kap.

2 §[1]

Om polisman, som skall verkställa tjänsteåtgärd, mötes eller angripes med våld eller hot om våld, må han för åtgärdens genomförande bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detsamma gäller sådan vaktpost eller annan *krigsman* eller civilförsvarspersonal under civilförsvarsberedskap, som fullgör polisuppgift eller tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning.	Om polisman, som skall verkställa tjänsteåtgärd, mötes eller angripes med våld eller hot om våld, må han för åtgärdens genomförande bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detsamma gäller sådan vaktpost eller annan *som tjänstgör vid avdelning av försvarsmakten* eller civilförsvarspersonal under civilförsvarsberedskap, som fullgör polisuppgift eller tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning.

Rymmer fånge eller den som är häktad, anhållen eller eljest berövad friheten eller sätter han sig med våld eller hot om våld till motvärn eller gör han på annat sätt motstånd mot någon under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, må ock till rymningens hindrande eller ordningens upprätthållande brukas det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Om någon som skall häktas, anhållas eller eljest berövas friheten söker undkomma eller hindra den som äger verkställa åtgärden, må jämväl brukas våld enligt vad nu är sagt. Detsamma skall gälla därest, i fall som avses i detta stycke, motstånd övas av annan än förut nämnts.

Om en polisman eller annan som avses i första stycket eller den, som med stöd av lag eller annan författning har förordnats av myndighet att medverka till att upprätthålla allmän ordning eller säkerhet eller att utföra bevakning eller annan tillsyn, skall med laga rätt avvisa eller avlägsna någon från ett visst område eller utrymme, får han, om han möts av motstånd, även i andra fall än som sägs i första och andra styckena för att genomföra åtgärden bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detsamma gäller när någon som nu nämnts eller annan i myndighetsutövning med laga rätt skall verkställa kroppsvisitation, kroppsbesiktning, husrannsakan eller beslag eller annat omhändertagande av egendom.

Har någon enligt denna paragraf rätt att bruka våld, äger envar som kommer honom till hjälp samma rätt.

[1] Senaste lydelse 1980:579.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[1]	
Vid myteri eller under strid, så ock eljest vid tillfälle, då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, må *krigsman* mot underlydande som visar ohörsamhet bruka det våld som är nödigt för att upprätthålla krigslydnaden.	Vid myteri eller under strid, så ock eljest vid tillfälle, då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, får *förman inom försvarsmakten* mot underlydande som visar ohörsamhet bruka det våld som är nödigt för att upprätthålla krigslydnaden.
I fall som nu avses skall vad i 2 § fjärde stycket sägs äga motsvarande tillämpning.	
6 §	
Gärning som någon begått på *befallning* av den under vars lydnad han står skall ej medföra ansvar för honom, om han med hänsyn till lydnadsförhållandets art, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt hade att *efterkomma befallningen*.	Gärning som någon begått på *order* av den under vars lydnad han står skall ej medföra ansvar för honom, om han med hänsyn till lydnadsförhållandets art, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt hade att *lyda ordern*.
27 kap.	
1 §	
Villkorlig dom må meddelas för brott varå kan följa fängelse, om det med hänsyn främst till den tilltalades karaktär och personliga förhållanden i övrigt finnes grundad anledning antaga att övervakning eller annan mera ingripande åtgärd ej erfordras för att avhålla honom från vidare brottslighet.	
Villkorlig dom må ej meddelas, om på grund av brottets svårhet eller eljest hinder möter av hänsyn till allmän laglydnad. I fråga om brott av krigsman må villkorlig dom ej brukas, med mindre det finnes kunna ske utan fara för krigslydnaden och ordningen inom *krigsmakten*.	Villkorlig dom må ej meddelas, om på grund av brottets svårhet eller eljest hinder möter av hänsyn till allmän laglydnad. I fråga om brott av krigsmän må villkorlig dom ej brukas, med mindre det finnes kunna ske utan fara för krigslydnaden och ordningen inom *försvarsmakten*.
33 kap.	
5 §[2]	
Dömes någon till fängelse på viss tid eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning	Dömes någon till fängelse på viss tid eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömde med anledning

[1] Senaste lydelse 1980:579.

[2] Senaste lydelse 1981:211.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad, *tagen i förvarsarrest* eller intagen på rättspsykiatrisk klinik enligt 9 § lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.	av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad eller intagen på rättspsykiatrisk klinik enligt 9 § lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid, äger första stycket tillämpning även i fråga om frihetsberövande, som föregått den villkorliga domen, domen på skyddstillsyn eller dom, varigenom förordnats att den genom sådan dom ådömda påföljden skall avse även ytterligare brott. Detta gäller dock endast i den mån frihetsberövandet icke tillgodoräknats enligt första eller tredje stycket.

Dömes någon till böter *eller disciplinstraff* och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som angives i första stycket, må förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.	Dömes någon till böter och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som angives i första stycket, må förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

9 §[1]

Vid bestämmande av straff för brott av arbetstagare må hänsyn tagas till avskedande eller annan följd av brottet som är medgiven enligt arbetsavtalet eller enligt författning, som gäller för anställningsförhållandet, och må böter *eller*	Vid bestämmande av straff för brott av arbetstagare må hänsyn tagas till avskedande eller annan följd av brottet som är medgiven enligt arbetsavtalet eller enligt författning, som gäller för anställningsförhållandet, och må böter som

[1] Senaste lydelse 1975:667.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
disciplinstraff som eljest skolat ådömas helt eftergivas.	eljest skolat ådömas helt eftergivas.
Med arbetstagare likställes den som utövar uppdrag åt annan.	
	Vad som i första stycket sägs skall i tillämpliga delar även gälla den som omfattas av lagen (1900:0000) om disciplinansvar för värnpliktiga.
34 kap. 11 §[1]	
Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn *eller disciplinstraff* skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.	Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom *eller* skyddstillsyn skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.
Om en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter *eller disciplinstraff* som har meddelats innan fängelsestraffet har börjat avtjänas förekommer till verkställighet på en gång, skall fängelsestraffet träda i stället för böterna *eller disciplinstraffet.*	Om en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter som har meddelats innan fängelsestraffet har börjat avtjänas förekommer till verkställighet på en gång, skall fängelsestraffet träda i stället för böterna.

Denna lag träder i kraft den

Efter ikraftträdandet får ej dömas till disciplinstraff. Vid tillämpning av äldre straffbestämmelser skall vad som sägs om disciplinstraff i stället avse böter.

I övrigt skall 5 § första och andra styckena lagen (1964:163) om införande av brottsbalken tillämpas.

3 Förslag till Lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967)

Härigenom föreskrivs i fråga om värnpliktslagen (1941:967) att i lagen skall införas en ny paragraf, 32a §, av nedan angivna lydelse och att 31, 32, 38 och 39 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
31 §[2]	
Värnpliktig inkallas till tjänstgöring genom personlig order. Inkal-	Värnpliktig inkallas till tjänstgöring genom personlig order. Inkal-

[1] Senaste lydelse 1981:211.

[2] Senaste lydelse 1975:555.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
lelse må dock, där regeringen så förordnar, ske på annat ändamålsenligt sätt.	lelse må dock, där regeringen så förordnar, ske på annat ändamålsenligt sätt.
	Värnpliktig skall efterkomma kallelse till tjänstgöring. Är han av laga förfall hindrad att inställa sig, skall han så snart det kan ske anmäla förfallet till den som utfärdat kallelsen.
	32 §[1]
Värnpliktig skall efterkomma kallelse till tjänstgöring. Är han av laga förfall hindrad att inställa sig, skall han så snart det kan ske anmäla förfallet till den som utfärdat kallelsen.	*Värnpliktig skall lyda de order som en förman ger honom, om det ej är uppenbart att ordern inte angår tjänsten.*
Värnpliktig skall *ställa sig till efterrättelse* de tjänstgöringsföreskrifter som *meddelas* honom.	Värnpliktig skall *även i övrigt rätta sig efter* de tjänstgöringsföreskrifter som *gäller för* honom.
	32a §
	Värnpliktig skall vårda och ansvara för materiel som han har hand om. Han är skyldig att ersätta förlust eller annan skada som han uppsåtligen eller av oaktsamhet vållar i fråga om materiel, som har utlämnats till honom för personligt bruk.
	38 §[2]
	Värnpliktig, som av oaktsamhet underlåter att efterkomma kallelse till tjänstgöring, döms till böter.
	39 §[3]
	Värnpliktig, som olovligen avviker eller uteblir från tjänsten, vägrar eller underlåter att lyda en förmans order eller på annat sätt åsidosätter vad som åligger honom i tjänsten, döms, om gärningen är ägnad att medföra avse-

[1] Senaste lydelse 1969:378.
[2] Förutvarande 38 § upphävd genom 1969:378.
[3] Förutvarande 39 § upphävd genom 1969:378.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

värt men för utbildningen eller för tjänsten i övrigt, för v ä r n p l i k t s - b r o t t till böter eller fängelse i högst sex månader.

Ansvar enligt första stycket inträder ej om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den .

4 Förslag till Lag om ändring i lagen (1976:600) om offentlig anställning

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 8 § och 10 kap. 4 § lagen (1976:600) om offentlig anställning skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

7 kap.
8 §

Arbetstagare hos staten som är anställd med fullmakt får förflyttas till annan statlig tjänst, som tillsättes med fullmakt. Inom försvarsmakten får dessutom arbetstagare, som *är krigsman* och anställd med förordnande tills vidare, förflyttas till annan *anställning avsedd för krigsman* enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar.

Föreslagen lydelse

Arbetstagare hos staten som är anställd med fullmakt får förflyttas till annan statlig tjänst, som tillsättes med fullmakt. Inom försvarsmakten får dessutom arbetstagare som *har militär eller civilmilitär tjänst* och *som är* anställd med förordnande tills vidare, förflyttas till annan *sådan tjänst* enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar.

Förflyttning enligt första stycket till anställning hos myndighet inom annat verksamhetsområde får ske endast om arbetsuppgifterna är likartade eller arbetstagaren i allt fall med hänsyn till sin utbildning är lämpad för anställningen.

Om förflyttning av den som är utnämnd till ordinarie domare föreskrives i regeringsformen.

10 kap.
4 §[1]

Disciplinpåföljd som avses i 1–3 §§ får ej åläggas

1. *krigsman, som är underkastad ansvar enligt 21 kap. brottsbalken,*

Disciplinpåföljd som avses i 1–3 §§ får ej åläggas

1. *den som lyder under lagen (1900:0000) om disciplinansvar för värnpliktiga,*

[1] Senaste lydelse 1980:18.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2. hälso- och sjukvårdspersonal, som i sin yrkesutövning står under socialstyrelsens tillsyn, för förseelse i denna yrkesutövning av sådan beskaffenhet att den skall prövas av hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd,	2. hälso- och sjukvårdspersonal, som i sin yrkesutövning står under socialstyrelsens tillsyn, för förseelse i denna yrkesutövning av sådan beskaffenhet att den skall prövas av hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd,
3. veterinär, som står under lantbruksstyrelsens inseende, om förseelsen har skett i utövning av veterinäryrket.	3. veterinär, som står under lantbruksstyrelsens inseende, om förseelsen har skett i utövning av veterinäryrket.

Denna lag träder i kraft den

5 Förslag till Lag om ändring i lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §	
Sedan en kvinna har antagits till grundutbildningen gäller 34, 35 och 37 §§ värnpliktslagen (1941:967) för henne tills utbildningen slutar.	Sedan en kvinna har antagits till grundutbildningen gäller *32, 32a,* 34, 35 och 37 §§ värnpliktslagen (1941:967) för henne tills utbildningen slutar.

Denna lag träder i kraft den

6 Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 §, 24 kap. 22 § samt 48 kap. 5 och 15 §§ rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
2 §[1]	
Hovrätt tillkommer att som första domstol upptaga mål om ansvar eller	Hovrätt tillkommer att som första domstol upptaga mål om ansvar eller

[1] Senaste lydelse 1974:573.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
enskilt anspråk på grund av brott som i utövningen av tjänsten eller uppdraget begåtts av domare i allmän underrätt *eller krigsrätt* eller av konkursdomare, inskrivningsdomare eller annan som vid inskrivningsmyndighet har förordnats att handlägga inskrivningsärende.	enskilt anspråk på grund av brott som i utövningen av tjänsten eller uppdraget begåtts av domare i allmän underrätt eller av konkursdomare, inskrivningsdomare eller annan som vid inskrivningsmyndighet har förordnats att handlägga inskrivningsärende.

Hovrätt är i övrigt första domstol i mål, beträffande vilka så föreskrives i lag.

24 kap.

22 §[1]

Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. *Häktad krigsman må dock i stället föras till militärhäkte.*	Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte.

Är det av synnerlig vikt att den häktade för utredning angående det brott, som föranlett häktningen, eller ett annat brott, för vilket han misstänks, förvaras på annan plats än som anges i första stycket, får rätten på yrkande av åklagaren förordna att överförandet tills vidare skall anstå.

Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han överförts till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas på en plats utom häktet.

Om förvaring av häktad som undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning gäller särskilda bestämmelser.

48 kap.

5 §[2]

Strafföreläggande får icke utfärdas,

om förutsättningar för allmänt åtal ej föreligga,

om i föreläggandet ej upptagas alla brott av den misstänkte, vilka enligt åklagarens vetskap föreligga till bedömning,

om målsägande förklarat, att han ämnar föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, eller begärt, att åtal skall väckas.

I fråga om villkor för användning av strafföreläggande i militärt brottmål gälla särskilda bestämmelser.

15 §[2]

Föreläggande av ordningsbot får icke utfärdas,	Föreläggande av ordningsbot får icke utfärdas,
om den misstänkte förnekar gärningen,	om den misstänkte förnekar gärningen,

[1] Senaste lydelse 1981:1294.
[2] Senaste lydelse 1975:670.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
om i föreläggandet ej upptagas alla brott av den misstänkte, vilka enligt polismannens vetskap föreligga till bedömning,	om i föreläggandet ej upptagas alla brott av den misstänkte, vilka enligt polismannens vetskap föreligga till bedömning, *eller*
om det föreligger anledning att antaga att talan om enskilt anspråk kommer att föras, *eller*	om det föreligger anledning att antaga att talan om enskilt anspråk kommer att föras.
om det föreligger anledning att antaga att brottet bör föranleda disciplinstraff för krigsman.	

Föreläggande bör ej utfärdas, om det i annat fall kan antagas vara påkallat att åklagare prövar fråga om strafföreläggande eller åtal för brottet.

Denna lag träder i kraft den

7 Förslag till Lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 10 § skadeståndslagen (1972:207) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	3 kap.
	10 §[1]
Talan om ersättning enligt 2 § med anledning av dom eller beslut av högsta domstolen, regeringsrätten, hovrätt, allmän underrätt *eller krigsrätt* väckes vid den domstol som enligt 2 kap. 2 § eller 3 kap. 3 § rättegångsbalken är behörig att upptaga där angivna mål på grund av brott av domare vid den domstol som meddelat domen eller beslutet. Motsvarande gäller i fråga om ersättningstalan enligt 2 § med anledning av beslut eller åtgärd av någon som anges i nämnda lagrum i rättegångsbalken. Sådan talan med anledning av beslut av riksdagen eller regeringen väckes i högsta domstolen.	Talan om ersättning enligt 2 § med anledning av dom eller beslut av högsta domstolen, regeringsrätten, hovrätt *eller* allmän underrätt väckes vid den domstol som enligt 2 kap. 2 § eller 3 kap. 3 § rättegångsbalken är behörig att upptaga där angivna mål på grund av brott av domare vid den domstol som meddelat domen eller beslutet. Motsvarande gäller i fråga om ersättningstalan enligt 2 § med anledning av beslut eller åtgärd av någon som anges i nämnda lagrum i rättegångsbalken. Sådan talan med anledning av beslut av riksdagen eller regeringen väckes i högsta domstolen.

Denna lag träder i kraft den

[1] Senaste lydelse 1974:576.

8 Förslag till Lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad reseförbud, intagen på rättspsykiatrisk klinik, *tagen i förvarsarrest* eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om	Den som har varit häktad på grund av misstanke om ett eller flera brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad reseförbud, intagen på rättspsykiatrisk klinik eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten, om
1. frikännande dom meddelas,	1. frikännande dom meddelas,
2. åtalet avvisas eller avskrivs,	2. åtalet avvisas eller avskrivs,
3. förundersökning avslutas utan att åtal väcks eller, *såvitt gäller förvarsarrest, beslutet härom upphävs utan att målet hänskjuts till rättegång eller disciplinstraff åläggs, eller*	3. förundersökning avslutas utan att åtal väcks, eller
4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphävs eller ersätts av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjs utan förordnande om ny handläggning.	4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel upphävs eller ersätts av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjs utan förordnande om ny handläggning.

Den som på grund av misstanke om flera brott har utsatts för en sådan frihetsinskränkning som avses i första stycket har rätt till ersättning av staten, om det beträffande något av brotten inträffar en omständighet som nämnts i första stycket 1–3 och det är uppenbart att frihetsinskränkningen inte skulle ha beslutats endast för den övriga brottsligheten.

Den som har varit häktad eller under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för ett eller flera brott har också rätt till ersättning, om brottet eller något av brotten i domen hänförs till en mildare

[1] Senaste lydelse 1980:422.

straffbestämmelse och det är uppenbart att frihetsinskränkningen vid en sådan bedömning inte skulle ha beslutats.

2 §[1]

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller *fritidsstraff* har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådömes eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjes utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har undergått sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.	Den som har undergått fängelse, förvandlingsstraff för böter eller *utegångsförbud* har rätt till ersättning av staten, om efter fullföljd av talan eller anlitande av särskilt rättsmedel frikännande dom meddelas eller mindre ingripande påföljd ådömes eller dom eller beslut som legat till grund för verkställigheten undanröjes utan förordnande om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter förordnande av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har undergått sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.

Denna lag träder i kraft den

9 Förslag till Lag om ändring i lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	Föreslagen lydelse
11 §[2]	
Krigsmän och polismän som bevakar skyddsföremål samt skyddsvakter får, i den utsträckning som krävs för att bevakningsuppgiften skall kunna fullgöras,	*Personal inom försvarsmakten* och polismän som bevakar skyddsföremål samt skyddsvakter får, i den utsträckning som krävs för att bevakningsuppgiften skall kunna fullgöras,
1. begära att var och en som försöker få tillträde till eller uppe-	1. begära att var och en som försöker få tillträde till eller uppe-

[1] Senaste lydelse 1981:220.
[2] Senaste lydelse 1980:585.

Nuvarande lydelse

håller sig vid skyddsföremålet skall lämna uppgift om namn, födelsetid och hemvist samt kroppsvisitera denne och undersöka egendom som han för med sig och som inte utgör brev eller annan enskild handling,

2. avvisa eller avlägsna eller, om en sådan åtgärd ej är tillräcklig, tillfälligt omhänderta en person vid skyddsföremålet eller egendom som denne medför, om han

a. överträder något förbud som har meddelats med stöd av denna lag,

b. vägrar att på begäran lämna uppgift om namn, födelsetid eller hemvist eller lämnar uppgift därom som skäligen kan antas vara oriktig,

c. vägrar att underkasta sig kroppsvisitation eller undersökning av medförd egendom.

Krigsmän som avses i första stycket och skyddsvakter har dessutom inom skyddsföremålet eller i dess närhet samma befogenhet som polismän att gripa den som det finns skäl att anhålla för spioneri, sabotage eller förberedelse till sådant brott samt att lägga beslag på föremål som han för med sig. Vad som har sagts nu gäller också om den misstänkte är på flykt från skyddsföremålet.

Föreslagen lydelse

håller sig vid skyddsföremålet skall lämna uppgift om namn, födelsetid och hemvist samt kroppsvisitera denne och undersöka egendom som han för med sig och som inte utgör brev eller annan enskild handling,

2. avvisa eller avlägsna eller, om en sådan åtgärd ej är tillräcklig, tillfälligt omhänderta en person vid skyddsföremålet eller egendom som denne medför, om han

a. överträder något förbud som har meddelats med stöd av denna lag,

b. vägrar att på begäran lämna uppgift om namn, födelsetid eller hemvist eller lämnar uppgift därom som skäligen kan antas vara oriktig,

c. vägrar att underkasta sig kroppsvisitation eller undersökning av medförd egendom.

Sådan personal inom försvarsmakten som avses i första stycket och skyddsvakter har dessutom inom skyddsföremålet eller i dess närhet samma befogenhet som polismän att gripa den som det finns skäl att anhålla för spioneri, sabotage eller förberedelse till sådant brott samt att lägga beslag på föremål som han för med sig. Vad som har sagts nu gäller också om den misstänkte är på flykt från skyddsföremålet.

De befogenheter som anges i första och andra styckena tillkommer även gränsövervakningsmän som avses i lagen (1979:1088) om gränsövervakning i krig m. m. Råder civilförsvarsberedskap, tillkommer befogenheterna all civil bevakningspersonal vid skyddsföremålet.

Har någon annan än en polisman verkställt omhändertagande enligt första stycket 2 eller gripande eller beslag enligt andra stycket, skall anmälan omedelbart göras till en polisman. Denne skall omedelbart pröva om åtgärden skall bestå. Den som har omhändertagits enligt första stycket 2 skall friges så snart ändamålet med omhändertagandet har förfallit, dock senast sex timmar efter omhändertagandet.

Denna lag träder i kraft den

10 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m.

Härigenom föreskrivs att 4, 6, 9, 10 och 13 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §[1]	
Den som är häktad får avge nöjdförklaring inför styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras *eller, om han hålles i militärhäkte, inför den befattningshavare som har uppsikt över häktet.* Är den som sålunda äger mottaga nöjdförklaring ej tillstädes, får förklaringen avges inför den som är i hans ställe. I fråga om häktad som förvaras på rättspsykiatrisk klinik kan regeringen förordna att nöjdförklaring i vissa fall skall avges inför närmaste polismyndighet.	Den som är häktad får avge nöjdförklaring inför styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras. Är den som sålunda äger mottaga nöjdförklaring ej närvarande, får förklaringen avges inför inför den som är i hans ställe. I fråga om häktad som förvaras på rättspsykiatrisk klinik kan regeringen förordna att nöjdförklaring i vissa fall skall avges inför närmaste polismyndighet.

Nöjdförklaring som avses i första stycket gäller endast om den som mottager förklaringen har tillgång till domen eller rättens bevis om målets utgång, såvitt rör den dömde (domsbevis), samt den dömde haft betänketid till andra dagen efter den då domen avkunnades för honom vid rätten eller på annat sätt delgavs honom. Den dömde skall om möjligt beredas tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare.

Den som får taga emot nöjdförklaring enligt första stycket skall så snart det kan ske erinra den dömde om hans rätt att avge nöjdförklaring samt upplysa den dömde om när och hur det kan ske. Det åligger honom vidare att den dag, då nöjdförklaring först kan avges, efterhöra om den dömde vill avge sådan förklaring.

6 §[1]	
Den som icke är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt får avge nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte eller den som är i sådan befattningshavares ställe eller inför polismyndighet.	Den som icke är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt får avge nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte eller den som är i sådan befattningshavares ställe eller inför polismyndighet.

[1] Senaste lydelse 1979:692.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Den som fullgör militärtjänstgöring får avge nöjdförklaring även inför befattningshavare vid försvarsmakten, som har bestraffningsrätt över honom i disciplinmål.	

Nöjdförklaring enligt första stycket får avges endast om den som vill avge förklaringen överlämnar dom eller domsbevis till den som skall taga emot förklaringen.

9 §[1]

Är den som skall undergå fängelse häktad eller är han intagen i kriminalvårdsanstalt för undergående av påföljd i annat mål när domen får verkställas, skall styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras *eller, om han hålles i militärhäkte, den befattningshavare som har uppsikt över häktet* omedelbart befordra domen till verkställighet.	Är den som skall undergå fängelse häktad eller är han intagen i kriminalvårdsanstalt för undergående av påföljd i annat mål när domen får verkställas, skall styresmannen vid den kriminalvårdsanstalt där han är intagen eller föreståndaren för det häkte eller chefen för den rättspsykiatriska klinik där han förvaras omedelbart befordra domen till verkställighet.

Förvaras den som är häktad i målet ej i kriminalvårdsanstalt, skall han för verkställighet förpassas till sådan anstalt.

Är den dömde häktad i annat mål när domen får verkställas och förvaras han ej i kriminalvårdsanstalt, får verkställigheten påbörjas där han förvaras.

10 §[1]

Är den som skall undergå fängelse icke häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt när domen enligt 2 § första stycket får verkställas, skall kriminalvårdsstyrelsen förelägga honom att senast viss dag inställa sig vid den kriminalvårdsanstalt, där domen skall verkställas.

Kan det befaras att den dömde avviker eller efterkommer han icke föreläggande enligt första stycket, skall polismyndigheten i den ort där han vistas på begäran av kriminalvårdsstyrelsen låta förpassa honom till anstalten.

Avger den dömde nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte, skall den som tager emot förklaringen omedelbart befordra domen till verkställighet. Avger den	Avger den dömde nöjdförklaring inför styresman vid kriminalvårdsanstalt eller föreståndare för allmänt häkte, skall den som tager emot förklaringen omedelbart befordra domen till verkställighet. Avger den

[1] Senaste lydelse 1981:212.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
dömde nöjdförklaring inför polismyndighet *eller befattningshavare vid försvarsmakten,* skall den som tager emot förklaringen låta förpassa den dömde till kriminalvårdsanstalt enligt bestämmelser som kriminalvårdsstyrelsen meddelar. *Befattningshavare vid försvarsmakten skall begära biträde av polismyndigheten i orten för att verkställa förpassningen.*	dömde nöjdförklaring inför polismyndighet, skall den som tager emot förklaringen låta förpassa den dömde till kriminalvårdsanstalt enligt bestämmelser som kriminalvårdsstyrelsen meddelar.

Om det bedöms kunna ske utan fara för att den dömde avviker, får polismyndigheten förelägga honom att inställa sig vid kriminalvårdsanstalten i stället för att förpassa honom dit.

13 §[1]

Visar den som har dömts till fängelse att en ansökan om att han av nåd skall befrias från straffet eller få detta utbytt mot böter *eller disciplinstraff,* villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till särskild vård har getts in till regeringen sist den dag då han enligt 10 § första stycket senast skulle ha inställt sig vid kriminalvårdsanstalt, skall verkställigheten anstå i avvaktan på regeringens beslut med anledning av ansökningen. Detta gäller dock inte om den dömde är intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt, om nåd tidigare har sökts i målet eller om det finns skälig anledning antaga att den dömde avviker.	Visar den som har dömts till fängelse att en ansökan om att han av nåd skall befrias från straffet eller få detta utbytt mot böter, villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnade till särskild vård har getts in till regeringen sist den dag då han enligt 10 § första stycket senast skulle ha inställt sig vid kriminalvårdsanstalt, skall verkställigheten anstå i avvaktan på regeringens beslut med anledning av ansökningen. Detta gäller dock inte om den dömde är intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt, om nåd tidigare har sökts i målet eller om det finns skälig anledning antaga att den dömde avviker.

Denna lag träder i kraft den

[1] Senaste lydelse 1982:364.

11 Förslag till Lag om ändring i lagen (1975:688) om skydd för viss tjänsteutövning

Härigenom föreskrivs att lagen (1975:688) om skydd för viss tjänsteutövning skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Skydd som avses i 17 kap. 5 § brottsbalken skall tillkomma 1. befattningshavare som handhar säkerhets- eller ordningstjänst vid kanal- eller slussverk eller järnvägsanläggning eller allmän flygplats eller godkänd enskild flygplats; 2. den som *utan att vara krigsman* för försvaret fullgör bevaknings- eller ordningsuppgift och därvid bär uniform eller märke som tydligt utvisar denna uppgift.	Skydd som avses i 17 kap. 5 § brottsbalken skall tillkomma 1. befattningshavare som handhar säkerhets- eller ordningstjänst vid kanal- eller slussverk eller järnvägsanläggning eller allmän flygplats eller godkänd enskild flygplats; 2. den som för försvaret fullgör bevaknings- eller ordningsuppgift och därvid bär uniform eller märke som tydligt utvisar denna uppgift.

Denna lag träder i kraft den

12 Förslag till Lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 §[1]
Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos den som *gör sig skyldig till gärning som avses i 21 kap. 13 eller 14 § brottsbalken och därvid är berusad, så att det framgår av hans åtbörder eller tal, skola* vara förverkade, om *ej* särskilda skäl *äro däremot.*	Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos den som *brutit mot 4 § lagen om straff för vissa trafikbrott, 13 kap. 6 § luftfartslagen eller 325 § sjölagen* skall vara föreverkade om *det inte finns* särskilda skäl *mot detta.*

[1] Senaste lydelse 1977:297.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
25 §[1]	
I angelägenhet, som ej handlägges vid allmän domstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen, arbetsdomstolen *eller krigsrätt,* beslutar rättshjälpsnämnden om utredning av mindre omfattning. Samma befogenhet tillkommer skiftesman som förordnats i ärende om bodelning.	I angelägenhet, som ej handlägges vid allmän domstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen *eller* arbetsdomstolen, beslutar rättshjälpsnämnden om utredning av mindre omfattning. Samma befogenhet tillkommer skiftesman som förordnats i ärende om bodelning.

Den som medverkat vid utredning som avses i första stycket har rätt till ersättning enligt föreskrifter som regeringen meddelar. Ingår utredningen i mål eller ärende som har anhängiggjorts vid domstol fastställes ersättningen av domstolen. I annat fall bestämmes ersättningen av rättshjälpsnämnden.

Denna lag träder i kraft den

14 Förslag till Lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1957:668) om utlämning för brott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[2]	
För gärning, varom förmäles i *sådan bestämmelse i* 21 *eller* 22 kap. brottsbalken *som avser brott av krigsman,* må utlämning ej medgivas.	För gärning, varom förmäles i 21 kap. brottsbalken, må utlämning ej medgivas.

Vad nu sagts utgör ej hinder att, om gärningen innefattar jämväl brott för vilket utlämning eljest må ske, utlämna personen för det brottet.

Denna lag träder i kraft den

[1] Senaste lydelse 1979:240.
[2] Senaste lydelse 1964:176.

Nuvarande lydelse

Samma lag vare, om sådana drycker eller berusningsmedel påträffas hos den som *brutit mot 4 § lagen om straff för vissa trafikbrott, 13 kap. 6 § luftfartslagen eller 325 § sjölagen* eller hos någon som medföljt vid tillfället, *såframt* berusningsmedlen *må antagas hava* varit avsedda även för den som begått gärningen.

Föreslagen lydelse

Detsamma skall gälla om sådana drycker eller andra berusningsmedel påträffas hos den som medföljt vid tillfället, *om* berusningsmedlen *kan antas ha* varit avsedda även för den som begått gärningen.

Medför någon i strid mot gällande bestämmelser spritdrycker, vin eller starköl vid offentlig tillställning skola de ock vara förverkade som i första stycket sägs.

Denna lag träder i kraft den

13 Förslag till Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Härigenom föreskrivs att 5b, 24 och 25 §§ rättshjälpslagen (1972:429) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

5b §[1]

Med domstol förstås i denna lag allmän domstol, allmän förvaltningsdomstol, bostadsdomstolen, försäkringsöverdomstolen, försäkringsrätt, marknadsdomstolen, patentbesvärsrätten, arbetsdomstolen, mellankommunala skatterätten *och krigsrätt*. Vad i lagen sägs om domstol skall även gälla arrendenämnd, hyresnämnd och statens va-nämnd.

24 §[2]

I den mån ej särskilda föreskrifter gäller, utgår ersättning för bevisning i mål eller ärende vid allmän domstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen, arbetsdomstolen *eller krigsrätt* med skäligt belopp enligt domstolens bestämmande.

Föreslagen lydelse

5b §[1]

Med domstol förstås i denna lag allmän domstol, allmän förvaltningsdomstol, bostadsdomstolen, försäkringsöverdomstolen, försäkringsrätt, marknadsdomstolen, patentbesvärsrätten, arbetsdomstolen *och* mellankommunala skatterätten. Vad i lagen sägs om domstol skall även gälla arrendenämnd, hyresnämnd och statens va-nämnd.

24 §[2]

I den mån ej särskilda föreskrifter gäller, utgår ersättning för bevisning i mål eller ärende vid allmän domstol, bostadsdomstolen, marknadsdomstolen *eller* arbetsdomstolen med skäligt belopp enligt domstolens bestämmande.

[1] Senaste lydelse 1981:830.
[2] Senaste lydelse 1979:240.

15 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1953:770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar

Härigenom föreskrivs att lagen (1953:770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Är någon, som avses i *27 kap. 14 § tredje stycket strafflagen,* eller annan utlänning, som internerats då riket är i krig, misstänkt för brott, skall vid rättsligt förfarande med anledning därav samt vid påföljds ådömande och verkställande iakttagas vad som bestämts i gällande avtal med främmande makt eller följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.	Är någon, som avses i *21 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken,* eller annan utlänning, som internerats då riket är i krig, misstänkt för brott, skall vid rättsligt förfarande med anledning därav samt vid påföljds ådömande och verkställande iakttagas vad som bestämts i gällande avtal med främmande makt eller följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser.

Denna lag träder i kraft den

16 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1957:132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (1957:132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

9 §

Konungen äger beträffande riket i dess helhet eller viss del därav förordna om förlängning av tidsfrist, som enligt lag eller författning skall iakttagas för ingivande av inlaga eller vidtagande av annan åtgärd för bevakande eller fullföljd av talan hos domstol eller domare annorledes än genom särskilt rättsmedel. Kungörelse om krigstillstånd skall anses innefatta dylikt förordnande för en tid av två veckor från kungörelsens utfärdande, om ej Konungen bestämmer annorlunda.

Vad i denna paragraf är stadgat äger icke tillämpning vid fullföljd av

Nuvarande lydelse | *Föreslagen lydelse*

talan mot beslut i militära disciplinmål eller mot dom eller beslut av krigsrätt i militära brottmål.

Denna lag träder i kraft den

17 Förslag till Lag om ändring i lagen (1942:87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1942:87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse | *Föreslagen lydelse*

1 §[1]

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2–13 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande, som i första stycket sägs, skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Varder förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Under tid, då bestämmelserna i 2–13 §§ äga tillämpning, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strida mot samma bestämmelser eller vad med stöd av dem blivit föreskrivet.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk eller i fråga om *krigsrätter eller* myndigheter, som avses i lagen med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., eller beträffande mål eller ärende varom stadgats i nämnda lag.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk eller i fråga om myndigheter, som avses i lagen med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., eller beträffande mål eller ärende varom stadgats i nämnda lag.

[1] Senaste lydelse 1953:51.

Med den begränsning, som framgår av näst föregående stycke, förstås i denna lag

med statsmyndighet: alla till statens förvaltning hörande myndigheter och inrättningar, nämnder, kommissioner och kommittéer; samt

med kommunalmyndighet: alla till kommunal styrelse eller förvaltning hörande stämmor och representationer, myndigheter, styrelser, kollegier, nämnder, råd, kommissioner, revisorer, utskott och kommittéer jämte underlydande verk och inrättningar.

Denna lag träder i kraft den

18 Förslag till Lag om ändring i lagen (1975:1067) med instruktion för justititeombudsmännen

Härigenom föreskrivs att 2 och 21 §§ lagen (1975:1067) med instruktion för justitieombudsmännen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Under ombudsmännens tillsyn står	
1. statliga och kommunala myndigheter,	
2. tjänstemän och andra befattningshavare vid dessa myndigheter, samt	
3. annan som innehar tjänst eller uppdrag, varmed följer myndighetsutövning, såvitt avser denna hans verksamhet.	
I fråga om *krigsmän* omfattar tillsynen dock endast befäl av lägst överfurirs grad och dem som innehar motsvarande tjänsteställning.	I fråga om *militär och civilmilitär personal vid försvarsmakten* omfattar tillsynen dock endast befäl av lägst överfurirs grad och dem som innehar motsvarande tjänsteställning.
Ombudsmännens tillsyn omfattar ej	
1. riksdagens ledamöter,	
2. riksdagens förvaltningsstyrelse, riksdagens valprövningsnämnd, riksdagens besvärsnämnd eller kammarsekreteraren,	
3. riksbanksfullmäktige, riksbankschefen och vice riksbankschefen, utom såvitt avser deltagande i utövning av riksbankens beslutanderätt enligt valutalagen (1939:350), riksbankens direktion, fullmäktige i riksgäldskontoret eller riksgäldsdirektören,	
4. regeringen eller statsråd,	
5. justitiekanslern,	
6. ledamöter av beslutande kommunala församlingar.	
Ombudsmännen står ej under tillsyn av varandra.	
Med befattningshavare förstås i denna lag person som står under ombudsmännens tillsyn.	

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
21 §[1]	
Ombudsman skall verkställa de utredningsåtgärder som fordras för prövning av klagomål och andra ärenden.	
När ombudsman enligt regeringsformens föreskrifter begär upplysningar och yttranden, får han förelägga vite om högst 1 000 kronor. Ombudsman får utdöma försuttet vite.	
Kan det misstänkas att befattningshavare som sägs i 7 § gjort sig skyldig till förseelse, för vilken disciplinpåföljd bör åläggas, och kan det befaras att skriftlig anmaning enligt 14 kap. 1 § första stycket lagen (1976:600) om offentlig anställning ej kan tillställas honom inom två år efter förseelsen, får ombudsman utfärda sådan anmaning. Anmaning som nu har sagts gäller även som underättelse enligt 29 § lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonal m. fl.	Kan det misstänkas att befattningshavare som sägs i 7 § gjort sig skyldig till förseelse, för vilken disciplinpåföljd bör åläggas, och kan det befaras att skriftlig anmaning enligt 14 kap. 1 § första stycket lagen (1976:600) om offentlig anställning ej kan tillställas honom inom två år efter förseelsen, får ombudsman utfärda sådan anmaning. Anmaning som nu har sagts gäller även som underrättelse enligt 29 § lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonal m. fl. *och enligt 25 § lagen (1900:0000) om disciplinansvar för värnpliktiga.*
När ombudsman är närvarande vid domstols eller myndighets överläggningar har han ej rätt att yttra sin mening.	

Denna lag träder i kraft den

[1] Senaste lydelse 1980:15.

21 och 22 kap. brottsbalken i nu gällande lydelse

21 Kap. Om brott av krigsmän

1 § Vägrar eller underlåter krigsman att lyda förmans befallning eller uppehåller han otillbörligen befallningens fullgörande, och är det ej uppenbart att befallningen icke angår tjänsten, dömes för *lydnadsbrott* till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.

2 § Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, skall för *grovt lydnadsbrott* dömas till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om befallningen avsett tjänsteåtgärd av större vikt eller om brottet skett inför samlad trupp eller förövats av flera i samråd.

Var riket i krig och förövades brottet under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till fängelse i högst tio år eller på livstid.

3 § Ådagalägger samling av krigsmän uppsåt att, med förenat våld, sätta sig upp mot förman, dömes för *myteri*, anstiftare och anförare till fängelse i högst sex år samt annan deltagare till disciplinstraff eller fängelse i högst fyra år.

Hava deltagare i myteri gått till förenat våld å person eller egendom, dömes anstiftare och anförare till fängelse i högst tio år eller på livstid och annan deltagare till fängelse i högst sex år.

Förövas myteri då riket är i krig och sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till fängelse i högst tio år eller på livstid.

4 § Efterkommer krigsman icke tillsägelse som av vaktpost eller annan krigsman, vilken tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning, meddelats för denna tjänst, dömes för *ohörsamhet mot vakt* till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst fyra år.

5 § Missbrukar förman sin myndighet genom att söka förmå underlydande till något som det icke ingår i dennes tjänst att göra, tåla eller underlåta, dömes för *missbruk av förmanskap* till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.

Detsamma skall gälla, om förman otillbörligen, med anledning av underlydandes förhållande i eller utom tjänsten, ålägger honom särskild tjänstgöring eller vägrar honom förmån, så ock om förman utan skäl utsätter underlydande för fara till liv eller hälsa.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst fyra år.

6 § Krigsman som, utan att vara behörig därtill, utövar befäl över annan krigsman, dömes för *obehörig befälsutövning* till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst fyra år.

7 § Förgriper sig krigsman med våld eller hot om våld å krigsman i dennes tjänsteutövning eller för att tvinga honom till eller hindra honom från tjänsteåtgärd eller eljest med anledning av hans tjänst, dömes för *våld*

eller hot mot krigsman till disciplinstraff eller fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader. Är brottet med hänsyn till att det inneburit fara för krigslydnaden eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år.

Förövar krigsman, då riket är i krig, brott som nu sagts mot förman eller mot vaktpost eller annan krigsman som tjänstgör för bevakning eller upprätthållande av ordning, dömes till fängelse i högst tio år eller, om brottet är ringa, till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader. Sker det under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, må dömas till fängelse på livstid.

8 § Krigsman, som förolämpar annan krigsman i eller för hans tjänst, dömes för *missfirmelse mot krigsman* till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader.

9 § Visar krigsman, i annat fall än förut är sagt, vanvördnad mot förman eller missaktning mot underlydande eller brister han eljest i anständigt uppförande mot krigsman, och sker det i eller för dennes tjänst, dömes för *oskickligt beteende* till disciplinstraff.

10 § Krigsman som muntligen inför samling av krigsmän eller eljest i meddelande till krigsmän uppmanar eller annorledes söker förleda till lydnadsbrott eller annan gärning, varigenom krigsman åsidosätter sin tjänsteplikt, dömes för *uppvigling av krigsmän* till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.

Är brottet med hänsyn till att gärningsmannen sökte förleda till allvarligt brott eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år.

11 § Avviker eller utebliver krigsman olovligen från avdelning av [krigsmakten] vid vilken han skall tjänstgöra eller vistas eller, om han skall tjänstgöra annorstädes än vid avdelning av [krigsmakten], från tjänstgöringsstället, dömes för *undanhållande* till disciplinstraff eller fängelse i högst sex månader.

För undanhållande under beredskapstillstånd eller då riket är i krig dömes till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

12 § Om undanhållande med hänsyn till den tidrymd, under vilken gärningsmannen hållit sig undan eller avsett att hålla sig undan, eller till arten av hans tjänstgöring medfört eller kunnat medföra väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten, dömes för *rymning* till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

För rymning under beredskapstillstånd dömes till fängelse i högst två år. Var riket i krig, dömes till fängelse i högst tio år.

13 § Lämnar krigsman, vilken tjänstgör såsom chef för avdelning av [krigsmakten] eller fullgör vakttjänst eller likartad uppgift, obehörigen sin post eller finnes han hava genom förtäring av alkoholhaltiga drycker eller annorledes satt sig ur stånd att fullgöra tjänsten, dömes för *övergivande av post* till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

För övergivande av post då riket är i krig dömes till disciplinstraff eller fängelse i högst fyra år; förövades brottet under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara, dömes till fängelse i högst tio år eller på livstid.

14 § Är krigsman under tjänsteutövning så påverkad av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel, att hans förmåga att fullgöra tjänsten måste antagas vara nedsatt, dömes för *onykterhet i tjänsten* till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år.

15 § Upphävd g. **Lag 1976: 510.**

16 § Krigsman som, inom område eller utrymme som nyttjas av [krigsmakten], för oljud eller eljest beter sig på sätt som är ägnat att väcka allmän förargelse, dömes för *förargelseväckande beteende* till disciplinstraff.

17 § Upphävd g. **Lag 1975: 667.**

18 § Åsidosätter krigsman av försummelse, oförstånd eller oskicklighet vad honom åligger enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser, särskilda föreskrifter eller tjänstens beskaffenhet, dömes, om ej gärningen eljest är särskilt belagd med straff, för *tjänstefel* till disciplinstraff.

Är felet grovt, dömes till fängelse i högst ett år.

Som tjänstefel anses icke i något fall att krigsman, som är anställd vid försvarsmakten, deltager i strejk eller därmed jämförlig stridsåtgärd. **Lag 1975: 667.**

19 § För förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja myteri, så ock för försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja rymning under beredskapstillstånd eller krig dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas. Detsamma skall gälla försök, förberedelse eller stämpling till våld eller hot mot krigsman, såframt ej brottet, om det fullbordats, skulle hava varit att anse som ringa.

För medverkan till tjänstefel må dömas allenast den som därigenom åsidosatt tjänsteplikt.

20 § Krigsmän är enligt denna balk de vilka som yrkesofficerare, reservofficerare eller meniga är anställda vid försvarsmakten, kvinnor som genomgår utbildning för att få anställning som officerare vid försvarsmakten, värnpliktiga som ej fått tillstånd till vapenfri tjänst samt hemvärnsmän och hemvärnsrekryter, samtliga under den tid de i sådan egenskap är tjänstgöringsskyldiga. Krigsmän är också, i den mån regeringen med hänsyn till behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden så förordnar, de som eljest är anställda vid försvarsmakten eller förbundit sig att såsom frivilliga fullgöra krigstjänst, under den tid de i sådan egenskap är tjänstgöringsskyldiga. Om någon åtnjuter ledighet som ej är begränsad till kortare tid än två månader, anses han icke tjänstgöringsskyldig. Närmare bestämmelser om vad som avses med försvarsmakten meddelas av regeringen.

De som avses i första stycket skall, förutom under tid då tjänstgöringsskyldighet föreligger, anses såsom krigsmän då de i anslutning till sådan tid vårdas på militärsjukhus, då de är intagna i militärhäkte samt då de inom område eller utrymme som nyttjas av försvarsmakten eller eljest offentligen uppträder i militär tjänstedräkt ävensom såvitt angår fullgörandet av dem åliggande anmälningsskyldighet eller annan särskild tjänsteplikt.

Krigsman, som har befälsrätt över annan krigsman, är dennes förman. Krigsman, över vilken annan krigsman har befälsrätt, är underlydande i förhållande till denne. **Lag 1983: 295.**

21 § Krigsman, som är anställd vid försvarsmakten, skall enligt vad regeringen närmare föreskriver icke vara underkastad ansvar enligt detta kapitel då han tjänstgör vid civilt statligt organ, vid militärt organ med arbetsuppgifter som i huvudsak äro av civil natur eller vid kommunal myndighet. **Lag 1975: 667.**

22 § I fråga om åtal för brott som avses i detta kapitel äger vad i 20 kap. 5 § sägs motsvarande tillämpning. **Lag 1975: 667.**

22 Kap. Krigsartiklar

1 § Den som, då riket är i krig,

1. hindrar, missleder eller förråder krigsfolk eller andra som äro verksamma för försvaret av riket eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet,
2. förråder, fördärvar eller skadar befästning, krigsmateriel, fabrik, förråd, kraftanläggning, trafikled, fartyg eller annat av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen,
3. genom osann framställning sprider misströstan bland allmänheten,
4. åt fienden anskaffar krigsfolk, tjänstbarheter, förnödenheter eller understöd, eller
5. begår annan dylik förrädisk gärning,

dömes, om gärningen är ägnad att medföra avsevärt men för rikets [krigsmakt] eller eljest för försvaret av riket eller för folkförsörjningen eller innefattar avsevärt bistånd åt fienden, för *landsförräderi* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

Är gärning som i första stycket sägs endast i mindre mån ägnad att medföra men för försvaret av riket eller för folkförsörjningen eller innefattar den ringare bistånd åt fienden än där sägs, dömes för *landssvek* till fängelse i högst sex år. Bestod gärningen i anskaffande av tjänstbarheter eller förnödenheter eller i annan tjänst åt fienden inom område som var besatt av denne, och kunde gärningen med hänsyn till befolkningens behov, gärningsmannens försörjning eller andra särskilda förhållanden ej anses otillbörlig, skall ej dömas till ansvar.

2 § Begår någon av oaktsamhet gärning som avses i 1 §, dömes för *landsskadlig vårdslöshet* till fängelse i högst fyra år.

2 a § Om någon under beredskapstillstånd eller då riket är i krig bland allmänheten sprider eller till främmande makt framför eller låter framkomma falskt rykte eller annat osant påstående som är ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet, dömes för *ryktesspridning till fara för rikets säkerhet* till böter eller fängelse i högst två år. (Införd g. **Lag 1976: 509,** som i denna del trätt i kraft 1 jan. 1978.)

3 § Krigsman som, då riket är i krig, går över till fienden eller eljest frivilligt överlämnar sig åt denne, dömes för *överlöpande till fienden* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

Detsamma skall gälla, om svensk medborgare, då riket är i krig, bär vapen mot riket och gärningen ej är att anse som landsförräderi.

4 § Krigsman som, då riket är i krig, obehörigen avsänder meddelande till eller eljest träder i förbindelse med någon, som tillhör fiendens krigsmakt eller vistas på fiendens område, dömes för *samröre med fienden* till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

5 § Därest, då riket är i krig, krigsman under strid eller eljest vid tillfälle då brott mot krigslydnaden medför särskild fara råder krigsmän att giva sig åt fienden eller annorledes i krigsmäns närvaro obehörigen företager något som är ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, dömes för *undergrävande av stridsviljan* till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid. Var faran ringa, dömes till fängelse i högst sex år.

6 § Krigsman som, då riket är i krig, bland krigsmän sprider falskt rykte eller annat osant påstående, ägnat att framkalla trolöshet eller modlöshet, dömes för *försvarsskadlig ryktesspridning* till disciplinstraff eller fängelse i högst två år.

7 § Hålla krigsmän, under beredskapstillstånd eller då riket är i krig, obehörigen sammankomst rörande ämne genom vars avhandlande lydnadsbrott eller rymning lätt kan föranledas eller fruktan eller misströstan kan utbredas hos krigsmännen, dömes deltagare för *olovlig sammankomst* till disciplinstraff eller fängelse i högst två år. Den som deltagit på tillskyndan eller med tillstånd av förman skall vara fri från ansvar.

8 § Underlåter krigsman, under beredskapstillstånd eller då riket är i krig, uppsåtligen eller av oaktsamhet att i vad på honom ankommer sätta försvarsanstalt i stridsberedskap, bringa avdelning i stridbart skick, anskaffa förnödenheter eller eljest förbereda krigsföretag, dömes för *försummande av krigsförberedelse* till fängelse i högst sex år.

Är uppsåtligen begånget brott som nu sagts med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

9 § Därest, då riket är i krig, krigsman vilken tjänstgör såsom chef för avdelning av [krigsmakten], utan att tillgängliga medel och utvägar till försvar utnyttjats, föreskrivna förstörelseåtgärder vidtagits eller särskilt anbefallt motstånd utförts, till fienden överlämnar stridsställning, krigsmateriel eller annat som har avsevärd betydelse för krigföringen eller giver sig och sin avdelning åt fienden, dömes för *dagtingan* till fängelse på viss tid, lägst sex och högst tio år, eller på livstid.

10 § Underlåter krigsman, då riket är i krig, uppsåtligen eller av oaktsamhet under eller i anslutning till strid att till det yttersta uppfylla sin plikt att främja krigföringen, dömes för *stridsförsumlighet* till fängelse i högst sex år.

Är uppsåtligen begånget brott som nu sagts med hänsyn till att därigenom framgången av krigsföretag satts i fara eller att gärningsmannen innehade ansvarsfull ställning eller ock eljest att anse som grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst tio år, eller på livstid.

11 § Den som vid krigföring, genom att använda stridsmedel ägnat att förorsaka onödigt lidande eller genom att missbruka kännetecknet röda korset eller annorledes, förfar på sätt som står i strid mot gällande avtal med främmande makt eller allmänt erkända folkrättsliga grundsatser, dömes för *folkrättsbrott* till fängelse i högst fyra år; är brottet ringa, må dömas till böter eller, om han är krigsman, till disciplinstraff. För folkrättsbrott dömes jämväl den som i annat fall än vid krigföring åsidosätter vad som skall iakttagas enligt sådana avtal eller grundsatser angående skydd för sårade, sjuka och skeppsbrutna vid stridskrafter i fält eller till sjöss,

krigsfångar eller civilpersoner under krigstid eller eljest angående ockupation, och därigenom orsakar skada å person, kroppsligt eller själsligt lidande eller ock annan skada eller olägenhet som ej är ringa.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst två och högst tio år, eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om därigenom eljest många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit.

12 § För försök, förberedelse eller stämpling till landsförräderi, landssvek eller överlöpande till fienden dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas. Såsom stämpling skall även anses att träda i förbindelse med fienden för att förbereda, möjliggöra eller underlätta att brott som nu sagts må förövas. För förberedelse eller stämpling under tid, då riket hotas av krig, ockupation eller andra fientligheter, dömes till ansvar ändå att fientligheter icke utbrutit.

Den som underlåter att avslöja landsförräderi, landssvek eller överlöpande till fienden, dömes ock till ansvar enligt vad i 23 kap. sägs; och skall till sådant ansvar dömas jämväl om han icke insett men bort inse att brottet var å färde.

13 § Har under krig brott förövats av någon som därvid icke saknat anledning antaga att gärningen enligt krigsbruk var tillåten, må dömas till lindrigare straff än för gärningen är stadgat. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, skall ej dömas till ansvar.

14 § Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, är skyldig att deltaga i rikets försvar samt å skyddsvakt som har förordnats med stöd av 10 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av försvarsmakten, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock anses såsom krigsman.

Beträffande krigsfånge, krigsdeltagare som internerats vid krig under vilket riket är neutralt och utländsk man som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård skall i tillämpliga delar gälla vad för krigsman är stadgat. **Lag 1984: 275.**

15 § Därest, då riket är i krig, gärning som avses i 21 kap. eller i detta kapitel förövas mot stat, vilken är förbunden med riket, mot sådan stats krigsmakt eller mot någon som tillhör denna, skall vad som är stadgat om enahanda gärning mot riket, dess [krigsmakt] eller krigsman äga motsvarande tillämpning.

16 § I den mån det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat, äger regeringen förordna, att vad i 19 och 21 kap. samt i detta kapitel stadgas för det fall att riket är i krig skall i tillämpliga delar gälla jämväl beträffande brott som förövas under annan tid.

Om riket skulle komma att vara helt eller delvis ockuperat av främman-

de makt utan att militärt motstånd förekommer, skall likaledes beträffande brott som förövas under sådan tid i tillämpliga delar gälla vad i de nämnda kapitlen finnes stadgat för det fall att riket är i krig. Därvid skall vad som sägs om rikets försvar äga tillämpning å motståndsverksamheten och vad som sägs om fienden äga tillämpning å ockupationsmakten. **Lag 1974: 565.**

17 § Med fiende likställes i detta kapitel främmande makt med vilken riket ej är i krig, om fara är att krig med den makten kan uppkomma.

18 § Om inträde och upphörande av beredskapstillstånd stadgas särskilt.

19 § Upphävd g. **Lag 1973: 17.**

Lagrådet

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1985-06-10

Närvarande: f. d. justitierådet Hult, regeringsrådet Björne, justitierådet Gregow.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 23 maj 1985 har regeringen på hemställan av statsrådet Thunborg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om disciplinförseelser av krigsmän,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i värnpliktslagen (1941: 967),
4. lag om ändring i lagen (1976: 600) om offentlig anställning,
5. lag om ändring i lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor,
6. lag om ändring i rättegångsbalken,
7. lag om ändring i skadeståndslagen (1972: 207),
8. lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning,
9. lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
10. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
11. lag om ändring i lagen (1975: 688) om skydd för viss tjänsteutövning,
12. lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
13. lag om ändring i polislagen (1984: 387),
14. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429),
15. lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott,
16. lag om ändring i lagen (1953: 770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar,
17. lag om ändring i lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.,
18. lag om ändring i lagen (1942: 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.,
19. lag om ändring i lagen (1975: 1057) med instruktion för justitieombudsmännen.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av t. f. departementsrådet Rolf Holmquist.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om disciplinförseelser av krigsmän

3—5 §

I 3 och 4 §§ har tagits upp bestämmelser om att en i förhållande till 2 § vidgad krets av personer skall under vissa förutsättningar vara att anse

som krigsmän och därmed underkastade det disciplinansvar som den föreslagna lagen innebär. I 3 § föreskrivs att, när riket är i krig, i paragrafen angiven personal är krigsmän. I 4 § anges att, om riket är i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, regeringen får föreskriva att den personal som avses i 3 § skall vara krigsmän. När det gäller upphörande av nämnda verkan föreslås i 5 § att regeringen skall, när det inte längre föreligger förhållanden som avses i 3 eller 4 §, föreskriva att tillämpningen av dessa paragrafer skall upphöra.

Av lydelsen av 3 och 4 §§ framgår att nämnda personals ställning som krigsmän inträder automatiskt, om riket skulle råka i krig, medan det vid krigsfara eller sådana utomordentliga förhållanden som avses i 4 § krävs att föreskrift i saken meddelats av regeringen för att denna verkan skall inträda. Att bestämmelsen i 5 § likväl avser båda fallen synes motiverat. Det kan emellertid ifrågasättas på vilken grund regeringen skall kunna meddela föreskrift som avses i 5 §. Bestämmelsen i 4 § är uppenbarligen avsedd att utgöra ett sådant bemyndigande som avses i 13 kap. 6 § första stycket första meningen regeringsformen. Något stöd för att bemyndiga regeringen att meddela föreskrift av det slag som nämns i 5 § synes däremot inte föreligga. Sådan föreskrift torde i stället utgöra verkställighetsföreskrift enligt 8 kap. 13 § första stycket 1 regeringsformen. Något hinder mot att regeringen meddelar verkställighetsföreskrift med åsyftat innehåll kan inte anses föreligga. Paragrafens lydelse bör emellertid jämkas.

Mot bakgrund av det sagda förordar lagrådet att ingressen till 3 § får lyda "Kommer riket i krig, är –" (jfr 1 § förfogandelagen 1978: 262) samt att 5 § ges följande lydelse: "När det inte längre föreligger sådana förhållanden som avses i 3 och 4 §§, skall regeringen föreskriva att annan personal än den som nämns i 2 § skall upphöra att vara krigsmän."

Beträffande tillämpningen av bestämmelserna kan nämnas följande. Om riket kommit i krig, skall som nämnts den personal som avses i 3 § automatiskt bli att anse som krigsmän. Om i något fall tvekan skulle uppkomma vid tillämpning av den föreslagna lagen huruvida riket befinner sig i krig, ankommer det på den militära myndigheten och, vid överklagande, domstolen att bedöma om så är fallet. – Om krigstillstånd övergår i sådana utomordentliga förhållanden som avses i 4 §, kan det inte anses erforderligt att regeringen dels enligt 5 § meddelar föreskrift om att ifrågavarande personal skall upphöra att vara krigsmän och dels med stöd av 4 § föreskriver att samma personal skall vara krigsmän. Detta torde inte heller påkallas av bestämmelsernas lydelse. Den verkan som inträtt enligt 3 § bör sålunda kunna bestå även under de efterföljande utomordentliga förhållandena, och någon föreskrift i saken behöver inte meddelas av regeringen förrän även dessa förhållanden upphört.

13 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om löneavdrag. Det föreskrivs bl. a. att löneavdrag får bestämmas för högst trettio dagar och innebär avdrag på dagersättning eller motsvarande ersättning. Vidare anges att regeringen föreskriver om löneavdragets storlek.

I remissen berörs inte frågan om storleken av löneavdraget. Det har emellertid upplysts under hand att de tillämpningsföreskrifter som regeringen förutsätts utfärda avses bli utformade så, att för den som erhåller dagersättning löneavdraget kommer att motsvara dagersättningen utan tillägg. För andra som omfattas av bestämmelserna skall detta belopp utgöra löneavdragets minimibelopp. I övrigt avses löneavdraget bestämmas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anges i 20 § anställningsförordningen (1965: 601). I den paragrafen föreskrivs såvitt nu är av intresse att det där aktuella löneavdraget skall bestämmas till belopp motsvarande visst procenttal av arbetstagarens lön för dag i trettiodagarsmånad. Procenttalet ökar enligt en i paragrafen intagen tabell från 16 vid månadslöner som inte överstiger 2700 kr till 22 vid månadslöner som överstiger 7200 kr.

De regeringsföreskrifter som avses bli utfärdade med stöd av förevarande 13 § har karaktären av verkställighetsföreskrifter. Med hänsyn härtill synes i paragrafen böra intagas i vart fall grunderna för beräkningen av löneavdraget. Detta kan ske genom att den sista meningen i det remitterade förslaget ersätts av ett andra stycke av förslagvis följande lydelse: "För den som erhåller dagersättning skall löneavdraget motsvara dagersättningen utan tillägg. För övriga skall löneavdraget bestämmas till viss andel av utgående ersättning. Andelen skall utgöra högst en fjärdedel av ersättningen per dag. Avdraget får dock inte understiga ett belopp motsvarande dagersättning utan tillägg."

Den nu angivna lydelsen ger regeringen möjlighet att föreskriva löneavdrag enligt en progressiv skala på sätt som skett i 20 § anställningsförordningen. Minimiregeln för avdragets storlek medför emellertid att det progressiva inslaget i löneavdraget i sådant fall blir tämligen begränsat. Med hänsyn härtill kan ifrågasättas, om man inte av praktiska skäl skall låta avdraget vara i huvudsak proportionellt mot lönen. Detta blir resultatet, om en fast procentsats i förening med minimiregeln föreskrivs för löneavdraget. Väljes detta alternativ kan ett andra stycke ges följande lydelse: "För den som erhåller dagersättning skall löneavdraget motsvara dagersättningen utan tillägg. För övriga skall löneavdraget bestämmas till tjugo procent av utgående ersättning, dock lägst till ett belopp motsvarande dagersättning utan tillägg."

16 §

I denna paragraf har tagits upp en bestämmelse, vari föreskrivs att om en disciplinförseelse också utgör ett brott, krigsmannen skall anmälas till åtal för brottet, om inte annat följer av 17 §. I specialmotiveringen till paragrafen anges bl. a. att ett villkor för att åtalsanmälan enligt paragrafen skall kunna övervägas är att förutsättningarna för att ålägga krigsmannen en disciplinpåföljd föreligger i och för sig samt att det är ett absolut krav att det föreligger en disciplinförseelse som sådan.

Det anförda ger närmast intryck av att avsikten är att uppkommen fråga om disciplinförseelse skall till fullo utredas, även om det på ett tidigt stadium står klart att åtalsanmälan skall ske i fall disciplinförseelse föreligger. Det innebär att frågan om disciplinförseelse måste klarläggas, trots att

det framgår att någon disciplinpåföljd inte kan åläggas oavsett utredningens resultat. Saken skall ses mot bakgrund av förslagets principiella ståndpunkt, att skyldighet att göra åtalsanmälan skall föreligga endast då fråga är om disciplinförseelse. Det kan dock ifrågasättas, om det är rimligt och lämpligt att den militära myndigheten i angivna situationer skall behöva till fullo utreda disciplinförseelsen. Det synes för åtalsanmälan böra vara tillräckligt att det föreligger sådana omständigheter, att det kan antas att krigsmannen begått en disciplinförseelse.

När det gäller frågan om brott är tydligt att det inte för åtalsanmälan kan krävas att det är utrett att brott begåtts. Det bör räcka att krigsmannen genom sitt förfarande skäligen kan misstänkas för att ha gjort sig skyldig till brott.

På grund av det anförda förordar lagrådet att 16 § ges följande lydelse: "Om en krigsman kan antas ha begått en disciplinförseelse och han genom sitt förfarande skäligen kan misstänkas även ha gjort sig skyldig till brott, skall han anmälas till åtal för brottet, om inte annat följer av 17 §."

44 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om förfarandet med alkoholdrycker och andra berusningsmedel, vilka påträffas hos en krigsman som enligt de föregående bestämmelserna omhändertagits på grund av berusning. I första stycket föreskrivs att sådan egendom skall tas ifrån honom samt att beslut härom meddelas av den förman som omhändertagit den berusade. Enligt andra stycket skall med egendomen förfaras på sätt som föreskrivs i viss bestämmelse i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m., vilket innebär att egendomen skall försäljas eller förstöras. I samma stycke finns också bestämmelser om vilken myndighet som har att meddela beslut i saken och om vem belopp som erhålls vid försäljning av egendomen skall tillfalla. Enligt tredje stycket får första och andra styckena tillämpas även i i fråga om injektionssprutor och kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen, samt andra föremål, som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

Alkoholdrycker lär vid tillämpning av 1958 års lag sällan försäljas utan blir av praktiska skäl nästan alltid förstörda. Bl. a. mot bakgrund härav kan ifrågasättas, om det finns något egentligt behov av att kunna sälja alkoholdrycker som omhändertagits från en berusad krigsman. I fråga om injektionssprutor och andra föremål som nämns i tredje stycket framstår försäljning över huvud som en föga realistisk åtgärd. När det gäller bl. a. alkoholdrycker synes vidare undantagsvis, t. ex. då egendomen tillhör annan än den omhändertagne krigsmannen, böra finnas möjlighet att låta krigsmannen återfå egendomen.

En jämförelse förtjänar göras med 8 § lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m. Enligt den bestämmelsen saknas möjlighet att försälja alkoholdrycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos den som omhändertagits enligt lagen. Sådan egendom skall bevisligen förstöras, om inte särskilda skäl talar för att egendomen återställs efter frigivandet. Vad som föreskrivs om alkoholdrycker och andra berusnings-

medel får också tillämpas i fråga om injektionssprutor och andra liknande föremål. Det synes lämpligt att nu förevarande paragraf får samma innebörd. Den bör även i övrigt utformas på motsvarande sätt.

På grund av det anförda förordar lagrådet att paragrafen ges följande lydelse:

"Alkoholdrycker eller andra berusningsmedel, som påträffats hos den som har omhändertagits på grund av berusning, skall tas ifrån honom. Sådan egendom skall bevisligen förstöras, om inte särskilda skäl talar för att egendomen återställs efter frigivandet. Frågan härom prövas av den myndighet som avses i 40 §.

Första stycket får tillämpas även i fråga om injektionssprutor och kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen. Detsamma gäller andra föremål, som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika."

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 27 juni 1985.

Närvarande: statsrådet I. Carlsson, ordförande, och statsråden Lundkvist, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Thunborg, Wickbom.

Föredragande: statsrådet Thunborg

Proposition om lag om disciplinförseelser av krigsmän m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande(1) över förslag till

1 lag om disciplinförseelser av krigsmän,

2 lag om ändring i brottsbalken,

3 lag om ändring i värnpliktslagen (1941: 967),

4 lag om ändring i lagen (1976: 600) om offentlig anställning,

5 lag om ändring i lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor,

6 lag om ändring i rättegångsbalken,

7 lag om ändring i skadeståndslagen (1972: 207),

8 lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning,

9 lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,

10 lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,

11 lag om ändring i lagen (1975: 688) om skydd för viss tjänsteutövning

12 lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,

13 lag om ändring i polislagen (1984: 387),

14 lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429),

15 lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott,

16 lag om ändring i lagen (1953: 770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar,

17 lag om ändring i lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.,

18 lag om ändring i lagen (1942: 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.,

19 lag om ändring i lagen (1975: 1057) med instruktion för justitieombudsmännen.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har med de undantag som framgår av det följande lämnat de remitterade förslagen utan erinran.

(1) Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 23 maj 1985.

Jag ansluter mig till vad lagrådet har uttalat rörande 3, 5, 16 och 44 §§ lagen om disciplinförseelser av krigsmän. Dessa paragrafer bör alltså jämkas i enlighet med lagrådets förslag.

Lagrådet har föreslagit ändring av också 13 § i samma lag. Enligt min mening går lagrådets förslag längre än vad regeringsformen kräver. Det remitterade förslaget att regeringen föreskriver om löneavdragets storlek har utformats med 10 kap. 2 § tredje stycket andra meningen lagen (1976: 600) om offentlig anställning (LOA) som förebild. En på samma sätt utformad erinran om regeringens rätt att genom föreskrifter bestämma löneavdrags storlek fanns närmast före LOA: s ikraftträdande den 1 januari 1977 i 18 § statstjänstemannalagen (1965: 274). Den paragrafen och stora delar av statstjänstemannalagen i övrigt var föremål för ändring i samband med ämbetsansvarsreformen år 1975 (prop. 1975: 78, JuU 22, rskr 212).

Jag vill emellertid inte motsätta mig att grunderna för beräkning av löneavdraget närmare anges i lagtexten på det sätt som lagrådet har föreslagit. Den remitterade paragrafens sista mening bör därför ersättas av ett andra stycke av följande lydelse: "För den som erhåller dagersättning skall löneavdraget motsvara dagersättningen utan tillägg. För övriga skall löneavdraget bestämmas till viss andel av utgående ersättning. Andelen skall utgöra högst en fjärdedel av ersättningen per dag. Avdraget får dock inte understiga ett belopp motsvarande dagersättning utan tillägg." Det får ankomma på regeringen att senare besluta föreskrifter om löneavdragets storlek.

Utöver vad som nu har berörts förordar jag också vissa redaktionella jämkningar i lagförslagen.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att anta de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sid
Propositionen ... 1
Propositionens huvudsakliga innehåll ... 1
Propositionens lagförslag ... 3
1 lag om disciplinförseelser av krigsmän ... 3
2 lag om ändring i brottsbalken ... 9
3 lag om ändring i värnpliktslagen (1941: 967) ... 25
4 lag om ändring i lagen (1976: 600) om offentlig anställning ... 26
5 lag om ändring i lagen (1980: 1021) om militär grundutbildning för kvinnor ... 28
6 lag om ändring i rättegångsbalken ... 28
7 lag om ändring i skadeståndslagen (1972: 207) ... 30
8 lag om ändring i lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning ... 30
9 lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. ... 32
10 lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m. 33
11 lag om ändring i lagen (1975: 688) om skydd för viss tjänsteutövning ... 36
12 lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m ... 36
13 lag om ändring i polislagen (1984: 387) ... 37
14 lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429) ... 38
15 lag om ändring i lagen (1957: 668) om utlämning för brott ... 39
16 lag om ändring i lagen (1953: 770) om folkrättsliga reglers iakttagande i fråga om ansvar för brott av vissa utlänningar ... 40
17 lag om ändring i lagen (1957: 132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m. ... 40
18 lag om ändring i lagen (1942: 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. ... 41
19 lag om ändring i lagen (1975: 1057) med instruktion för justitieombudsmännen ... 42
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 maj 1985. ... 44
1 Inledning ... 44
1.1 Militäransvarskommittén ... 44
1.2 Gällande rätt om militäransvar ... 45
2 Allmän motivering ... 49
2.1 Principiella synpunkter på militäransvaret ... 49
2.1.1 Behovet av ett nytt disciplinärt system ... 49
2.1.2 Den anställda personalens ansvar ... 51
2.1.3 Värnpliktigas ansvar ... 52
2.1.4 Disciplinansvaret för vissa andra personalkategorier . 54
2.1.5 Disciplinansvaret i krig ... 54
2.2 Det särskilda militära disciplinsystemet ... 56
2.2.1 Krigsmannabegreppet ... 56
2.2.2 Disciplinansvaret ... 57
2.2.3 Principiella frågor om disciplinpåföljderna ... 58
2.2.4 Disciplinpåföljdernas närmare utformning m. m. ... 60
2.2.5 Konkurrensen mellan disciplinansvaret och allmänna straffbestämmelser ... 62
2.2.6 Beslutande myndigheter ... 65

2.2.7 Handläggningen av disciplinärenden 68
2.2.8 Verkställighet av disciplinpåföljd 70
2.2.9 Tvångsmedel 72
2.2.10 Klagan över beslut om disciplinpåföljd 75
2.3 Det straffrättsliga ansvaret 78
2.3.1 Allmänna utgångspunkter 78
2.3.2 Den militära personalens straffansvar i krig 79
2.3.3 Särskilda straffbestämmelser för värnpliktiga 81
2.3.4 Straffansvaret i fred i övrigt 84
2.3.5 Straffrättsliga påföljder 85
2.4 Skadeståndsansvaret för försvarsmaktens personal 86
2.5 Handläggningen vid domstol av mål med militär anknytning 89
2.6 Rättsvården vid de svenska FN-förbanden 93
2.7 Ikraftträdande m.m. 95
3 Upprättade lagförslag 96
4 Specialmotivering 97
4.1 Förslaget till lag om disciplinförseelser av krigsmän 97
4.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken 124
4.3 Förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen 137
4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen om offentlig anställning . 139
4.5 Förslaget till lag om ändring i lagen om militär grundutbildning för kvinnor 140
4.6 Förslaget till följdändringar m.m. 141
5 Hemställan 150
6 Beslut 151
Bilaga 1 MAK: s sammanfattning av betänkandet 152
Bilaga 2 Sammanställning av remissyttrandena 155
(*Bilaga 3* De remitterade förslagen) (1)
Bilaga 4 MAK: s lagförslag 183
Bilaga 5 21 och 22 kap. brottsbalken i nu gällande lydelse 227
Utdrag ur lagrådets protokoll den 10 juni 1985. 234
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 27 juni 1985. ... 239

(1) Bilaga 3 ej med här. Se anmärkning vid redovisningen av propositionens huvudsakliga innehåll (s. 2).

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1985